

ธมมปทฎฐกถา ฉฎฐฎฐ กฐาค

๑๒. อตตวคคคคคคคค

๑. โพธิราชกุมารวตฎ. ๘
๒. อุปนนทสคยปุตตวตฎ. ๑๒
๓. ปธานิกคตคตคคคคคค. ๑๕
๔. กุมารกคตคตคคคคคค. ๑๗
๕. มหาคคคคคคคคคคคค. ๒๐
๖. เทวทตตวตฎ. ๒๒
๗. คคคคคคคคคคคคคค. ๒๓
๘. คคคคคคคคคค. ๒๔
๙. จุคคคคคคคคคคคค. ๒๖
๑๐. อตตทตตคคคคคคคค. ๒๗

๑๓. คคคคคคคคคคคค

๑. ทคคคคคคคคคคคค. ๓๐
๒. คคคคคคคคคคคคคค. ๓๒
๓. คคคคคคคคคคคคคค. ๓๔
๔. อคคคคคคคคคคคคคค. ๓๕
๕. คคคคคคคคคคคคคค. ๓๖
๖. อคคคคคคคคคคคคคค. ๓๘
๗. คคคคคคคคคคคคคค. ๓๙
๘. คคคคคคคคคคคค. ๔๓
๙. คคคคคคคคคคคคคค. ๔๔
๑๐. คคคคคคคคคคคคคค. ๔๘
๑๑. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๕๒

๑๔. คคคคคคคคคคคคคค

๑. คคคคคคคคคคคคคค. ๕๖
๒. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๖๐
๓. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๗๘
๔. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๘๒
๕. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๘๔
๖. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๘๖
๗. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๙๑

๘. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๙๒

๙. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๙๓

๑๕. คคคคคคคคคคคคคค

๑. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๙๗
๒. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๙๙
๓. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๐๐
๔. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๐๑
๕. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๐๒
๖. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๐๔
๗. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๐๖
๘. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๐๘

๑๖. คคคคคคคคคคคคคค

๑. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๑๑
๒. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๑๓
๓. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๑๕
๔. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๑๖
๕. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๑๗
๖. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๑๙
๗. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๒๑
๘. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๒๓
๙. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๒๕

๑๗. คคคคคคคคคคคคคค

๑. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๒๙
๒. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๓๓
๓. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๓๕
๔. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๔๑
๕. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๔๓
๖. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๔๖
๗. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๔๙
๘. คคคคคคคคคคคคคคคคคคคค. ๑๕๒

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๒๒ ก.ค.๖๒ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 6

แผนผังประกอบ: แผนที่ชมพูทวีป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธศาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๑๒. อุตตวคความณณา

๑. โโพธิราชกุมารวตถุ..... ๘

[โพธิราชกุมารสร้างปราสาทแล้วคิดฆ่านายช่าง].....๘

[นายช่างทำนกรุขชี่หนีภัย].....๘

[นายช่างพาครอบครัวหนี].....๘

[พระศาสดาไม่ทรงเหยียบผ้าที่ลาดไว้].....๙

[พระศาสดาตรัสเหตุที่ไม่ทรงเหยียบผ้า].....๙

[บุรพกรรมของโพธิราชกุมาร].....๙

[พึงรักษาตนไว้ให้ดีในวัยทั้ง ๓].....๑๐

[แก้อรธ].....๑๐

๒. อุปนนทสกุยปุตตวตถุ..... ๑๒

[พระเถระออกอุบายหลาภ].....๑๒

[พระอุปนันทะตัดสินข้อพิพาท].....๑๒

[บุรพกรรมของพระอุปนันทะ].....๑๓

[แก้อรธ].....๑๓

๓. ปธานิกตีสสเถรวตถุ..... ๑๕

[พระปธานิกตีสสเถระดีแต่สอนคนอื่น ตนไม่ทำ].....๑๕

[เรื่องไก่อ้นไม่เป็นเวลา].....๑๕

[แก้อรธ].....๑๕

๔. กุมารกสสปะตเถรมาตวตถุ..... ๑๗

[มารดาของพระกุมารกัสสปะบวช].....๑๗

[พระกุมารกัสสปะเกิด].....๑๗

[มีกุมารนำหน้าชื่อ เพราะพระราชาทรงชูปเลี้ยง].....๑๘

[กุมารกัสสปะออกบวช บรรลุพระอรหัต].....๑๘

[มารดาพระกุมารกัสสปะบรรลุพระอรหัต].....๑๘

[พวกภิกษุพากันสรรเสริญพระพุทธคุณ].....๑๙

[แก้อรธ].....๑๙

๕. มหากลอุปาสกวตถุ..... ๒๐

[มหากลอุกหาว่าเป็นโจร เลยอุกทูบตาย].....๒๐

[มหากลตายสมแก่บุรพกรรม].....๒๐

[บุรพกรรมของมหากล].....๒๐

[บาปยอมย่ำผู้ทำ].....๒๑

[แก้อรธ].....๒๑

๖. เทวตตวตถุ..... ๒๒

[สนทนาเรื่องลามกของพระเทวทัต].....๒๒

[แก้อรธ].....๒๒

๗. สงฆเภทปริสกกนตถุ..... ๒๓

[พระเทวทัตพยายามทำลายสงฆ์].....๒๓

[ความดีคนดีทำงาน].....๒๓

[แก้อรธ].....๒๓

๘. กาลตเถรวตถุ..... ๒๔

[พระเถระไม่ให้อุปัฏฐายิกาไปฟังธรรม].....๒๔

[สักการะย่อมฆ่าคนถ้อย].....๒๔

[แก้อรธ].....๒๔

๙. จุลกาลอุปาสกวตถุ..... ๒๖

[จุลกกาลอุกหาว่าเป็นโจร].....๒๖

[จุลกกาลรอดตาย เพราะนางกุมภภาสีช่วย].....๒๖

[จะเศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว ก็เพราะตน].....๒๖

[แก้อรธ].....๒๖

๑๐. อตตทตถเถรวตถุ..... ๒๗

[พระเถระพยายามบำเพ็ญประโยชน์].....๒๗

[ผู้ปฏิบัติธรรมชื่อว่าบูชาพระศาสดา].....๒๗

[แก้อรธ].....๒๗

๑๓. โลกวคความณณา

๑. ทหริกขุวตถุ..... ๓๐

[ภิกษุทะเลาะกับหลานสาวนางวิสาขา].....๓๐

[พระศาสดาประทานโอวาทแก่ภิกษุหนุ่ม].....๓๐

[แก้อรธ].....๓๑

๒. สุกุโธทวตถุ..... ๓๒

[พระศาสดาเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก].....๓๒

[การบิณฑบาตเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้า].....๓๒

[แก้อรธ].....๓๓

๓. วิปสสภิกขุวตถุ..... ๓๔

[ภิกษุถือเอาพยัคฆเป็นอารมณ์].....๓๔

[แก้อรธ].....๓๔

๔. อภยราชกุมารวตถุ.....	๓๕
[พระกุมารได้รับพระราชทานราชสมบัติ].....	๓๕
[อุบายระงับความโศก].....	๓๕
[แก้อรรถ].....	๓๕
๕. สมนชชนตเถรวตถุ.....	๓๖
[ผู้ไม่ประมาทยอมยังโลกให้สว่าง].....	๓๖
[แก้อรรถ].....	๓๖
๖. องคุลิมาตเถรวตถุ.....	๓๘
[ต้นคดปลายตรงใช้ได้].....	๓๘
[แก้อรรถ].....	๓๘
๗. เปสการธิตูวตถุ.....	๓๙
[คนเจริญมรณสติไม่กลัวตาย].....	๓๙
[พระศาสดาเสด็จประพาสโอวาทธิดาช่างหูก].....	๓๙
[พระศาสดาตรัสถามปัญหาหาธิดาช่างหูก].....	๔๐
[คนมีปัญญาชื่อว่าผู้มีจักขุ].....	๔๑
[แก้อรรถ].....	๔๑
[ธิดาช่างหูกตายไปเกิดในดุสิตภพ].....	๔๒
๘. ตีสกิกขุวตถุ.....	๔๓
[ผู้เจริญอิทธิบาทยอมเหาะไปได้].....	๔๓
[แก้อรรถ].....	๔๓
๙. จัญจมาณวิกาवตถุ.....	๔๔
[พวกเดียรฉัตรียริชยาพระพุทธศาสนา].....	๔๔
[นางจัญจมาณวิการับอาสาพวกเดียรฉัตรีย].....	๔๔
[เทพบุตรทำลายกลอุบายของนางจัญจมาณวิกา].....	๔๕
[นางจัญจมาณวิกาถูกแผ่นดินสูบ].....	๔๕
[พระโพธิสัตว์ถูกทิ้งลงในเหวแต่ไม่ตาย].....	๔๖
[พระโพธิสัตว์ถวายพระโอวาทแก่พระราชชา].....	๔๖
[แก้อรรถ].....	๔๖
๑๐. อสทิสทานวตถุ.....	๔๘
[พระราชชาถวายทานแข่งกับราชกุมาร].....	๔๘
[พระนางมัลลิกาทรงจัดทาน].....	๔๘
[ทานที่พระนางมัลลิกาจัดซื้ออสทิสทาน].....	๔๙
[ลักษณะของคนดีคนชั่ว].....	๔๙
[ตรัสสรรเสริญพระอังกุลิมาล].....	๕๐
[พระราชชาทรงเนรเทศอมตยชั่ว].....	๕๑
[คนตระหนี่ ไปเทวโลกไม่ได้].....	๕๑
[แก้อรรถ].....	๕๑

๑๑. อนาถปิณฑิกปุตตกาลวตถุ.....	๕๒
[บิดาจ้างบุตรให้ฟังธรรม].....	๕๒
[บรรลุโสดาปัตติผลแล้วไม่รับค่าจ้าง].....	๕๓
[โสดาปัตติผล เลิศกว่าสมบัติทุกอย่าง].....	๕๓
[แก้อรรถ].....	๕๓

๑๔. พุทฺธวคฺคณฺณนา

๑. มารธิตาวตถุ.....	๕๖
[พราหมณ์หาสามีให้ลูกสาว].....	๕๖
[รอยพระบาทจะปรากฏเพราะทรงอธิษฐาน].....	๕๖
[รอยเท้าเป็นเครื่องแสดงลักษณะของคน].....	๕๖
[มารเสียใจ เพราะพระองค์ตรัสรู้].....	๕๗
[ธิดามารประเล้าประโลมพระศาสดา].....	๕๘
[แก้อรรถ].....	๕๘
๒. ยมกปปาฏิหาริยวตถุ.....	๖๐
[เศรษฐีได้ไม้จันทน์ทำบาตร].....	๖๐
[ครูทั้ง ๖ อยากได้บาตรไม้จันทน์].....	๖๐
[นาฏบุตรออกอุบายเอาบาตร].....	๖๑
[ชาวเมืองเข้าใจว่า ไม่มีพระอรหันต์].....	๖๑
[พระปิณฑิลถลารทวาจะแสดงปาฏิหาริย์].....	๖๑
[พระศาสดาทรงห้ามภิกษุทำปาฏิหาริย์].....	๖๒
[พระศาสดาทรงประสงค์จะทำปาฏิหาริย์].....	๖๒
[เดียรฉัตรียเตรียมทำปาฏิหาริย์แข่ง].....	๖๓
[ประวัติคัมภีรพพฤกษ์].....	๖๔
[ท้าวสักกะทำลายพิธีของพวกเดียรฉัตรีย].....	๖๕
[สาวกสาวกรับอาสาทำปาฏิหาริย์แทน].....	๖๕
[ลักษณะของยมกปาฏิหาริย์].....	๖๘
[พระศาสดาเสด็จจำพรรษาขึ้นดาวดึงส์].....	๖๙
[พระสัมพุทธเจ้าไพโรจน์ลวงเหล่าเทวดา].....	๗๑
[พระศาสดาตรัสได้อินถึงมนุษย์โลก].....	๗๑
[ทานที่ให้ในทักษิณียบุคคลมีผลมาก].....	๗๒
[พระศาสดาเสด็จไปโปรดพระมารดาขึ้นดาวดึงส์].....	๗๓
[พระโมคคัลลานเถระขึ้นไปทูลถามข่าวเสด็จ].....	๗๔
[พระองค์ทรงเปิดโลก].....	๗๔
[แก้อรรถ].....	๗๕
[สังกัสสนครเป็นที่เสด็จลงจากดาวดึงส์].....	๗๕
[พระสารีบุตรเถระมีปัญญามาก].....	๗๖
๓. เอรกปตตนาคราษวตถุ.....	๗๘

[อาบัติเล็กน้อยที่ไม่แสดงเสีย ย่อมให้โทษ].....	๗๘
[พญานาคออกอุบายเพื่อทราบการอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า].....	๗๘
[พระศาสดาทรงผูกเพลงขับแก้].....	๗๙
[อุตรมาณพเรียนเพลงแก้จากพระศาสดา].....	๗๙
[นาคราชทราบว่าพระพุทธเจ้าอุบัติแล้ว].....	๘๐
[แก้อรธ].....	๘๑
[นาคราชไม่บรรลู่ไสตบัน].....	๘๑
๔. อานนตเถรสสปลิวตถุ.....	๘๒
[กาลแห่งพระพุทธเจ้าต่างกัน แต่คำสอนเหมือนกัน].....	๘๒
[แก้อรธ].....	๘๒
๕. อนนริตถิกขวตถุ.....	๘๔
[ภิกษุหนุ่มกระสันอยากสึก].....	๘๔
[ความอยาก ให้เต็มได้ยาก].....	๘๔
[แก้อรธ].....	๘๕
๖. อคคิตตปุโรหิตวตถุ.....	๘๖
[อคคิตตได้เป็นปุโรหิตถึง ๒ รัชกาล].....	๘๖
[อคคิตตออกบวชนอกพระพุทธศาสนา].....	๘๖
[อคคิตตสอนประชาชนให้ถึงสรณะ].....	๘๖
[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานอคคิตต].....	๘๖
[พระเถระผจญกับนาคราช].....	๘๘
[นาคราชแพ้พระเถระ].....	๘๘
[พวกฤษีชมเชยพระศาสดา].....	๘๘
[สรณะที่เกษมและไม่เกษม].....	๘๙
[แก้อรธ].....	๘๙
[ชาวเมืองเข้าใจว่าอคคิตตใหญ่กว่าพระศาสดา].....	๙๐
[อคคิตตตัดความสงสัยของชาวเมือง].....	๙๐
๗. อานนตเถรสสปลิวตถุ.....	๙๑
[พระเถระรำพึงถึงที่เกิดของบุรุษอาชาไนย].....	๙๑
[พระเถระเข้าไปทูลถามพระศาสดา].....	๙๑
[แก้อรธ].....	๙๑
๘. สมพหุลลิกขวตถุ.....	๙๒
[ความเห็นในปัญหาต่างๆ กัน].....	๙๒
[พระศาสดาทรงแก้ปัญหานั้น].....	๙๒
[แก้อรธ].....	๙๒
๙. กสสปทสพลสสุณเจติยวตถุ.....	๙๓
[เจตีย์ที่สมควรบูชา].....	๙๓
[แก้อรธ].....	๙๓

๑๕. สุขัคควณณา

๑. ญาคานํ กลหุปสมนวตถุ.....	๙๗
[ความวิเวทเกิดเพราะแย่งน้ำ].....	๙๗
[พระศาสดาเสด็จห้ามพระญาติ].....	๙๗
[แก้อรธ].....	๙๘
๒. มารวตถุ.....	๙๙
[เด็กหญิง ๕๐๐ เล่นนักษัตร].....	๙๙
[ผู้ไม่มีกังวลเสวยปีติแทนอาหาร].....	๙๙
[แก้อรธ].....	๙๙
๓. โกสสรณโณปราชยวตถุ.....	๑๐๐
[อาแพ้หลาน].....	๑๐๐
[แก้อรธ].....	๑๐๐
๔. อณญตรกุลทวาริกวตถุ.....	๑๐๑
[พระศาสดาเสด็จในงานอวามงคล].....	๑๐๑
[แก้อรธ].....	๑๐๑
๕. อณญตรอุปาสกวตถุ.....	๑๐๒
[เสด็จโปรดคนเข็ญใจ].....	๑๐๒
[พระศาสดายังถูกโพนทะนา].....	๑๐๒
[แก้อรธ].....	๑๐๓
๖. ปเสนทิโกสลวตถุ.....	๑๐๔
[พระราชาเสวยพระกระยาหารจุ].....	๑๐๔
[อุบายแก้การบริโภคอาหารจุ].....	๑๐๔
[พระราชาลดพระกระยาหารได้แล้ว].....	๑๐๕
[แก้อรธ].....	๑๐๕
๗. ติสสเถรวตถุ.....	๑๐๖
[ได้ทราบข่าวปริณิพพานแล้วบำเพ็ญสมณธรรม].....	๑๐๖
[แก้อรธ].....	๑๐๖
๘. สกกวตถุ.....	๑๐๘
[ภิกษุสรรเสริญท้าวสักกะ].....	๑๐๘
[แก้อรธ].....	๑๐๙

๑๖. ปิยัคควณณา

๑. ตโยปพพิชิตวตถุ.....	๑๑๑
[ตระกูลที่มีลูกชายคนเดียวและหนีไปบวช].....	๑๑๑
[บิดาออกบวชตามบุตร].....	๑๑๑
[มารดาออกบวชตามบุตรและสามี].....	๑๑๑
[จนทั้ง ๓ แม่บวชแล้วก็ยังคลุกคลีกัน].....	๑๑๑

[พระศาสดาตรัสเรียกมาเตือน].....	๑๑๑
[แก้อรธ].....	๑๑๒
๒. อณฺเวยตรกุกฺกุณพิทกาทถุ.....	๑๑๓
[พระศาสดาเสด็จไประงับความโศกของกุกฺกุณพิท].....	๑๑๓
[แก้อรธ].....	๑๑๔
๓. วิสาขาลูกาปาลิกาทถุ.....	๑๑๕
[นางวิสาขาลูกถึงนางสุทตฺตีที่ท่ากาละ].....	๑๑๕
[พระศาสดาตรัสอุบายระงับความโศก].....	๑๑๕
[แก้อรธ].....	๑๑๕
๔. ลิจฺฉวีวาทถุ.....	๑๑๖
[พวกเจ้าลิจฉวีแต่งกายประกวดกัน].....	๑๑๖
[พวกเจ้าลิจฉวีวิวาทกัน เพราะหญิงนครโสภณี].....	๑๑๖
[พระศาสดาตรัสโทษของความยินดีในกาม].....	๑๑๖
[แก้อรธ].....	๑๑๖
๕. อนิตฺถิคันธกุมารวาทถุ.....	๑๑๗
[อนิตฺถิคันธกุมารให้ช่างหล่อรูปสตรี].....	๑๑๗
[ส่งพรหมณ์ไปหาคูครองบุตร].....	๑๑๗
[พรหมณ์พบหญิงมีรูปดูจรรุปลหล่อ แล้วกลับมา].....	๑๑๗
[คูครองของอนิตฺถิคันธกุมารตายในระหว่างทาง].....	๑๑๘
[ความรักก่อให้เกิดระทมทุกข์].....	๑๑๘
[พระศาสดาทรงแสดงอุบายระงับความโศก].....	๑๑๘
[แก้อรธ].....	๑๑๘
๖. อณฺเวยตรพราหมณวาทถุ.....	๑๑๙
[พระศาสดาเสด็จไปหาพราหมณ์ผู้มีจฉาภิภูษิต].....	๑๑๙
[พราหมณ์นับถือพระองค์ดุจสหาย].....	๑๑๙
[ข้าวกล้าเสียหาย].....	๑๑๙
[พราหมณ์เสียใจเพราะทำนาไม่ได้ผล].....	๑๑๙
[พระศาสดาเสด็จไปตรัสถามข่าวพราหมณ์].....	๑๑๙
[ตรัสเหตุแห่งความโศกและอุบายระงับความโศก].....	๑๒๐
[แก้อรธ].....	๑๒๐
๗. ปญฺจสตถารกาทถุ.....	๑๒๑
[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต พบเด็ก ๕๐๐ คน].....	๑๒๑
[พวกภิกษุโพนทนาพวกเด็กผู้ถวายขมน].....	๑๒๑
[พระศาสดาทรงยกพระมหากัสสปะเป็นนิตฺชนะ].....	๑๒๑
[แก้อรธ].....	๑๒๒
๘. อนาคามิตถรวาทถุ.....	๑๒๓
[พระเถระบรรลุนาคามิผล].....	๑๒๓

[ลักษณะของผู้เชื่อว่ามีกระแสในเบื้องบน].....	๑๒๓
[แก้อรธ].....	๑๒๓
๙. นนฺทียวาทถุ.....	๑๒๕
[นนฺทียะเป็นอนุชาตบุตร].....	๑๒๕
[นนฺทียะดำรงตำแหน่งทนายบตี].....	๑๒๕
[พระโมคคัลลานะไปเยี่ยมสวสวรรค์].....	๑๒๕
[ทิพยสมบัติเกิดรอผู้ทำบุญ].....	๑๒๖
[แก้อรธ].....	๑๒๖
๑๗. โกธวคฺคความณฺนา	
๑. โรหิตีขตติยกณฺณวาทถุ.....	๑๒๙
[สร้างโรงฉันทายจากโรคผิวหนังได้].....	๑๒๙
[บุรพกรรมของพระนางโรหิตี].....	๑๓๐
[แก้อรธ].....	๑๓๑
[เทพบุตรแย่งนางเทพธิดาโรหิตี].....	๑๓๑
๒. อณฺเวยตรภิกษุวาทถุ.....	๑๓๓
[ภิกษุตัดต้นไม้ที่เทวดาอยู่].....	๑๓๓
[แก้อรธ].....	๑๓๓
๓. อุตฺตราอุปาลิกาทถุ.....	๑๓๕
[นายปุณณะยากจนต้องรับจ้างสุมนเศรษฐี].....	๑๓๕
[พระสารีบุตรเถระไปสงเคราะห์นายปุณณะ].....	๑๓๕
[ภรรยาขายปุณณะถวายภัตแก่พระเถระ].....	๑๓๕
[ทานของ ๒ สามิภรรยาอำนวยผลในวันนั้น].....	๑๓๖
[นายปุณณะได้รับตำแหน่งเศรษฐี].....	๑๓๗
[ธิดापุณณเศรษฐีได้เป็นภรรยาสุมนเศรษฐี].....	๑๓๗
[นางอุตตราได้โอกาสทำบุญ].....	๑๓๘
[นางสิริมาหิงนางอุตตรา เอาเนยใสเตี้อรด].....	๑๓๘
[นางสิริมารู้สึกตัว ขอโทษนางอุตตรา].....	๑๓๙
[นางสิริมาขอให้พระศาสดาทรงอดโทษ].....	๑๓๙
[แก้อรธ].....	๑๔๐
๔. โมคคัลลานตเถรปฬวาทถุ.....	๑๔๑
[พระโมคคัลลานะไปเทวโลก].....	๑๔๑
[กล่าวคำสัตย์เท่านั้นก็ไปสวรรค์ได้].....	๑๔๑
[แก้อรธ].....	๑๔๑
๕. ภิกษุหิปปุณฺฐปฬวาทถุ.....	๑๔๓
[สองผู้เมียแสดงตนเป็นพุทธบิดาและพุทธมารดา].....	๑๔๓
[พระศาสดาตรัสบุพประวัติของพราหมณ์].....	๑๔๓
[พระศาสดาเสด็จไปสู่ที่เฝ้าศพของพราหมณ์].....	๑๔๔

[พระศาสดาตรัสชราสูตร].....๑๔๔
 [พระอเสขมณีไปสู่ฐานะที่ไม่จติ].....๑๔๔
 [แก้อรรรถ].....๑๔๔
๖. ปุณณทาสีวตถุ.....๑๔๖
 [นางปุณณทาสีวตถุแต่พระพุทเจ้า].....๑๔๖
 [พระศาสดาทรงเสวยขนมของนางปุณณา].....๑๔๖
 [สาวกของพระพุทเจ้าตื่นเสมอ].....๑๔๗
 [แก้อรรรถ].....๑๔๗
 [ภิกษุพากันสรรเสริญพระศาสดา].....๑๔๗

๗. อตุลอุปาสกาวตถุ..... ๑๔๙
 [อตุลอุปาสกาวตถุ เพราะท่านไม่พูดด้วย].....๑๔๙
 [อตุลอุปาสกาวตถุผู้พูดมาก].....๑๔๙
 [อตุลอุปาสกาวตถุผู้พูดน้อย].....๑๔๙
 [การนินทาสรรเสริญเป็นของเก่า].....๑๕๐
 [แก้อรรรถ].....๑๕๐
๘. ฉพพคคิยภิกขุวตถุ..... ๑๕๒
 [มูลบัญญัติการสวมเขียงเท้า].....๑๕๒
 [แก้อรรรถ].....๑๕๒

๑๒. อตฺตวคฺควณฺณา

๑. โปธิราชกุมารวตถุ.

“อตตทานญเจติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เกสภวาเน วิหรนโต โปธิราชกุมาริ อารพภ กเถสิ.

[โปธิราชกุมารสร้างปราสาทแล้วคิดฆ่านายช่าง]

โส กิร ปฐวีตเล อญญเอหิ ปาสาเทหิ อสทิสรูปิ อากาเส อุปตมานัน วิย โกกนทนาม ปาสาทิ การตวา วฑฒกิ ปุจฉิ

“กิ ตยา อญญตถาปิ เอวรูปิ ปาสาทิ กตปุพโพ, อุทาทุ ปฐมสิปปเมว เต อิทนติ.

“ปฐมสิปปเมว เทวาติ วุตเต, โส จินเตสิ “สเจ อยิ อญญสสาปิ เอวรูปิ ปาสาทิ กริสสติ, อยิ ปาสาทิ อนจฉริโย ภวิสสติ;

อิมิ มยา มารตุ วา หตถปาเท วาสส ฉินทิตุ อกขินิ วา อุปปาเตตุ วฏฐติ, เอวิ อญญสส ปาสาทิ น กริสสติติ.

โส ตมตถิ อตตโน ปยสหายกสส สลขีวกปุตตสส มาณวกสส กเถสิ.

[นายช่างทำนกรุขชี้หน้ภัย]

โส จินเตสิ “นิสสสยิ เอส วฑฒกิ นาสเสสสติ. อนคฺโข สิปปิโย. มยิ สนเต, มา นสสตฺ. สญญมสส ทสสามิติ.

โส ตํ อุปสงกมิตวา “ปาสาเท เต กम्मํ นิฏฐิตนฺติ โนติ ปุจฉิตวา, “นิฏฐิตนฺติ วุตเต,

“ราชกุมาริ ตํ นาสเตกาโม. ตสมา อตตานิ รุกเขยยาสิตี อาห.

วฑฒกิ “ภททกนฺเต สามิ กตํ มม อาโรเจนเตน. อหเมตถ กตตพพฺ ขานิสสามิติ วตวา,

“กิ สมม อมหากิ ปาสาเท เต กम्मํ นิฏฐิตนฺติ ราชกุมารเณ ปุฏฐู, “น ตาว เทว นิฏฐิตํ, พหุ อวสิฏฐนฺติ อาห.

“กิ กम्मํ นาม อวสิฏฐนฺติ.

“ปจฉา เทว อาจิกขิสสามิ, ทารุนิ ตาว อาหาราเปถาติ.

“กิ ทารุนิ นามาติ.

“นิสสารานิ สุขทารุนิ เทวาติ.

โส อาหาราเปตวา อทาสิ.

อถ นํ อาห “เทว อิติ ปุฏฐาย มม สนตีกิ นาคนตพพฺ. สุขุมกम्मํ กโรนตสส, หิ อญญเณ สทธี สลลาเป สติ^๑, วิกเขโป โหติ.

อาหาราเวลาย ปน เม ภริยิว อาหาริ อหริสสติติ.

ราชกุมาริ “สาธติ ปฐิสสุณิ.

โสปิ เอกสมิ คพภ นิสิติตวา ตานิ ทารุนิ ตจเจตวา อตตโน ปุตตทาสส อนโตนิสันทโยคคํ ครุพสกุณํ กตวา

อาหาราเวลาย [ปน] ภริยิ อาห “เคเท วิชชมานกํ สพพฺ วิกกิณิตวา หิริญญสุวณฺณํ คณหาหิติ.

[นายช่างพาครอบครัวหนี]

ราชกุมาริ วฑฒกิสส อนิกขมนตถาย เคหํ ปริกขิปาเปตวา อารกขํ ฐเปสิ.

วาทกัปปิ สกุนสส นินฺนิตฺถกาเล “อชฺช สพฺเพปิ ทารเก คเหตฺวา อากฺขณฺเอยาสีติ ภริยํ วตฺวา ภูตฺตปาตราโส
ปุตฺตทารํ สกุนสส กุจฺฉิยํ นิสีทาเปตฺวา วาตปาเนน นิกฺขมิตฺวา ปลายิ.

โส, เตสํ “เทว วาทกัปปิ ปลายิตฺติ กนฺทนฺตานเวยว, คนฺตฺวา หิมวฺนเต โอตฺริตฺวา เอกํ นครํ มาเปตฺวา ตตฺถ กุณฺฐวาทนฺราชา นาม ชาโต.

[พระศาสดาไม่ทรงเหยียบผ้าที่ลาดไว้]

ราชกุมารโรวปี “ปาสาทมฺหํ กริสฺสามีติ สตถารํ นิมนฺเตตฺวา ปาสาเท จตฺตฺชาตฺติกคนฺเธหิ ปริภณฺฑํ กตฺวา
ปฐฺมอุมฺมารโต ปฐฺมฺราย เจลปฏฺฐิกํ ปตฺถริ.

โส กิร อปุตฺตโก ตสฺมา “สจฺหาปุตฺตํ วา ชีตฺรํ วา ลจฺฉามิ, สตถา อิมํ อกฺกมิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ปตฺถริ.

โส, สตถริ อากฺเต, สตถารํ ปลฺจปฺปติภฺนฺนฺเตน วนฺทิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา “ปวิสฺถ ภนฺเตติ อาท.

สตถา น ปาวิสฺสิ.

โส ทฺติยมฺปิ ตตฺติยมฺปิ ยาจิ. สตถา อปฺปวิสิตฺวาว อานนฺทเถรํ โอลฺลเกสิ.

เถโร โอลฺลเกตฺสญฺญาเวว วตฺถานํ อนกฺกมณฺภาวํ ญตฺวา

“สํหฺร ราชกุมาร ทฺสฺसानิ, น ภควา เจลปฏฺฐิกํ อกฺกมิสฺสตี. ปจฺฉิมํ ชนฺตํ ตถาคโต โอลฺลเกตีติ ทฺสฺसानิ สํหฺราเปสิ.

[พระศาสดาตรัสเหตุที่ไม่ทรงเหยียบผ้า]

โส ทฺสฺसानิ สํหฺริตฺวา สตถารํ อนฺโต ปเวเสตฺวา ยาคฺชฺชฺชเคน สนฺตปฺเปตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน วนฺทิตฺวา อาท

“อหํ ภนฺเต ตฺมฺหากํ อฺปฐฺมฺฐาโก ติกฺขตฺตํ สรณํ คโต: (๑) กุจฺฉิคฺโต จ กิรฺมฺหิ เอกวาร์ สรณํ คโต. (๒) ทฺติยมฺปิ ตฺรฺณทารกกาเล.
(๓) ตตฺติยมฺปิ วิญญูภาวํ ปตฺตกาเล; ตสฺส เม กสฺมา เจลปฏฺฐิกํ น อกฺกมิตฺถาติ.

“กึ ปน ตฺวํ กุมาร จินฺเตตฺวา เจลปฏฺฐิกํ อตฺถริตี.

“สเจ ปุตฺตํ วา ชีตฺรํ วา ลจฺฉามิ, สตถา เม เจลปฏฺฐิกํ อกฺกมิสฺสตีติ อหํ จินฺเตตฺวา ภนฺเตติ.

“เตนฺนาหํ กุมาร น อกฺกมินฺติ.

“กึ ปนาหํ ภนฺเต ปุตฺตํ วา ชีตฺรํ วา เนว ลจฺฉามีติ.

“อาม กุมาราทิ.

“กึการณา ภนฺเตติ.

“ปฺริมตฺตภาเว ซายาย สหฺธี ปมาหํ อापนฺนตฺตาติ.

“กิสฺมี กाले ภนฺเตติ.

[บุรพกรรมของโพธิราชกุมาร]

อถสฺส สตถา อตีตํ อาทฺริตฺวา ทสฺเสสิ:

“อตีเต กิร อนฺนสฺตา มนฺนุสฺสา มหิตฺยา นาวาย สมฺพุทฺโธ ปกฺขนฺทิสฺสุ.

นาวา สมฺพุทฺทมฺชฺเณ ภิชฺชิ.

เทว ชายปติกา เอก์ ผลกั คเหตุวา อนุตเรทูปกั ปวิสิสุ.

เสสา สพเพ ตตเถว มริสุ.

ตสมิ โข ปน ทิปเก มหาสกุณสงโซ วสติ.

เต อดญญิ ขาทิตพพกั อทิสวา ฉาตชมตตา สกุณนทกานิ อองคาเร ปจิตวา ขาทิสุ.

เตสุ อปปโหนเตสุ, สกุณจจาเป คเหตุวา ปจิตวา ขาทิสุ.

เตสุ อปปโหนเตสุ, สกุณ คเหตุวา ขาทิสุ. เอว ปฐมวเยปี มชฌิมวเยปี ปจฌิมวเยปี ขาทิสุเยว. เอกสมิปี วเย อปปมาทัง นวาปชชีสุ.

เอโกปี จ เนสิ อปปมาทัง นวาปชชี.

[พึงรักษาตนไว้ให้ดีในวัยทั้ง ๓]

สตถา อิทนตสส ปุพพกम्मํ ทสเสตวา

“สเจ หิ ตุวั กุมาร ตทา เอกสมิปี วเย ภริยาย สหธิ อปปมาทัง อาปชชีสส, เอกสมิปี วเย ปุตโต वा ธิดา वा อูปชชเยย;

สเจ ปน โว เอโกปี อปปมตโต อภวิสส, ตัง ปฏิจจ ปุตโต वा ธิดา वा อูปชชีสส;

กุมาร อตตานัง หิ ปิยํ มณญฺมาเนน ตีสฺสุปี วเยสุ อปปมตเตน อตฺตา รกฺขิตพฺโพ, เอวํ อสฺกโกเนเตน เอกวเยปี รกฺขิตพฺโพเยวาตี วตฺวา

คาถมาห

“อตตานญเจ ปิยํ ชญญา รกฺเขยย นํ สุรฺกฺขิตํ

ติณณมณญฺตฺรํ ยามํ ปฏฺิซฺคฺเคยย ปณฺชิตฺโตตี.

[แก้กรรม]

ตตถ “ยามนติ: สตถา อตตโน ฌมฺมิสฺสรตตาย เจว เทสนากุสลตาย จ อธิ ตินณํ วยานํ อดญฺตฺรํ วยํ “ยามนติ กตฺวา ทสเสตี.

ตสฺมา เอวเมตถ อตฺโต เวทิตพฺโพ

“สเจ อตตานัง ปิยํ ขาเนยย, รกฺเขยย นํ สุรฺกฺขิตํ; ยถา โส สุรฺกฺขิตโต โหตี, เอวณตํ รกฺเขยย.

ตตถ, สเจ คิหิ สฺมาโน ‘อตตานัง รกฺขิสฺสามิติ อูปริ ปาสาทเตเล สุสฺวุตํ คพฺภํ ปวิสิตฺวา สมนฺปนฺนรฺกฺโข หุตฺวา วสนฺโตปี;

ปพฺพชิตโต หุตฺวา สุสฺวุเต ปิทิตทวารวาทปาน เลณเณ วิหรนฺโตปี อตตานัง น รกฺขิติเยว.

คิหิ สฺมาโน ปน ยถาลํ ทานสฺสีลาทีนํ ปุณฺญานิ กโรนฺโต, ปพฺพชิตโต वा ปน วตฺตปปฏิวตฺตปริยตฺติมนสิกาเรสุ อูสฺสุกฺกํ อาปชชนฺโต

อตตานัง รกฺขิติ นาม.

เอวํ ตีสฺสุ วเยสุ อสฺกโกเนโต อดญฺตฺรสมิปี วเย ปณฺชิตฺตฺบุรีโส อตตานัง ปฏฺิซฺคฺคฺติเยว.

สเจ หิ คิหิภูโต ปฐมวเย ชิตฺททาปฺสฺตตาย กุสลํ กาทุนํ สกโกตี. มชฌิมวเย อปปมตเตน หุตฺวา กุสลํ กาทพฺโพ.

สเจ มชฌิมวเย ปุตฺตทารํ โปเสนฺโต กุสลํ กาทุนํ สกโกตี, ปจฌิมวเย กาทพฺพเมว.

เอวปี เตน อตฺตา ปฏฺิซฺคฺคฺติโต ว โหตี.

เอวํ อภิโรนตสส ปน อตฺตา ปิโย นาม น โหตี, อปายปฺรายนเมว นํ กโรตี.

สเจ ปน ปพฺพชิตโต ปฐมวเย สชฌายํ กโรนฺโต ธาเรนฺโต วาเจนฺโต วตฺตปปฏิวตฺตํ กโรนฺโต ปมาทัง อาปชชิติ,

มชฌิมวเย อปปมตเตน สมณธมฺโม กาทพฺโพ.

สเจ ปน ปฐมวเย อุกคหิตปริยตติยา อภฺรูกถาวินิจฉยํ การณญจ ปุจฺจนฺโต มชฺฉิมวเย ปมาทํ อापชฺชติ,
ปจฺฉิมวเย อปฺปมตฺเตน สมณธมฺโม กาทพฺโพ.

เอวปี เตน อตฺตา ปฏฺิซคฺคิโตว โหติ.

เอวํ อกโรนฺตสฺส ปน อตฺตา ปีโย นาม น โหติ, ปจฺฉานฺตุตาเปเนว นํ ตาเปตีติ.

เทสนาวसानเ โพธิราชกุมารโ โสตาปตฺติมเล ปติฏฺฐหิ.

สมปตฺตปริสายปี สาทถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

โพธิราชกุมารวตถุ.

๒. อุปนันทสภยปุตตวตถุ.

“อตตทานเมว ปฐมนุติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต อุปนันทํ สภยปุตตํ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระออกอุบายหาลาภ]

โส กิร เถโร ฌมฺมกถํ กเถตุํ เถโก.

ตสส อปฺปิจจตาทีปปฏิสํยุตตํ ฌมฺมกถํ สุตวา พหู ภิกขุ ตํ จีวรเหที ปุเชตวา ธตฺตคานี สมာทยีสุ.

เตหี วิสสุภฺฐปริกขาร โสเอว คณฺหี.

โส, เอกสมฺมึ อนโถวสเส อุปกุกกุฐฺฐ, ชนปทํ อคมาสิ.

อถ นํ เอกสมฺมึ วิหาร ทหฺรสามเณรา ฌมฺมกถิกปเปเมน “ภนฺเต อีธ วสฺสํ อุเปถาตี วทีสุ.

“อีธ กิตตํ วสฺสาวาสิกํ ลพฺภตตีตี ปุจฺฉิตวา, เตหี “เอเกโก สาภฺภูโกตี วุตเต, ตตถ อุปาหนา เปตวา อณฺเฏ วิหารํ อคมาสิ.

ทุตฺติยํ วิหารํ คนฺตวา “อีธ กิ ลพฺภตตีตี ปุจฺฉิตวา, “เทว สาภฺภูกาตี วุตเต, กตฺตรยภฺภูตี เปสิ.

ตติยํ วิหารํ คนฺตวา “อีธ กิ ลพฺภตตีตี ปุจฺฉิตวา, “ตโย สาภฺภูกาตี วุตเต, อุทกตุมพํ ฐเปสิ.

จตฺตถํ วิหารํ คนฺตวา “อีธ กิ ลพฺภตตีตี ปุจฺฉิตวา, “จตฺตาโร สาภฺภูกาตี วุตเต, “สาธู อีธ วิสสุสามีตี ตตถ วสฺสํ อุปคนฺตวา

คหฺนฺฐานณฺเจว ภิกขุณณฺจ ฌมฺมกถํ กเถสิ.

เต นํ พหุเหที วตเถเหที เจว จีวรเหที จ ปุเชตฺสุ.

โส วุตถวสฺส อิตเรสุปี วิหารesu สาสนํ เปเสตวา “มยา ปริกขารสส ฐูปิตตฺตา วสฺสาวาสิกํ ลทฺธพพํ, ตํ เม ปทีณนฺตฺตุตี

สพพํ ออาหาราเปตวา ยานํ ปุเรตวา ปายาสี.

[พระอุปนันทะตัดสินข้อพิพาท]

อเถกสมฺมึ วิหาร เทว ทหฺรภิกขุ เทว สาภฺภูเก เอกถจ กมพฺลํ ลภิตวา “ตฺยเห สาภฺภูกา โหนตฺ, มยเห กมพฺโลตี ภาเชตฺ อสภฺโกหนตา มคฺคสมฺมึเป นิสีทิตวา วิวทฺหนตี.

เต ตํ [เถโร] อากจฺฉนฺตํ ทิสวา “ภนฺเต ตุมเห โน ภาเชตวา เทถาตี วทีสุ.

“ตุมเหเยว ภาเชถาตี.

“น สภฺโกเม ภนฺเต, ตุมเห โน ภาเชตวา เทถาตี.

“มม วจเน ฐฺฐสฺสเถาตี.

“อาม ฐฺฐสฺสามาตี.

“เตนเหที สาธูตี โส เตสํ เทว สาภฺภูเก ทตฺวา “อโย ฌมฺมกถํ กเถนฺตานํ อมฺหากํ ปารุปนํ โหตฺตุตี” มหคฺฆกมพฺลํ^๑ อาทาย ปกฺกามิ.

๑ ส. ย. ปารุปนารโหตี. ม. ปารุปนารโหตี.

๒ ม. มหคฺฆํ กมพฺลํ.

ทหฺรภิกขุ วิปปฏิสารีโน หุตฺวา สตถุ สนฺตํ คณฺตฺวา ตมตถํ อารโจะสุ.

[บุรพกรรมของพระอุปนันทะ]

สฺตถา “น ภิกขเว อิทาเนเวส ตุมหากํ สนฺตํ คเหตฺวา ตุมहे วิปปฏิสารีโน กโรติ, ปุพฺเพปิ อกาสิเยวาทิ วตฺวา อตีตํ อาหาริ:

“อตีตस्มี ทิ “อนุตีรจาร์ จ คมภีรจาร์ จาติ เทว อุกฺทา มหนตํ โรหิตมจณฺ ลภิตฺวา “มยํ สีสํ โหตุ, ตว นงฺคุณฺฐนฺติ วิวาทาปนฺนา
ภาเชตุํ อสฺกโกณฺตา เอกํ สีคาลํ ทิสฺวา อาหํสุ “มาตุล อิมํ โน ภาเชตฺวา เทหิติ.

“อหํ ธรณฺญา วินิจฺฉยฺภูฏานเ ปโต. ตตถ จิรํ นิสิตฺวา ชงฺขวิหารตถาย อาคโตมฺหิ. อิทานิ เม โอกาโส นตฺถิติ.

“มาตุล มา เอวํ กโรถ. ภาเชตฺวาเอว โน เทถาติ.

“มม วจเน ฐฺสสฺสธาติ.

“ฐฺสสาม มาตุลาติ.

“เตนทิสฺว สฺวติ โส สีสํ ฉินฺทิตฺวา เอกมฺนฺเต อกาสิ, นงฺคุณฺฐํ เอกมฺนฺเต.

กตฺวา จ ปน “ตาตา เยน โว อนุตีเร จริตํ, โส นงฺคุณฺฐํ คณฺหาตุ. เยน คมภีเร จริตํ, ตสฺส สีสํ โหตุ.

อัย ปน มชฺฉิมโม ขณฺโฑ มม วินิจฺฉยชฺฉเม ฐฺสสฺส ภวิสฺสตีติ เต สญฺญาเปนฺโต

“อนุตีรจาร์โน นงฺคุณฺฐํ. สีสํ คมภีรจาร์โน.
อถายํ มชฺฉิมโม ขณฺโฑ ฐฺมมฺภูฏสฺส ภวิสฺสตีติ”

อิมํ คาลํ วตฺวา มชฺฉิมมฺชนฺทํ อาทาย ปกฺกามิ.

เตปิ วิปปฏิสารีโน ตํ โอโลเกตฺวา อภฺฐํสุ.

สฺตถา อิมํ อตีตํ ทสฺเสตฺวา “เอวเมส อตีเตปิ ตุมहे วิปปฏิสารีโน อกาสิเยวาทิ เต ภิกขุ สญฺญาเปตฺวา อุปนฺนํ ฺครหนฺโต

“ภิกขเว ปริ โอวทฺนฺเตน นาม ปฐฺมเมว อตฺตา ปฏฺฐึเป ปติภฺฐฐาเปตพฺโพติ วตฺวา อิมํ คากมาท

“อตฺตานเมว ปฐฺมํ ปฏฺฐึเป นิเวสเย
อถถญฺมฺนุสาเสยฺย, น กิลิสฺเสยฺย ปณฺทิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ปฏฺฐึเป นิเวสเยติ: อนุจฉวิกเ คุณฺ ปติภฺฐฐาเปยฺย.

อิทํ วุตตํ โหติ “โย อปฺปิจฉดาทิกุณฺเท ทิ วา อริยวสฺสปฏฺฐิปทาทีทิสฺว ปริ อนุสาสิตุกาโม, โส อตฺตานเมว ปฐฺมํ ตสฺมี คุณฺ ปติภฺฐฐาเปยฺย;
เอวํ ปติภฺฐฐาเปตฺวา อถถญฺ เตทิสฺว คุณฺเท อนุสาเสยฺย.

อตฺตานํ ทิ ตตถ อนิเวเสตฺวา เกวลํ ปรมเวว อนุสาสมานโน ปโรโต นินฺทํ ลภิตฺวา กิลิสฺสติ นาม.

ตตถ อตฺตานํ นิเวเสตฺวา อนุสาสมานโน ปโรโต ปสฺสํ ลภติ; ตสฺมา น กิลิสฺสติ นาม.

เอวํ กโรนฺโต ปณฺทิตฺ น กิลิสฺเสยฺยาติ.

เทศนาวสานเน เต เทว ภิกขุ โสตาปตตีผล ปติภุทสู.

มหาชนสสาปี สาคติกา เทศนา อโหสีตี.

อุปนันทสกุยุตตวตถุ.

๓. ปธานิกตีสสตุเถรวตถุ.

“อตตานญเจติ อิมิ ฐมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหระนโต ปธานิกตีสสตุเถริ อารพภ กเถสิ.

[พระปธานิกตีสสตุเถระตีแต่สอนคนอื่น ตนไม่ทำ]

โส กิร สตุถุ สนติเก กम्मภูฐานัน คเหตุวา ปถจสเต ภิกขุ อาทาย อรณญเญ วสสํ อุปคนตวา

“อาวุโส ฐมมานภพุทธสส วิ สนติเก กम्मภูฐานัน คหิติ, อปปมตตา สมณธम्मํ กโรถาติ โอวทิตวา สยํ คนตวา นิพชิตวา สุปติ.

เต ภิกขุ ปฐมยามะ จงกมิตวา มชฌิมยามะ วิหารํ ปวิสนติ.

โส นิททายิตวา ปพุทธกาเล เตสํ สนติกํ คนตวา “กั ตุมเห ‘นิพชิตวา นิททายิสสามาติ อาคตา? สิมิ นิกขมิตวา สมณธम्मํ กโรถ -อิตติ วตวา สยํ คนตวา ตเถว สุปติ.

อิตเร มชฌิมยามะ พหิ จงกมิตวา ปจฌิมยามะ วิหารํ ปวิสนติ.

โส ปุนปิ ปพุชฌิตวา เตสํ สนติกํ คนตวา เต วิหารา นีหริตวา สยํ ปุน คนตวา สุปเตว.

ตสมิ นิจจกาลิ เอวิ กโรนเต, เต ภิกขุ สขมาयी วา กम्मภูฐานัน วา มนสิกาตุํ นาสกขิสฺสุ. จิตตํ อญญตตํ อคมาสิ.

เต “อมหากํ อัจจริโย อติวิย อารทชวิริโย. ปริคคณหิสสาม นนติ ปริคคณหนตา ตสส กิริยํ ทิสวา

“นฐมมทาวุโส. อัจจริโย โน ตจจรรวํ รวตติ วิทิสฺสุ.

เตสํ อติวิย กิลมนตานิ เอกภิกขุปี วิเสสํ นิพพตเตตุํ นาสกขิ.

เต วุตถวสสา สตุถุ สนติกํ คนตวา สตุถารา กตปปฏิสนธารา “กั ภิกขเว อปปมตตา หุตวา สมณธम्मํ กโรถาติ ปุจจिता ตมตถํ อวิโรเจสฺสุ.

[เรื่องไถ่ขันไม่เป็นเวลา]

สุตถา “น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพเพเปสฺสุ ตุมหากํ อนตฺตรายมกาสิเยวาติ วตวา เตหิ ยาจิโต

“อมาตาปิตุสฺสวฺโฆ	อนาจริยกุลเ วสํ
นายํ กาลมกาลํ วา	อภิษานาติ กุกฺกุโฆติ

อิมิ อกาลรรวุกุกฺกุชาตกํ^๑ วิตถาเรตวา

“ภิกขเว ปริ โอวทเนเตน นาม อุตฺตา สุนฺโต กาทพฺโพ. เอวิ โอวทเนโต หิ สุนฺโต หุตวา ทเมติ นามาติ วตวา อิมิ คาถมาห

“อตตานญเจ ตถา กยิรา,	ยถญญมนุสสาสติ.
สฺสุนฺโต วต ทเมถ.	อุตฺตา หิ กิร ทุพฺพเมติ.

[แก้อรรถ]

ตสฺสโต “ยถา ภิกขุ ‘ปฐมยามาทิสฺสุ จงกมิตพพนติ วตวา ปริ โอวทติ, สยํ จงกมนาทินิ อธิฐฺฐนฺโต อตตานญเจ ตถา กยิรา, ยถญญมนุสสาสติ.

เอวํ สนฺเต สฺหฺนฺโต วัต ทเมถาติ: เยน कुณฺน ปรี อนุสาสติ, เตन อตตนา สฺหฺนฺโต หุตฺวา ทเมยฺย.

อตตา ทิ กिर ทฺทฺทฺโมติ; อยํ ทิ อตตา นาม ทฺทฺทฺโม.

ตสฺมา ยถา โส สฺหฺนฺโต โหติ, ตถา ทเมตพฺโพติ.

เทสนาวसाने पणजस्तापि ते गिक्खु ओरहतत् पापुण्णिसुति.

ปธานิกตีสสตุเถรวตถุ.

[มีกุมารนำหน้าชื่อ เพราะพระราชาทรงชุบเลี้ยง]

อเถกทิวสฺ ราชา ภิกขุณีอุปสฺสยสมิเป คจฺฉนโต ทารกสทฺทํ สุตฺวา “กั อิทนติ ปุจฺฉิตฺวา, “เทว เอติสฺสา ภิกขุณิยา ปุตฺโต ชาโต. ตสฺเสส สทฺโทติ วุตฺเต, ตํ กุมารํ อตฺตโน ฆรํ เนตฺวา ธาตึนํ อทาสี.

นามคคฺชนทิวเส จสฺส “กสฺสโปติ นามํ กตฺวา กุมารปฺริหาเรน วทตฺมิตฺตฺตา “กุมารกสฺสโปติ สยฺขานีสฺ.

โส กัฬามณฺฑเล ทารเก ปหฺริตฺวา, “นิมฺมาตาปิตฺเกนมหา* ปหฺฐาติ วุตฺเต, ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา

“เทว มํ ‘นิมฺมาตาปิตฺโกติ วทนฺติ. มาตฺรํ เม อจฺฉิขถาติ ปุจฺฉิตฺวา, รณฺญา ธาตโย ทสฺเสตฺวา “อิมา เต มาตโรติ วุตฺเต,

“น เอตฺตกา มม มาตโร. เอกาย เม มาตรา ภวิตฺพุพฺ. ตํ เม อจฺฉิขถาติ อาห.

ราชา “น สกกา อิมํ วญฺเจตฺตุนฺติ จินฺเตตฺวา “ตาท ตว มาตา ภิกขุณี. ตุมฺยา ภิกขุณีอุปสฺสยา อานีโตติ.

[กุมารกสสปะออกบวช บรรลุพระอรหัต]

โส ดาวตเกเนว สมฺมุปฺนฺนสํเวโค หุตฺวา “ตาท ปพฺพาเชถ มนฺติ อาห.

ราชา “สาธฺ ตาตาติ ตํ มหนฺเตน สกกาเรน สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพาเชสิ.

โส ลทฺฐปสมฺโปเท “กุมารกสฺสปตฺเถโรติ ปญฺญายี.

โส สตฺถุ สนฺติเก กมฺมกฺกุณฺณํ คเหตฺวา อรณฺญํ ปวิสิตฺวา วายมิตฺวา วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺตํ อสฺกโกนฺโต

“ปฺน กมฺมกฺกุณฺณํ วิเสตฺวา คเหสฺสามิตี สตฺถุ สนฺติกํ อคฺคนตฺวา อนฺธวเน วิทาสี.

อถ นํ กสฺสปทฺทกาเล เอกโต สมณฺธมฺมํ กตฺวา อนาคามิผลํ ปตฺวา พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺตภิกขุ พฺรหฺมโลกโต อคฺคนตฺวา

ปณฺณรสปญฺเห ปุจฺฉิตฺวา “อิม ปญฺเห ฐฺเปตฺวา สตฺถารํ อญฺโญ พฺยาगतฺตํ สมตฺถิ นตฺถิ, คจฺฉ, สตฺถุ สนฺติเก อิมสํ อตฺถํ อุกคฺณหาติ อญฺโยเชสิ.

โส ตถา กตฺวา ปญฺหวิสฺสขฺชนาวสาเน อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

[มารดาพระกุมารกสสปะบรรลุพระอรหัต]

ตสฺส ปน นิกฺขนตทิวสโต ปฏฺฐาย ทฺวาทส วสฺसानิ มาตุ ภิกขุณิยา อกฺขีหิ อสฺสูนิ ปวตฺตยีสฺ.

สา ปุตฺตวิโยคทฺทกฺขิตา อสฺสูตฺนเตเนว มุขเณ ภิกฺขาเย จรฺมานา อนฺตรวิถิยํ เถรํ ทิสฺวา “ปุตฺต ปุตฺตาทิ วิรวนฺตี

ตํ คณฺหิตฺตํ อุปฺชาวมานา ปวตฺติตฺวา ปติ.

สา ถเนหิ ชีรํ มุญฺจนฺเตหิ อฏฺฐหิตฺวา อลฺลจิวฺรา คนฺตฺวา เถรํ คณฺหิ.

โส จินฺเตสิ “สจาย มม สนฺติกา มธฺรฺวจฺจํ ลภิสฺสตี, วินสฺสิสฺสตี. ถทฺธเมว กตฺวา อิมาย สทฺธี สลลปิสฺสามิตี.

อถ นํ อาห “กั กโรนฺตี วิจรฺสี? สึเนหฺมตฺตปิ ฉินฺหิตฺตํ น สกโกสิตี.

สา “อโห กกฺขฬา” เณรสฺส กุณฺดาติ จินฺเตตฺวา “กั วเทสิ ตาตาติ วตฺวา ปุณฺปิ ตเถว วุตฺตา จินฺเตสิ
“อหิ อิมสฺส การณา ทฺวาทส วสฺसानิ อสฺสูนิ นิวาเรตุ” น สกฺโกมิ, อัยฺ ปน เม ฅทฺทฺทโย, กั เม อิมินาติ
ปุตฺตฺสิเนหิ จินฺทิตฺวา ตํทิวสเมว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

[พวกภิกษุพากันสรรเสริญพระพุทธคุณ]

อปเรณ สมเยน ฅมฺมสภายิ กถิ สมนุญฺจาเปสฺสิ “อาวูโส เทวทตฺเตน เอว อุปนิสฺสยสมฺปนฺโน กุมารกสฺสโป จ เณริ จ นาสิตา,
สตฺธา ปน เตสํ ปติญฺฐา ชาโต. อโห พุทฺธา นาม โลกานุกมฺปกาคิ.

สตฺธา อาคนฺตฺวา “กาย นุตฺถ ภิภฺขเว เอตฺรทฺธิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต,
“น ภิภฺขเว อิทาเนว อหิ อิมสฺส ปจฺจโย จ ปติญฺฐา จ ชาโต, ปุพฺเพปิ เตสํ อหิ ปติญฺฐา อโหสิเยวาทิ วตฺวา

“นิโครธเมว เสเวย น สาขมฺปสฺวเส;
นิโครธสฺมี มตฺ เสยโย, ยญฺเจ สาขสฺมี จีวิตฺนติ

อิมิ นิโครธชาตํ” วิตถาเรณ กเถตฺวา “ตทา สาขมฺโถ เทวทตฺโต อโหสิ, ปริสาปิสฺส เทวทตฺตฺปริสา, วารปฺปตฺตา มิคฺเรนฺน เณริ อโหสิ,
ปุตฺตฺสิเนหิ จินฺทิตฺวา เณริยา อตฺตนาถ อตฺตโน ปติญฺฐานกตฺถาวํ ปกาเสนฺโต
“ภิภฺขเว ยสฺมา ปฺรสฺส อตฺตนิ จฺฐิตฺเตน สคฺคปฺรายนฺเนน วา มคฺคปฺรายนฺเนน วา ภาวิตุํ น สกฺกา,
ตฺสฺมา อตฺตาว อตฺตโน นาโถ, กั ปโร กิริสฺสตีติ วตฺวา อิมิ คาคมาท

“อตฺตา ทิ อตฺตโน นาโถ. โโก ทิ นาโถ ปโร สียา;
อตฺตนา ทิ สฺุทฺนเตน นานํ ลภติ ทฺลลภนฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “นาโถติ: ปติญฺฐา.

อหิ วุตฺตํ โหติ “ยสฺมา อตฺตนิ จฺฐิตฺเตน อตฺตนา สมฺปนฺเนน กุสฺลํ กตฺวา สคฺคํ วา ปาปุณฺนิตุํ มคฺคํ วา ภาเวตุํ ผลํ วา สจฺฉิกาคูํ สกฺกา,
ตฺสฺมา ทิ อตฺตา ว อตฺตโน ปติญฺฐา สียา.

ปโร โโก นาม กสฺส ปติญฺฐา สียา? อตฺตนาเอว ทิ สฺุทฺนเตน นิพฺพิเสวเนน อรหตฺตผลสงฺขาตํ ทฺลลภํ นานํ ลภติ.

อรหตฺตํ ทิ สนฺธาย “นานํ ลภติ ทฺลลภนฺติ วุตฺตํ.

เทสนาวสานเณ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺนีสฺสูติ.

กุมารกสฺสปตฺเถรมาตฺตฺวตฺถุ.

๑ ส. ย. ‘กกฺขฬาติ นตฺถิ.

๒ ส. ย. ฅาเรตุํ. ม. สนฺธาระตุํ.

๓ ข. ชา. เอก. ๒๗/๕. ตพฺพญฺญกถา. ๑/๒๓๒.

๕. महाकालउपासकवत्तु.

“उत्तना हि कर्त् पापन्ति इमिं चम्मत्तेसन् स्तदा चेतवन् विहरन्ते ऐकं महाकालं नाम सोत्तापन्नं उपासकं आरुण्य गच्छति.

[महाकालगुह्यं वाच्यं लेख्यं तु यथा]

सो गिर मासस्य अग्नौ तिस्रो ओषधौ तु वृत्ता विहारो सप्पत्तत्ति चम्मगं सुनाति.

ओ रत्तत्ति जोरा ऐकस्मिं केहे सन्धिं चिन्तित्वा गण्ठकं कहेत्वा लोहाखनसुत्तेन पुष्पहेति सामिगेहि अनुपत्ता कथितगण्ठं चत्तेत्वा पलायिस्व.

सामिकापि ते अनुपत्तिसुखेव.

ते तिसा पक्खन्तिस्व.

ऐको पन् विहारमकं कहेत्वा महाकालस्य सप्पत्तत्ति चम्मगं सुत्वा पात्वा ओषधौ तिस्रे मुखं चोन्नत्तस्व पुत्तं गण्ठकं चत्तेत्वा पलायि.

जोरे अनुपत्तित्वा आकत्तमनुससा गण्ठकं तिसा “त्वं नो केहे सन्धिं चिन्तित्वा गण्ठकं हित्वा चम्मं सुन्नन्ते विय विजस्सिदि तं कहेत्वा ओत्तेत्वा माहेत्वा चत्तेत्वा अकम्मिस्व.

[महाकालतयस्मिन्नेव बुद्धयोरुत्तर]

ओ न पात्वा व पानियम्भुं आहाय कदा त्थरसामनेरा तिसा “विहारो चम्मगं सुत्वा वसितुपासो ओत्तं मरुन्त्तं लक्ष्मिं कन्दवा स्तत्तु आरुण्येस्व.

स्तदा “आम गिक्खवे इम्मस्मिं ओत्तत्तावे गालेन ओपपुत्तित्वा मरुन्त्तं लत्थं, पुष्पे कत्तम्मसस्य पन् तेन युत्तमेव लत्थन्ते वत्ता तेहि याजिते तस्य पुष्पगम्भं गच्छति

[बुद्धयोरुत्तरमहाकाल]

“ओत्तेते गिर पारानसिरुण्ये विसिदे ऐकस्स पञ्चत्तत्तामसस्य ओग्गिम्भे जोरा विहरन्ति.”^१

राजा ओग्गिम्भे ऐकं राखग्गं रुपेत्ति.^२

सो गत्ति कहेत्वा मनुससे ओरत्ते पारं नेत्ति, पारत्ते ओरं आनेत्ति.

ओ ऐको मनुससो ओग्गिम्भे ओत्तन्ने गिरियं जुल्लयान्कं आरुपेत्ता तं रुण्णं ओकम्मालि.

राखग्गो तं ओत्तत्ति तिसाव सत्थत्तात्तिसिनेहे, तेन “ओग्गि नो सामि ओत्तित्तामेहिदि वत्तेत्ति,

“ओत्तानि विकालो चात्ते, पात्वा ओत्तित्तामेस्सामिदि आह.

“सगालो सामि, ओत्तानेव नो नेहिदि.

“निवत्तत्तो, ओम्हाकियेव केहे आहारो ज निवासो ज गविसस्सिदि.

१. सी. यु. ओग्गिम्भे जोरा पहरन्ति. म. ओग्गिम्भे जोरा पहरन्ति.

२. सी. म. यु. पारान. रुपेत्ति.

โส เนว นินตติตุ อิจฉิ.

อิตโร บุริสานํ สณฺญํ ทตฺวา ยานกํ นินตฺตาเปตฺวา อนิจฺฉนฺตสฺเสว ทฺวารโกฏฐเก นินวสํ ทตฺวา อาหารํ ปฏฺยิททาเปสิ.

ตสฺส ปน เคเห เอกํ มณฺริตฺนํ อตฺถิ.

โส ตํ ตสฺส ยานกนฺตเร ปกฺขิปาเปตฺวา ปจฺจุสกาเล โจรานํ ปวิภูสฺสทฺทํ การสิ.

อถสฺส บุริสา “มณฺริตฺนํ สามี โจเรหิ คหิตนฺติ อาโรเจสุ.

โส “คามทฺวารesu อารกฺขํ ฐเปตฺวา อนฺโตคามโต นิกฺขมฺนเต วิจินฺนาถาติ อาห.

อิตโรปิ ปาโตว ยานกํ โยเชตฺวา ปายาสิ.

อถสฺส ยานกํ โสเชนฺตา อตฺตนา ฐปิตํ มณฺริตฺนํ ทิสฺวา สนฺตฺชเชตฺวา “ตฺวํ มณฺริ คเหตฺวา ปลายสิตี โปเถตฺวา “คหิตโน สามี โจโรติ คามโกชกสฺส ทสฺเสสุ.

โส “ภฏฺกสฺส วต เม เคเห นินวสํ ทตฺวา ฆตฺตํ ทินฺนํ, มณฺริ คเหตฺวา คโต, คณฺหถ นํ ปาปบุริสนฺติ โปถาเปตฺวา มาเรตฺวา ฉทฺทาเปสิ.

อิทฺนตฺสส ปุพฺพกมฺม.

โส ตโต จูโต อวิจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ ทิฆฺรตฺตํ ปจฺจิตฺวา วิปากาวเสเสน อตฺตภาวสฺเต ตเถว โปถิตฺวา มรณํ ปาปฺณิ.

[บาปย่อมายี้ผู้ทำ]

เอวํ สุตฺถา มหากาลสฺส ปุพฺพกมฺมํ ทสฺเสตฺวา “ภิกฺขเว เอวํ อิมํ สตฺเต อตฺตนา กตฺปาปกมฺมเมว จตฺตุสุ อปาเยสุ อภิมตฺถตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อตฺตนา ทิ กตํ ปาปํ

อตรฺชํ อตฺตสมฺภวํ

อภิมตฺถติ ทุมเมธํ

วชิรํ วมฺหยํ มณฺรินฺติ.

[แก้กรรม]

ตตฺถ “วชิรํ วมฺหยํ มณฺรินฺติ: วชิรํ ว วมฺหยํ มณฺริ.

อิทํ วุตฺตํ โหติ “ยถา ปาสาณมฺยํ ปาสาณสมฺภวํ วชิรํ,

ตเมว วมฺหยํ มณฺริ อตฺตโน อุกฺกุฏานุกฺกุฏานสงฺฆาตํ ปาสาณมณฺริ ขาทิตฺวา ฉิทฺทาฉิทฺทํ ขณฺฑาขณฺฑํ กตฺวา อปริโภคํ กโรติ;

เอวเมว อตฺตนา กตํ อตฺตนิ ขาตํ อตฺตสมฺภวํ ปาปํ ทุมเมธํ นิปฺปญฺญํ ปุคฺคํ จตฺตุสุ อปาเยสุ อภิมตฺถติ วิทฺธเสตีติ.

เทสนาวसानเ สมฺปตฺตภิกฺขู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปฺณีสฺสูติ.

มหากาลอุปราสาท.

๖. เทวทูตตวตถุ.

“ยสส อัจจนตทุสสีลยนติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เวพฺวเน วิหรนโต เทวทูตํ อารพภ กเถสิ.

[สนทนาเรื่องลามกของพระเทวทัต]

เอกสมิ ทิ ทิวเส ภิกขุ ฌมมสภายํ กถํ สมุญฺฐาเปสุ “อาวุโส เทวทูตโต ทุสสีโล ปาปธมโม ทุสสีลยการณเนว วพตติตาย ตณฺหา
อชาตสตุตฺตํ สงฺกมฺหิตฺวา มหนตํ ลากสกกการํ นิพพตเตตฺวา อชาตสตุตฺตํ ปิตฺ วเร สมากทเปตฺวา เตน สทฺธิ เอโกโต หุตฺวา
นानปฺปการเณ ตถาคตฺตสฺส วชาย ปริสฺสกเกตฺติ.

สุตถา อากนฺตฺวา “กาย นฺตถ ภิกขเว เอตฺรทฺธิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต,

“น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ เทวทูตโต นานปฺปการเณว มยฺหํ วชาย ปริสฺสกเกตฺติ วตฺวา กุรฺงฺคชาตกาทฺธิ กเถตฺวา

“ภิกขเว อัจจนตทุสสีลปฺกคฺคํ นาม ทุสสีลยการณา อุปฺปนฺนา ตณฺหา มาลฺวา วิย สาลํ ปรีโยนทฺธิตฺวา สมภณฺชมานา
นिरยาทิสฺส ปกฺขิปตฺติ วตฺวา อิมิ คาลมาห

“ยสส อัจจนตทุสสีลยํ มาลฺวา สาลมิโวตฺถตํ,
กโรตฺติ โส ตถตฺตานํ ยถา นํ อิจฺฉตี ทิสฺสตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “อิจฺจนตทุสสีลยนติ: เอกนตทุสสีลภาโว.

คิทฺติ วา ชาตฺติโต ปญฺญาชฺช ทส อุกฺสลกมฺมเปถ กโรนโต, ปพฺพชฺชิตฺวา อุปฺสมฺปนฺนทิวสโต ปญฺญาชฺช ครุกาปตฺตี อาปชฺชมาโน
อิจฺจนตทุสสีโล นาม.

อิธ ปน โย ทิวสฺส ติสฺส อตฺตภาเวสุ ทุสสีโล, เอตฺตสฺส คตฺติยา อากตํ ทุสสีลภาวํ สนฺธาเยตฺติ วุตฺตํ.

ทุสสีลภาโวติ เจตฺถ ทุสสีลสฺส ฉ ทวารานิ นิสฺสาย อุปฺปนฺนา ตณฺหา เวทิตฺตพฺพา.

มาลฺวา สาลมิโวตฺถตฺตนฺติ: ยสส ปุคฺคตสฺส ตณฺหาสงฺชาตํ ทุสสีลยํ,

ยถา นาม มาลฺวา สาลํ โอตฺถตํ เทเว วสฺสเนตฺต ปตฺเตทฺธิ อุกทํ ปญฺฉิตฺวา สมภณฺชนฺวเสณ สพฺพตฺถกเมว ปรีโยนทฺธิ;
เอวํ อตฺตภาวํ โอตฺถตํ ปรีโยนทฺธิตฺวา ฐิตํ.

โส มาลฺวาย สมภณฺชิตฺวา ภูมฺยํ ปาตฺติยามาโน รุกฺโข วิย ตาย ทุสสีลยสงฺชาตฺตาย ตณฺหา สมภณฺชิตฺวา อปาเยสุ ปาตฺติยามาโน,
ยถา นํ อนตฺถกาโม ทิสฺส อิจฺฉตี; ตถา อตฺตานํ กโรตฺติ นามาติ อตฺถโ.

เทสนาวसानเ พหุ โสตาปตฺติผลาทฺธิ น ปาปฺณิสฺสูติ.

เทวทูตตวตถุ.

๑ ส. ม. ย. โอตฺรนฺตี.

๒ ย. “อตฺตภาวณฺตี นตฺถิ.

๗. สงฆเภทปริสกกนวนตฺถ.

“สุกรานีตี อิมิ ฆมมเทสนิ สุตถา เวฬุเน วิหรนโต สงฆเภทปริสกกนวน อารพภ กเถสิ.

[พระเทวทัตพยายามทำลายสงฆ์]

เอกทิวสึ ทิ เทวทัตโต สงฆเภทาย ปริสกกนวนโต อายสมนตฺ อานนทํ ปิณฑาย จรนต์ ทิสวา อตตโน อธิปายํ อารโจะสิ.

ตํ สุตวา เถโร สตถุ สนฺติกํ คนฺตวา ภควนตํ เอตทโวจ “อิธาทิ ฆนเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตวา ปตตจิวรมาทาย ราชคฺห์ ปิณฑาย ปาวีสี;
อททสา โข มํ ฆนเต เทวทัตโต ราชคเเห ปิณฑาย จรนต์, ทิสวาน เยนาทิ เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา มํ เอตทโวจ
‘อชฺชตคฺเคทานาทิ อารุโส อานนท อญฺญตฺเรว ภควตา อญฺญตฺร ภิกฺขุสงฺฆเณ’ อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฆมมมานิ จาติ;
อชฺช ภควา เทวทัตโต สงฆํ ฆินฺทิสฺสติ, อุโปสถญจ กริสฺสติ สงฆมมมานิ จาติ.

[ความดีคนดีทำงาน]

เอวํ วุตเต สุตถา

“สุกริ สาธฺนา สาธุ, สาธุ ปาเปเน ทฺกกริ,
ปาปิ ปาเปเน สุกริ, ปาปมฺริเยทิ ทฺกกรนฺติ

อิมิ อุทานํ” อุทานตฺวา “อานนท อตตโน อหิตกมฺมํ นาม สุกริ. หิตกมฺมเมว ทฺกกรนฺติ วตฺวา อิมิ คาถมาห

“สุกรานิ อสฺธาณิ อตตโน อหิตานิ จ,
ยํ เว หิตญจ สาธฺญจ, ตํ เว ปรมฺทฺกกรนฺติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสโต “ยานิ กมฺมานิ อสฺธาณิ สวาชฺชานิ จ อปายสํวตฺตนิทานิ กตตฺตาเยว อตตโน อหิตานิ จ โหนฺติ, ตานิ สุกรานิ.

ยํ ปน กตตฺตา อตตโน หิตญจ อนวชฺชตฺเถเน สาธฺญจ สุกฺคิสิวตฺตนิภญฺเจว นิพฺพานสํวตฺตนิภญจ กมฺมํ,

ตํ ปาจินฺนินฺนายน คจฺจาย อุพฺพตเตตฺวา ปจฺฉามฺขกรณํ วิย อติทฺกกรนฺติ.

เทสนาวसानเ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณีสฺสติ.

สงฆเภทปริสกกนวนตฺถ.

๘. กาลตเถรวตถุ.

“โย สาสนนุติ อิมั ฌมมเทสนัน สตถา เซตวเน วิหรนโต กาลตเถริ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระไม่ให้อุปัฏฐายิกาไปฟังธรรม]

สาวตถิยั กิเรกา อิตถิ มาตุภูจฺจาเน รุตฺวา ตั เถริ อูปุฏฺฐหติ.

ตสฺสา ปฏิวิสฺสกเคเห มนุสฺสา สตถุ สนฺติเก ฌมมํ สุตฺวา เคหํ อาคนฺตฺวา

“อโห พฺพฺธา นาม อจฺฉริยา, อโห ฌมมเทสนา มรฺฐาติ ปสฺสนฺติ.

สา [อิตถิ] เตสํ กถํ สุตฺวา “ภนฺเต อหฺปิ สตถุ ฌมมเทสนัน โสตุกามาติ ตสฺส อารโจะสิ.

โส “มา ตตถ คจฺฉิตี ตํ นิวาเรสิ.

สา ปุณฺทิวเสปิ ยาจมานา ยาวตตฺยึ เตน นิวาริยมานาปิ โสตุกามา อโหสิ.

“กสฺมา ปน โส ตํ นิวาเรสิตี.

“เอวํ กิรสฺส อโหสิ ‘สตถุ สนฺติเก ฌมมํ สุตฺวา มยิ ภิชฺชิสฺสตีตี.

สา เอกทิวสํ ปาโตว ภูตฺตปาตฺราสา อุโปสถํ สฺมาทฺยิตฺวา “อมฺม สาธุกํ อายฺยํ ปริวิเสยฺยาสีตี ธีตฺริ อาณาเปตฺวา วิหารํ อคฺมาสิ.

ธีตา ปิสฺสา ตํ [ภิกขุ] อาคตฺกाले สฺมมา ปริวิสิตฺวา “กหํ มหาอุปาสิกาติ วุตฺตา “ฌมมสฺสวนาย วิหารํ คตฺวาตี อาท.

โส ตํ สุตฺวาว กุจฺฉิยํ อญฺญูตฺเตน ชาเหน สนฺตฺปฺปมาโน “อิทานิ สา มยิ ภินฺนาตี เวเคน คนฺตฺวา

สตถุ สนฺติเก ฌมมํ สฺนฺมานํ ทิสฺวา สตฺถารํ อาท “ภนฺเต อยํ อิตถิ ทนฺธา สฺขุมํ ฌมมกถํ น ชานาตี,

อิมิสฺสา ขนฺธาทิปฺปฏิสฺสยฺตฺตํ สฺขุมํ ฌมมกถํ อกเถตฺวา ทานกถํ วา สีลกถํ วา กเถตฺ วญฺญูตีตี.

[สักการะยอมฆ่าคนถ้อย]

สตถา ตสฺส อชฺฌมาสยํ วิทิตฺวา “ตฺวํ พุทฺถุญฺญอ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺนํ นิสฺสาย พุทฺธานํ สาสนํ ปฏิโกสฺสตี, อตฺตฆาตาเยว วายมฺสีตี วตฺวา อิมํ คาลมาห

“โย สาสนํ อรหตํ

อริยานํ ฌมมชีวินํ

ปฏิโกสฺสตี ทุมฺเมโธ

ทิฏฺฐินฺนํ นิสฺสาย ปาปิกํ,

ผลานิ กณฺฏกสฺเสว

อตฺตฆณฺญาย ผลลตีตี.

[แก้กรรม]

ตสฺสตถอ “โย ทุมฺเมโธ ปุคฺคโ อตฺตโน สกฺการหานิภเยน ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺนํ นิสฺสาย ‘ฌมมํ วา โสสฺสาม, ทานํ วา ทสฺสามาตี วทนฺเต ปฏิโกสฺสนโต อรหตํ อริยานํ ฌมมชีวินํ พุทฺธานํ สาสนํ ปฏิโกสฺสตี.

ตสฺส ตํ ปฏิโกสฺสน สา จ ปาปิกา ทิฏฺฐิ เวพฺสงฺขาตสฺส กณฺฏกสฺส ผลานิ วิย โหตี,

ตสฺมา ยถา กณฺฏโก ผลานิ คณฺหนโต อตฺตฆณฺญาย ผลลตี อตฺตโน ฆาตฺตถเมว ผลลตี; เอวํ โสปิ อตฺตโน ฆาตฺตถ ผลลตีตี.

วุตฺตปิ เจต

“ผล เว กทลี หนติ

ผล เวหุ, ผล นห,

สกกาโร กาบุริส หนติ,

คพโ อสสตรี ยถาติ.

เทศนาวसानเ อุปาสิกา โสตาปตติผล ปติภูริ.

สมปตตปริสาयी สาคติกา เทศนา อโหสิตี.

กาลตเถรวตถ.

๙. จุลกาลอุปาสดก.

“อตตนา ว กตํ ปาปนติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตุตา เขตวเน วิหรนโต จุลกาลอุปาสกํ อารพภ กเถสิ.

[จุลกาลอุปาสดก.]

เอกทิวสํ ทิ มหากาลวตฺตฺสุมิ วุตตนเยเนว อุมมจฺโจรา สามิเกหิ อนุพฺพธา

รตฺตี วิหารธ ธรรมกถํ สุตวา ปาโตว วิหารา นิกฺขมิตฺวา สาวตฺถิ อากจฺจนตฺสส อุปาสกสฺส ปุโรโต ฆนฺทกํ ฆพฺเพตฺวา ปลาเยสิ.

มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา “อัย รตฺตี โจรกมฺมํ กตฺวา ธรรมํ สฺนฺนโต วิย จรติ, คณฺหณ นนฺติ ตํ โปถเยสิ.

[จุลกาลอุปาสดก. เพราะนางกุมภทาสีช่วย]

กุมภทาสี อุทกตฺตํ คจฺจนานา ตํ ทิสฺวา “อเปถ สามิ, นาย เอวรูป กโรตฺติ ตํ โมเจสิ.

โส วิหารํ คนฺตฺวา “ภนฺเต อหฺม ทิ มนุสฺเสหิ นาสีโต, กุมภทาสี เม นิสฺสาย ชีวิโต ลทฺชนฺติ ภิกฺขุณฺ อโรเจสิ.

ภิกฺขุ ตถาคตฺสส ตมตฺถํ อโรเจสิ.

[จะเสรำหมองหรือผ่องแผ้ว ก็เพราะตน]

สตุตา เตสํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว จุลกาลอุปาสก กุมภทาสี เจว นิสฺสาย อตฺตโน จ อการกภาเวน ชีวิโต ลภิ;

อิมํ ทิ นาม สตุตา อตฺตนา ปาปกมฺมํ กตฺวา นิริยาทีสุ อตฺตนา ว กิลิสฺสนฺติ,

กุสฺลํ กตฺวา ปน สุกฺตฺยเจว นิพฺพานญจ คจฺจนฺตา อตฺตนาวิ สฺมุชฺชนฺตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อตฺตนา ว กตํ ปาป, อตฺตนา สงฺกิลิสฺสตี;
อตฺตนา อกตํ ปาป, อตฺตนา วิสฺมุชฺชนฺตี;
สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ, นาญญ อญฺญํ วิโสธเยตี.

[แก้กรรม]

ตฺสฺสโต “เยน อตฺตนา อกุสลกมฺม กตํ โหตี, โส จตฺตฺส อปาเยสุ ทุกฺโข อนุภวานโต อตฺตนาวิ สงฺกิลิสฺสตี;

เยน ปน อตฺตนา อกตํ ปาป, โส สุกฺตฺยเจว นิพฺพานญจ คจฺจนฺโต อตฺตนาวิ สฺมุชฺชนฺตี.

กุสลกมฺมสงฺขาตา สุทฺธิ อกุสลกมฺมสงฺขาตา จ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ การกสฺตฺตานํ อตฺตนิเยว วิปจฺจตี.

อญฺญ ปุคฺค อญฺญํ ปุคฺคํ น วิโสธเย เนว วิโสธเยตี น กิลิสฺสตีติ [วุตฺตํ โหตี.]

เทสนาวสานเ จุลกาล โสตาปตฺติเมเล ปติภฺรฺรฺหิ.

สมฺปตฺตปริสายปี สาทฺถิกา ธรรมเทศนา อโหสีตี.

จุลกาลอุปาสดก.

๑๐. อตตทตถตเถรวตถ.

“อตตทตถตถ ประตเถนาติ อิมิ ฐมมเทสนิ สตถา เขตวเน วิหรนโต อตตทตถตถเถรี อารพภ กเถสิ.

[พระเถระพยายามบำเพ็ญประโยชน์]

สตถารา ทิ ปรีนิพพานกาเล “ภิกขเว อหิ จาตุมาสจเจเนน ปรีนิพพายิสสามิติ วุตเต,
อุปปนนสเวคา สตตสตา ปุณฺณชชา ภิกขุ สตถุ สนตีกิ อวิชิตวา “กินนุ โข อาวุโส กริสสามาติ มนตยมานา วิจรนติ.

อตตทตถตถเถโร ปน จินเตสิ “สตถา กิร จาตุมาสจเจเนน ปรีนิพพายิสสตี.

อหฺลจฺมฺหิ อวิตราคิ. สตถริ ฐรมาเนเยว, อรหตตถถาย วายมิสสามิติ.

โส ภิกขุ สนตีกิ น คจฺจติ.

อถ น ภิกขุ “กสฺมา อาวุโส ตฺวํ เนว อมหากิ สนตีกิ อากจฺจสิ, น กิณฺจ มนเตสิตี วตฺวา สตถุ สนตีกิ เนตฺวา

“อโย ฆนเต เอวณนาม กโรตีติ อโรจยีสฺส.

โส สตถาราปิ “กสฺมา เอว กโรตีติ วุตฺโต”

“ตฺมฺเห กิร ฆนเต จาตุมาสจเจเนน ปรีนิพพายิสสถ, อหิ ตฺมฺเหสุ ฐรนเตสุเยว อรหตตปฺปตฺติยา วายมามีติ.

[ผู้ปฏิบัติธรรมชื่อว่าบูชาพระศาสดา]

สตถา ตสฺส สาธุการิ ทตฺวา “ภิกขเว ยสฺส มยิ สินฺโท อตฺถิ, เตเน อตตทตถตถเถเรน” วีย ภวิตฺ วุฏฺฐติ;

น ทิ คนฺธาทีหิ ปุเชนฺตา มํ ปุเชนฺติ, ฐมฺมานุฐมฺมปฺปฏฺิปปตฺติยา ปน มํ ปุเชนฺติ; ตสฺมา อญฺเญนปิ อตตทตถตถสทิสเสน ภวิตพฺพนติ วตฺวา
อิมิ คาลมาห

“อตตทตถตถ ประตเถเนน พหฺนาปิ น หาปเย,
อตตทตถตถมภิญญาเย สทตถปฺปสุโต สียาติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสสตฺถอ “คิหิฏฺโต ตาว กากณิกมตฺตปิ อตฺตโน อตถิ สหสฺสมตฺเตนาปิ ปฺรสฺส อตเถเนน น หาปเย.

กากณิกมตฺตปิ หิสฺส อตตทตถตถอ ขาพฺนียิ วา โภชนียิ วา นิปฺพาเทติ, น ปฺรตฺถอ.

อหิ ปน เอว อกเถตฺวา กมฺมฐฺฐานสึเสน กถิตฺ.

ตสฺมา “อตตทตถตถ น หาเปมิติ ภิกขุณา สงฺฆสฺส อุปปนฺน เจตยปฺปฏฺิสงฺขรณาทิกิจฺจ วา อฺปฺชฌายาทิวตฺตํ วา น หาเปตพฺพํ,

อภิสมาจาริกวตฺตํ ทิ ปุเรนโตเยว อริยผลาทินิ สจฺฉิกโรตี. ตสฺมา อโยปิ อตตทตถตถอ.

โย ปน อจฺจารทฺธิปฺสสโก ‘อชฺช อชฺชเววติ ปฏฺิเวธํ ปตฺถยมาโน วิจรติ,

เตเน อฺปฺชฌายาทิวตฺตานิปี หาเปตฺวา” อตฺตโน กิจฺจเมว กาทพฺพํ.

๑ ส. ม. ย. วุตเต.

๒ “อตตทตถตถนาติ ยุตตตรํ.

๓ ย. ภาเวตฺวา.

๑๓. โลกาคุคควณนา

๑. ทหรรภิกขุวตถุ.

“หีนํ ธรรมนติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเน วิหระนโต อณฺญตรํ ทหรรภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุทะเลาะกับหลานสาวนางวิสาขา]

อณฺญตรโร กิโร เถโร ทหรรภิกขุนา สหธิ ปาโตว วิสาขาย เคหํ อคมาสิ.

วิสาขาย เคเห ปณฺจสถานํ ภิกขุณํ ธูวยาคุ นิจจํ ปณฺญตฺตา โหติ.

เถโร ตตถ ยาคุํ ปิวิตฺวา ทหฺรํ นิสีทาเปตฺวา สยํ อณฺญํ เคหํ อคมาสิ.

เตน จ สมเยน วิสาขาย ปุตฺตสฺส ธิตา อยฺยิกาย ฐาเน ฐุตฺวา ภิกขุณํ เวยยาวจจํ กโรติ.

สา ตสฺส ทหฺรสฺส อุทกํ ปริสสาเวนฺตี จาภฺยํ อตฺตโน มุขนิมิตฺตํ ทิสฺวา หสิ.

ทหฺโรปิ ตํ โอลเกตฺวา หสิ.

สา ตํ หสมานํ ทิสฺวา “ฉินฺนสีโส หสตีติ อาห.

อถ นํ ทหฺโร “ตฺวํ ฉินฺนสีสา, มาตาปิ ทหฺโรปิ เต ฉินฺนสีสาติ อุกโกสิ.

สา โรทมาณา มหฺนเส อยฺยิกาย สนฺติกํ คนฺตฺวา, “กิมิทํ อมมาติ วุตฺเต, ตมตถํ อาโรเจสิ.

สา ทหฺรสฺส สนฺติกํ อากนฺตฺวา “ภนฺเต มา กุชฺฌิ,

น เอตํ ฉินฺนเกสนขสฺส ฉินฺนนิวาสนปารุณสฺส มชฺฌे ฉินฺนกปาลมาทาย ภิกขาเย จรณฺตสฺส อยฺยสฺส อติครุณฺตี อาห.

ทหฺโร “อาม อุปาสิเก, ตฺวํ มม ฉินฺนเกสาทิภาวํ ชานาสิ; อิมิสฺสา มํ ‘ฉินฺนสีโสติ กตฺวา อกโกสิ ตฺวํ วฏฺฐิสฺสตีติ.

วิสาขา เนว ทหฺรํ สญฺญาเปตฺุ อสฺกฺชิ น ทาริกํ.

ตสฺมี ขณฺ เถโร อากนฺตฺวา “กิมิทํ อุปาสิเกติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตถํ สุตฺวา ทหฺรํ โอลทนโต อาห “อเปทึ อาวุโส,

นายนํ ฉินฺนเกสนขวตถสฺส มชฺฌे ฉินฺนกปาลํ อาทาย ภิกขาเย จรณฺตสฺส อกโกสิ, ตฺถนฺทึ โหตีติ.

“อาม ภนฺเต, กิ ตมฺเห อตฺตโน อุปฏฺฐายิกํ อตฺตชิตฺวา มํ ตชฺชิสฺส, มํ ‘ฉินฺนสีโสติ อกโกสิ ตฺวํ วฏฺฐิสฺสตีติ.

ตสฺมี ขณฺ สตถา อากนฺตฺวา “กิมิทนฺตี ปุจฺฉิ.

วิสาขา อาทิตฺวา ปฏฺฐาย ตํ ปวตฺตี อาโรเจสิ.

[พระศาสดาประทานโอวาทแก่ภิกษุหนุ่ม]

สตถา ตสฺส ทหฺรสฺส โสตาปตฺติผลุปนีสฺสยํ ทิสฺวา “มยา อิมํ ทหฺรํ อนฺวตฺตี ตฺวํ วฏฺฐิตีติ จินฺเตตฺวา วิสาขํ อาห

“กิ ปน วิสาเห ตว ทาริกาย ฉินฺนเกสาทิมตฺตเกเนว มม สาวเก ฉินฺนสีเส กตฺวา อกโกสิ ตฺวํ วฏฺฐิตีติ.

ทหฺโร ตาวเทว อุฏฺฐาย อณฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา

“ภนฺเต เอตํ ปณฺทํ ตมฺเห สฺสุจฺจ ชานาถ, อมหากํ อุชฺฌมาโย จ มหาอุปาสิกา จ สฺสุจฺจ น ชานนฺตีติ อาห.

สตถา ทหรสส อตตโน อนุกุลภาวัญญา “กามคุณ อารพภ หสนภาโว นาม หีโน ฌมโม,
หีนญจ นาม ฌมม เสวิตุ ปมาเทน จ สหธิ ส่วสตุ น วญญตีติ วตวา อิม คากมาห

“หีน ฌมม น เสเวย,
มิจฉาทิฏฐี น เสเวย,
ปมาเทน น ส่วเส,
น สียา โลกวฑฒโนติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “หีน ฌมมนติ: ปญจกามคุณฌมม.

โส หิ หีเนน ชเนน^๑ อนุตมโส โอรุโคณาทีหิปี ปญเสวิตพโพ, หีเนส จ นียาทีสุ ฐาเนส นินพตตทาเปตีติ หีโน นาม; ต น เสเวย.

ปมาเทนาคติ: สติวอสสคคกขณน ปมาเทนปิ น ส่วเสย.

น เสเวยยาคติ: มิจฉาทิฏฐี น คณเหยย.

โลกวฑฒโนติ: โย หิ เอว กโรติ, โส โลกวฑฒโน นาม โหติ; ตสมา เอว อกรณน^๒ สียา โลกวฑฒโนติ.”

เทสนาวसान ทหโร โสตาปตติลล ปติฏฐหิ.

สมปตตานปี สาคติกา เทสนา อโหสีติ.

ทหริกขุขตุ.

๑ ส. ย. โส หิ หีโน ฌมโม.

๒ อโตะ ปร์ นกาโร นญญู วีย ขายติ.

๓ เอว อมหาก มติ: น สียา โลกวฑฒโนติ: นิตถกเมว โลกวฑฒโน น ภเวย. ยถา ติน วฑฒมาน นิตถกเมว เขตต์ วฑฒติ ปุเรติ,
เอว หีโน ปุคคโล อูปขขมาโน นิตถกเมว โลก วฑฒติ ปุเรติ. “โลกขวิโต โลกขานูติ อตโถติ.

ส. ม. ย. โปตถเกสุ ปน “อกรณน น สียา โลกวฑฒโนติ ขายติ.

๒. สุทโธทนวตถุ.

“อุตฺตมิฏฐุ นปฺมชเชยยาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา นิโครธารามे विहरन्तो पितरौ आरพग गलेलि.

[พระศาสดาเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก]

เอกสมิํ हि समये สตถा पञ्चमकमेनेन कपिलवस्तुपुरीं कन्दवा ग्यातीहि कत्तपञ्चकुक्कम्भेने निโครธारामं कन्दवा ग्यातीन् मानं गिण्हनत्तถाय आाเส रत्तनजग्गम्भा มาเปत्तवा ตत्तถ जग्गम्भन्तो ฌมฺมิ เทเสสิ.

งฺยาตโย ปสณฺนจิตตทา สุทโธทนมหาราชํ อาทึ กत्ตวา วณฺทิสฺสุ.

ตสมิํ งฺยาตีสมาคเม โปกขรวสฺส วสฺสสิ.

ตํ आरพग महाचनेन गद्य समुञ्ज्वापिताय, “न गिक्खवे अिथा नेव, पुप्फ पेปิ मय्हं ग्याตีสมาคमे โปกขรวสฺस वसस्सियेवाति वत्तवा वेस्सन्नुत्तरชาत्तकिं^๑ गलेलि.

ฌมฺมเทสนํ สุตฺตวา ปกฺกมฺนเตสฺสุ งฺยาตีสฺสุ เอโกปิ สตถารํ น นิมนฺเตสิ.

ราชาปิ “มย्हํ ปุตฺโต มม เคหํ อนาคนฺตวา กหํ คมิสฺสตีตี อนิมฺนเตตฺตวาว อคมาสิ;

คन्दวา จ ปน เคहे วิสตียา गिक्खุสฺสหาสนํ ยาคุอาทึนิ ปญฺญิยาทาเปत्तวา आसनानि पणฺญาเปสิ.

ปุนทิวเส สตถา นครं पिण्हथाय परिสนฺโต “กึ นุ โข อติตพฺพธา ปิตุ นครํ ปตฺตวา อุกฺกเมว งฺยาตีกุลํ ปริสฺสึ อุกฺกาทุ ปญฺญาปญฺญา ปิณ्हथाय จริสฺสูติ อาวชชนฺโต “ปญฺญาปญฺญา จริสฺสูติ ทิสฺสวา ปญฺญเคหฺโต ปญฺญาย ปิณ्हथाय จรฺนฺโต ปายาสิ.

ราหุลมาตา ปาสาทเตเล นิสินฺนาว ทิสฺสวา ตํ ปวตฺตี รณฺโณ อาโรเจสิ.

ราชา สาญฺกํ สณฺนุเปนฺโต เวเคนะ นิกฺขมิตฺตวา สตถารํ วณฺทิตฺตวา อาห “ปุตฺต กสฺมา มํ นาเสสิ?

อติวีย เม ปิณ्हथाय จรฺนฺเตน ลชฺชา อุกฺกปาทิตฺตา, อยฺยตฺต นาม เต กตฺ, อิมสมิํเยว นคเร สฺวณฺณสิวิกาทิทิ จริตฺตวา ปิณ्हथाय จริตฺ วฏฺฐติ; กึ มํ ลชฺชาเปสิตี.

[การบิณฑบาตเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้า]

“นาหนตํ มหาราช ลชฺชาเปมิ, อตฺตโน ปน กุลวสฺสํ อณฺวตฺตมามิตี.

“กึ ปน ตาต ปิณ्हथाय จริตฺตวา ชีวน มม วิสตี.

“เนโส มหาราช ตว วิโส, มม ปเนโส วิโส; อนะกานิ हि พฺพธสฺสหาสนิ ปิณ्हथाय จริตฺตวาว ชีวิสฺสูติ วत्ตวา ฌมฺมิ เทเสนฺโต อีมา คากา อภาสิ

“อุตฺตมิฏฐุ นปฺมชเชยย,

ฌมฺมจาริ สฺขํ เสตี

ฌมฺมิ จเร สฺขจิริตํ

ฌมฺมจาริ สฺขํ เสตี

ฌมฺมิ สฺขจิริตํ จเร,

อสมิํ โลเก ปรมฺหิ จ,

น ตํ ทุจจิริตํ จเร,

อสมิํ โลเก ปรมฺหิ จาตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “อุตติฏฐิติ: อุกุฐิตฺวา ปเรสํ ฆรทฺวาเร ฐตฺวา คเหตุพฺพปิณฺฑเต.

นปมฺชเชยฺยติ: ปิณฺฑจาริกวตฺตํ ทิ ปรีหาเปตฺวา ปณฺีตโกชนานิ ปรีเยสนฺโต อุตติฏฐิติ ปมฺชชติ นาม,
สปทานํ ปิณฺฑชย จรฺนโต ปน นปมฺชชติ นาม. เอวํ กโรนฺโต อุตติฏฐิติ นปมฺชเชยฺย.

ธมฺมนฺติ: อนฺสนํ ปหาย สปทานํ จรฺนโต ตเมว ภิกฺขจาริยธมฺมํ สฺจจริตํ จเรยฺย.

สุขํ เสตีติ เทสนามตตเมตฺ: “ภิกฺขจาริยธมฺมํ จรฺนโต ธมฺมจาริ อีธ โลเก จ ปรีโลเก จ จตฺตฺหิปี อิริยาปเถหิ สฺขํ วิหริตีติ อตฺถิ.

น ตํ ทฺจจริตฺนฺติ: เวสิยาทิเกเท อโคจเร จรฺนโต ภิกฺขจาริยธมฺมํ ทฺจจริตํ จรติ นาม.

เอวํ อจริตฺวา ตํ ธมฺมํ จเร สฺจจริตํ, น ตํ ทฺจจริตํ จเร.

เสตี วุตตตถเมว.

เทสนาวसान ราชา โสตาปตติฬเล ปติฏฐิติ.

สมปตฺตานปี สาทถิกา เทสนา อโหสีติ.

สุทโททนต์.

๓. วิปัสสกภิกขุขัตถุ.

“ยถา พุพฺพํ ปสฺเสตี อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตฺวเน วิหรนฺโต ปญฺจสฺเต วิปัสสเก ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุถือเอาพยับแดดเป็นอารมณ์]

เต กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมภูฏานํ คเหตฺวา อรณฺญํ ปริสิตฺวา วายมนฺตปิ อปุตฺตวิเสสา “วิเสเสตฺวา กมฺมภูฏานํ คหฺเสสฺมาตี
สตฺถุ สนฺติเก อากจฺจนฺตา อนฺตรามคฺเค มรีจึ ทิสฺวา มรีจิกมฺมภูฏานํ ภาเวนฺตาว อากมฺมึสุ.

เตสํ วิหารํ ปวิฏฺฐกฺขณฺเยว เทโว วสฺสิ.

เต ตตฺถ ตตฺถ ปมุขेषุ ฐตฺวา ธาธาเวเคน อุกฺกุหิตฺวา ภิกฺขนฺเต พุพฺพเก ทิสฺวา

“อัยปิ อุตฺตมาโว อปุปฺขชิตฺวา ภิกฺขนฺตเถเนน พุพฺพสทิสฺเยวาตี อารมฺมณํ คณฺหึสุ.

สตถา คนฺธกฺกึญฺญํ นิสินฺโนว เต ภิกขุ โอลเเกตฺวา เตหิ สทฺธี กเถนฺโต วีย โอลภาสํ ฝริตฺวา อิมํ คาทมาห

“ยถา พุพฺพํ ปสฺเส,

ยถา ปสฺเส มรีจิกํ,

เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ

มจฺจราชา น ปสฺสตีตี.

[แก้ธรรม]

ตตฺถ “มรีจิกนฺติ: มายํ.

มายา หิ ทูโรโตว เคหฺสณฺฐานาทิวเสเนน อุกฺกุหิตฺวาปิ อปุคจฺจนฺตานํ อคฺยหุปคา ธิตฺตกตฺตจฺจนฺทาว,

ตสฺมา “ยถา อปุปฺขชิตฺวา ภิกฺขนฺตเถเนน พุพฺพํ, ธิตฺตจฺจนฺทาทิวเสเนน มายํ ปสฺเสยฺย, เอวํ ขนฺธาทีโลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจราชา น ปสฺสตีตี

อตฺถเ.

เทสนาวสาเน เต ภิกขุ ฐิตฺภูฏานฺเยว อรหฺตํ ปาปุณฺนึสุตี.

วิปัสสกภิกขุขัตถุ.

๔. อภยราชกุมารวตถุ.

“เอถ ปสฺสณิมิ โลกนฺติ อิมิ ฌมฺมเทสนํ สตุถา เวฬุเน วิหรนฺโต อภยราชกุมารํ อารพภ กเถสิ.

[พระกุมารได้รับพระราชทานราชสมบัติ]

ตสฺส กิร ปจฺจนตํ วุปฺสมตฺวา อากตสฺส, ปีตา พิมพิสาโร ตฺสึตฺวา เอกํ นจฺจคฺตํกุสฺลํ นาฏกิตฺถิ ทตฺวา สตุตฺตาหํ รชชมพาสึ.

โส สตุตฺตาหํ เคหา พหิ อนิกฺขนฺโตว รชชสิริ อุนฺภวิตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส นทิตฺตํ คณฺตฺวา นหตฺวา
อฺยฺยานํ ปวิสิตฺวา สนฺตติมหามตฺโต วิย ตสฺสา อิตฺถิยา นจฺจคฺตํ ปสฺสนฺโต นิสึทึ.

สาปี ตํขณฺเวย สนฺตติมหามตฺตสฺส นาฏกิตฺถิ วิย สตุถกฺวาตานิ วเสน กาลมกาสึ.

กุมารो ตสฺสา กาลกิริยาย อฺปฺปนฺนโสโก “น เม อิมิ โสโก ฐฺเปตฺวา สตุถารํ อญฺโญ นิพพาเปตฺุ สกฺขิสฺสตีติ สตุถารํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต
โสโก เม นิพพาเปถาติ อาห.

[อุบายระงับความโศก]

สตุถา ตํ สมสฺสาเสตฺวา “ตฺยา ทิ กุมาร อิมิสฺสา อิตฺถิยา เอวเมว มตฺกาเล โรทนฺเตน ปวตฺติตานํ อสฺสูนํ อนมตฺคเค สํสาเร ปฺมาณํ นตฺถิติ
วตฺวา ตาย เทสฺนาย โสกสฺส ตฺนภาวํ ญตฺวา “กุมาร มา โสจึ, พาลชนานํ สํสีทฺนฏฺฐานเมตฺนฺติ วตฺวา อิมิ คากมาห

“เอถ ปสฺสณิมิ โลกํ จิตฺตํ ราชฺรฎฺฐปมํ,
ยตถ พาลา วิสีทฺนฺติ, นตฺถิ สงฺโค วิชานตฺนฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “เอถ ปสฺสธาติ ราชฺกุมารเมว สนฺธายาห.

อิมิ โลกนฺติ: อิมิ ขนฺธโลกาทิสงฺขาตํ อตฺตภาวํ.

จิตฺตฺนฺติ: สตุตฺตรตนาทิวิจิตฺตํ ราชฺรณํ วิย วตฺถาลงฺการาทิวิจิตฺตํ.

ยตถ พาลาติ: ยสมิ อตฺตภาเว พาลา เอว วิสีทฺนฺติ.

วิชานตฺนฺติ: วิชานนฺตานํ ปน ปณฺชิตานํ เอตถ รากสงฺคาทิสฺสุ เอโกปิ สงฺโค นตฺถิติ อตฺถเ.

เทสนาวसाने ราชกุมารो โสตาปตฺติฝเล ปตฺติฏฺฐทึ.

สมปตฺตานปี สาดฺธิกา ฌมฺมเทสนา อโหสีติ.

อภยราชกุมารวตถุ.

๕. สมมุขชนตเถรวตถ.

“โย จ ปุพเพ ปมชชิตวาติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต สมมุขชนตเถริ อารพภ กเถสิ.

[ผู้ไม่ประมาทย่อมยังโลกให้สว่าง]

โส กิร “ปาโต วา สายิ วาติ เวล” ปมาณิ อกตวา อภิกขณิ สมมุขชนโต วิจรติ.

โส เอกทิวสั สมมุขชนิ คเหตุวา ทิวาภูฐานเน นิสินนุสส เรวตตเถรสส สนตักิ คนตวา

“อัย มหากุลิโต, ชนสส สพธาเทยัย ภูลชิตวา อากนตวา นิสิตติ; กิณนาเมตสส สมมุขชนิ คเหตุวา เอกิ ฐานิ สมมุชชิตุ น วมุฏิตติ อาห.

เถโร “โอวาทมสส ทสสามิติ จินตตวา “เอหาวุโสติ อาห.

“กั ฆนเตติ.

“คจณ, นหตวา เอหิติ.

โส ตถา อกาลิ.

อด นั เถโร เอกมนตัง นิสีทาเปตวา โอวทนต์ อาห “อาวุโส ภิกขุณา นาม น สพพกาลั สมมุขชนเตน วิจริตุ วมุฏิตติ,
ปาโตเอว ปน สมมุชชิตวา ปณชาย จริตวา ปณชปาตปปฏิกกนเตน อากนตวา รตติภูฐานเน วา ทิวาภูฐานเน วา นิสินเนน ทวตตีสา
การิ สขมายิตวา อตตถาเว ขยวัย ปฏฐเปตวา สายณเห อุกฐาย สมมุชชิตุ วมุฏิตติ,
นิจจกาลั อสมมุชชิตวา อตตโนปิ นาม โอภาโส กาทพโพติ.

โส เถรสส โอวาเท ฐตวา น จิรสเสว อรหตตัง ปาปุณิ.

ตัง ตัง ฐานิ อุกกလာปิ อโหสิ.

อด นั ภิกขุ อาหสิ “อาวุโส สมมุขชนตเถเร ตัง ตัง ฐานิ อุกกလာปิ, กสมา น สมมุชชิสีติ.

“ฆนเต มยา ปมาทกาเล เอวั กตัง, อิทานิหมิ อปปมตโตติ.

ภิกขุ “อัย เถโร อถญั พยากโรตติ สตถุ อาโรเจสสิ.

สตถา “อาม ภิกขเว, มม ปุตโต ปุพเพ ปมาทกาเล สมมุขชนโต วิจริ, อิทานิ ปน มคคผลสุเชน วีตินาเมนโต น สมมุชชิตติ วตวา
อิมิ คาคมาห

“โย จ ปุพเพ ปมชชิตวา ปจฉา โส นปมชชติ,
โส มโลกั ปภาเสติ อพภา มุตโตว จนุทิมาทิ.

[แก้อรธ]

ตสสตถุ “โย ปุคคโล ปุพเพ วตตปปฏิวตตกรณเนน วา สขมายาทิหิ วา ปมชชิตวา ปจฉา มคคผลสุเชน วีตินาเมนโต นปมชชติ,
โส อพภาทิหิ มุตโต จนุโท วिय โอภาสโลกั มคคณญาเนน อิมิ ขนธาทิลอกั โอภาเสติ เอกาโลกั กโรตติ.

เทสนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณิสูติ.

สมมุติชนตเถรวตถุ.

๖. อังคุลิมาลตเถรวตถุ.

“ยสส ปาปํ กตํ กมฺมนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตฺวเน วิหรนฺโต อังคุลิมาลตเถรํ อารพฺภ กถေสิ.

[ต้นคตปลายตรงใช้ได้]

วตถุ อังคุลิมาลตฺตวเสเนว^๑ เวทิตพฺพํ.

เถโร ปน สตถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺณิ.

อถโข อายสฺมา อังคุลิมาโล รโหคโต ปฏิสลฺลิโน วิมุตฺติสฺสขํ ปฏิสํเวทิ, ตายํ เวลาญํ อิมํ อุทานํ อุทานेสิ

“โย จ ปุพฺเพ ปมฺชชิตฺวา ปจฺฉา โส นปมฺชชติ,
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนนฺติมาติ.

[อาทินา นเยน] อุทานํ อุทานेतฺวา อนุปาทิสฺเสสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรินิพฺพายิ.

ภิกฺขุ “กหํ นฺุ โข อาวุโส เถโร อุปฺปนฺโนติ ฌมฺมสฺสกายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสฺสิ.

สตถา อากนฺตฺวา “กาย นฺุตถ ภิกฺขเว เอตฺรทฺธิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “ภนฺเต อังคุลิมาลตเถรสฺส นิพฺพตฺตภูฏานกถายาติ
วุตฺเต, “ปรินิพฺพุโต ภิกฺขเว มม ปุตฺโตติ, “ภนฺเต เอตฺตเก มนฺุสฺเส มาเรตฺวา ปรินิพฺพุโตติ,

“อาม ภิกฺขเว, โสทฺธิ ปุพฺเพ เอกํ กลฺยาณมิตฺตํ อลภิตฺวา เอตฺตํ ปาปมกาสิ,

ปจฺฉา ปน กลฺยาณมิตฺตํ ปจฺจยํ ลภิตฺวา อปฺปมตฺโต อโหสิ; เตนสฺส ตํ ปาปกมฺมํ กุสเลน ปหีนฺนติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ยสส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปหียติ,
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนนฺติมาติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ กุสเลนาคิ อรหตฺตมคฺคํ สนฺชาย วุตฺตํ.

เสสฺสิ อุตฺตานตถเมว.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาที่นิ ปาปฺณิสฺสูติ.

อังคุลิมาลตเถรวตถุ.

๗. เปสการธีตฺวตฺถ.

“อนุชฺฌโต อโย โลโกติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา อคคาพะเว เจติเย วิหรนฺโต เอกํ เปสการธีตรํ อารพฺภ กเถสิ.

[คนเจริญมรณสติไม่กลัวตาย]

เอกทิวสํ ติ อาฬวีวาลีโน, สตฺถริ อาฬวี สมปตฺเต, นิมนฺเตตฺวา ทานํ อทฺสุ.

สตฺถา ภาตตกิจฺจาวสาเน อนุเมทนํ กโรนฺโต “อทุธฺวํ เม ชีวิตํ, ฐฺวํ เม มรณํ, อวสฺสํ มยา มริตพฺพํ, มรณปรีโยसानํ เม ชีวิตํ, ชีวิตํ เม อนนิตํ, มรณํ นียตฺนติ เอวํ มรณสฺสตี ภาเวถ;

เยสํ ติ มรณํ อภาวิตํ,^๑ เต ปจฺฉิเม กाले อาสีวีสํ ทิสฺวา ภูตฺปุริโส วิย สฺนตาสํ ปตฺตา เภรวํ รวฺนตา กาลํ กโรนฺติ;

เยสํ ปน มรณํ ภาวิตํ,^๒ เต พุโรโตว อาสีวีสํ ทิสฺวา ทณฺทเกณ คเหตฺวา ฉทฺเทตฺวา ฐิตฺปุริโส วิย ปจฺฉิเม กाले น สฺนตฺสนฺติ;

ตฺสฺมา มรณสฺสตี ภาเวตฺตพฺพาติ อาห.

[พระศาสดาเสด็จประพาสโอวาทธิดาช่างทุก]

ตํ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา อวเสสชฺชา สกฺิจฺจปฺปสุตฺวา อเหตุ.

เอกา ปน โสฬสวสฺสพฺเทสิกา เปสการธีตา “โอโห พุทฺธานํ กถา นาม อจฺฉริยา, มยา มรณสฺสตี ภาเวตฺ วมฺภูตฺติ
รตฺติเนหิวิ มรณสฺสตีเมว ภาเวติ.

สตฺถาปิ ตโต นิกฺขมิตฺวา เขตฺวานํ อคฺมาสิ.

สาปิ กุมาริกา ตึณิ วสฺसानิ มรณสฺสตี ภาเวติเยว.

อเอกทิวสํ สตฺถา ปจฺจูกาเล โลกํ โวลเณโต ตํ กุมาริกํ อตฺตโน ญฺาณชาลสฺส อนุโต ปวิภูตฺตํ ทิสฺวา “กิ นุ โข ภวิสฺสตีติ อฺุปรารเณโต

“อิมาย กุมาริกาย มม ฌมฺมเทสนํ สุตฺทิวสโต ปญฺุชฺชา ตึณิ วสฺसानิ มรณสฺสตี ภาวิตา,

อิทานนํ^๓ ตตฺถ คนฺตฺวา อิมํ กุมาริกํ จตฺตาริ ปณฺเห ปุจฺฉิตฺวา, ตาย^๔ วิสฺสชฺเชนฺติยา, จตฺตฺส ฐฺาเนสุ สาธฺกัรํ ทตฺวา อิมํ คาลํ ภาสิสฺสามิ,

สา คากาวสาเน โสตาปตฺติลเ ปติภูตฺตฺสตี, ตํ นิสฺสาย มหาชนฺสสาปิ สาตฺถิกา เทสนา ภวิสฺสตีติ ญุตฺวา

ปณฺจสตฺถิกฺขปริวาริ เขตฺวานา นิกฺขมิตฺวา อนุปฺพุเพน อคคาพฺวิหาริ อคฺมาสิ.

อาฬวีวาลีโน “สตฺถา อาคโตติ สุตฺวา วิหาริ คนฺตฺวา นิมนฺตฺยิสฺสุ.

สาปิ กุมาริกา สตฺถุ อาคมนํ สุตฺวา “อาคโต กิร มยหํ ปิตา, โสปิ^๕ อจฺจริโย ปุณฺณจฺนทฺมุโข มหาโคตมพฺพุโรติ ตฺมฺภูมฺมานสา

“อโธ เม ตึณฺณํ สํวจฺจรานํ มตฺถเก สุวณฺณวณฺโณ สตฺถา ทิภูตฺตฺพุทฺโธ,

อิทานิสฺส สุวณฺณวณฺณํ สริริ ทุมฺมํ มธฺุโรชฺยจ โววาทธมฺม^๕ โสตุํ ลภิสฺสามีติ จินฺเตสิ.

๑ ส. ม. ย. มรณสฺสตี อภาวิตา.

๒ ส. ม. ย. มรณสฺสตี ภาวิตา.

๓ “ตฺสฺสาติ ยุตฺตตฺตรํ.

๔ ส. ย. สามิ.

๕ ส. ย. วรธมฺม.

ปิตา ปนสสา ตนตสาลิ คจจนโต อาห “อมม ประสนตโก เม **สาฎโก** อาโรปิโต, ตสส **วิทถิมตต** อนิฏฐิติ;
ต อชช นิฏฐาเปสสามิ, สิม เม ตสร” ฎฎฎตวา อาหเรยยาสิตี.

สา จินเตสิ “**อห** สตถุ ฐมม โสตุกามา, **ปิตา** จ ม เอวมาห; กิ นุ โช สตถุ ฐมม สุนามิ อุทาหุ ปิตุ ตสร ฎฎฎตวา หรามิติ.

อดสสา **เอตท**โหสิ “**ปิตา** ม ตสเร อนาหริยามาเนน ไปเถยยปิ ปหเรยยปิ; ตสมา ตสร ฎฎฎตวา ตสส ทตวา ปจฉา ฐมม โสสสามิติ
ปัฐเก นิสิติตวา ตสร ฎฎฎตวา.

อาฬวีวาลิเนปิ สตถาร ปริวิสิตวา ปตต คเหตุวา อนูเมทนตถาย อฏฐิส.

สตุถา “**ยม**หิ กุลธิตร์ นิสาย ติสโยชนมคค อาคโต, **สา** อชชاپิ โอภาส น ลภติ. ตาย โอภาเส ลทเธ, อนูเมทน กิริสสามิติ
ตถนหิฎโต นิสิติ.

เอว ตถนหิฎต ปน สตถาร สเทวเก โลเก **โกจิ** กิถจิ วตตุ น วิสทติ.

สาปิ โช **กุมาริกา** ตสร ฎฎฎตวา ปจฉิย ฐเปตวา ปิตุ สนติกิ คจจมานา ปริสปริยนต ปตวา สตถาร โอลิถยมานาว อคมาสิ.

สตุถาปิ คิว อุกชิปิตวา ต โอลิเกสิ.

สาปิ โอลิถิตากาเรเนว อถญาลิ

“**สตุถา** เอวรูปาย ปริสาย มชเม นิสิติตวา ม โอลิเกนโต มมาคมม ปจจาสิสตี, อตตโน สนติกิ อากมนเมว ปจจาสิสตีตี.

สา ตสรปจฉิ ฐเปตวา สตถุ สนติกิ อคมาสิ.

“กสมา ปน ต **สตุถา** โอลิเกสิตี.

เอว กิรสส อโหสิ “**เอสา** เอตโตว คจจมานา ปุถุชชนกาลกิริย กตวา อนิยตคตिका ภวิสสติ,
มม สนติกิ อากนตวา คจจมานา ปน โสตาปตติผล ปตวา นิยตคตिका หุตวา ตุสิตวิมาเน นิพพตติสสตีตี.

ตสสา กิร ตทิวส มรณโต **มุตติ** นาม นตถิ.

สา โอลิถิตสถญาเนเนว สตถาร อุปสงกมิตวา ฉพพณณรสิน อนตร วิสิตวา วนทิตวา เอกมนต อฏฐาลิ.

[พระศาสดาตรัสถามปัญหากระธิดาช่างหูก]

ตถารูปาย ปริสาย มชเม นิสิติตวา ตถนหิฎต สตถาร วนทิตวา ฐิตถกษณเมเวว ต **สตุถา** อาห “กุมาริเก กุโต อากจฉสิตี.

“น ชานามิ ภนเตติ.

“กตถ คมิสสสิตี.

“น ชานามิ ภนเตติ.

“น ชานาสีตี.

“ชานามิ ภนเตติ.

“ชานาสีตี.

“น ชานามิ ภนฺเตติ.

อิติ ตํ สตถา จตฺตารो ปรุเห ปุจฺฉิ.

มหาชน อุชฌมายิ “อมฺโห ปสฺสธ, อยํ เปสการธิตา สมนาสมนพฺพธเนน สหฺธิ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺ กเถสิ;

นนุ นาม อิมาย ‘กุโธ อากจฺฉสฺสตี ฐุตเต ‘เปสการเคหฺโตติ ฐุตตพฺพ,

‘กหํ คจฺฉสฺสตี ฐุตเต ‘เปสการสาณฺติ ฐุตตพฺพํ สียาติ.

สตถา มหาชนํ นิสฺสพฺพํ กตฺวา “กุมาริเก ตฺว ‘กุโธ อากจฺฉสฺสตี ฐุตเต กสฺมา ‘น ชานามิติ วเทสฺสิติ ปุจฺฉิ.

“ภนฺเต ตฺมฺเห มม เปสการเคหฺโต อากตฺมารุ ชานาถ, ‘กุโธ อากตาสฺสตี ปุจฺฉนฺตา ปน ‘กุโธ อากนฺตฺวา อิชํ นินฺพพฺตตาสฺสตี ปุจฺฉน,

อห ปน น ชานามิ ‘กุโธ จ อากนฺตฺวา อิชํ นินฺพพตตมฺหิติ.

อถสฺสา สตถา “สาธุ สาธุ กุมาริเก, มया ปุจฺฉิตฺตฺปญฺโหเยว ตฺยา วิสฺสชฺชิตฺติ ปฐฺมํ สาธุการํ ทตฺวา อุตฺตริปิ ปุจฺฉิ

“กถถ คมฺิสฺสสฺสตี ปุญฺญา กสฺมา ‘น ชานามิติ วเทสฺสิติ.

“ภนฺเต ตฺมฺเห มํ ตฺสรปจฺฉิ คเหตุวา เปสการสาถํ คจฺฉนฺตี ชานาถ, ‘อิตฺ ปน คนฺตฺวา กถถ นินฺพพตฺติสฺสสฺสตี ปุจฺฉน,

อหฺยจ อิตฺ จุตฺตา น ชานามิ ‘กถถ คนฺตฺวา นินฺพพตฺติสฺสสํมิติ.”

อถสฺสา สตถา “มया ปุจฺฉิตฺตฺปญฺโหเยว ตฺยา วิสฺสชฺชิตฺติ ทฺตฺยํ สาธุการํ ทตฺวา อุตฺตริปิ ปุจฺฉิ

“อถ กสฺมา ‘น ชานาสฺสตี ปุญฺญา ‘ชานามิติ วเทสฺสิติ.

“ภนฺเต มม มรณภาวเมว ชานามิ, ตสฺมา เอวํ วเทมฺหิติ.

อถสฺสา สตถา “มया ปุจฺฉิตฺตฺปญฺโหเยว ตฺยา วิสฺสชฺชิตฺติ ตฺตฺยํ สาธุการํ ทตฺวา อุตฺตริปิ ปุจฺฉิ

“อถ กสฺมา ‘ชานาสฺสตี ปุญฺญา ‘น ชานามิติ วเทสฺสิติ.

“มม มรณภาวเมว ชานามิ ภนฺเต, ‘รตฺตฺนินฺทิวปฺพพณฺหาทิสฺสุ ปน อสุกกาเล นาม มริสฺสํมิติ น ชานามิ; ตสฺมา เอวํ วเทมฺหิติ.

[คนมีปัญหาเชื่อว่ามิจักขุ]

อถสฺสา สตถา “มया ปุจฺฉิตฺตฺปญฺโหเยว ตฺยา วิสฺสชฺชิตฺติ จตฺตถํ สาธุการํ ทตฺวา ปริสํ อามนฺเตตฺวา

“เอตตํ นาม ตฺมฺเห อิมาย กถิตํ น ชานาถ, เกวลํ อุชฌายเถว; เยสฺสยฺหิ ปญฺญาจฺจขุ นตฺถิ, เต อนฺธาเยว;

เยสํ ปญฺญาจฺจขุ อตฺถิ; เตเอว จกฺขุมนฺโตติ ฐุตฺวา อิมํ คาถมาท

“อนฺธภูโต อยํ โลโก, ตฺนุเกตถ วิปฺสฺสตี,
สกุณฺเณ ชาลมนฺตฺโตว อฺปไป สคฺคาย คจฺฉตฺตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อยํ โลโกติ: อยํ โลกิยมหาชน ปญฺญาจฺจขุโน อภาเวน อนฺธภูโต.

ตฺนุเกตฺถาติ: ตฺนุโก เอตถ น พหุ ชน อนิจฺจาทิวเสน วิปฺสฺสตี.

ชาลฺมุตฺโตวาทิ;

ยถา เณเคน สาकुณิเณน ชาเลน โอตถริตฺวา คยหฺมาเนสุ ฏฺฐเณสุ โกจิเทว ชาลโต มุจฺจติ, เสสา อนฺโตชาลเมว ปวิสฺนติ;

ตถา มารชาเลน โอตถเตสุ สฺตเตสุ พฺหู อปายคามิโน โหนติ, อปฺโป โกจิเทว [สฺตโต] สคฺคาย คจฺฉติ สฺคฺคตี วา นิพฺพานํ วา ปาปุณาตีติ
อตฺถโธ.

เทสนาวสาเน สา กุมาริกา โสตาปตฺติเมเล ปตฺติฏฺฐหิ.

มหาชนสฺสาปิ สาทถิกา เทสนา อโหสิ.

[ธิตาข้างทุกตฺวายไปเกิดในดุสิตภพ]

สาปิ ตสรปจฺฉิ คเหตฺวา ปิตุ สฺนตฺกํ อคฺมาสิ.

โสปิ นิสินฺนโกว นินฺทหายิ.

ตสฺสา อสฺลลกฺเขตฺวา ตสรปจฺฉิ อฺปนาเมนฺติยา, ตสรปจฺฉิ เวมโกฏฺฐิํ ปฏฺิหฺณญฺติว สทฺทํ กุรฺมานา ปติ.

โส ปพฺพชฺฉิตฺวา คหิตนฺิมิตฺเตเนว เวมโกฏฺฐิํ^๑ กขฺตมิ.^๒

เวมโกฏฺฐิ คนฺตฺวา ตํ กุมาริกํ อฺเร ปหริ.

สา ตตฺถเว กาลํ กตฺวา ตฺสฺติถวเน นินฺทตฺติ.

อถสฺสา ปิตา ตํ โอลเณนโต สกฺลสฺรีเรน โลหิตมฺกฺขิเตนญฺ ปตฺติววา มตํ อพฺทส.

อถสฺส มหาโสโก อฺปฺปชฺชิ.

โส “น เม โสโก อญฺญ นินฺทวาเปตฺตุํ สกฺขิสฺสตีติ โรทฺหนโต สฺตถุ สฺนตฺกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ อโรเจตฺวา “ภนฺเต โสโก เม นินฺทวาเปถาติ อาห.

สฺตถา ตํ สมนฺสฺสาเสตฺวา “มา โสจิ, อนมตฺคคฺคสมิํ หิ สํสาเร ตว เอวเมว ธิตฺุ มรณฺกาลे ปคฺขริตอสฺสุ จตฺถุนํ มหาสมุทฺททานํ อุกฺกโต อธิกฺตรนฺติ
วตฺวา อนมตฺคคฺคสฺตฺติ^๓” กเถสิ.

โส ตนฺนุฏฺโธโสโก สฺตถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา ลทฺธูปสมฺปโป น จิรสฺเสว อรหฺตตํ ปาปุณฺตีติ.

เปสการธีตฺวตฺถ.

๑ สี. ตสรํ. ย. เวมิ.

๒ ม. อากขฺตมิ.

๓ สี. ม. ย. อนมตฺคคฺคกถ.

๘. ตีสภิกขุวตถุ.

“หังสา อาทิจจปเล ยนตตี อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต ตีส ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ผู้เจริญอิทธิบาทย่อมเหาะไปได้]

เอกสมิ หิ ทิวเส ตีสมตตา ทิสาวาสิกา ภิกขุ สตถาริ อุปสงกมิสุ.

อานนทเถโร สตถุ วตตกรณเวลาย อาคนตวา เต ภิกขุ ทิสวา

“สตถารา อิมหิ สหิ ปฐิสนถาเร กเต, วตตํ กริสสามิติ ทวารโกฏฐเก อฏฐาสิ.

สตถาปิ เตหิ สหิ ปฐิสนถาริ กตวา เตสํ สารานียํ ฌมมกถํ กเถสิ.

ตํ สุตวา เต สพเพปิ อรหตตํ ปตวา อุปปตติวา อากาเสน อคมสิสุ.

อานนทเถโร เตสุ จิรายนเตสุ สตถาริ อุปสงกมิตวา “ภนเต อิช ตีสมตตา ภิกขุ อาคตา, เต กหนติ ปุจฉิ.

“คตา อานนทาติ.

“กตเรณ มคเคน ภนเตติ.

“อากาเสนานนทาติ.

“กึ ปน เต ภนเต ชีณาสวาติ.

“อาม อานนท, มม สนตเถ ฌมมิ สุตวา อรหตตํ ปตตาคติ.

ตสมิ ปน ขณเ หังสา อากาเสน คมิสุ.

สตถา “ยสส โข อานนท จตตาริ อธิธาทา สุภาวิตา, โส หังสา” วีย อากาเสน คจฉตตี วตวา อิมิ คาลมาห

“หังสา อาทิจจปเล ยนติ, อากาเส ยนติ อิทธิยา,
นียยนติ ธีรา โลกมहा เขตวา มาริ สวาหนนติ.

[แก้อรธ]

ตสสโต “อิมเ หังสา อาทิจจปเล อากาเส คจฉนติ. เยสํ ปน อธิธาทา สุภาวิตา, เตปิ อากาเส ยนติ อิทธิยา.

ธีราปิ ปณชิตา สวาหน มาริ เขตวา อิมมหา วฏฐโลกา นียยนติ นิสสรนติ นิพพานํ ปาปุณนตตี.

เทสนาวสานเ พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณิสูติ.

ตีสภิกขุวตถุ.

๙. จิณฺจมาณวิกาวัตถุ.

“เอกธมฺมตีสสชาติ อิมํ ธมฺมเทศนํ สตุถา เซตวเน วิหรนฺโต จิณฺจมาณวิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[พวกเดียรฉัตริษาพระพุทศาสนา]

ปจฺจุมโพธิยํ ทิ ทสพลสฺส ปุณฺณเตสฺส สาวเกสฺ อปริมาณสฺ, เทวมนุสฺเสสฺ อริยญฺมํ โอกกนฺเตสฺ, สตุถุ ปตฺถเตสฺ คุณสมฺพุทฺเตสฺ, มหาลาภสฺสกาโร อุทปาติ.

ติตฺถิยา สุริยคุคมเน ชชฺไชปนกสทิสฺสา อเหตุํ หตฺลาภสฺสกาธา.

เต อนฺตรวิธิยํ รุทฺวา “กํ สมฺโณ โคตโมว พุทฺโธ, มยฺปิ พุทฺธา; กิณฺตสฺเสว ทินฺนํ มหปฺพลํ, อมฺหากํปิ ทินฺนํ มหปฺพลเมว; อมฺหากํปิ เทถ กโรธาติ เอวํ มนุสฺเส วิณฺญาเปนฺตาปี ลาภสฺสกาโร อลภิตฺวา รโห สนฺนิปตฺติวา

“เกน นุ โข อุปาเยน สมณสฺส โคตมสฺส มนุสฺसानํ อนฺตเร อวณฺณํ อุปาเทตฺวา ลาภสฺสกาโร นาเสยฺยามาติ จินฺตยฺสิ.

ตทา สาวตฺถิยํ จิณฺจมาณวิกา นามเกกา ปริพฺพาชิกา อุตฺตมรฺูปธา โสภคฺคปตฺตา เทวจฺฉรา วิย.

อสฺสา สรฺโรโต รฺสิโย นิจฺฉรฺนติ.

[นางจิณฺจมาณวิการฺบอสาพวกเดียรฉัตริ]

อเถโก ชรฺมนฺตี เอวมาท “จิณฺจมาณวิกํ ปฏฺิจจ สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปาเทตฺวา ลาภสฺสกาโร นาเสยฺยามาติ.

เต “อตฺเถโส อุปาโยติ สมฺปฏฺิจฉนฺติ.

อถ สา ติตฺถิยารามํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อญฺฐาสิ.

ติตฺถิยา ตาย สทฺธิ น กเถสิ.

สา “โก นุ โข เม โทโสติ ยาวตฺติยปี “วณฺทามิ อยฺยาติ วตฺวา “อยฺยา โก นุ โข เม โทโส, กํ มยา สทฺธิ น กเถธาติ อาท.

“ภคินิ สมณํ โคตมํ อมเห วิเหฐฺนตฺติ หตฺลาภสฺสกาเร กตฺวา วิจฺฉรฺนตฺติ น ชานาสีติ.

“น ชานามิ อยฺยา, กํ ปเนตฺถ มยา กตฺตพฺพนฺติ.

“สเจ ตฺวํ ภคินิ อมฺหากํ สุขมิจฺฉสิ, อตฺตานํ ปฏฺิจจ สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปาเทตฺวา ลาภสฺสกาโร นาเสหิตี.

| สา “สาธุ อยฺยา, มยฺหเมเวโส ภโร, มา จินฺตยิตฺถาติ วตฺวา ปกฺกมิตฺวา

อิตฺถิมายาย กุสฺลตาย ตโต ปญฺญาย สาวตฺถิวาสินํ ธมฺมกถํ สุตฺวา เซตวนา นิกฺขมนสมฺเม อินฺทโคปกวณฺณํ ปญฺ्ञํ ปารุปีตฺวา คนฺธมาลาทิตฺถา เซตวนาภิมฺชี^๑ คจฺฉนฺตี,

“อิมาย เวลาย กุหิ คจฺฉนฺตี วุตฺเต, “กํ ตุมฺหากํ มม คมนฺญฺฐาเนนาติ วตฺวา เซตวนสมิเป ติตฺถิยารามे วสิตฺวา

ปาโตว “ภควนฺตํ วนฺทิสฺสามาติ นคฺรา นิกฺขมนเต อุปาสกชเน, เซตวเน วุตฺถา วิย หุตฺวา นคฺโร ปวิสฺนตี

“กุหิ วุตฺถาสีติ วุตฺเต, “กํ ตุมฺหากํ มม วุตฺถญฺฐาเนนาติ วตฺวา

๑ เซตวนาภิมฺชีนตี ยุตฺตตฺร.

เอกมาสทวิมาสจเจเนน ปุจฉิยมานา “เซตวเน สมณเณ โคตเมน สหธิ เอกคนธกุฎิยา วุตถมทิตติ
ปุถุชชนานัน “สจจัน นุไซ เอตัง โนติ กงขิ อุปปาเตตวา

เตมาสจาทุมมาสจเจเนน ปีโลตีกาหิ อุทริ เวเรฐตวา คพภินีวณณัน ทสเสตวา
“สมณัง โคตมัม ปฎิจจ คพโภ อุปปนโนติ อนธพาลเ คาทาเปตวา

อฏฐนวมมาสจเจเนน อุทเร ทารุณณชลิภัง พนธิตวา อูปริ ปฏัง ปารุปีตวา หตถปาทปิฎุธิโย โคหนุเกณ โภฎฐาเปตวา
อุสสเท ทสเสตวา กิลนดินทริยา หุตวา

สายณหสมเย ตถาคเต อลงกตธมมาสเน นิสีทิตวา ธมมัม เทเสเนเต, ธมมสภัง คนตวา ตถาคตสส ปุโรโต ฐตวา

“มหาสมณ มหาชนสส ตวา ธมมัม เทเสสิ, มจฺโร เต สหโ, สมมุสิตัม เต ทนต์วารณัม, อหัง ปน ตัม ปฎิจจ คพภัง ลภิตวา ปริปัญณคพภา ซาตา,
เนว เม ปสฺตติฆริ ซานาสิ, น สปิเตลาทินิ,

สยํ อภิโรนโต อุปภูฏากานปิ อญญตริ โกสสรราชานัน วา อนาถปิณชิกัง วา วิสาขัง วา มหาอุปาสกัม

“อิมิสฺสา จัญจมาณวิกาย กตตพพุตตกัม กโรหิตติ น วเทสิ; อภิริมิตฺตเวว ซานาสิ, คพภปริหารัน น ซานาสีติ
คูถปิณชัง คเหตุวา จนุทมนชลัม ทุเสตุม วายมนตี วิย ปริสมชฺเณ ตถาคตัม อภิโกสิ. |

ตถาคโต ธมมกัม ฐเปตวา สีโห วิย อภินทโนโต “ภคินิ ตยา ภคิตสส ตถภาวํ วา วิตถภาวํ วา อหเมว ตุวญฺจ ซานามาติ อาห.

“อาม มหาสมณ ตยา จ มยา จ ญฺยาตภาเวเนตัม ซาตฺนติ.

[เทพบุตรทำลายกลอุบายของนางจัญจมาณวิกา]

ตสมัน ขณ สกุกสส อาสนัน อุนฺหาการํ ทสเสสิ.

โส อวชฺชมาโน “จัญจมาณวิกา ตถาคตัม อญฺเตน อภิโกสตีติ ญตวา “อิทัง วตถุํ โสเธสสามีติ จตฺตฺหิ เทวปุตเตหิ สหธิ อาคมิ.

เทวปุตฺตา มุสิกิปโตกา หุตวา ทารุณณชลิภัง พนธนรชฺชเก เอกูปฺพาเรเนว ฉินทิสฺ.

ปารุตฺตปฏัง วาโต อุกฺขิปี.

ทารุณณชลัม ปตมานัน ตสสา ปาทปิฎุธิยัม ปติ.

อุโภ อคคปาทา ภิชฺชีสุ.

มนุสฺสาปิ “กาลกณฺณิ สมมาสสมพฺพุธัม อภิโกสตีติ สีเส เขฬํ ปาเตตวา เลชฺชทฺททฺทตฺถา เซตวนา นีหริสุ.

[นางจัญจมาณวิกาถูกแผ่นดินสูบ]

อถสสา ตถาคตสส จกฺขุปลัง อติกนฺตกาเล มหาปุริวิ ภิชฺชิตวา วิวรมทาสี.

อวิจิตโต อคคิซาลา อญฺฐหิ.

สา กุลทตฺตียัม กมพลัม ปารุปมานา วิย คนตวา อวิจิมหิ นิพพตฺติ.

อญฺญตติถยานัน ลามสกกฺกาโร ปริหาโย. ทสพลสส ภิชฺชโยโส มตฺตตาย วชฺฉมิ.

ปนทิวเส ธมมสภายัม กถัม สมนุฏฐาเปสฺ.

“อวฺโส จัญจมาณวิกา เอวํ อูพารคฺคณัม อคคทกฺกภิณฺเยยัม สมมาสสมพฺพุธัม อญฺเตน อภิโกสิตวา มหาวินาสํ ปตฺตาทิ.

สตฺถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตฺถ ภาวเว เตรฺทฺถิ กถาย สนนฺนินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต,
“น ภาวเว อิทาเนว, ปุพฺเพเปสฺมา มํ อญฺเตน อุกฺโกสิตฺวา วินาสํ ปตฺตาเยวาทิ วตฺวา

“นาทิฏฺฐา^๑ ปฺรโต โทสํ อญฺญฺถานิ สพฺพโส
อิสฺสโร ปณฺเย ทณฺฑํ สามํ อปฺปฏิเวกฺขียาติ

อิมํ ทฺวาทสนิปาเต มหาปทุมชาตกํ^๒ วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ

[พระโพธิสัตว์ถูกทิ้งลงในเหวแต่ไม่ตาย]

“ตทา กิเรสฺสา มหาปทุมกุมารสฺส โทสิตฺตสฺส มาตุ สปตฺตี รณฺโณ อคฺคมเหสี หุตฺวา มหาสตฺตํ อสทฺธมฺเมน นิมนฺเตตฺวา ตสฺส มนํ
อลภิตฺวา อตฺตนาถ อตฺตนิ วิปฺปการํ กตฺวา คิลานาลยํ ทสฺเสตฺวา “ตว ปฺตฺโต มํ อนิจฺฉนฺตี อิมํ วิปฺปการํ ปาเปสฺสิติ รณฺโณ อาโรเจสิ.

ราชา กุทฺโธ มหาสตฺตํ โจรปฺปาเต ขิปี.

ถ นํ ปพฺพตฺกฺจฺฉิยํ อธิวตฺถา เทวตา ปฏิกฺคเหตฺวา นาคราชาสฺส ผนคฺพฺเณ รุเปสิ.

นาคราชา ตํ นาคภวณํ เนตฺวา อุปทฺมรชฺเชน สมฺมาเนสิ.

โส ตตฺถ สํวจฺจํ วสิตฺวา ปพฺพชิตฺกามา หิมวณฺตปฺปเทสํ อาคนฺตฺวา ปพฺพชิตฺวา ฌานาภินฺญาโย นิพฺพตฺเตสิ.

[พระโพธิสัตว์ถวายพระโอวาทแก่พระราชา]

ถ นํ เอโก วนจฺรโก ทิสฺวา รณฺโณ อาโรเจสิ.

ราชา ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา กตฺปฏฺฐิสฺนถาโร สพฺพํ ตํ ปวตฺตี ญฺตฺวา มหาสตฺตํ รชฺเชน นิมนฺเตตฺวา

เตน “มยํ รชฺเชน กิจฺจํ นตฺถิ, ตฺวํ ปน ทส ราชธมฺเม อโกเปตฺวา อคฺตฺคิมนํ ปหาย ธมฺเมน รชฺชํ กาทเรหิตี โอวาทิโต

อุฏฺฐายาสนา โรทิตฺวา นครํ คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค อมจฺเจ ปุจฺฉิ “อหํ กํ นิสฺสาย เอวํ อจฺจรสมฺปนฺเนน ปุตฺเตน วิโยคํ ปตฺโตติ.

“อคฺคมเหสี เทวาทิ.

ราชา ตํ อุทฺธปาทํ คเหตฺวา โจรปฺปาเต ขิปีเปตฺวา นครํ ปวิสิตฺวา ธมฺเมน รชฺชํ กาทเรสิ.

ตทา มหาปทุมกุมารो มหาสตฺโต อโหสิ, มาตุ สปตฺตี จิตฺตมาณวิภาวติ.

สตฺถา อิมมตฺถํ ปกาเสตฺวา “ภาวเว

เอกธมฺมํ หิ สจฺจวจฺนํ ปหาย มุสฺสวาเท ปติฏฺฐิตานํ วิสฺสฏฺฐปรโลگانํ อกตฺตพฺพํ ปาปกมฺมํ นาม นตฺถิตี วตฺวา อิมํ คาทมาถ

“เอกธมฺมตฺตสฺส มุสฺสวาทิสฺส ชนฺดูโน
วิทฺถนฺนปรโลกสฺส นตฺถิ ปาป อการิยนฺติ.

[แก้้อรรถ]

ตตฺถ “เอกธมฺมนฺติ: สจฺจํ.

มุสฺสวาทิสฺสชาติ: ยสฺส ทสฺสุ วจฺเนสฺ เอกปี สจฺจํ นตฺถิ, เอวฺรฺอุปฺสส มุสฺสวาทีโน.

๑ “นาทิสฺวาติ ภาวิตพฺพ. น อทิสฺวาติ ปทฺจเจโท. นกาโร ปณฺเยติ ปเทน สมฺพนฺธิทพฺโพ.

๒ ขุ. ชา. ๒๗/๓๓๘. ตพฺพฐกฺกา. ๖/๑๓๐.

วิดิณณปรโลกสชาติ: วิสสุภฐปรโลกสส.

เอวรูป ทิ “มนุสสสมปตตี เทวสมปตตี อวसानะ นิพพานสมปตตินตี อีมา ติสโส สมปตตีโย น ปสสตี.

นตถิ ปาปนตี: ตสส เอวรูปสส อิทํ นาม ปาปํ อกตตพพนตี นตถิ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตตีผลาทีนิ ปาปุนีสสูตี.

จินจมาณวิการวตถ.

๑๐. อสทิสทานวตถุ.

“น เว กทริยา เทวโลกิ วชนตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต อสทิสทานิ อารพภ กเถสิ.

[พระราชากวายนแข่งกับราษฎร]

เอกสมิ ทิ สมเย สุตถา จาริกิ จริตวา ปญจสตมิทกขุปริวาริ เขตวนิ ปาวิสสิ.

ราชา วิหาริ คนตวา สตุถาริ นิมนเตตวา ปุนทิวเส อาคนตูกทานิ สขเขตวา “ทานิ เม ปสสนตุติ นาคเร ปกโกสิ.

นาคธา อาคนตวา รมโย ทานิ ทิสวา ปุนทิวเส สตุถาริ นิมนเตตวา ทานิ สขเขตวา “อมหากิ ทานิ เทโว ปสสนตุติ รมโย ปหิณิสสุ.

ราชา คนตวา เตสสิ ทานิ ทิสวา “อิมะหิ มม ทานโต อุตตริตริ กตฺ, ปุน ทานิ กริสสามิติ ปุนทิวเสปิ ทานิ สขเขตสิ.

นาคธาปิ ตํ ทิสวา ปุนทิวเส สขเขตสิ.

เอว เนว ราชา นาคเร ปราชะตุ สุกโกติ, น นาคธา ราชานิ.

อถ ฉฐฐ วาเร นาคธา สตุคฺณิ สหสฺสคฺณิ วพเตตวา, ยถา น สกกา โหติ “อิหิ นาม อิมะสํ ทานเน นตฺถิติ วตฺตุ, เอว ทานิ สขเขตสิ.

ราชา ตํ ทิสวา “สจาทิ อิมะสํ ทานโต อุตตริตริ กาทุนิ สกขิสสามิ, กิ เม ชิวิตะนาติ อุบายิ จินเตนโต นิปชชิติ.

[พระนางมัลลิกาทรงจัดทาน]

อถ นํ มลลิกา เทวี อุปสงกมิตวา “กสฺมา มหาราช เอว นิปนโนสิ, เกเน เต อินทริยานิ กิลนทานิ วิทยาติ ปุจฉิ.

ราชา อาท “นทานิ ตวํ เทวี ชานาสิติ.

“น ชานามิ เทวาติ.

โส ตสฺสา ตมตถํ อารุเจสิ.

อถ นํ มลลิกา อาท “เทว มา จินตยิ, กหํ ตยา ปฐวิสสโร ราชา นาคเรหิ ปราชียมานิ ทิฏฐุปุทฺโพะ วา สุตปุทฺโพะ วา,

อหนเต ทานิ สวิทิสสามิติ.

| อติสส สฺวา อสทิสทานิ สวิทิตุกามตยา เอว วตวา

“มหาราช สาลกถยานิปทเรหิ ปญจนนํ ภิกขุสตานํ อนโตอวภูญฺเฐ นิสิตนมนทูปิ กาทเรหิ, เสสา พหิอวภูญฺเฐ นิสิติสสนติ;

ปญจ เสตจจตตสทานิ กาทเรหิ, ตานิ คเหตุวา ปญจสตา ทตฺถิ ปญจนนํ ภิกขุสตานํ มตถเก ธารยมานา ฐสฺสนติ,

อภูญฺเฐ วา ทส วา รตตสุวณนาวาโย กาทเรหิ, ตา มณฑปมชฺเฒ ภาวิสสนติ,

ทวินนํ ทวินนํ ภิกขุณํ อนตเร เอเกกา ขตติยธิตา นิสิติตวา คนธะ ปีสิสสนติ,

เอเกกา ขตติยธิตา วิชนิ อาทาย เทว เทว ภิกขุ วิชยมานา ฐสฺสนติ,

เสสา ขตติยธิตโร ปิฏฐุปิฏฐุ คณธะ อาทริตวา สุวณนาวาสุ ปกขิปิสสนติ,

ตาสุ เอกจจา ขตติยธิตโร นิลุปปลกถาเป คเหตุวา สุวณนาวาสุ ปกขิตตคนธะ อาโลเพตวา วาสํ คาหาเปสสนติ;

นาคหรานํ หนี เนว ขัตติยธิดโร อตถิ, น เสตจจตตทานิ, น หตถิโน, อิมเหติ การณเหติ นาคธา ปราชิสฺสนฺติ; เหว กาทเรหิ^๑ มหาราชชาติ. |

ราชา “สาธู เทวี่, กลยาณนฺเต กถิตนฺติ ตาย กถิตนียาเมเนว สพฺพ กาทเรหิ.

เอกสส ปน ภิกฺขุโน เอโก หตถิ นปฺปโหติ.

อล ราชา มลลิกํ อาท “ภทเท เอกสส ภิกฺขุโน เอโก หตถิ นปฺปโหติ, กิ กเรสสามาติ.

“กิ เทว ปญจหตถิสทานิ นตถิติ.

“อตถิ เทวี่, อวเสสา ปน ทฺภุรฺรหตถิโน, เต ภิกฺขุ ทิสวาว เวมภวาทา วีย จณฺธา โหนฺตติ.

“เทว อห เอกสส ทฺภุรฺรหตถิโปตกสส ฉตฺตํ คเหตุวา ติภฺรฺรณภฺรฺรณํ ชานามิติ.

“กถถ นํ รุสฺสสามาติ.

“อทยสส องคฺคิมาลสส สนฺตเกิดิ.

ราชา ตถา กาทเรหิ.

หตถิโปตโก วาลลํ อนฺตรสทถิมหิ ปกฺขิปิตวา อุโถ กณฺเณ ปาเตตวา อกฺขินิ นิมนฺนิตวา อภฺรฺรธาสิ.

มหาชน “เอวรฺรปฺสส นาม จณฺทหตถิโน อยมกาโร, [อายสฺมา] องคฺคิมาลตเถโร กเรตติ เถรสส เสตจจตตหตถิเมว^๒ โอลเกสิ.

ราชา ปณฺีตาทาเรน^๓ พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีวีสิตวา สตถารํ วนฺทิตวา

“ภนเต ย อิมสมิ ทานคฺเค กปฺปิยภณฺฑํ วา อกปฺปิยภณฺฑํ วา สพฺพนตํ ตุมหากเมว เทมิติ อาท.

[ทานที่พระนางมัลลิกาจัดซื้ออสทิสทาน]

ตสมิ โข ปน ทาเน เอกทิวเสเนว ปรีจจตตํ จฺททสโกภฺรฺรณ โหติ.

สตถุ ปน “เสตจจตตํ นีสฺทนปลลจโก อาทารโก ปาทปฺรฺรโกติ จตตาริ อนคฺฆาเนว.

ปุน เอวรฺรูป กตวา พุทฺธานํ ทานํ นาม ทาทํ สมตโถ นาโหสิ; เตเนว ต “อสทิสทานนฺติ ปญฺญายิ.

ต กิร สพฺพพุทฺธานํ เอกวารํ โหติเยว.

สตถุ จ^๔ สพฺเพสสจ อิตถิเยว สวีทหติ.

[ลักษณะของคนดีคนชั่ว]

รณฺโณ ปน “กาโห จ ชุณฺโห จาติ เทว อมจจา อหฺลํ.

เตสุ กาโห จินฺเตสิ “อโห ราชกุลสส ปรีทานิ, เอกทิวเสเนว จฺททสโกภฺรฺรณํ ขย^๕ คจจติ,

อิม อิมํ ทานํ ภุชิตวา คนฺตวา นิปนฺนา นินฺทายิสฺสนฺติ; อโห นฺนฺจ ราชกุลนฺติ.

๑ ส. ม. ย. กโรหิ.

๒ ส. ม. ย. “อายสฺมา ... เสตจจตตาทิ นตถิ.

๓ ส. ม. ย. “ปณฺีตาทาเรนาติ นตถิ.

๔ ส. ม. ย. “สตถุ จาติ นตถิ.

๕ ส. ย. จย.

ชุนโท ปน จินเตสิ “อโห รณโณ **ทาน์**, น หิ สกกา ราชภาเว อญฺฐิตเน เอวรूपิ ทานัง ทาตุ, สพพสตตานิ ปตตี อเทนโต นาม นตถิ;
อหิ ปน อิทิ ทานัง อนฺโมทามิติ.

สตถุ ภาตตกิจจาวसानะ **ราชา** อนฺโมทนตถาย ปตตํ คณฺหิ.

สตถา จินเตสิ “รณฺญา มโหสิ ปวตเตนเตน วิย **มหาทานัง** ทินฺนํ: อสภฺชิ นุ โข **มหาชโน** จิตตํ ปสาเทตํ อุทาทุ โนติ.

โส เตสํ อมจจัน จิตตวารี ญตฺวา “สเจ รณโณ ทานสฺส อนฺจจวิกัง อนฺโมทนัง กริสฺสามิ; กาฬสฺส สตตธา **มฺพธา** ผลิสฺสตี,
ชุนโท โสตาปตตีผลิ ปติญฺฐุทิสฺสตีติ ญตฺวา กาฬे อนฺจจมปิ ปฏิจจ เอวรूपิ ทานัง ทตฺวา ฐิตสฺส รณโณ จตฺตูปทิกัง คาถเมว วตฺวา
อุญฺฐายาสนา วิหารัง คโต.

[ตรัสสรรเสริญพระอังคฺลิมาล]

ภิกฺขุ อองคฺลิมาตเถโร ปุจฺฉิสฺสุ “กึ นุ โข อาวุโส ญฺฐุทตถิ ฉตตํ ชาเรตฺวา ฐิตํ ทิสฺวา ภายสิตี.

“น ภายมิ อาวุโสตี.

เต สตถารํ อุปสงกมิตฺวา อาหํสฺสุ “**องคฺลิมาโล** ภาเนต อญฺญํ พยาโกโรตีติ.

สตถา “น ภิกฺขเว **องคฺลิมาโล** ภายติ, ชีณาสวอฺสภานัง หิ อนฺตเร เซญฺญกอุสภสทิสฺสา มม ปุตตสทิสฺสา **ภิกฺขุ** น ภายนตีติ วตฺวา
พฺราหมณฺวคฺเค คาถมาห

“อุสภํ ปวรํ วีริ

มเหสิ วิชิตาวินิ

อเนชํ นฺหาคกํ พุทฺธํ

ตมฺหิ พฺรุมิ พฺราหมณฺนตี.

| **ราชา**ปิ โทมนสฺสปปตโต

“เอวรूपาย ปริสาย มชฺเฒ ทานัง ทตฺวา ฐิตสฺส มยฺหิ อนฺจจวิกัง อนฺโมทนัง อกตฺวา คาถเมว วตฺวา **สตถา** อุญฺฐายาสนา คโต,
มยา สตถุ อนฺจจวิกัง ทานัง อกตฺวา อนฺจจวิกัง กตํ ภวิสฺสตี, กปฺปิยภณฺฑํ อทตฺวา **อกปฺปิยภณฺฑเมว** ทินฺนํ ภวิสฺสตี,
สตถารา เม กุปีเตน ภวิตพฺพ, ยสฺส กสฺสจิจิ นาม ทานานุรูปํ อนฺโมทนัง **กาตุ** วญฺญตีติ

วิหารัง คนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา เอตทโวจ “กึนฺนุ โข เม ภาเนต ทาทพฺพยุตตํ **ทานัง** น ทินฺนํ

อุทาทุ ทานานุรูปํ กปฺปิยภณฺฑํ อทตฺวา **อกปฺปิยภณฺฑเมว** ทินฺนนตี. |

“**กิเมตํ** มหาราชชาติ.

“น เม ตุมฺเหหิ ทานานุจจวิกา **อนฺโมทนา** กตาคี.

“มหาราช อนฺจจวิกเมว เต **ทานัง** ทินฺนํ, **เอตํ** หิ อสทิสทานัง นาม, เอกสฺส พุทฺธสฺส เอกวารเมว สกกา ทาตุ,
ปุณ เอวรूपิ นาม **ทานัง** พุทฺททนตี.

“อถ กสมฺมา เม ภาเนต ทานานุรูปํ อนฺโมทนัง น กริตถาคี.

“ปริสาย อสุทฺตตฺตา มหาราชชาติ.

“โก นุ โข ภาเนต ปริสาย **โทโสตี**.

[พระราชาทรงเนรเทศอมาตย์ชั่ว]

อดสส สตถา ทวิณฺณปี อมจฺจํ จิตฺตวารี อโรเจตฺวา กาเพ อนุกมฺปิ ปฏิจฺจ อนฺโฆทนาย อกตภาวํ อจฺจิกฺขี.

| ราชา “สจฺจํ กิร เต กาพ เหวํ จินฺติตฺนติ ปุจฺฉิตฺวา, “สจฺจนฺติ วุตฺเต,

“ตว สนฺตํ อคฺคเหตฺวา มม ปุตฺตทาเรหิ สทฺธิ มยิ อตฺตโน สนฺตํ เทนฺเต, ตฺยทฺธิ กา ทานิ?” ยํ เต มยา ทินฺนํ, ตํ ทินฺนเมว โหตุ;

รฏฺฐโต ปน เม นิภฺชมาตี ตํ รฏฺฐา นีหริตฺวา ชุณฺหํ ปกฺโกสาเปตฺวา

“สจฺจํ กิร เต เหวํ จินฺติตฺนติ ปุจฺฉิตฺวา, “สจฺจนฺติ วุตฺเต, “สาธฺ มาตุล, ปสนฺโนสมิ,

ตฺว มม รชฺชํ คเหตฺวา มยา ทินฺนนิยาเมเนว สตฺต ทิวสานิ ทานํ เทหิตฺติ

ตสฺส สตฺตาทํ รชฺชํ นิยฺยาเทตฺวา สตฺถารํ อาท “ปสฺสส ภาเน พาลสฺส การณํ, มยา เหวํ ทินฺเน ทาเน ปหารํ อทาสีตี. |

[คนตระหนี่ ไปเทวโลกไม่ได้]

สตถา “อาม มหาราช, พาลา นาม ปสฺสส ทานํ อนภินฺนทิตฺวา ทฺคคฺติปรายนา โหนฺติ,

ธีรา ปน ปเรสฺปิ ทานํ อนฺโฆทิตฺวา สคฺคปรายนา เหว โหนฺตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมาท

“น เว กทริยา เทวโลกํ วชนฺติ,

พาลา หเว นปสฺสฺสนฺติ ทานํ,

ธีโร จ ทานํ อนฺโฆทมาโน

เตเนว โส โหตี สฺขี ปฺรตฺถาตี.

[แก้อรรถ]

ตถถ “กทริยาตี: ฤทฺธมจฺฉริโน.

พาลาตี: อธิโลกปรโลกตถํ อชานนกา.

ธีโรตี: ปณฺชิตฺโต.

สฺขี ปฺรตฺถาตี: เตเนว โส ทานานฺโฆทนฺปุณฺญเณน ปฺรโลเก ทิพฺพสมฺปตฺตี อนฺโฆทมาโน สฺขี โหตีตี.

เทสนาวसान ชฺชนฺโห โสตาปตฺติผล ปตฺติภฺรฺหิ.

สมปตฺตปริสายปี สาทถิกา เทสนา อโหสิ.

ชฺชนฺโห โสตาปนฺโน หุตฺวา สตฺตาทํ ฤโฆย ทินฺนนิยาเมเนว ทานํ อทาสีตี.

อสทิสทานวตถุ.

๑๑. อนาคตปิณฑิกปุตตกาลวตถุ.

“ปฐมพญา เอกราชเขนาตี อิมั ฆมมเทสนัน สตถา เซตวเน วิหระนโต กาลัน นาม อนาคตปิณฑิกสส ปุตตัม อารพภ กเถสิ.

[ปิตาจ้งบุตรให้ฟังธรรม]

โส กิร ตถาวิสสส สทฐาสมปนฺนสส เสฏฺฐิโน ปุตโต หุตวา เนว สตถุ สนฺติกั คนฺตุ, น เคหํ อาคตกาเล ทฏฺฐัน, น ฆมมํ โสตุ, น สงฺฆสส เวยยาวจจัน กาคุ อิจฺฉติ; ปิตรา “มา เอวํ ตาต กรีติ วุตฺโตปิ ตสส วจัน น สุณาติ.

อถสส ปิตา จินฺเตสิ “อัย เอวรูปํ ทิฏฺฐิ คเหตุวา วิหระนโต อวิจิปรายโน ภวิสสติ;

น โข ปน เม ตํ ปฏฺฐิรูปํ, ยํ มยิ ปสฺสนเต มม ปุตโต นิริยํ คจฺเจยย;

อิมสมิ โข ปน โลเก ชนทาเนน อนภิขณนกสโต นาม นตฺถิ, ชเนน นํ ภินฺทิสสามิตี.

อถ นํ อาท “ตาต อุโปสเถโก หุตวา วิหารํ คนฺตวา ฆมมํ สุตฺวา เอหิ, กหาปณสฺสํ เต ทสสามิตี.

“ทสฺสถ ตาตาตี.

“ทสฺสามิ ปุตฺตาตี.

โส ยาวตติยํ ปฏฺฐิณฺญํ คเหตุวา อุโปสเถโก หุตวา วิหารํ อคฺมาสิ.

ฆมมสฺสวเนน ปนสส กิจจัน นตฺถิ; ยถาพาสุกฺกุฏฺฐาเน สยิตฺวา ปาโตว เคหํ อคฺมาสิ.

อถสส ปิตา “ปุตโต เม อุโปสเถโก อโหสิ, สีมฺมสฺส ยาคฺวาทีนํ อหฺรธาตี วตฺวา ทาเปสิ.

โส “กหาปณํ อคฺคเหตุวา น ภฺยชิสสามิตี อหฺหารํ ปฏฺฐิกฺขิปี.

อถสส ปิตา ปีฬํ อสหนฺโต กหาปณภณฺทิกํ ทาเปสิ.^๑

โส ตํ หตฺถเนน คเหตุวาว อหฺหารํ ปริภฺยชิ.

อถ นํ ปุนทิวเส เสฏฺฐิ “ตาต กหาปณสฺสสฺสํ เต ทสสามิ; สตถุ ปุรฺโต ฐุตฺวา เอกเมว ฆมมปทํ อุกฺคณฺหิตฺวา อาคจฺเจยยาสิตี เปเสสิ.

โส วิหารํ คนฺตวา สตถุ ปุรฺโต ฐุตฺวา เอกเมว ฆมมปทํ อุกฺคณฺหิตฺวา ปลายิตฺกามา อโหสิ.

อถสส สตถา อสฺลลฺกฺขณาการํ อกาสิ.

โส ตํ ปทํ อสฺลลฺกฺขเหตุวา “อุปริปทํ อุกฺคณฺหิสสามิตี ฐุตฺวา อสฺโสสิเยว.

“อุคฺคณฺหิสสามิตี สุณฺนตาว กิร สกฺกจจัน สุณฺนติ นาม.

เอวญจ นาม สุณฺนตานํ ธมฺโม โสตาปตฺติมคฺคาทโย เทติ.

โสปี “อุคฺคณฺหิสสามิตี สุณาติ.

สตถาปิสส อสฺลลฺกฺขณาการํ กโรตี.

โส “อุปริปทํ อุกฺคณฺหิสสามิตี ฐุตฺวา สุณฺนโตว โสตาปตฺติมเล ปติภฺฐาติ.

๑ “อทาสีตี ภวิตพฺพ.

[บรรลฺลโสดาปัตติผลแล้วไม่รับค่าจ้าง]

โส ปุนทิวเส พุทฺธปุณฺณเชน ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิเยว สวาทถึ ปาวลฺลิตฺติ.

มหาเสฏฺฐิ ตํ ทิสฺวา “อชฺช เม ปุตฺตสฺส อากาโร รุจฺจตีติ จินฺตเสสิ.

ตสฺสปี เอตทโหสิ “อโห วต เม ปีตา อชฺช สตฺถุ สนฺติเก กหาปณเณ น ททฺเหยย, กหาปณการณา มยํ อุโปสลิกภาวํ ปฏิจฺฉาเทยฺยาติ.

สตถา ปนสฺส ทึโย กหาปณการณา อุโปสลิกภาวํ อณฺญาสิ.

มหาเสฏฺฐิ พุทฺธปุณฺณชฺสส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ยาคุํ ทาเปตฺวา^๑ ปุตฺตสฺสปี ทาเปสิ.^๒

โส นิสิตฺติว ตฺถุหิภูโตว ยาคุํ ปิวิ ชาทฺนึยํ ชาทิ ภาตฺตํ ภูชฺชิตฺติ.

มหาเสฏฺฐิ สตฺถุ ภาตฺตกิจฺจาจวสาเน ปุตฺตสฺส ปุโรโต สหสฺสภณฺฑิกํ ฐฺฐปาเปตฺวา

“ตาท อหิ ‘สทฺสสํ เต ทสฺสามิตฺติ วตฺวา อุโปสลํ สมหาเปตฺวา วิหารํ ปหิณฺตี,^๓ อิทฺนเต สทฺสสนฺติ.

โส สตฺถุ ปุโรโต กหาปณเณ ทึยมาเน ทิสฺวา ลชฺชนฺโต “อล เม กหาปณเณทึติ วตฺวา “คณฺห ตาตาติ วุจฺจมาโนปิ น คณฺหิ.

[โสดาปัตติผล เลิศกว่าสมบัติทุกอย่าง]

อถสฺส ปีตา สตฺถารํ วณฺทิตฺวา “ภนฺเต อชฺช เม ปุตฺตสฺส อากาโร รุจฺจตีติ วตฺวา, “กิ มหาเสฏฺฐิตฺติ วุตฺเต,

“มยา เอส ปุริมทิวเส ‘กหาปณสฺตํ เต ทสฺสามิตฺติ วตฺวา วิหารํ เปสิโต ปุนทิวเส กหาปณเณ อคฺคเหตฺวา ภูชฺชิตฺตํ น อิจฺฉิ;

อชฺช ปน ทึยมาเนปิ กหาปณเณ น อิจฺฉตีติ อาห.

สตถา “อาม มหาเสฏฺฐิ, อชฺช ตว ปุตฺตสฺส จกฺกวตฺติสมฺปตฺตีโตปิ เทวโลกพรหมโลกสมฺปตฺตีหิปี โสดาปัตติผลเมว วรณฺติ วตฺวา

อิมิ คากมาห

“ปฺรฺฐยา เอกฺรชฺเชน สคฺคสฺส คมเนน วา
สพฺพโลกาธิปจฺเจน โสดาปัตติผล วรณฺติ.

[แก้อรธ]

ตถ “ปฺรฺฐยา เอกฺรชฺเชนาติ: จกฺกวตฺติรชฺเชน.

สคฺคสฺส คมเนน วาติ: ฉพฺพิสฺตฺติวิธสฺส สคฺคสฺส อธิคมเนน.

สพฺพโลกาธิปจฺเจนาติ: เอตฺสมี เอตฺตเก โลเก นาคสุภณฺณเวมานิกเปตฺเทหิ สทฺธิ สพฺพสมิ โลกเ อาธิปจฺเจน.

โสดาปัตติผล วรณฺติ: ยสฺมา เอตฺตเก ฐาเน รชฺช กาทเรตฺวาปิ นิรยาทีหิ อมฺฤตฺโตว โหติ,

โสดาปนโน ปน ปิหิตาปายทฺวารो หุตฺวา สพฺพทฺพฺพโลปิ อญฺญม ภาเว น นิพฺพตฺตติ; ตสฺมา โสดาปัตติผลเมว วรํ อุตฺตมนฺติ อตฺถเ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสดาปัตติผลาทีนึ ปาปุณฺิสฺสูติ.

อนาถปิณฑิกปุตตกาลวตฺถุ.

๑ ทตฺวา.

๒ “ทาสีติ ยุตฺตตรํ.

๓ กตฺถจึ ปโตถเก “ตาท มยา ตว ‘สทฺสสํ ทสฺสามิตฺติ วตฺวา อุโปสลํ สมหาเปตฺวา วิหารํ ปหิโตติ เอวํ กम्मวาทกํ วากุญํ กตํ.

โลกวคควณนา นิภูจिता.

เตรสโม วคโค.

๑๔. พุทธวจนคุณนนา

๑. มารธิตาวตถ.

“ยสส ชิตนติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา โโพธิมณเฑ วิหรนุโต มารธิตโร อารพภ กเถสิ.

[พราหมณหสาสามิให้ลูกสาว]

เทสนิ ปน สวตถิยิ สมภูฐาเปตวา ปุน กุรุภูฐเ มาคนทียพราหมณสส กเถสิ.

กุรุภูฐเ กิร มาคนทียพราหมณสส ธิตา มาคนทียาเยว นาม อโหสิ อุตตมรูปชรา.

ติ ปญญมามา อเนกพราหมณมหาสาลา เจว ขตติยมหาสาลา จ “ธิตโร โน เทตติ มาคนทียสส ปหิณิส.

โสปี “น ตุมहे มยหิ ธิตู อญจฉวิกาติ สพเพ ปฏิกขิปิเยว.

อเถกทิวส สตถา ปจจุสสมเย โลกิ โวลเณโต อตตโน ญานชาลสส อนโต ปวิญญู มาคนทียพราหมณ ทิสวา “กิ นุ โข ภวิสสตีติ อุป
ชาเรนโต พราหมณสส จ พราหมณียา จ ตินณ มคคผลานอ อุปนิสสย อททส.

พราหมโณปิ พหิคาเม นิพพธอ อคคิ ปริจรติ.

สตถา ปาโตว ปตตจิวรมาทาย ตัง ฐานอ อคมาสิ.

พราหมโณ สตถู รูปสิริ โอลเณโต “อิมสมิ โลเก อิมินา สทิส บุรีโส นาม นตถิ, อโย มยหิ ธิตู อญจฉวิก, อิมสส ธิตโร ทสสามิติ
จินเตตวา สตถาริ อาท “สมณ มม เอกา ธิตา อตถิ, อหิ ตสสา อญจฉวิกิ ปริสิ อปสสนโต ตัง น กสสจิท อทาสี, ตวิ ปนสสา อญจฉวิก,
อหิ เต ธิตโร ปาทปริจาริกิ กตวา ทาทุกาโม; ยาว น อานะมิ, ตาว อีเชว ติญญาหิติ.

สตถา ตสส กถิ สุตวา เนว อภินนทิน ปฏิกโกสิ.

[รอยพระบาทจะปรากฏเพราะทรงอธิษฐาน]

พราหมโณปิ เคหิ คนตวา พราหมณิ อาท “ภโถ อชช เม ธิตู อญจฉวิก บุรีโส ทิญญู, ตสส น ทสสามาติ
ธิตโร อลงการาเปตวา อาทาย พราหมณียา สทธี ตัง ฐานอ อคมาสิ.

มหาชโนปิ กุตุหลชาโต นิกขมิ.

สตถา พราหมเณน วุตตญูฐาเน อญจฉวิกา ตตถ ปทเจตยิ ทสเสตวา อญญสมิ ฐาเน อญจฉวิก.

พุทธานิ กิร ปทเจตยิ “อหิ อสุโก นาม ปสสตุติ อธิญญิตวา อภกนตญูฐาเนเยว ปญญายติ. เสสญูฐาเน ตัง ปสสนโต นาม นตถิ.

พราหมโณ อตตนา สทธี คจจมานาย พราหมณียา “กหิ โสติ ปญญู

“อิมสมิ ฐาเน ติญญาหิติ ตัง อวจนติ โอลเณโต ปทวลลช ทิสวา “อิมสส ปทนติ ทสเสสิ.

[รอยเท้าเป็นเครื่องแสดงลักษณะของคน]

สา ลกขณมนตกุสลตาย “น อหิ พราหมณ กามภโถโน ปทนติ วตวา, พราหมเณน “ภโถ ตวิ อุกทจาภิมหิ สัสุมาริ ปสสสิ,
มยา โส [สมโณ] “ธิตโร เต ทสสามิติ วุตโต, เตนาปิ เม อธิวาสิตนติ วุตเต,

“พราหมณ กิจจาปิ ตวิ เอว เวทสิ, อหิ ปน นิกเกเลสเสว ปทนติ วตวา อิมิ คาลมาท

“รตตสส ทิ อุกกุฏิกิ ปท ภาเว,
ทฎฐสส โหติ สหสาณูปีฬิต,
มุพฺพหสส โหติ อวกขตฺติต ปท,
วิฏฐจจทสส อิทมิทิส ปทนฺติ.

อถ น พราหมโณ “โหติ มา วิรวิ, ตุนฺหิภูตา เอหิติ คจจณฺโตะ สตถารํ ทิสวา “อโย โส ปุริโสติ ตสสา ทสเสตวา
สตถารํ อุปสงกมิตวา “สมณ ธิตโร” ทสสามิติ อาห.

สตถา “น เม ตว ธิตาย” อตฺถโถติ อวตฺวา “พราหมณ เอกํ เต การณํ กเถสสามิ, สุนิสสสีติ วตฺวา,
“กเถหิ [โภ] สมณ, สุนิสสามิติ วุตเต, อภินิกขมนโต ปฏฐาย อตฺตํ อหริตฺวา ทสเสสิ:

ตตฺราย สงเขปกถา:

“มหาสตโต รชชสิริ ปหาย กณฺฐกํ อภิชฺยท ฉนฺนสหาโย อภินิกขมนโต
นครทฺวาเร ฐิตฺน มาเรน “สิทฺธตถ นีวตตสฺส, อิตฺ เต สตตเม ทิวเส จกฺกรตฺน ปาตุภวิสสตีติ วุตเต,
“อหเปตํ มาร ชานามิ, น ปน เม เตน อตฺถโถติ อาห.

“อถ กิमतถาย นิกขมสีติ.

“สพฺพญฺตฺตญฺญานตถายาติ.

“เตนทิส เจ อชชโต ปฏฐาย กามวิตกฺกาทึนํ เอกปี วิตกฺกํ วิตกฺเกสสสิ, ชานิสสามิ เต กตตพฺพนฺติ [อาห].

โส ตโต ปฏฐาย โอตาราทเปกฺโข สตต วสสาณิ มหาสตตํ อนฺุพฺนฺธิ.

สตถาปิ ฉพฺพสสาณิ ทุกกรการิกํ จริตฺวา ปจจตตํ ปุริสการํ นิสสาย โฟธิมุเล สพฺพญฺตฺตญฺญานํ ปฏิวิชฺชิตฺวา
วิมุตฺติสฺสํ ปฏิสํเวทยมาโน ปญฺจเม สตตทาเห อชฺपालนฺิโครธมุเล นิสสีทิ.

[มารเสียวใจ เพราะพระองค์ตรัสรู้]

ตสมิ สมเย มาโร “อห เอตตํ กาลํ อนฺุพฺนฺธิตฺวา โอตาราทเปกฺโขปี อิมสฺส กิณฺจิลลิตํ นาทฺทสํ, อตฺถกนฺโตะทานิ เอส มม วิสยนฺติ
โทมนสฺสปตฺโต มหามคฺเค นิสสีทิ.

อถสส “ตณฺหา อรตี ราคาติ อีมา ติสโส ธิตโร “ปิตา โน น ปญฺญายติ, กหํ นฺุโข เอตฺรหิติ
โอโลกยมาณา ตํ ตถา นิสินฺนํ ทิสวา อุปสงกมิตฺวา “กสมมา ตาต ทุกฺขี ทุมฺมนิสสีติ ปุจฺฉิสฺส.

โส ตาสํ ตมตถํ อโรเจสิ.

อถ น ตา อาหฺสฺ “ตาต มา จินฺตยิตถ, มย ตํ อตฺตโน วเส กตฺวา อาเนสสามาติ.

“น สกฺกา อมฺมา เอส เกนจิวเส กาทฺนฺติ.

“ตาต มย อิตฺถโย นาม อิทาเนว นํ ราคาปาสาทึทึ พนฺธิตฺวา อาเนสสาม, ตุมฺเห มา จินฺตยิตถาติ สตถารํ อุปสงกมิตฺวา

“ปาเท เต สมณ ปริจารมาติ อาหฺสฺ.

๑ ส. ม. ย. เอตถนฺตเร “เตติ อตฺถ.

๒ “ธิตฺราติ ยุตตฺตร.

[ธิตามารประเล้าประโลมพระศาสดา]

สตถา เนว ตาสํ วจันํ มนสากาสี, น อุกฺขีนิ อุมมีเลตฺวา โอลฺลเกสฺสี.

ปุณ มารธิตโร “อุจจาวโจ โข บุริสานํ อธิปฺปาโย, เกสฺลฺยจฺ จุมาริกาสุ เบมฺ โหติ, เกสฺลฺยจฺ ปฐฺมวเย จฺฐิตาสฺ, เกสฺลฺยจฺ มชฺฉิมวเย จฺฐิตาสฺ, เกสฺลฺยจฺ ปจฺฉิมวเย จฺฐิตาสฺ; นานปฺปการเถติ ตํ ปโลภิสฺสามาติ เอเกกา กุมาริกาวันณาทิวเสณ สตํ สตํ อตฺตภาเว อภินิมฺมินิตฺวา กุมาริกาโย อวิชาตา สกวีชาตา ทฺวิชาตา มชฺฉิมิตฺถิโย มหฺลลกิตฺถิโย จ หุตฺวา ฉกฺขตฺตํ ภาควนฺตํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา “ปาเท เต สมณฺ ปริจาเรมาติ อาหํสุ.

ตํปี ภควา น มนสากาสี, ยถา ตํ อนฺตฺตเร อฺปฺธิสฺงฺขเย อธิมฺตฺโตติ.

อถ สตถา เอตฺตเกนาปี ตา อนฺคฺจณฺนติโย “อเปถ, ก็ ทิสฺวา เอวํ วายมถ? เอวรूपํ นาม อวิตฺราคานํ ปฺรโต กาตุ วฏฺฏฺติ, ตถาคตฺสส ปน ราคาทโย ปหีนา, เกน มํ การณฺน อตฺตโน วเส เนสฺสธธาติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“ยสฺส ชิตํ นาวชฺยติ,
ชิตมฺสส โนยาติ โกจิ โลเก,
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจฺรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสธ?

ยสฺส ชาลีนี วิสฺตติกา
ตณฺหา นตฺถิ กุหฺลฺยจฺิ เนตฺเว,
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจฺรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสธธาติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ “ยสฺส ชิตํ นาวชฺยติ: ยสฺส สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เตน เตน มคฺเคน ชิตํ ราคาทิกฺกิลฺลฺลฺลฺล
ปุณ อสมฺมาจฺรณฺโต นาวชฺยติ พุชฺชิตํ นาม น โหติ.

โนยาติ: น อฺยยาติ, ยสฺส ชิตํ กิลฺลฺลฺลฺลฺล ราคาทิสฺส โกจิ เอกกฺกิลฺลฺล โลเก ปจฺฉโต นินฺวติ นาม น โหติ, นานฺพุทฺธตีติ อตฺถ.

อนนฺตโคจฺรณฺติ: อนนฺตารมมณฺสส สพฺพญฺญตฺถยฺญานฺสส วเสณ อปฺริยนฺตโคจฺรํ.

เกน ปเทนาติ: ยสฺส ราคาทิสฺส เอกปทํ นตฺถิ, ตํ ตมฺเห เกน ปเทน เนสฺสธ^๑:

พุทฺธสฺส ปน เอกปทํ นตฺถิ, ตํ อปทํ พุทฺธํ ตมฺเห เกน ปเทน เนสฺสธ?

ทฺติยคฺคาถายํ

ตณฺหา นามเสา สฺสิพฺพิตฺปฺริสฺพิตฺปฺริยอนฺทฺตเถน ชาลฺมสฺสา อตฺถีตีปี ชาลฺการิกาตีปี ชาลฺปมาตีปี ชาลฺินี,

รฺูปาทิสฺส อารมฺมณฺสฺ วิสฺตตฺตาย วิสฺหารตฺตาย วิสฺปฺปตฺตาย วิสฺผลตฺตาย วิสฺปฺริภคฺตฺตาย วิสฺตติกา;

สา เอวรฺูปา ตณฺหา ยสฺส กุหฺลฺยจฺิ ภาเว เนตฺถํ นตฺถิ, ตํ ตมฺเห อปทํ พุทฺธํ เกน ปเทน เนสฺสธธาติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน พฺหุณฺ ทเวตฺตานํ ธมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

มารธิตโรปี ตตฺถเว อนฺตรธายิสฺส.

๑ ส. ย. ยสฺส ทิ ราคาทิสฺส เอกปทํปี อตฺถิ, ตํ ตมฺเห เตน ปเทน เนสฺสธ.

สตถา อิมั ฌมมเทสนั อหริตวา

“มาคนุทีย อหิ ปุพเพ อีมา ติสโส มารธิตโร อททสั เสมาหาทีหิ อปฺลิตฺพุเชน สุวณฺณกฺขนุสฺสทิสฺเสน อตฺตภาเวน สมฺนนาคตา,
ตทาปิ เม เมณฺณสมิ ฉนฺโท นาโหสิ,

ตว ปน ธิตุ สริริ ทวตฺตีสากการกฺุณปปริปุริ พหิ จิตฺโต วิย อสุจิมฺโฆ, สเจปิ มม ปาโท อสุจิมกฺขิตฺโต ภเวย,

อฺยญจ อุมมารกฺุฐาเน ติกฺกุญฺญฺย; ตถापิสฺสา สริริ อหิ ปาทิ^๑ น พุเสยฺยนฺติ วตฺวา อิมั คากมาห

“ทิสวาน ตณฺหํ อรฺติณฺจ รากิ

นาโหสิ ฉนฺโท อปิ เมณฺณสมิ,

กิเมวิทํ มุตฺตกริสปฺุณฺณ,

ปาทาปิ นํ สมฺมุสฺสิตุํ น อิจฺเจติ.

เทสนาวसान อุกฺโกปิ ชายปติกา อนาคามิผล ปติภฺรฺุหิสูติ.

มารธิตาวตถ.

๒. ยมกปาฎิหาริยวตถุ.

“เย ฌานปฺปสุตา ธีราติ อิมิ ฌมมเทสนนํ สตุถา สงกสสนครทฺวาเร พฺหุ เทวมนุสฺเส อารพภ กเถสิ.

เทสนา ปน ราชคเเท สมภูจฺจिता.

[เศรษฺฐิไต้ไม้จันท์นํทำบาตร]

เอกสมิํ ทิ สมเย ราชคเเทสภูจฺจิ ปริสฺสยโมจนตถญฺเจว ปมาเทน ขลิตานิ อารณานิ รกฺขณตถญฺจ ซาลกรณชฺชกํ ปริกฺขิปาเปตฺวา
คฺงคาย อุทกกีฬิํ กิฬิ.

อเถโก รตตจฺจนรูกฺโข คฺงคาย อุปริตีเร ซาโต คฺงโคทเกน โรตฺมุโล ปตติวาทตถ ตตถ ปาสาณสฺสุ สมภยชฺชมาโน วิปฺปิกิริ.

ตโต เอกา ฌมฺมปฺปมาณา ฌมฺมิกิ ปาสาณเหติ ฌสิยมาณา อุทกอุมิํทิ โปถियมาณา มฺภูจฺจิทฺวา อนุปฺพุพฺเพน วุยฺหมาณา
เสวาลปริโย นทฺธา อากฺขนฺตฺวา ตสฺส ซาเล ลคฺคิ.

สฺฐจฺจิ “กิเมตฺนติ วตฺวา “รูกฺขฌมฺมิกิ สุตฺวา ตํ ออาหาราเปตฺวา “กินฺนาเมตฺนติ อุปฺชารณตฺถํ วาสิกณฺเณน ตจฺฉาเปสิ.

ตาวเทว อลตตทกฺวณฺณํ รตตจฺจนนํ ปญฺญายิ.

สฺฐจฺจิ ปน เวน สมมาทิกฺกฺจฺจิ, น มิจฺฉาทิกฺกฺจฺจิ, มชฺชตตทฺธาตุโก.

โส จินฺเตสิ “มยํ คเเท รตตจฺจนนํ พฺหุ, กินฺนุ ไซ อิมินา กโรมิติ.

อถสฺส เอตฺทโทสิ “อิมสมิํ โลเก “มยํ อรหนโตติ วตฺตาโร พฺหุ, อหํ เอกํ อรหนตํปิ น ซานามิ;

คเเท ฌมํ โยเชตฺวา ปตฺตํ ลีซาเปตฺวา ลีกาย ฐฺฐเปตฺวา เวฬุปรมฺปราย สฺฐจฺจิทถมตฺเต อากาเส โอลมฺพาเปตฺวา

‘สเจ อรฺหา อตฺถิ, อากาเสนาคนฺตฺวา อิมิ คณฺหาตฺติ วกฺขามิ; โย ตํ คเสสฺสติ, ตํ สฺปฺตฺตทาโร สรณํ คมิสฺสามิติ.

โส จินฺตตินิยามเณว ปตฺตํ ลีซาเปตฺวา เวฬุปรมฺปราย อฺฐสาเปตฺวา “โย อิมสมิํ โลเก อรฺหา, โส อากาเสนาคนฺตฺวา อิมิ ปตฺตํ คณฺหาตฺติ
อาห.

[ครุทัง ๖ อยากไต้บาตรไม้จันท์นํ]

ฉ สตุถาโร “อมฺหากํ เอ อนุจฺฉวิโก, อมฺหากเมว นํ เทหิตี วทิสฺสุ.

โส “อากาเสนาคนฺตฺวา คณฺหาถาติ อาห.

ฉภูจฺจุ ทิวเส นิคคณฺโร นานุปฺตโต อนฺเตวาสิเก เปเสสิ

“คจฺฉณ, สฺฐจฺจิ เอวํ วเทถ ‘อมฺหากํ อจฺจริยสฺส อนุจฺฉวิโก, มา อฺปฺมตฺตกสฺส การณา อากาเสน อาคมนํ กิริ, เทหิ กิเรตํ ปตฺตนฺติ.

เต คนฺตฺวา สฺฐจฺจิ ตถา วทิสฺสุ.

สฺฐจฺจิ “อากาเสนาคนฺตฺวา คณฺหิตุํ สมตฺถเว คณฺหาตฺติ อาห.

[นาฏบุตรออกอุบายเอาบาตร]

นาฏบุตรโต สย คณตุกาโม หุตวา อนุตวาสิกานัง สณญุมทาสี “อหัง เอกัง หตถลจ ปาทลจ อุกขิปิตวา อุปปตติตุกาโม วिय ภวิสสามิ,
ตุมเห มัง ‘อาจริย กิ กโรถ? ทารุมยปตตสส การณา ปฏิจจนนัง อรหตตัง มหาชนสส มา ทสสยิตถาติ วตวา
มัง หตถลจ จ ปาทลจ จ คเหตุวา อากขตมุตตา ภูมิมิ ปาเตยยาถาติ.

โส ตตถ คณตวา เสฏฐิ อาท “มหาเสฏฐิ มยหัง อัย ปตโต อนุจจวิโก, อณญะสั นานุจจวิโก,
มา เต อุปปมตตกสส การณา มม อากาเส อุปปตน์ รุจจติ, เทหิ เม ปตตนติ.

“ภนเต อากาเสน อุปปติตวาว คณหาถาติ.

ตโต นาฏบุตรโต “เตนหิ อเปถ อเปถาติ อนุตวาสิเก อปเนตวา “อากาเส อุปปตिसสามิติ เอกัง หตถลจ ปาทลจ อุกขิปิ.

อถ นัง อนุตวาสิกา “อาจริย กิณาเมตัง กโรถ? ฉวสส ทารุมยปตตสส การณา ปฏิจจนนคฺคเณน มหาชนสส ทสสิเตน โเก อตถโถ
ตัง หตถลปาเทสุ คเหตุวา อากขตมุตตวา ภูมิมิ ปาเตสุ.

โส เสฏฐิ อาท “มหาเสฏฐิ อิม เม อุปปตติตุ น เทนติ, เทหิ เม ปตตนติ.

“อุปปติตวาว คณหาถ ภนเตติ.

เอวံ ติตถิยา ฉ ทิวสานิ วายमितวาปิ ตัง ปตตัง น ลภิสฺสเยว.

[ชาวเมืองเข้าใจว่า ไม่มีพระอรหันต์]

สตตเม ทิวเส อายสมโต จ มหาโมคคัลลานสส อายสมโต จ ปินฺโฑลการทวาชสส “ราชคเห ปินฺชทาย จริสสามาติ คณตวา
เอกสมิ ปิฏฐิปาสาณ รุตวา จิวรัง ปารุปนกาลे รุตตกา ถัง สมุฏฐาเปสุ “อมโภ ปุพเพ ฉ สทธาโร ‘โลเก มยํ อรหนตมहाตี วทิสฺสุ.

ราชคเหเสฏฐิโน ปน ปตตัง อุสสาเปตวา ‘สเจ อรหา อตถิ, อากาเสนาคณตวา คณหาตุติ วทนตสส, อชช สตตโม ทิวโส.

เอโกปิ ‘อหัง อรหาติ อากาเส อุปปตน์โต นาม นตถิ; อชช โน โลเก อรหนตानัง นตถิภาโว ญาโตติ.

ตัง ถัง สุตวา อายสมมา มหาโมคคัลลาน อายสมนตัง ปินฺโฑลการทวาช อาท “สุตเนเต อาวุโส การทวาช อิมะสั วจนัง,

อิม พุทฺธสาสนัง ปริคคณหนตวา วिय วทนติ; ตวญ จ มหิทฺธิโก มหानุภาโว, คจเจตัง ปตตัง อากาเสนาคณตวา คณหาหิตี.

“อาวุโส โมคคัลลาน ตว อิทฺธิมนตानัง อคฺโค, ตว เอตัง คณหาหิ; ตยิ ปน อคคณหนเต, อหัง คณทิสสามิตี.

[พระปิณฑลการทวาชแสดงปาฏิหาริย์]

“คณหาวิโสติ เอวံ วุตเต, อายสมมา ปิณฑลการทวาช อภินญาปาทกั จตฺตถชฌานัง สમાปชชิตวา ฐฏฐาย

ติคาวุตัง ปิฏฐิปาสาณ ปาทนเตน ปริจฉินทนต์ ตูลปิจุ วिय อากาเส อุกุฐาเปตวา ราชคهنครสส อุปริ สตตกขตตัง อนุปริยายิ.

โส ติคาวุตบปมาณสส นครสส ปิဇานัง วिय ปณญายิ.

นครवासिโน “ปาสาณ โน อวตถริตวา คณหาตีตี ภิตา สุปปาทีนึ มตถเก กตวา ตตถ ตตถ นิสฺสิสุ.

สตตเม วาเร เถโร ปิฏฐิปาสาณ ภินทิตวา อตตानัง ทสเสสิ.

มหาชน เถรัง ทิสวา “ภนเต ปินฺโฑลการทวาช ตว ปาสาณัง ทพหัง กตวา คณท, มา โน สพเพ นาสยิตี.

เถโร ปาสาณัง ปาทนเตน ชิปิตวา วิสสชเชสิ.

โส คนตวา ยถาฐาเนเยว ปติภูฐาสี.

เถโร เสฏฐิสส เคหมตถเก อภูฐาสี.

ตํ ทิสวา เสฏฐิ อุเรน นิบุชชิตวา, “โอตถถ สามีติ วตวา อากาสโต โอดิณฺณํ เถโร นิสีทาเปตวา ปตตํ โอตาราเปตวา จตุมมชฺรปุณฺณํ กตวา เถรสส อทาสี.

เถโร ปตตํ คเหตุวา วิหาราภิมุโข ปายาสี.

อถสส เย อรณฺเณ คตา วา คามคตา วา ปาฏิหาริยํ น ปสฺสิสฺสุ,

เต สนนิปตติวา “ภนเต อมหากปิ ปาฏิหาริยํ ทสเสหิติ เถโร อนุพนฺธิสฺสุ.

โส เตสํ เตสํ ปาฏิหาริยํ ทสเสนโต วิหารํ อคมาสี.

[พระศาสดาทรงห้ามภิกษุทำปาฏิหาริย์]

สตถา ตํ อนุพนฺธิตวา อุนนทนตสฺส มหาชนสฺส สทฺทํ สุตวา “อาณนฺท กสฺเสโส สทฺโทติ ปุจฺฉิตวา

“ภนเต ปิ่นโตลภการทวาชเณ อากาเส อุบุตติตวา จนทนปโตโต คหิโต, ตสฺส สนนติเก เอโส สทฺโทติ สุตวา

ปิ่นโตลภการทวาชํ ปกโกสาเปตวา “สจฺจํ กิร ตยา เอวํ กตฺนติ ปุจฺฉิตวา “สจฺจํ ภนเตติ วุตเต, “กสฺมา เต ภการทวาช เอวํ กตฺนติ เถโร วิครหิตวา ตํ ปตตํ ขณฺฑชาขณฺฑํ เกทาเปตวา ภิกฺขุณฺโณ อญฺชนปีสนตถาย ทาเปตวา

ปาฏิหาริยสฺส อกรรมตถาย สาวกานํ สีกฺขาปทํ ปญฺญเปสี.

| ติตฺถิยาปิ “สมฺโณ กิร โคตโม ตํ ปตตํ เกทาเปตวา ปาฏิหาริยสฺส อกรรมตถาย สาวกานํ สีกฺขาปทํ ปญฺญเปสีติ สุตวา

“สมณสฺส โคตมสฺส สาวกา ปญฺญตตํ สีกฺขาปทํ ชีวิตเหตุปิ นาคิกฺกมนฺติ, สมฺโณปิ โคตโม ตํ รกฺขิสฺสเตว, อิทานิ อมฺเหติ โอกาโส ลทฺโธติ นครวิถิสฺสุ อโรเจเนตา วิจฺริสฺสุ,

“มฺย อตฺตโน कुณฺม รกฺขนฺตา ปุพฺเพ ทารุณยปตฺตสฺส การณา อตฺตโน कुณฺม มหาชนสฺส น ทสฺสยิมฺหา,

สมณสฺส โคตมสฺส สาวกา ปตฺตสฺส การณา อตฺตโน कुณฺม มหาชนสฺส ทสฺเสสฺสุ,

สมฺโณ โคตโม อตฺตโน ปญฺพิตตย ตํ ปตตํ เกทาเปตวา สาวกานํ สีกฺขาปทํ ปญฺญเปสี, อิทานิ มฺย เตเนว สทฺธี ปาฏิหาริยํ กิรฺสสามาติ วทิสฺสุ. |

[พระศาสดาทรงประสงค์จะทำปาฏิหาริย์]

ราชา พิมพิสารโธ ตํ ถลํ สุตวา สตถุ สนนํ กํ คนตวา “ตุมฺเหติ กิร ภนเต ปาฏิหาริยสฺส อกรรมตถาย สาวกานํ สีกฺขาปทํ ปญฺญตฺตฺนติ.

“อาม มหาราชชาติ.

“อิทานิ ติตฺถิยา ‘ตุมฺเหติ สทฺธี ปาฏิหาริยํ กิรฺสสามาติ วทฺนติ, กิณฺทานิ กิรฺสสเถติ.

“เตสฺสุ กโรนฺเตสฺสุ, กิรฺสสามิ มหาราชชาติ.

“นนฺ ตุมฺเหติ สีกฺขาปทํ ปญฺญตฺตฺนติ.

“นาห มหาราช อตฺตโน สีกฺขาปทํ ปญฺญเปสี, เตเนว สาวกานํ ปญฺญตฺตนติ.

“ตุมฺเห รฐเปตวา อญฺญตถ สีกฺขาปทํ ปญฺญตตํ นาม โหติ ภนเตติ.

“เตนฺหิ มหาราช เตเนวตถ ปญฺปิปุจฺฉิสสามิ, อตฺถิ ปน เต มหาราช วิชิต อฺยฺยานนติ.

“อตถิ ฆนเตติ.

“สเจ เต มหาราช อุยยานे มหาชิน อมพาทีนึ ขาเทยย, กิมสส กตตพพนตี.

“ทณโ ฆนเตติ.

“ต ปน ขาทีตุ ลภสีตี.

“อาม ฆนเต, มยหิ ทณโ นตถิ, อหิ อตตโน สนตกั ขาทีตุ ลภามีตี.

“มหาราช ยถา ตว ตีโยชนสตีเก รชเช อาณา ปวตตตี, อตตโน อุยยานे อมพาทีนึ ขาทนต์ส ทณโ นตถิ, อญญेส ปน อตถิ; เอว มมปิ จกกวาฟโกฏิสตสเส อาณา ปวตตตี, อตตโน สีกาขปทปญญตติยา อติกโม นาม นตถิ, อญญेส ปน อตถิ; กริสสามหิ ปาฏิหาริยตี.

ติตติยา ตं กถิ สุตวา “อิทานิมห นนุฐา, สมณเณ กिर โคตเมน สาวกานญญेว สีกาขปท ปญญตตี, น อตตโน; สยเมว กिर ปาฏิหาริย กตตุกาโม; กิณนุ โข กโรมาตี มนตยีส.

ราชา สตถาริ ปุจจि “ฆนเต กथा ปาฏิหาริย กริสสถาตี.

“อิโต จาตุมาสจเจเนน อาสาพหุญญेณายิ มหาราชาตี.

“กตถ กริสสถ ฆนเตติ.

“สาวตถิ นิสสาย มหาราชาตี.

“กสมา ปน สตถา เอว ทูรญญานิ อปทิสตีตี.

“ยสมา ต สพพพุธานิ มหาปาฏิหาริยกรณญญานิ; อปิจ มหาชนสส สนิปาตตถายปิ ทูรญญานเมว อปทิสตีตี.

ติตติยา ตं กถิ สุตวา “อิโต กिर จตุนน มาसानิ อจเจเนน สมโณ โคตโม สาวตถियิ ปาฏิหาริย กริสสตี, อิทานิ ตं อญญจิตวา อญญนิสสาม. มหาชิน อมहे ทิสวา ‘กิมิตนตี ปุจจิสตี.

อถสส วุขาม ‘มยิ’ สมณเณ โคตเมน สทธิ ปาฏิหาริย กริสสามาตี วทิมหา. โส ปลายตี, มยมสส ปลายตี อทตวา อญญธามาตี.

สตถา ราชเคเห ปิณชาย จริตวา นิกขมิ.

ติตติยาปิสส ปจจโตว นิกขมิตวา กตตกิจจญญานे वसन्ति.

วสิตญญานे पुनत्वसे पातरासि गोरोति.

เต มนุสเสหิ “กิมิตนตี ปุจจिता เญญฐา วุตตนเยเนว आरोजेत्ति.

มหาชินปิ “ปาฏิหาริยि पस्सिससामाति अणुण्णि.

สตถา अणुपुपेणे สาวतถि पापुणि.

[เตียรถิยเตริยมหาปาฏิหาริยแข่ง]

ติตติยาปิ เตन สทธิเยว คนตวา อุปญญาเก สมหาเปตวา สตสสสสิ ลภิตวา ขทิตถมเกหิ มนุชปิ กาทเรตวา นิลูปเลหิ ฉาหาเปตวา “อิธ ปาฏิหาริย กริสสามาตี นิสสิตี.

อถ ราชา ปเสนทโกสโล สตถาริ อุปสงกมิตวา “ฆนเต ติตถิเยหิ มนุชปิ กาทโร, อหิ ตุมหากิ มนุชปิ กาทเรตี.

“อลิ มหาราช, อตถิ มยหิ มณฑปการโกติ.

“ภนเต มํ ฐุเปตฺวา โก อณโณ กาตุ สกุชิสฺสตีติ.

“สกุโก เทวราชาติ.

“กหิ ปน ภนเต ปาฏิหาริยํ กิริสฺสธาติ.

“คณขามพรุกขมุเล มหาราชาติ.

ติตถิยา “อมพรุกขมุเล กิร ปาฏิหาริยํ กิริสฺสตีติ สุตฺวา อตตโน อุปภูฐากานํ อาโรเจตฺวา โยชนพภนตเร ฐาเน อนตมโส ตทหชาตปี อมพไปตํ อุปปาฐาเปตวา อรณเญ ชิปาเปสฺสุ.

สตถา อาสาพหพณณมีทิวเส อนโตนคร์ ปาวิสิ.

รณเญ อุยยานปาโล คณโท นาม เอกํ ปีงคลกิปีลลิเกหิ กตปตตปภูฐส อนตเร มหนตํ อมพปกกํ ทิสวา ตสส คนธรสโลภน สมปตนเต วายเส ปลาเปตวา รณเญ อตถาย อาทาย คจณนโต อนตรามคเค สตถารํ ทิสวา จินเตสิ “ราชา อิมิ อมพิ ขาทิตวา มยหิ อภูฐ วา โสพส วา กหาปเณ ทเทยย, ตํ เม เอกสมี อตตภาเว ชีวิตวุดติยา นาลํ; สเจ ปนาหิ สตถุ อิมิ ทสสามิ, อปริยนตํ เม กาลํ ทิตวาห ภวิสสตีติ.

โส ตํ อมพิ สตถุ อุปนาเมสิ.

สตถา อานนทตเธร์ โอโลเกสิ.

อถสส เถโร จาตมมหาราชทตติยํ ปตตํ นีหริตวา หตเ ฐุเปสิ.

สตถา ปตตํ อุปนาเมตวา อมพิ ปฏิคคเหตวา ตตเว นีสิทนาการํ ทสเสสิ.

เถโร จิวร์ ปญญเปตวา อาทาสิ.

อถสส ตสมี นีสินนสส เถโร ปานียํ ปริสสาเวตวา ตํ อมพปกกํ มทิตวา ปนกํ กตวา อาทาสิ.

สตถา อมพปนกํ ปีวิตวา คณหํ อาห “อิมิ อมพภูฐิ อิธเว ปีสฺสุ วิญหิตวา โรเปหิติ.

โส ตถา อกาสิ.

[ประวัติคณขามพรุกข์]

สตถา ตสส อุปริ หตถํ โหวี.

หตเ โรตมตเตยว, นงคลสีสมตคขนโ หตวา อนุพพเน ปณณาสหตโถ อมพรุกโข อภูฐหิ.

จตุสุ ทิสาสุ เอกกา อุทธํ เอกาติ ปญจ มหาสาขา ปณณาสปณณาสหตถาว อเหสุ.

โส ตาวเทว ปุพผลสมปนโน หตวา เอกสมี ฐาเน ปริปกกอมพปิณติโร อโหสิ.

ปจจโต อาคจณนตา ภิกขุ อมพปกกานิ ขาทนตายว อาคมีสุ.

ราชา “เอวรุไป กิร อมพรุกโข อภูฐิตติ สุตวา “มา นํ โกจิ จินทิติ อารกขิ ฐุเปสิ.

โส ปน คณเน โรปีตตตา “คณขามพรุกโข เตวว ปญญายิ.

ฐตตภาปี อมพปุกกานี ขาทิตวา “อเร พุทฺธุตติถิยา “**สมโณ** โคตโม คณทามพรุกขมุเล ปาฏิหาริย์ กริสสตีติ
ตุเมเหติ โยชนพจนตเร ตทหุชาตานิ **อมพโปตกา** อุปปาฎาปีตา, คณทามโพ นาม **อยน**ติ วตวา เต อัจฉิภูฏอมพภูฏีหิ ปทริสุ.

[ท้าวสักกะทำลายพิธีของพวกเขาเดียรถีย์]

สกุโก วาตวลาหกเทวปุตต์ อาณาเปสิ “ติตถิยานัน มณชป วาเตหิ อุปปาฎตวา อุกการณมิมิ ขิปาเปหิติ.

โส ตถา อกาลสิ.

สุริยเทวปุตต์ อาณาเปสิ “สุริยมณฑลัน นิคคณหนโต ตาเปหิติ.

โสปี ตถา อกาลสิ.

ปุณ วาตวลาหก อาณาเปสิ “วาตมณฑลัน อุกฐาเปนโต ยาหิติ.

โส ตถา กโรนโต ติตถิยานัน ปคชริตเสทสริเร รชวภูฏโย ออกริ.

เต ตามพวมมิภสทิสสา อเหตุ.

วสสวลาหกปี อาณาเปสิ “มหนตานิ มหนตานิ พินุหุณี ปาเตหิติ.

โส ตถา อกาลสิ.

อถ เนสิ **กาโย** กพรคาวิสทิสโอ อโหสิ.

เต นิคคณา หุตวา สมมุขสมมุขภูฏาเนเยว ปลาเยสุ.

เอว ปลาเยนเตสุ, ปุรณกสสปสส อุภุฏฐาโก เอโก **กสสโก** “**อิทานิ** เม อเยยานัน ปาฏิหาริยกรณเวลา, ตัม ปาฏิหาริย์ ปสสิสสามิติ

โคณ เวสสชเขตวา ปาโตว อาภต ยาคุกุญญเจว โยตตยจ คเหตุวา อาคจณโต ปุรณ ตถา ปลาเยนตัม ทิสวา

“ภนเต **อห** ‘อเยยานัน ปาฏิหาริย์ ปสสิสสามิติ อาคจณามิ, **ตุเม**เท กห คจณถาติ.

“**กิ**นเต ปาฏิหาริเยน. อิม เม กุญญจ โยตตยจ เทหิติ.

โส เตน ทินัน กุญญจ โยตตยจ อาทาย นทีตีริ คณตวา กุญ โยตเตน อตตโน คีวาย พนธิตวา รหเท ปติตวา

อุทกพพพพเก อุกฐาเปนโต กาลัม กตวา อวิจิมหิ นิพพตติ.

สตุถา อากาเส รตนจงกม มาเปสิ.

ตสส เอกา **โก**ภู ปาจันจกกวาพมุขวภูฏีโย อโหสิ, เอกา ปจฉิมจกกวาพมุขวภูฏีโย.

สตุถา, สนนิปตติตาย ฉตตีลโยชนาย ปริสาย, วชตมมานกจฉายาย “**อิทานิ** ปาฏิหาริยกรณเวลาติ คณธกุฏีโต นิภขมิตวา

ปมุเช อภูฐาสิ.

[สาวกสาวกรับอาสาทำปาฏิหาริย์แทน]

อถ นัม ฆรณีน นาม นนุทมาตา เอกา **อนาคามีอุปาสิกา** อุปสงกมิตวา “ภนเต, มาทิสาย ธีตริ วิชขมานาย, ตุมหากัม **กิลมนกัจจ** นตถิ.

อห ปาฏิหาริย์ กริสสามิติ อาห.

“กถิ กสิสสิ ฆรณิตี.

“ภนเต เอกสมิ จกกวาฬคพเม มหาปฐวี อุทกั กตวา อุทกสกุณิกา วिय นิมุชชิตวา ปาจिनจกกวาฬมุขวภูฏิยั อตตานัน ทสเสสสามิ, ตถา ปจฉิมอุตตรทกขินจกกวาฬมุขวภูฏิยั, ตถา มชฺเฌ;

อถ มหาชชา มั ทิสวา, ‘กา เอสาตี วุตเต, วกขนติ ‘ฆรณิ นาเมสา, อัย ตาว เอกิสสา อิตถิยา อานุกาโว, พุทธานัน อานุกาโว ปน กิทีโส ภวิสสตีติ; เอวํ ติตถิยา ตุมเห อทิสวาว ปลายิสสนตีติ.

อถ นั สตถา “ชานามิ เต ฆรณิ เอวรูปั ปาฏิหาริยั กาคุํ สมตถภาวั, น ปนายั ตวตถาย พทโธ มาลาปุณฺณตี วตวา ปฏิกขิปี.

สา “น เม สตถา อนุชานาตี, อทธา มया อุตตริตฺรํ ปาฏิหาริยั กาคุํ สมตฺถเ อณฺโณ อตถิตี เอกมณฺตํ อฏฺฐาสี.

สตถาปี “เอวเมว เตสํ คุณฺโณ ปากโณ ภวิสสตีติ “เอวํ ฉตฺตีสโยชนาย ปริสาย มชฺเฌ สีหนานํ นทิสสนตีติ มถญฺมาโน

อปเรปี ปุจฉิ “ตุมเห กถิ ปาฏิหาริยั กสิสสธาตี.

เต “เอวณจ เอวณจ กสิสสาม ภนเตตี สตถุํ ปุโรโต จุตฺตาว สีหนานํ นทิสสุ.

เตสุ กิร จุลลอนาถปิณฺฑิตโก “มาทิสเ อนาคามิอุปาสเก ปุตเต วิชชมาเน, สตถุ กิลมนกัจจ นตถิตี จินเตตวา

“อหิ ภนเต ปาฏิหาริยั กสิสสามีตี วตวา “กถิ กสิสสตีตี ปุณฺณู อห

“อหิ ภนเต ทวาทสโยชนิกั พรหมตตภาวั นิมนนิตวา อิมิสสา ปริสาย มชฺเฌ มหาเมชคชชิตสทิสเสน สทฺเทน พรหมอปโปฏฺฐนํ นาม

อปโปฏฺฐสสามิ, มหาชชา ‘กิสทโท นาเมโสตี ปุจฉิตวา “จุลลอนาถปิณฺฑิตกสส กิร พรหมอปโปฏฺฐนสทฺโท นามาตี วกขนติ.

ติตถิยา ‘คหปติกสส ตาว เอโส อานุกาโว, พุทธานุกาโว กิทีโส ภวิสสตีติ ตุมเห อทิสวาว ปลายิสสนตีติ.

สตถา “ชานามิ เต อานุกาวันตี ตสสาปี ตถาว วตวา ปาฏิหาริยกรณั นานุชานี.

อถกา ปฏิสมภิปปตฺตา สตตวสสิกา วีรสสามเณรี^๑ นาม สตถารั วนทิตวา “อหิ ภนเต ปาฏิหาริยั กสิสสามีตี อห.

“กถิ กสิสสิ วีเรตี.

“ภนเต สีนฺรุณจ จกกวาฬปพพตถยจ ทิมวณตถยจ อหริตวา อิมสมิ ฐาเน ปฏิปาฏิยา ฐเปตวา อหิ หัสสกุณิ วिय

ตโต ตโต นิกขมิตวา อสชชมานา คมิสสามิ. มหาชโน มั ทิสวา ‘กา เอสาตี ปุจฉิตวา “วีรสสามเณรีตี วกขติ.

ติตถิยา ‘สตตวสสิกาย ตาย สามเณริยา อยมานุกาโว, พุทธานุกาโว กิทีโส ภวิสสตีติ ตุมเห อทิสวาว ปลายิสสนตีติ.

อิตฺ ปรี เอวรูปานิ วจนานิ วุตฺตานุสาเรเนว เวทิตพพานี.

ตสสาปี ภควา “ชานามิ เต อานุกาวันตี วตวา ปาฏิหาริยกรณั นานุชานี.

อถโก ปฏิสมภิปปตฺโต ชินาสโว จุนทสามเณโร นาม ชาติยา สตตวสโส สตถารั อุปสงกมิตวา วนทิตวา

“อหิ ภนเต ปาฏิหาริยั กสิสสามีตี วตวา “กถิ กสิสสตีตี ปุณฺณู อห

“อหิ ภนเต ชมพฺุทีปสส ฐชฺุตฺ มหาชมพฺุรุกขั ชนธ คเหตุวา จาเลตวา มหาชมพฺุผลานี อหริตวา อิมั ปริสั ชาทาเปสสามิ,

ปาริจฉตตกกุสุมานี จ อหริตวา ตุมเห วนทิสสามีตี.

สตถา “ชานามิ เต อานุกาวันตี วตวา ตสสาปี ปาฏิหาริยกรณั ปฏิกขิปี.

อถ อุปปลวณณา เถรี สุตถาริ วนทิตวา “อหิ ฆนเต ปาฏิหาริยิ กริสสามิตี วตวา “ถถ กริสสสีตี ปุณฺฐา อาห
“อหิ ฆนเต สมนตา ทวาทสโยชนิ ปริสํ ทสเสตวา อวภูฏโต ฉตตีสโยชนาย ปริสาย ปริวุโต จกกวตติราชา หุตวา อาคนตวา
ตุมเห วนทิสสามิตี.

สตถา “ชานามิ เต อานุกาวันติ วตวา ตสสาปิ ปาฏิหาริยกรณํ ปฏิกขิปี.

อถ มหาโมคคัลลานตเถโร ภควนตํ วนทิตวา “อหิ ฆนเต ปาฏิหาริยิ กริสสามิตี วตวา “ถถ กริสสสีตี ปุณฺฐา อาห
“อหิ ฆนเต สีนรูปพพตราชํ ทนตุนตเร ฐเปตวา สาสปีชํ วิย นํ ขาทิสสามิตี.

“อถญํ ก็ กริสสสีตี.

“อิมี มหาปฐวี ภูสสารกํ วิย สवलลิตวา องคฺลนตเร นิภขิปีสสามิตี.

“อถญํ ก็ กริสสสีตี.

“มหาปฐวี กุลาจกํ วิย ปริวตเตตวา มหาชนํ ปฐโวชํ ขาทาเปสสามิตี.

“อถญํ ก็ กริสสสีตี.

“วามहतเถ ปฐวี กตวา อิเม สตเต ทกฺขินहतเถน อถญสมิ ทีเป ฐเปสสามิตี.

“อถญํ ก็ กริสสสีตี.

“สีเนรํ ฉตตทณฺฑํ กตวา มหาปฐวี อุกฺขิปีตวา ตสฺสปริ ฐเปตวา ฉตตहतฺถิ ภิกฺขุ วิย เอกहतเถนาทาย อากาเส จงฺกมิสสามิตี.

สตถา “ชานามิ เต อานุกาวันติ ตสสาปิ ปาฏิหาริยกรณํ นานุชานิ.

โส “ชานาติ มถญเ สตถา มยา อุตตริตริ ปาฏิหาริยิ กาคํ สมตถนติ เอกมนตํ อฏฐาสิ.

อถ นํ สตถา “นายํ โมคคัลลาน ตวตถาย พทโธ มาลาปฺปิ, อหิ ทิ อสมจฺโร, มม จฺริ อถญเ วหิตฺถํ สมตฺถเ นาม นตฺถิ;
อนจจฺริยถ เจตํ, ยํ อิทานิ มม จฺริ วหิตฺถํ สมตฺถเ น ภเวยฺย; อเหตุกตฺริจฉานโยนินิ นินพพตฺตกาเลปิ มม จฺริ อถญเ วหิตฺถํ สมตฺถเ
นาโหสิเยวาตี วตวา “กทา ปน ฆนเตตี เถเรน ปุณฺฐเ อตีตํ อาหริตวา

“ยโต ยโต ครุ จฺริ ยโต คมภีรวตฺตนิ,
ตทาสสุ กณฺหํ ยถฺชนติ, สวาสสุ ตํ วหเต จฺรฺนติ

อิหิ กถฺหุสภชาติกํ^๑ วิตถาเรตวา ปน ตเทว วตถุํ วิเสเสตวา ทสเสนโต

“มนาเปเมว ภาเสยฺย, นามนาปํ กุทาจนํ;
มนาเป ภาสมานสส ครุภาริ อุทพพหิ,
ธนญจ นํ อลาเกสิ เตน จตตมโน อหุติ

อิหิ นนทวิสาลชาติกํ^๒ วิตถาเรตวา กเถสิ.

กเถตวา จ ปน สตถา ตํ รตนจงฺกมํ อภิริหิ.

๑ ขุ. ขา. ๒๗/๑๐. ตพฺฐกฺกถา. ๑/๒๙๓.

๒ ขุ. ขา. ๒๗/๑๐. ตพฺฐกฺกถา. ๑/๒๘๙.

ปุโรโต ทวาทสโยชนิกา ปริสา อโหสิ, ตถา ปจจโต จ อุตตรโต จ ทกขินโต จ, อุกกัม ปน จตฺตพีสติโยชนิกา.^๓

ปริสา ยมกปาฎิหาริย์ อกาสิ.

ต้ ปาลีโต ตาว เอว เวทิตพพิ.

[ลักษณะของยมกปาฎิหาริย์]

| “กตมํ ตถาคตสส ยมกปาฎิหาริเย ญานํ? อธิ ตถาคโต ยมกปาฎิหาริย์ กโรติ อสาธารณํ สาวเกหิ;

อุปริมกายโต อคคิกขนโร ปวตตติ, เหมฐิมกายโต อุทธารา ปวตตติ;

เหมฐิมกายโต อคคิกขนโร ปวตตติ, อุปริมกายโต อุทธารา ปวตตติ;

ปุรัตถิมกายโต, ปจจิมกายโต; ปจจิมกายโต, ปุรัตถิมกายโต;

ทกขินกขิโต, วามกขิโต; วามกขิโต, ทกขินกขิโต;

ทกขินกณฺณโสโต, วามกณฺณโสโต; วามกณฺณโสโต, ทกขินกณฺณโสโต;

ทกขินนาสิกโสโต, วามนาสิกโสโต; วามนาสิกโสโต, ทกขินนาสิกโสโต;

ทกขินอํสกุญฺโต, วามอํสกุญฺโต; วามอํสกุญฺโต, ทกขินอํสกุญฺโต;

ทกขินหตฺถโต, วามหตฺถโต; วามหตฺถโต, ทกขินหตฺถโต;

ทกขินปสฺสโต, วามปสฺสโต; วามปสฺสโต, ทกขินปสฺสโต;

ทกขินปาทโต, วามปาทโต; วามปาทโต, ทกขินปาทโต;

องคฺลึหิ, องคฺลฺนตฺริกาหิ; องคฺลฺนตฺริกาหิ, องคฺลึหิ;

เอเกกโลมกุปโต อคคิกขนโร ปวตตติ, เอเกกโลมโต อุทธารา ปวตตติ;

เอเกกโลมโต อคคิกขนโร ปวตตติ, เอเกกโลมกุปโต อุทธารา ปวตตติ;

ฉนฺนํ วณฺณนํ นีลานํ ปิตกานํ โลหิตกานํ โอทาทานํ มณฺเชฐฐานํ ปภสฺสรานํ;

ภควา จงกมฺติ, นิมฺมิโต ติฐฺฐติ วา นิสฺสิตติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ; ๆเปฯ

นิมฺมิโต เสยฺยํ กปฺเปติ, ภควา จงกมฺติ วา ติฐฺฐติ วา นิสฺสิตติ วา.

อิหํ ตถาคตสส ยมกปาฎิหาริเย ญานนฺติ.^๒ |

อิหํ ปน ปาฎิหาริย์ สตถา ตสมิ จงกเม จงกมิตฺวา อกาสิ.

“ตสฺส เตชกฺสณฺสมมาปตฺติวเสน อุปริมกายโต อคคิกขนโร ปวตตติ, อาโปกฺสณฺสมมาปตฺติวเสน เหมฐิมกายโต อุทธารา ปวตตติ;

ปุณฺ อุกทธาราย ปวตตฺตฐานโต อคคิกขนโร ปวตตติ, อคคิกขนฺธสฺส จ ปวตตฺตฐานโต อุทธารา ปวตตตฺติ

ตมตฺถํ ทสฺเสตฺถํ “เหมฐิมกายโต อุปริมกายโตติ วุตฺตํ.

เอส นโย สพฺพปเทสฺ.

๓ ปุราณโปกตเถเก “จตฺตวีสติโยชนิกาทิ ทิสฺสติ.

ออคคิกขุโร ปเนตถ อุทกธาราย อสมมิสโส อโหสิ, ตถา อุทกธारा ออคคิกขุเนน.

อุภยปี กิร เจต ยาว พรหมโลกา อุกคนตวา จกกวาพมุขวภูมฺมึยฺยํ ปวตตติ.

“ฉนฺนํ วนณฺณานนฺติ วุตตตตทา ปนสฺส ฉพพณฺณรฺสึโย

กฺกุญฺเฑ อาสึญจมานํ วิสิฺนฺสุณฺณํ วิย ยนฺตนาฬิกโต นิกฺขนฺตา สุวณฺณรฺสธารา วิย จ
เอกจกกวาพคพฺภโต อุกคนตวา พรหมโลกํ อาหจฺจ ปฏฺินิวตฺตติวาทา จกกวาพมุขวภูมฺมึเมว คณฺหึสุ.

เอกํ จกกวาพคพฺภ วงกโคปานสิวินฺทํ วิย โปธิขฺรํ อโหสิ เอกาโลกํ.

ตํ ทิวสํ สฺตถา จงกมิตฺวา ปาฏิหาริยํ กโรนฺโต อนฺตรนฺตรา มหาชนสฺส ฌมฺมกํ กเถสิ,
กเถนฺโต จ ชนํ นิสฺสสาสํ อกตฺวา อสฺสาสตรํ^๑ เทติ.

ตสฺมี ขณฺเ มหฺาชนํ สาธุการํ ปวตฺเตสิ.

ตสฺส สาธุการปวตฺตณฺกाले สฺตถา ตวามหฺติยา ปริสาย จิตฺตํ โอลฺเกนฺโต เอกกสฺส โสพสนฺนํ อาการานํ วเสน จิตฺตวารี อญฺญาสิ.

เอวํ สหฺกปริวตฺตํ พุทฺธานํ จิตฺต.

โย โย ยสฺมี ฌมฺเม ยสฺมิญฺจ ปาฏิหาริเย ปสนฺโน, ตสฺส ตสฺส อชฺฌายวเสน ฌมฺมญฺจ กเถสิ ปาฏิหาริยญฺจ อกาสิ.

เอวํ ฌมฺเม เทสิยมาเน ปาฏิหาริเย จ กิริยมาเน, มหาชนสฺส ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

สฺตถา ปน ตสฺมี สมากเม อตฺตโน มนํ คเหตุวาทา อญฺญํ ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺตํ สมตฺถํ อทิสฺวา นิมฺมิตฺตพฺพุทฺธํ มาเปสิ.

เตน ปุจฺฉิตฺตํ ปญฺหํ สฺตถา วิสฺสชฺเชสิ.

สฺตถารา ปุจฺฉิตฺตํ โส วิสฺสชฺเชสิ.

ภควโต จงกมนกาลे นิมฺมิต ฐานาทีสุ อญฺญตรํ กปเปสิ.

นิมฺมิตสฺส จงกมนกาลे ภควา ฐานาทีสุ อญฺญตรํ กปเปสิ.

ตมตฺถํ ทสฺเสตฺตํ “นิมฺมิตํ จงกมฺติ วาตีอาทิ วุตฺตํ.

เอวํ กโรนฺตสฺส สตถุ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา ฌมฺมกถญฺจ สุตฺวา ตสฺมี สมากเม วิสฺติยา ปาณโกณฺฑิณํ ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

[พระศาสดาเสด็จจำพรรษาขึ้นดาวดึงส์]

สฺตถา ปาฏิหาริยํ กโรนฺโต ว “กถล นุ โข อติตฺตพฺพุทฺธา อิมํ ปาฏิหาริํ กตฺวา วสฺสํ อฺุเปนฺตีตี อวชฺชิตฺวา

“ดาวตีสภาวเน วสฺสํ อฺุคฺคนตฺวา มาตฺ อภิธมฺมปิฏกํ เทเสนฺตีตี ทิสฺวา ทกฺขินฺปาทํ อุกฺขิปิตฺวา ยฺุคฺนธรมฺมตฺถเก ฐฺุเปตฺวา
อิตฺรํ ปาทํ อุกฺขิปิตฺวา สิเนรฺมตฺถเก ฐฺุเปสิ.

เอวํ อฏฺฐสฺสภูจฺฉิโยชนสฺตสฺสสฺสภูจฺฉาเน ตโย ปทฺวาร อเหสิ.

เทว ปาทจฺฉิทฺทานิ ปกฺติปาทวិถีหฺรณฺสทิสฺนิกฺเขปานิ อเหสิ.

“สฺตถา ปาทํ ปสาเรตฺวา อุกกมฺตี น สลฺลกฺเขตฺทพฺพ.

ตสฺส ทิ ปาทํ อุกฺขิปนฺกालเวยว เต ปพฺพตฺตา ปาทมฺลํ อาคฺคนตฺวา สมฺปฏฺิจฺฉิสิ,

๑ ดรปจฺจโย วิเสสนปฺเพน ยฺุณฺชิตฺตพฺโพ, อิตฺ ปน นามปฺเพน, “อตีว อสฺสาสนฺติ ยฺุตฺตตรํ. ม. อสฺสาสวารี.

สตถารา อุกกนตกาเล อุกุญาย ยถาฐานเน อุกุญัสสุ.

สโกโก สตถาริ ทิสวา จินเตสิ “ปณฺฑกมฺพลสิลา ย มชฺเฌ สตถา อิมิ วสฺสวาสิ อุเปสฺสตี, พหุณฺ วัต เทวตานํ อุปการิ ภวิสฺสตี,
สตถริ ปเนตถ วสฺสํ อุกคเต, อถญา เทวตา หตถปิ ฐเปตฺถ น สกฺขิสฺสนตี;

อัย โข ปน ปณฺฑกมฺพลสิลา ทีฆโมต สุกฺขิโยชนา ติริยโต ปถญาสโยชนา ปุถุโลต ปถณฺรลโยชนา, สตถริ นิสินเนปิ, ตุจฺฉา วีย ภวิสฺสตี
ตี.

สตถา ตสฺส อชฺฌมาสยํ วิทิตฺวา อตฺตโน สงฺฆาภูมึ สิลาทลํ ปฏิจฺฉาทยมานํ ชิปี.

สโกโก จินเตสิ “จิวริ ตาว ปฏิจฺฉาทยมานํ ชิปี, สยํ ปน ปริตฺตเก ฐาเน นิสิติสฺสตีตี.

สตถา ตสฺสชฺฌมาสยํ วิทิตฺวา นิจปีฐกํ มหาปัสฺสุกฺกิลโก วีย ปณฺฑกมฺพลสิลํ อนฺโตจิวริโกเคยว กตฺวา นิสิตี.

มหาชโนปิ ตํชณฺณญฺเวว สตถาริ อโโลเกนโต นาททส.

จนฺทสฺส อุกฺกนตกาโล วีย อโหสิ, สุริยสฺส อุกฺกนตกาโล วีย จ อโหสิ.

มหาชโน

“คโต นุ จิตฺตกุญฺญํ วา เกลาสิ วา ยุกนฺธริ,
น โน ทกฺเขมฺ สมนฺพทฺธิ โลเกชฺชุกฺกึ นราสภานตี

อิมิ คาลํ วทฺนโต ปริเทวิ.

อปเร “สตถา นาม วิเวกรโต, โส “เอวรฺูปาย เม ปริสาย เอวรฺูปิ ปาฏิเหริ กตฺนตี ลชฺชาย อถญฺญํ ฐนฺตี วา ชนปทํ วา คโต ภวิสฺสตี;
นทานิ ตํ ทกฺขิสฺสามาตี ปริเทวนฺตา อิมิ คากมาหํสุ

“ปริเวกรโต ธีโร นิมนํ โลกํ ปุเนหิตี,
น โน ทกฺเขมฺ สมนฺพทฺธิ โลเกชฺชุกฺกึ นราสภานตี.

เต มหาโมคคฺคฺลานํ ปุจฺฉิสฺสุ “กหิ ภนฺเต สตถาตี.

โส สยํ ชานนฺโตปิ “ปรเสสิปี คุโณ ปากโฏ โหตุตี อชฺฌมาสเยน “อนฺรุทฺธํ ปุจฺฉณาตี อาท.

เต เถริ ตถา ปุจฺฉิสฺสุ “กหิ ภนฺเต สตถาตี.

“ดาวตีสภวเน ปณฺฑกมฺพลสิลา ย วสฺสํ อุกคนฺตฺวา มาตุ อภิชฺฌมฺปิฏกํ เทสิตฺถํ คโตตี.

“กทา อากมิสฺสตี ภนฺเตตี.

“ตโย มาเส อภิชฺฌมฺปิฏกํ เทเสตฺวา มหาปวารณาทิวเสตี.

เต “สตถาริ อทิสฺวา น คมิสฺสามาตี ตตฺถเวว ชนฺธาวาริ กตฺวา วสิสฺสุ.

อากาศเมว กิร เนสิ ฉทฺนํ อโหสิ.

ดาวมหฺตียา ปริสาย สรโรนิสฺสนโห นาม น ปถญายิ.

ปฐวี วิวรํ อทาสิ.

สพฺพตถ ปริสุทฺธเมว ภูมิตลํ อโหสิ.

สตา ปฐมเมว มหาโมคคัลลาน์ อโวก “โมคคัลลาน ตฺว เอติสสา ปริสสาย ฌมฺม เทเสยยาสิ, จุลลอนาถปิณฺฑิโก อาหารํ ทสฺสตีติ.

ตสฺมา ตํ เตมาสํ จุลลอนาถปิณฺฑิโกว ตสฺสา ปริสสาย สายปาตํ สพฺพกาเล ยาคุมฺมตฺตชาทนียตมฺพุลคนฺธมาลาปิณฺธนา นี อทาสี.

มหาโมคคัลลาน ฌมฺม เทเสสิ ปาฎิหาริยํ ทุมฺมํ อากตาคเตหิ ปุณฺณํ ปณฺเห วิสฺสชฺเชสิ.

[พระสัมพุทธเจ้าโพธิ์จรรย์ลวงเหล่าเทวดา]

สตาภิปี มาตุ อภิธมฺมเทสนตฺถํ ปณฺฑกฺกมฺพลสิลาเย วสฺสํ อุปตฺตํ ทสฺสทสฺสจกฺกาวทเวตา ปริวาริยฺสุ.

เตน วุตฺตํ

“ดาวตีเส ยทา <u>พฺพุโร</u>	สิลาเย ปณฺฑกฺกมฺพล
ปาริจฺจตฺตกฺกมฺลมหิ	วิหาสี บุริสุตฺตโม,
ทสฺสํ โลกธาตฺตํ	สนฺนิปตฺตวาน <u>ทเวตา</u>
ปิยฺรฺปาสนฺติ สมฺพทฺธํ	วสนฺตํ นคฺมฺทฺธนิ,
น โกจิ <u>เทโว</u> วณฺณเนน	สมฺพทฺธสฺส วิโรจติ,
สพฺเพ เทเว อติกฺกมฺม	<u>สมฺพทฺธโร</u> วิโรจตีติ.

เอวํ สพฺพทเวตา อตฺตโน สริรปฺภาย อภิภวิตฺวา นิสินฺนสฺส, ปนสฺส มาตา ตฺสตีวิมานโต อากนฺตฺวา ทกฺขิณปฺสฺเส นิสีทิ.

อินฺทโกปิ ทเวปฺตุโต อากนฺตฺวา ทกฺขิณปฺสฺเสเยว นิสีทิ.

องฺกุโร วามปฺสฺเส.

โส มฺเหสฺสกาสา เทเวตาสา สนฺนิปตฺตาสฺ อุปคนฺตฺวา ทฺวาทสโยชนิกเก ฐาเน โอภาสํ ลภิ.

อินฺทโก ตตฺถเว นิสีทิ.

สตา เต อุโกปิ โอโลเกตฺวา อตฺตโน สาสเน ทกฺขิณเยยฺยปฺคฺคฺลานํ ทินฺนทานสฺส มหปฺผลภาวํ ญาเปตฺกามา เอวมาท

“องฺกุร ตยา ทิฆมนฺตเร ทสฺวสฺสสทฺสสฺปริมาณกาเล ทฺวาทสโยชนิกํ อุทฺธนปฺนตี กตฺวา มหาทานํ ทินฺนํ,

ตฺวทานิ มม สมากมฺ อากนฺตฺวา สพฺพทฺธเร ทฺวาทสโยชนิกเก ฐาเน โอภาสํ ลภิ; กิ นฺโซ เอตฺถ การณฺนติ.

วุตฺตํปี เจตํ

“โอโลเกตฺวาน <u>สมฺพทฺธโร</u>	องฺกุรณฺจาปี อินฺทกํ
ทกฺขิณเยยฺยํ ปภาเวนฺโต	อิทํ วจนฺมพฺรวิ
“ <u>มหาทาน</u> ํ ตยา ทินฺนํ	องฺกุร ทิฆมนฺตเร,
อติทฺธเร นิสินฺโนสิ	อากจฺฉิ ^๑ มม สนฺติกนฺติ.

[พระศาสดาตรัสได้ยั้งถึงมนุษย์โลก]

โส สทฺโท ปฐฺวีตลํ ปาปุณฺนิ.

สพฺพาปี นํ สา ปฺริสา อสฺโสสิ.

เอวี่ วุตเต

โจทีโต ภาวิตเตน	<u>องฺกุโร</u> เอตมพรวี
“ <u>กี</u> มยหิ เตน ทาเนน	ทกฺขิณฺเณยฺเณ สฺญญตฺ,
อัย โส อินฺทโก <u>ยฺกฺโข</u>	ทชฺชา ทานํ ปริตตกั
อติโรจติ อมเหหิ ^๑	จฺนฺโท ตารคณฺเณ ยถาติ.

ตตถ “ทชฺชาติ; ทตฺวา.”^๒

เอวี่ วุตเต สฺตถา อินฺทกั อหา “อินฺทก ตฺวี่ มม ทกฺขิณฺปสฺเส นิสฺสินฺเณ, กสฺมา อนปคฺนตฺวาว นิสฺทิสฺติ.

โส “อหิ ภาเนเต สฺกุเขตเตเต ปริตตกวีชั วปนกสฺสโก วิย ทกฺขิณฺเณยฺสมปฺทึ อลตถฺนฺติ ทกฺขิณฺเณยฺยํ ปภาเวเนโต อหา

“อุชชงฺคเล ยถา เขตเตเต	<u>พีชึ</u> พหุปี โรปีตํ
น <u>ผลึ</u> วิปฺลึ โหติ	นปี โตเสติ กสฺสกั,
ตเถว <u>ทานึ</u> พหุกั	ทฺสฺสึเสสุ ปติฏฺฐิตึ
น <u>ผลึ</u> วิปฺลึ โหติ	นปี โตเสติ ทายกั;
ยถापि ภาทเทเก เขตเตเต	<u>พีชึ</u> อปปมฺปิ โรปีตํ
สมฺมา ชารึ ปเวจฺจนฺตึ ^๓	<u>ผลึ</u> โตเสติ กสฺสกั.
ตเถว สึลวณฺเตสุ	คฺณวณฺเตสุ ตาทิสฺสุ
อปฺเปเปปี กเต กारे	<u>ผลึ</u> โตเสติ ทายกนฺติ.

[ทานที่ให้ในทักษิณียบุคคลมีผลมาก]

“กี ปเนตสฺส ปุพฺพกมฺมฺนฺติ.

โส กิร อนฺนุรฺทชฺตเถรสฺส อนฺโตคามํ ปิณฺทาย ปวิฏฺฐสฺส อตฺตโน อากตํ กฏฺจจฺจิกฺกั ทาเปสิ,
ตทสฺส ปุณฺญึ องฺกุเรน ทสฺวสฺสทสฺสาณิ ทฺวาทสฺโยชนิกั อูทฺธนปฺนฺตี กตฺวา ทินฺนทานโต มหปฺผลตฺรึ ชาตึ, ตสฺมา เอวมาห.

เอวี่ วุตเต สฺตถา “องฺกุร ทานึ นาม วิเจยฺย ทาตึ วฏฺฐติ, เอวี่ ตึ สฺกุเขตเตเต สฺวุตตพีชึ วิย มหปฺผลึ โหติ;

ตฺวี่ ปน น ตถา อกาสิ, เตน เต ทานึ น มหปฺผลึ ชาตฺนฺติ อิมมตฺถึ วิภาเวเนโต

“วิเจยฺย ทานึ ทาทพฺพิ, ยตถ ทินฺนํ มหปฺผลึ;

วิเจยฺย ทานึ สฺวุตตปฺสฺตถึ,

เย ทกฺขิณฺเณยฺยา อิชฺ ชิวโลเก,

เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ

พีชานิ วุตฺตานิ ยถา สฺกุเขตเตเตติ

วตฺวา อุตฺตริปี ฐมฺมึ เทเสนฺโต อีมา คาถา อกาสิ

๑ อมเหปิ (?)
 ๒ สึ. อทตถ. ย. ทตถ.
 ๓ สึ. ม. ย. ปเวจฺจนฺเต.

“ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	ราคะโทสา อัย <u>ปชา</u> ,
ตสฺมา ทิ วีตราเคสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลํ.
ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	โทสโทสา อัย <u>ปชา</u> ,
ตสฺมา ทิ วีตโทเสสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลํ.
ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	โมหโทสา อัย <u>ปชา</u> ,
ตสฺมา ทิ วีตโมหเสสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลํ.
ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	อิจฉาโทสา อัย <u>ปชา</u> ,
ตสฺมา ทิ วิคติจฺเจสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลนฺติ.

เทสนาวสานเน องฺกุโร จ อินฺทโก จ โสตาปตติมเล ปติฏฺฐหฺสิสุ.

[มหาชนสสาปิ สาดถิกา จฺมมฺเทสนา อโหสิ].

[พระศาสดาเสด็จไปโปรดพระมารดาชั้นดาวดึงส์]

อถ สฺตถา เทวปริสาย มชฺเฌ นิสินฺโน มาตโร อารพฺภ “กุสลา จฺมมา, อกุสลา จฺมมา, อพฺยาจตา จฺมมาติ อภิธมฺมปิฏฺกํ ปฏฺฐเปสิ.

เอวํ ตโย มาเส นินฺนตโร อภิธมฺมปิฏฺกํ กเถสิ.

กเถนโต จ ปน ภิกฺขวาจเรลาเย “ยาว มมาคมนา เอตตํ นาม จฺมมํ เทเสตฺติ นิมฺมิตฺพุทฺธํ มาเปตฺวา ทิมวณฺโต คณฺตฺวา
นาคลตาทหนตฺกฏฺฐํ ชาทิตฺวา อนนตตฺตพฺเห มุขํ วัชฺชิตฺวา อุตฺตรกฺรุโต ปินฺชปาตํ อาหริตฺวา มหาวิสาลมาลเก นิสินฺโน ฆตฺตกัจจํ อกาสิ.

สํวโร ตตฺถ คณฺตฺวา สตถฺ วตฺตํ กโรติ.

สฺตถา กตฺถตฺตกัจจโ

“สํวโร อชฺช มยา เอตตํโก นาม จฺมโม ภาสิโต, ตฺวํ อตฺตโน นิสฺสิตกานํ [ปฺยจฺสตาณํ ภิกฺขุณฺ] วาเจหิตี เถรสฺส กเถสิ.

ยมกปปาฏิหิเร กิร ปสิทิตฺวา ปฺยจฺสตา กฺลปฺตฺตา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺสิสุ.

เต สนฺธาย สฺตถา เอวมาห.

วตฺวา จ ปน เทวโลเก คณฺตฺวา นิมฺมิตฺพุทฺธเณ เทสิตฺถุฐานโต ปฏฺฐาย สยํ จฺมมํ กเถสิ.

เถโรปิ คณฺตฺวา เตสํ ภิกฺขุณฺ จมฺมํ เทเสสิ.

เต, สตฺถริ เทวโลเก วิหรนฺเตเยว, สตฺตปฺปกรณิกา อเหสิ.

เต กิร กสฺสปพุทฺธกาเล ชุทฺทกฺวคฺคฺสิโย หุตฺวา เอกสฺมี ปพฺภาเร โอลมพฺนตา, ทฺวินฺนํ เถรานํ จงฺกมิตฺวา อภิธมฺมํ สชฺฌายนฺตานํ,
สเร นิมิตฺตํ คเหตฺวา อสฺโสสิ.

เต “อิม ขนฺธา นาม, อิมา ธาตุโย นามาติ อชานิตฺวา สเร นิมิตฺตคฺคหณฺมตฺเตเนว ตโต จุตฺตา เทวโลเก นิพฺพตฺตา
เอกํ พุทฺธจฺนตโร ทิพฺพสมฺมปตฺติ อุนฺภวิตฺวา ตโต จวิตฺวา สวตฺถิโย กฺลชเรสุ นิพฺพตฺตา ยมกปปาฏิหิเร อฺปนฺนปฺปสาทา
เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา สพฺพปฺปฐฺมํ สตฺตปฺปกรณิกา อเหสิ.

สฺตถาปิ เตเนว นินฺทาเรณ เตมาสํ อภิธมฺมํ เทเสสิ.

เทสนาวสานเน อสฺติโกภฺสิทฺสฺสสานํ เทวตานํ จฺมมาภิสฺมโย อโหสิ.

มหายาปิ โสตาปตติผล ปติภูริ.

[พระโมคคัลลานเถระขึ้นไปทูลถามข่าวเสด็จ]

สาปิ โข ฉตตีโสชชนปริมณฑลา ปริสา “อิทานิ อีโต สตตเม ทิวเส มหาปวารณา ภวิสสตีติ มหาโมคคัลลานตเถโร อุปสงกมิตวา อาห
“ภนเต สตุถุ โอรุททิวส ญาตุ วฏฏติ, น หิ มย สตถาร อทิสวา คมิสสามาติ.

อายุสมา มหาโมคคัลลาน ต กถ สุตวา “สาธติ ตตถาว ปฐวีย นิมุโค “สินรุปาหิ คนตวา ม อภิรุหนต ปริสา ปสสตุติ อธิฏฐาย
มณิรตเน อาวต ปณชุกมพลสตุต วิย ปณญายมานรุโปว สีนรุมุชฌเนน อภิรุหิ.

มนุสสาปิ น “เอกโยชน อภิรุหิ ทวิโยชน อภิรุหิติ โอลเกยีส.

เถโร สตุถุ ปาเท สีเสน อุกชิปนโต วิย อภิรุหิตวา วนทิตวา เอวมอา “ภนเต ปริสา ตุมเห ทิสวาว คนตูกามา, กทา โอรุทิสสเถติ.

“กห ปน เต โมคคัลลาน เขฏฐภาติโก สาริปุตโตติ.

“ภนเต สงกสสนคเร วสส อุกโตติ

“โมคคัลลาน อหิ อีโต สตตเม ทิวเส มหาปวารณา สงกสสนคทวาเร โอตริสสามิ, ม ฏฐูกามา ตตถ คจจนต;

สาวตถิตโต จ สงกสสนค ตีโสชชนานิ^๑, เอตตเก มคเค กสสจ ปาถเยยกิจจ นตถิ,

“อุโปสถิกา หุตวา ชุรวีหาร์ ฐมมสสวนตถาย คจจนตา วิย คจเจยยาถาติ เตส อโรเจยยาตีติ.

[พระองค์ทรงเปิดโลก]

เถโร “สาธ ภนเตติ วตวา ตถา อโรเจสิ.

สตุถา วุตถาสโส ปวาเรตวา สกกสส อโรเจสิ “มหาราช มนุสสปลถ คมิสสามีติ.

สกโก “โสวณณมย มณิมย รชตมยนิ ตินิ โสปาณานิ มาเปสิ.

เตส ปาทา สงกสสนคทวาเร ปติภูริส, สีساني สีนรุมุทนิ.

เตส ทกชิณปสเส สุวรรณโสปาณ เทวาน อโหสิ, วามปสเส รชตโสปาณ มหาพรหมาน, มชฌ มณิสปาณ ตถาคตสส.

สตุถา สีนรุมุทนิ ฐตวา เทโวโรทเน ยมกปฎิภาหิรีย กตวา อุทอ โอลเกสิ, ยาว พรหมโลกา เอกงคณานิ อเหตุ;

อโร โอลเกสิ, ยาว อวีจิต เอกงคณ อโหสิ; ทิสาวทิสวา โอลเกสิ, อนะกานิ จกกวาสตสทสساني เอกงคณานิ อเหตุ;

เทวา มนุสเส ปสสีส. มนุสสาปิ เทเว ปสสีส. สพเพ สมมุขาว ปสสีส.

ภควา ฉพพณณริโย วิสสชเชสิ.

ต ทิวส พุทสิริ โอลเกตวา ฉตตีโสชชนปริมณฑลา ย ปริสาย เอโกปิ พุททภาว อปปลุฐนโต นาม นาโหสิ.

สุวรรณโสปาณ เทวา โอตริส, รชตโสปาณ มหาพรหมาน; มณิสปาณ สมมาสมพุทโ โอตริ.

ปลงจสิโข คณรพเทวปุตโต เพหุवलนชวีน อาทาย ทกชิณปสเส ฐตวา สตุถุ คณรพพุช กโรนโต โอตริ.

มาตลิสกาทโก วามปสเส ฐตวา ทิพพคณุมาลาปปฬิ คเหตุวา นมสสมาโน พุช กตวา โอตริ.

๑ ตีโสชชน. (?)

มหาพรหมา ฉตฺตํ ชาเรสิ, สุยาโม วาลวีชนี.

สตถา อิมินา ปริวารเณ สหิ อิตริตฺวา สงกฺสสนฺครทฺวาเร ปติภูทฺทิตฺติ.

สารีปุตฺตเถโรปิ อากฺคนตฺวา สตถารํ วนทิตฺวา, ยสฺมา เตน ตถารูปาย พุทฺธสิริยา อิตฺรนฺโต สตถา อิตฺ ปุพฺเพ น ทิภูทฺทิตฺติ, ตสฺมา

“น เม ทิภูทฺทิตฺติ อิตฺ ปุพฺเพ น สุตฺ อุตฺ กสฺสจฺ
เอวํ วคฺคฺวาทิ” สตถา ตฺลิตฺตา คณิมาคฺตฺติตฺติ

อาทิตฺติ อตฺตโน ตฺมฺหิ ปกาเสตฺวา “อชฺช ฆนฺเต สหฺเพปิ เทวมฺนุสฺสา ตฺมฺหากํ ปิหฺยณฺติ ปฏฺฐนฺตีติ อาห.

อถ น สตถา “สารีปุตฺต เอวรฺูเปทฺติ คฺุณฺเหติ สมนฺนาคตฺตา พุทฺธา นาม เทวมฺนุสฺसानํ ปิยา โหนฺติเยวาทิ วตฺวา ฆมฺมํ เทเสณฺโต อิมํ คาลมาห

“เย ฆมานปฺปสุตฺตา ธีรา เนกฺขมฺมุปฺสเม รตฺตา,
เทวาปิ เตสํ ปิหฺยณฺติ สมฺพุทฺธานํ สตีมนฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ “เย ฆมานปฺปสุตฺตาติ; “ลกฺขณฺณปฺนิชฺฆานํ อารมฺมณฺณปฺนิชฺฆานนฺติ

อิมฺเส พฺวิสุ ฆาเนสุ อวชฺชนสมฺปาชฺชนอภิภูทฺธานวฺภูทฺธานปฺปจฺจเวกฺขณฺเหติ ยุตฺตปฺปยุตฺตา.

เนกฺขมฺมุปฺสเม รตฺตาติ; เอตฺถ ปพฺพชฺชา “เนกฺขมฺมนฺติ น คเหตุพฺพา, กิเลสฺวูปสมนฺนิพฺพานรตี ปน สนฺธาเยตี วุตฺต.

เทวาปีติ: เทวาปิ มนุสฺสาปิ เตสํ ปิหฺยณฺติ ปฏฺฐนฺตีติ.

สตีมนฺติ: เอวรฺูปคฺุณฺณํ เตสํ สตียา สมนฺนาคตฺตานํ สมฺพุทฺธานํ

“อโห วต มยฺปิ พุทฺธา ฆเวยยามาติ พุทฺธภาวํ อิจฺฉมาณา ปิหฺยณฺตีติ อตฺถ.

เทสนาวสานเณ ตีสมนฺตฺตานํ ปาณโกฏฺฐินํ ธมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

เถรฺุสฺส สหฺวิริทฺริกา ปณฺจสฺตา ภิกฺขุ อรหฺตฺเต ปติภูทฺทิตฺติ.

[สังกัสนครเป็นที่เสด็จลงจากดาวดึงส์]

สพฺพพุทฺธานํ กิร อวิชฺทิตฺเมว ยมกปปาฎิหาริยํ กตฺวา เทวโลเก วสฺสํ วสิตฺวา สงกฺสสนฺครทฺวาเร อิตฺรณฺ.

ตตฺถ ปน ทกฺขินปาทสฺส ปติภูทฺทิตฺติ อจฺลเจตฺติยภูทฺธานํ นาม โหติ.

สตถา ตตฺถ ฐิตฺ ปุณฺชฺชนาทินํ วิสเยสุ ปณฺเห ปุจฺฉ.

ปุณฺชฺชนา อตฺตโนว วิสเย ปณฺห์ วิสสฺชเชตฺวา โสตาปนฺนสฺส วิสเย ปณฺห์ วิสสฺชเชตฺวํ นาสกฺขีสุ.

ตถา สกทาคามิอาทินํ วิสเย โสตาปนฺนาทโย.

มหาโมคคฺลลานสฺส วิสเย เสสมฺหาสาวกา.

สาริปุตตตเถรสส วิสเย มหาโมคคัลลาน.

พุทธวิสเย สาริปุตตตเถโรปิ วิสสชเชตุํ นาสกขิเยว.

โส ปาจิณทิสํ อาที กตวา สพุททิสสา โอลเกสิ. สพุทถ เอกงคณเมว อโหสิ.

อภุสสุ ทิสาสู เทวมนุสสา อุทฺธํ ยาว พุทธมโลกา เหมฐรา จ ภูมมฐฐกา ยกขนาคสุปนณา อณขลิํ ปคคเหตวา
“ภนเต อิตฺเตตสส ปณหสส วิสสชเชนโต” นาม นตฺถิ, เอตเถว อุปธาเรธาติ อาหํสุ.

[พระสารีบุตรเถระมีปัญญามาก]

สตถา “สาริปุตโต กิลมตี, กิถจาปี ทิ เอส

‘เย จ สงฺขาตธมมา เส เย จ เสชา ปุญฺ อิตฺ
เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุญฺสฺส ปพุทฺธิ มารีสาติ

อิมํ พุทธวิสเย ปุญฺฐุปฺภหํ สุตฺวา “สตถา มํ เสชาเสชานํ อาคมนนปฺปฏิปทํ ปุจฺจตฺตีติ ปณฺเห นิฏฺกนฺโ,
‘ชนฺธาทีสุ ปน กตเรน นุ โข มุเชน อิมํ ปฏิปทํ กเถนโต อหิ สตถุ อชฺฌาสยํ คณฺหิตุํ สกฺขิสสามิติ มม อชฺฌาสยํ กนฺชติ;
โส, มยา นเย อทินฺเน, กเถตุํ น สกฺขิสสตี. นยมนสฺส ทสสามิติ นยํ ทสเสนโต “ภูตฺมิทํ สาริปุตฺต สมฺนุสฺสาทีติ อาห.

เอวํ กิรฺสส อโหสิ “สาริปุตโต มม อชฺฌาสยํ คเหตวา กเถนโต ชนฺธวเสน กเถสฺสตีติ.

เถรสส สท นยทาเนน โส ปณฺโ นยสเตน นยสทฺสเสน อุปฺภูฐาสิ.

โส สตถารา ทินฺนเนเย ฐุตฺวา ตํ ปณฺหํ กเถสิ.

ฐุเปตฺวา กิรฺ สมฺมาสมพุทฺธํ อณฺโณ สาริปุตฺตตเถรสส ปณฺญํ ปาปุณฺตีตุํ สมตฺโถ นาม นตฺถิ.

เตเนว กิรฺ เถโร สตถุ ปุโรโต ฐุตฺวา สีหนาทํ นทิ “อหิ ภนฺเต, สกฺลกปฺปิ เทเว วสฺสนฺเต,
‘เอตตฺกานิ พินฺนุ มหาสมฺมุเท ปตฺตานิ, เอตตฺกานิ ภูมฺิยํ, เอตตฺกานิ ปพุทฺเทติ คเถตฺวา ลกฺขํ อารोเปตุํ สมตฺโถติ.

สตถาปิ นํ “ชานามิ เต สาริปุตฺต คเถนฺตุํ สมตฺถภาวนฺตี อาห.

ตสฺส อายสมฺโต ปณฺญาย อุปฺมา นาม นตฺถิ.

เตเนวมาห

“คฺงคาย วาลุกา ชีเย อุทฺก ชีเย มหณฺณเว
มทฺิยา มตฺติกา ชีเย ลกฺเชน” มม พุทฺธิยาติ.

อหิ วุตฺตํ โหติ “สเจ ทิ ภนฺเต พุทฺธิสมฺปนฺน โลกนาถ, มยา เอกสมฺมิ ปณฺเห วิสสชฺชิตฺเต, เอกํ วา วาลุกํ เอกํ วา อุทฺกพินฺทํ
เอกํ วา ปฺสฺซณฺทํ ปกฺขิปิตฺวา, ปณฺหานํ สเต วา สทฺสเส วา สตสทฺสเส วา วิสสชฺชิตฺเต”, คฺงคาย วาลุกาทีสุ เอเอกํ เอกมนฺเต ชิเปยฺย,
ชิปฺปตฺโร คฺงคาคาทีสุ วาลุกาทโย ปริกฺขยํ คจฺเจยฺย; น เตวว มม ปณฺหานํ วิสสชฺชน ชิยตีติ.

เอวํ มหาปณฺโณปิ ภิกฺขุ พุทธวิสเย ปุญฺฐุปฺภหสฺส อนฺตํ วา โกฏฺี วา อทิสฺวา สตถารา ทินฺนเนเย ฐุตฺวาปณฺหํ วิสสชฺเชสิ.

๑ “วิสสชชนโกติ ภวิตพุทฺ. ญ.ว. ส. ม. ย. วิสสชเชตฺตา.
๒ “น ชีเยตีปิ ปาโร.
๓ ส. ย. วิสสชเชนโต.

ตํ สุตวา ภิกขุ ถลํ สมุญฺจาเปสุํ “ยํ ปณฺหํ ปุญฺญํ สพฺโพปิ ชินฺ กเถตุํ นาสกฺขิ, ตํ ฐมฺมเสนาปติ สารีปุตฺตเถโร เอโกโกว กเถสีติ.
สตถา ตํ ถลํ สุตวา “น อิทาเนว สารีปุตฺโต, ยํ ปณฺหํ มหาชิน วิสสชฺเชตุํ นาสกฺขิ, ตํ วิสสชฺเชสี; ปุพฺเพปิ เตน วิสสชฺชิโตเยวาทิ
วตฺวา อตีตํ อหริตฺวา

“ปโรสทสฺสีปि สมากตานิ
กนฺเทยฺยุ เต วสสสตํ อปณฺญา,
เอโกว เสยโย ปุริโส สปลฺโย,
โย ภาสีตสฺส วิชานาติ อตถนฺติ

อิมิ ชาตกัํ วิตถาเรณ กเถสีติ.

ยมกปาฎิหาริยวตถุ.

๓. เอรกปตตนาคราชวตถุ.

“กัจฉโม มนุสฺสสปปุริสาโกติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา พารานสี อุปนีสาย สตตสิริสฺรุกฺขมุเล วิหรนโต
เอรกปตตํ นาคราชํ อารพภ กเถสิ.

[อาบัติเล็กน้อยที่ไม่แสดงเสีย ย่อมให้โทษ]

โส กิร ปุพฺเพ กสฺสปุทฺธสฺสเน ทหรภิกฺขุ หุตฺวา คงฺคาย นาวํ อภิรฺยูห คงฺคนโต เอกสฺมี เอรกคฺมุเพ เอรกปตตํ คเหตฺวา
นาวาย เวคฺสา คงฺคมาณายปิ น มฺญจฺจิ.

เอรกปตตํ ฉิชฺชิตฺวา คตฺ.

โส “อปฺมตฺตกํ เอตฺนฺติ อาปตฺตี อเทเสตฺวา วิสฺตฺวสฺสสฺสทานิ อรณฺญเญ สมณธมฺมํ กตฺวาปิ
มรณกาลเญ เอรกปตฺเตน คีวายํ คหิตโต วิย อาปตฺตี เทเสตฺกาโมปิ อณฺญํ ภิกฺขุ อปฺสสนฺโต “อปฺริสฺสุทฺธํ เม สิลฺนฺติ อุปนฺนวิปฺปฏิสาโร
ตโต จวิตฺวา เอกโทณิกนาวปฺปมาโณ นาคราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

“เอรกปตฺโตเตวรสฺส นามํ อโหสิ.

โส นิพฺพตฺตฺกฺขณเวยว อตฺตภาวํ โอลฺลเกตฺวา “เอตฺตกํ นาม กาลํ สมณธมฺมํ กตฺวา อเหตุกโยนินฺย มณฺชฺชุกภกฺขณฺฐาเน นิพฺพตฺโตมฺหิตี วิป
ปฏิสารี อโหสิ.

โส อปรภาเค เอกํ ชิตฺรํ ลภิตฺวา มชฺเฌ คงฺคาย อุทกปิณฺธุ มหนฺตํ ฌณฺํ อุกฺขิปิตฺวา ชิตฺรํ ตสฺมี ฐฺเปตฺวา นจฺจาเปตฺวา คายาเปสิ.

[พญานาคออกอุบายเพื่อทราบการอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า]

เอวํ กิรสฺส อโหสิ “อทุธา อหํ อิมินา อุปาเยน, พุทฺเธ อุปนฺเน, ตสฺส อุปนฺนภาวํ สฺมุณิสฺสามิ”;

โย เม คีตฺสฺส ปฏิคีตํ อหฺรติ, ตสฺส มหนฺเตน นาควิภเวเน สทฺธิ ชิตฺรํ ทสฺสามิติ.

อนฺวทฺตมาสํ อุโปสฺถทิวเส ตํ ชิตฺรํ ฌณฺ ฐฺเปสิ.

สา ตตฺถ ฐิตฺตา นจฺจนฺตี

“กีสฺ อธิปตี ราชา กีสฺ ราชา รชฺสสิโร,
กถํสู วิวฺโซ โหติ, กถํ ‘พาลฺลิตี วุจฺจตีติ

อิมํ คีตํ คายติ.

สกลขมพพิปวาสิโน “นาคมาณวิกํ คณฺหิสฺสามาติ อาคนฺตฺวา อตฺตโน อตฺตโน ปญฺญาพฺเลน ปฏิคีตํ กตฺวา คายนฺตี.

สา ตํ ปฏิกฺขิปติ.

ตสฺสา อนฺวทฺตมาสํ ฌณฺ ฐฺตฺวา เอวํ คายนฺตฺยิวา, เอกํ พฺทฺธนฺตฺรํ วิตฺวตฺตํ.

[พระศาสดาทรงผูกเพลงขับแก้]

อถ สตถา โลก อุปชชิตวา เอกทิวส์ ปจจุสกาเล โลกั โวลเณโต เอรกปตตํ อาที กตวา
อตุตรมาณวณนาม อตตโน ญาณชาลสส อนโต ปวิภูฏํ ทิสวา “กินนุ โข ภาวิสสตีติ อวารชชโนโต
“อชช เอรกปตตสส ธีตรํ ผนเณ กตวา นจจาปนทิวโส, อัย อตุตรมาณโว มยา ทินนํ ปฎิคีตํ คณหนโต โสตาปนโน หุตวา
ตํ อาทาย นาคราชสส สนตีกํ คมิสสตี. โส ตํ สุตวา ‘พุทโธ อุปปนโนติ ญตวา มม สนตีกํ อาคมิสสตี,
อหํ ตสมี อาคเต มหาสมาคเม คาลํ กเถสสามิ, คากาวसानเ จตุราสีติยา ปาณสทสสานํ ธมมาภิสมโย ภาวิสสตีติ อททส.
โส ตตถ คนตวา, พาราณสีโต อวิหุเร สตต สิริสรุกขา อตถิ, เตสุ เอกสส มุเล นิสีทิ.

ชมพทีปวาสิโน คีตปฎิคีตํ อาทาย สนนปตีสุ.

สตถา อวิหุเร คจจหนตํ อตุตรมาณวํ ทิสวา “อตุตรราตี อาห.

“กั ฆนเตติ.

“อโต ตาว เอหีติ.

อถ นํ อาคนตวา วนทิตวา นิสินนํ อาห “กหํ คจจสีติ.

“เอรกปตตสส ธีตุ คายนภูฐานนติ.

“ชานาสิ ปน คีตปฎิคีตนติ.

“ชานามิ ฆนเตติ.

“วเทหิ ตาว นนติ.

อถ นํ อตตโน ชานนนิยาเมเนว วทหนตํ “น อตุตร เอตํ ปฎิคีตํ, อหํ เต ปฎิคีตํ ทสสามิ, ตํ อาทาย คมิสสตีติ.

“สาธู ฆนเตติ.

[อตุตรมาณพเรียนเพลงแก้จากพระศาสดา]

อถ นํ สตถา “อตุตร ตวํ นาคมาณวิกาย คีตกาเล

“ฉทวารธิปตี ราชา

รชมาโน^๑ รชสสิโร^๒

อรัช^๓ วิรัช โหติ^๔

รัช ‘พาโลติ วุจจตีติ

อิมํ ปฎิคีตํ คาเยยยาสีติ อาห.

นาคมาณวิกาย हि คีตสส อตถ:

กีสู อธิปตี ราชาตี: กีสู อธิปตี ราชา นาม โหติ.

๑ ส. ม. ย. รชชมาโน.

๒ ส. ม. ย. รชชิสสิโร.

๓ ส. ม. ย. อรัช.

๔ ส. ม. ย. รัช.

กีสู ราชธา รชสสิโรติ: กถึ ปน ราชา รชสสิโร นาม โหติ.

กถึ สุตติ: กถึ นุ โข โส ราชา วิโรช นาม โหติ.

ปฏิกิถิตสส ปนตถุ:

ฉทวารธาปตี ราชธาติ: โย ฉนฺนํ ทวารธา อธิปตี เอกทวารธาปตี อนุภาที อนุภาที, อัย ราชธา นาม.

รชมาโน รชสสิโรติ: โย ปน เตสุ อารมมณฺเสสุ รชติ, โส รชมาโน รชสสิโร นาม.

อรชนติ: อรชมาโน ปน วิโรช นาม โหติ.

รชนติ รชมาโน ‘พาโลติ วุจจติ.

เอวมสส สตุธา ปฏิกิถิตํ ททว ‘‘อุตฺตร, ตยา อิมสฺมี คีเต คายีเต, อิมสฺส เต คีตสฺส อิมํ ปฏิกิถิตํ คายีสฺสตี

‘เกนสฺสุ วุยหตี พาโล, กถึ นุหตี ปณฺธิโต,
โยคกฺเขมี กถึ โหติ, ตํ เม อุกฺขาหี ปุจฺฉีโตติ,

อถสสา ตว อิมํ ปฏิกิถิตํ คายียยาสิ

‘‘โอเขน วุยหตี พาโล, โยคา นุหตี ปณฺธิโต,
สพฺพโยคฺวิสฺยุตโต โยคกฺเขมีตี วุจจตีติ อาห.

ตสสตุธา ‘‘กาโมฆาทีนา จตุพฺพิเรน โอเขน พาโล วุยหตี, ตํ โอฆํ ปณฺธิโต สมนฺนปฺธานสงฺขาเตน โยเคน นุหตี.

โส สพฺเพหิ กามโยคาทีหิ วิสฺยุตโต โยคกฺเขมี นาม วุจจตีติ.

อุตฺตรโร อิมํ ปฏิกิถิตํ คณฺหนโตว โสตาปตติผล ปติภูทฺธิ.

โส โสตาปนโน หุตว ตํ คากํ อาทาย คนฺตว ‘‘อมโถ มยา คิตฺตปฏิกิถิตํ อาหฺมํ, โอภาสํ เม เทธาติ วตว

นิรฺนตฺร จูตสฺส มหาชนสฺส มชฺเช ชนฺนนาว อุกฺกมนฺโต อคฺมาสิ.

นาคฺมานวิกา ปิตุ ฝณฺเฐ รุทว นจฺจมานา ‘‘กีสู อธิปตี ราชธาติ คีตํ คายี.

อุตฺตรโร ‘‘ฉทวารธาปตี ราชธาติ ปฏิกิถิตํ คายี.

ปน นาคฺมานวิกา ‘‘เกนสฺสุ วุยหตี พาโลติ ตสฺส ปฏิกิถิตํ คายี.

อถสสา ปฏิกิถิตํ คายนฺโต อุตฺตรโร ‘‘โอเขน วุยหตี พาโลติ อิมํ คาทมาห.

[นาคราชทราบว่าพระพุทเจ้าอุบตีแล้ว]

นาคราชา ตํ สุตว พุทฺธสฺส อฺปฺปนฺนภาวํ ญตว ‘‘มยา เอกํ พุทฺธนฺตฺร เอวรूपํ ปทฺนนาม น สุตปุพฺพ,

อฺปฺปนฺโน วต โภ โลเก พุทฺธโรติ ตฺมฺมฺมานโส นจฺจภูทฺธฺน อทกํ ปหริ.

มหาวิจิโย อุกฺกฺหิสฺสุ. อโถ ตีรานิ ภิชฺชิสฺสุ.

อิตฺโต จิตฺโต จ อฺสภมตเต ฐาเน มนฺุสสา อทเก นิมนฺุชฺชิสฺสุ.

โส เอตตํ มหาชนํ ฝณฺเฐ รุทว อุกฺกฺปิทว ฤเล ปติภูทฺธฺนเปสิ.

โส อุตตรํ อุปสงกมิตวา “กหํ สามิ สุตถาติ ปุจฉิ.

“เอกสมิ รุกขมุเล นิสินโน มหาราชาติ.

โส “เอหิ สามิ คจฉามาติ อุตตเรณ สหิ อคมาสิ.

มหาชนปี เตน สหิเยว คโต.

นาคราชา คนตวา ฉพพณณานํ รสมินํ อนตรํ ปวิสิตวา สุตถารํ วนทิตวา โรทมาโน อฏฐาสิ.

อถ นํ สุตถา อาห “กิมิทํ มหาราชาติ.

“อหํ ภาเต ตุมหาทิสสส พุทธสส สาวโก หุตวา วิสทิวสสสทสทานิ สมณธมมํ อกาสิ, โสปี มํ สมณธมโม นิตถาเรตุํ นาสกขิ,
อปปมตตกํ เอรกปตตจฉินทนมตตํ นิสสาย อเหตุกปปฏิสนธิ คเหตุวา อุเรน^๑ ปริสกกนฏฐาเน นัพพตโตมहि,
เอกํ พุทชนตรํ เนว มนุสสตตํ ลภามิ, น สทธมมสสวนํ, น ตุมหาทิสสส พุทธสส ทสสนนติ.

สุตถา ตสส กถํ สุตวา “มหาราชา มนุสสตตํ นาม ทุลลภเมว, ตถา สทธมมสสวนํ, ตถา พุทฐุปปาโท;

อิททยิ กิจฉเณ กสิเรน ลพทิตติ วตวา ธมมํ เทเสนโต อิมํ คาถมาห

“กิจฉเณ มนุสสปปฎิลาโ, กิจฉ มจจानชีวิตํ,
กิจฉ สทธมมสสวนํ, กิจฉเณ พุทธานมุปปาโทติ.

[แก้อรรถ]

ตสสโต “มหนเตน ทิ วายาเมน มหนเตน กุสเลน ลทตตทา มนุสสปปฎิลาโ นาม กิจฉเณ ทุลลโ,
นิรนตรํ กสิกมมาทินิ กตวา ชีวิตุตตี ฉณนโตปี” ปริตตตายปี มจจานํ ชีวิตปี กิจฉ,
อนนเกสุปี กปเปสุ ธมมเทสทสส ปุคคทสส ทุลลภตาย สทธมมสสวนปี กิจฉ, มหนเตน ปน วายาเมน อภินิหารสส สมิฉณนโต
สมิทธาภินิหารสส จ อนนเกหิปี กปโปภิสทสเสหิ ทุลลภุปปาโท พุทธานํ อุปปาโทปี กิจฉเณว อติวีย ทุลลโติ.

[นาคราชไม่บรรลุโศดาบัน]

เทสนาวาเน จตฺราสีติยา ปาณสทสทานํ ธมมาภิสมโย อโหสิ.

นาคราชาปี ตํทิวสํ โสตาปตติผลํ ลภาย, ติจฉฉานคตตตทา ปน นาลตถ.

โส, เยสุ ปฏิสนธิคคทณ ตจขหน วิสฏฐนุทโททกมณ สชาติยาเมณเสวน จุติสงขาเตสุ ปญจสุ ฐาเนสุ นาคา
นาคสรีรเมว คเหตุวา กิลมนติ, เตสุ อกิลมนภาวํ ปตวา มาณวรูปเนว วิจิริตุํ ลภตติ.

เอรกปตตนาคราชวตฺถุ.

๑ ส. ย. อุทเรน.

๒ ย. ฉณนโตปี.

๔. อานนทตเถรสุสปลยหตถุ.

“สพพปาปสฺส อกรรมนฺติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตถา เขตวเนน วิหรนฺโต อานนทตเถรสุส ปลยํ อารพฺภ กเถสิ.

[กาลแห่งพระพุทธรเจ้าต่างกัน แต่คำสอนเหมือนกัน]

เถโร กิร ทิวาภูฐานเน นิสินฺโน จินฺเตสิ

“สตถารา สตตฺตณฺนํ พุทฺธานํ ‘มาตาปิโตร อายุปริจเฉเท โพรสิ สวากสนนินิปาโต อคคสาวกา อุปฺภูฏาโกติ สพพํ กเถตี,

อุโปสโส ปน อภินฺโต; กิณฺนุ โข เตสํปิ อยเมว อุโปสโส อณฺโณติ.

โส สตถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ตมตถํ ปุจฺฉิ.

ยสฺมา ปน เตสํ พุทฺธานํ กาลเกโทว อโหสิ, น คาลาเกโท;

วิปสฺสี สมฺมาสมพุทฺโธ ทิ สตตฺเต สุตตฺเต สํวจฺจเร อุโปสถํ อภาสิ, เอกทิวสํ ทินฺโนวาโทเยว ทิสฺส สตตฺตณฺนํ สํวจฺจรณํ อลํ อโหสิ;

สิขี จ เวสสภู จ ฉฺฉฺชฺชฺชฺ สํวจฺจเร อุโปสถํ กรีสุ,

กกุสนฺโธ จ โกนาคมโน จ สํวจฺจเร สํวจฺจเร,

กสฺสปทสฺพล ฉฺฉฺชฺชฺชฺ มาเส อุโปสถํ อภาสิ, เอกทิวสํ ทินฺโนวาโทเยว ทิสฺส ฉนฺนํ มาसानํ อลํ อโหสิ;

ตสฺมา สตถา เตสํ อิมํ กาลเกทํ อโรเจตฺวา “โอรุทคาลา ปน เนสํ อิมายเววติ วตฺวา สพฺเพสํ เอกเมว อุโปสถํ อวิกโรนฺโต

อิมา คาลา อภาสิ

“สพพปาปสฺส อกรรม

กุสฺลสฺสุปฺสมปทา

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ

เอตํ พุทฺธานสาสนํ.

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา,

นิพฺพานํ ปรมํ วทฺนติ พุทฺธา,

น ทิ ปพฺพชฺชิตฺโต ปฺรฺบฺรพฺขาทิ,

สมฺโณ โหติ ปรี วิเหฐฺยฺนฺโต.

อนฺนุปวาโท อนฺนุปขาทโต

ปาฏฺวิโมกฺเช จ สํวโร

มตฺตถยฺยุตฺตา จ ภาตฺตสฺมี

ปนฺตถยฺจ สยฺนาสนํ

อธิจฺจิตฺเต จ อาโยโค

เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ.

[แก้บรรทัด]

ตถ “สพพปาปสฺสชาติ: สพพสฺส อกุสฺลธมฺมสฺส.

อุปสมฺปทาติ: นิกฺขมฺนโต ปฏฺฐาย ยาว อรหตฺตมคฺคา กุสฺลสฺส อุปฺปาทนญฺเจว อุปฺปาทิตสฺส จ ภาวนา.

สจฺจิตฺตปริโยทปนนฺติ: ปญฺจหิ นีวรเณหิ อตฺตโน จิตฺตสฺส โวทาปนํ.

เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ: สพพพุทฺธานํ อัย อฺนุสิฏฺฐิ.

ขนฺตีติ: ยา เอสา ตีติกฺขาสงฺขาตา ขนฺตี นาม, อิทํ อิมสฺมี สาสนเน ปรมํ อุตฺตมํ ตโป.

นิพพานํ ปรมํ วทนต์ พุทธาติ: “พุทธา จ ปจเจกพุทธา จ อนุพุทธา จาติ อิเม ตโย พุทธา นิพพานํ “อุตตมนติ วทนต์.

น ทิ ปพพิชิตติ: ปาณิอาทิตี ปรี อุพหนนโต วิहेฐนโต ปรูปฆาติ ปพพิชิต นาม น โหติ.

สมโณติ: วุตตนเยเนว ปรี วิहेฐนโต สมโณปี น โหติเยว.

อนุปวาโทติ: อนุปวาทณญเจว อนุปวาทาปนญจ.

อนุปฆาโตติ: อนุปฆาตณญเจว อนุปฆาตาปนญจ.

ปาฎิโมกเขตติ: เซฎฐกสิเล.

สัรวโรติ: ปิทหน.

มตตณญตติ: มตตณญภาโว ปมาณชานน.

ปนตนต์ติ: วิวิตต.

อิจิตเตติ: อฎฐสมาปตติสงฆาเต อิจิจิตเต.

อาโยโคติ: ปโยคกรณ.

เอตนต์ติ: เอต สพเพสํ พุทธานํ สาสน.

เอตถ ทิ อนุปวาเทน วาจสิกํ สิล กถิต, อนุปฆาเตน กายิกํ สิล. ปาฎิโมกเข จ สัรวโรติ อิมินา ปาฎิโมกขสิลญเจว อินทริยสัรวญจ,
มตตณญตติ อาชีวปารีสุทธิ เจว ปจจยสนนสิลิตสิลญจ, ปนตเสนาสนเนน สปปายเสนาสน, อิจิตเตน อฎฐ สมาปตติโย.

เอว อิมาย คากาย ติสโสปี สิกขา กถิตาเยว โหนตติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณีสูติ.

อานนทตเถรสรรพญหตถุ.

๕. อนนริตตภิกขุวตถุ.

“น กหาปณสเสนาตี อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต เอกิ อนนริตตภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุหนุ่มกระสันอยากสึก]

โส กิร สาสเน ปพพิชิตวา ลทฐุปสมปโท “อสุกฏฐานนนาม คนตวา อุทเทส คณหาหิติ อุปชฌายเณ เปลโต ตตถ อคมาสิ.

อดสส ปิตุ โรโค อุปปชชี.

โส ปุตติ ทฏฐกาโม หุตวา ตํ ปกโกสิตุํ สมตถิ กณจิ อลภิตวา ปุตติโสเกน วิลปนโตเยว อาสนนมรโณ หุตวา

“อิหิ เม ปุตตสส ปตตจิวรมูลิ กเรยยาสิตี กหาปณสตี กนิฏฐสส หตเถ ทตวา กาลมกาสิ.

โส ทหรสสาตกาเล ปาหมุเล นิปิตตวา ปริวตเตนโต โรทิตวา “ภนเต ปิตา โว วิลปนโตเวว กาลกโต,
มยหิ ปน เตน กหาปณสตี หตเถ ปิตํ, เตน ก็ กโรมีตี อาห.

ทหโร “น เม กหาปณเห อตโถตี ปฏิกขิปิตวา อปรภาเค จินเตสิ

“ก็ เม ปรกุเลสุ ปินุชาย จริตวา ชีวเตน, สกกา ตํ กหาปณสตี นิสสาย ชีวตุํ, วิพภมิสสามีตี.

โส อนนริตติยา ปิหิตโต วิสสุกฏฐสขมายกมมฏฐาโน ปณทุโรคี วิย อโหสิ.

อด นํ ทหรสสามเณรา “กิมิทนตี ปุจฉิตวา, “อุกถณฐิตมเทตี วุตเต, อาจริยูปชฌายานํ อาจิกขิสฺสุ.

อด นํ เต สตถุ สนตีกิ เนตวา สตถุ ทสเสสุ.

สตถา “สจจํ กิร ตวํ ภิกขุ อุกถณฐิตโตตี ปุจฉิตวา, “อาม ภนเตตี วุตเต,

“กสมา เอวมกาสิ, อตถิ ปน เต โกจิ ชีวิตปฺปจจโยตี อาห.

“อาม ภนเตตี.

“กินฺเต อตถิตี.

“กหาปณสตี ภนเตตี.

“เตนหิ กติปิ ตาว สกขรา อาหาร, คเณตวา ซานิสสสิ” ‘สกกา วา ตตตเถน ชีวตุํ, โน วาตี.

โส สกขรา อาหาริ.

[ความอยาก ให้เต็มได้ยาก]

อด นํ สตถา อาห “ปริโภคตถาย ตาว ปณณาสํ ฐูปหิ, ทวินนํ โคณานํ อตถาย จตุวีสติ,

เอตตกนนาม วิชตถาย, ยุกนงคตถาย, กุททาลตถาย, วาสีฬรสุตถายาตี.

เอวํ คณียมาเน, ตํ กหาปณสตี นปฺปโหตี.

อถ นํ สตถา “ภิกขุ ทว กหาปณา อปฺปกา, กถํ เอเต นิสฺสาย ตณฺหํ ปุเรสฺสสิ;
อตีเต กิร ปณฺชิตา จกฺกวตฺติรชฺชํ กาเรตฺวา อปฺปญฺจิมตฺเตน ทฺวาทสโยชนภูฏาเน กฺวิปฺปมาเณน สตฺตรตฺนทฺวสฺสํ วจฺสาเปตฺถํ สมตฺถา,
ยว ฉตฺตีส สกฺกา จวฺนฺติ, เอตฺตํ กาลํ ทเวรชฺชํ กาเรตฺวาปี มรณฺกาลเณ ตณฺหํ อปฺปเรตฺวาว กาลมกฺกฺสูติ วตฺวา
เตน ยาจิโต อตีตํ อหริตฺวา มนฺธาตฺรราชชาตํ^๑ วิตฺถาเรตฺวา

“ยวตฺวา จนฺทิมสุริยา [ปริหรณฺติ] ทิสฺวา ภนฺติ วิโรจนา,
สพฺเพว ทาสา มนฺธาตฺถุ เย ปาณา ปฐฺวินิสฺสิตาตี^๒

อิมิสฺสา คากาย อนนฺตรา อีมา เทว คากา อภาสี

“น กหาปณฺวสฺเสน ติตฺติ กามสฺสุ วิชฺชติ,
อปฺปสฺสาทา ทฺกฺขา กามา อิติ วิญญาเย ปณฺทิตฺโต
อปิ ทิพฺเพสฺสุ กามสฺสุ รตี โส นาธิคฺจฉติ,
ตณฺหกฺขยโรโต โหติ สมนฺนทฺทสฺสาวโกตี.

[แก้อรรถ]

ตตถ “กหาปณฺวสฺเสนานตี: ยํ โส อปฺปญฺจิมตฺเตน สตฺตรตฺนทฺวสฺสํ วจฺสาเปตี,
ตํ อธิ “กหาปณฺวสฺสนฺติ วุตฺตํ, เตนาปิ ทิ วตฺถุกามกฺกิลลสฺสกาเมสฺสุ ติตฺติ นาม นตฺถิ; เอวํ ทฺพปฺปฺรา เอสา ตณฺหา.

อปฺปสฺสาทานตี: สฺสปินฺนุมาทิตาย ปริตฺตสฺสุชา.

ทฺกฺขานตี; ทฺกฺกขกฺขนฺธาทีสุ^๓ อาคตฺทกฺกฺวเสน พทฺทกฺกฺขาน.

อิติ วิญญาเยตี: เอวเมเต กาม ชาเนตฺวา.

อปิ ทิพฺเพสฺสุตี; สเจ ทิ เทวานํ อุกฺกปฺปนกฺกามเท นิมนฺเตยฺย. อายสฺมา สมฺพิธิ วิย, เอวํ เตสฺสุ กามสฺสุ รตี น วิเนทฺติเยว.

ตณฺหกฺขยโรตี: อรหตฺเต เจว นิพฺพานे จ อภิวโร โหตี: ตํ ปญฺญมาโน วิหริตี.

สมนฺนทฺทสฺสาวโกตี: สมนฺนทฺทสฺสวณฺ เทสิตสฺส ฐมฺมสฺส สวณฺนเต ชาโต โยคาวจโร ภิกฺขุตี.

เทสนานฺวสานเณ โส ภิกฺขุ โสตาปตฺติมเล ปติภฺฐุตี.

สมฺปตฺตปริสายปี สาทฺถิกา เทสนา อโหสีตี.

อนภิตตภิกขุวตฺถุ.

๑ ชุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๒. ตภฺฐุฏฺฐกา. ๔/๔๗.

๒ ม. ปฐฺวินิสฺสิตา.

๓ ม. มุ. มหาทฺกฺกขกฺขนฺธสฺสุตฺตํ ๑-๒/๑๖๖. จุฬทฺกฺกขกฺขนฺธสฺสุตฺตํ. ๑๒/๑๗๙.

๖. อคคิตตปุโรหิตวตถุ.

“พหุ เว สรณํ ынดีติ: อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา [เซตวเน วิหรนโต] วาลุกกราสิมหิ นิสินโน
อคคิตตตณนาม โกสลลลโย ปุโรหิตํ อารพภ กเถสิ.

[อัคคิตตได้เป็นปุโรหิตถึง ๒ รัชกาล]

โส กิร มหาโกสลลลส ปุโรหิตอ โหสิ.

อถ นํ, ปีตริ กาลกเต, ราชา ปเสนทโกสลโล “อัย ปีตุ เม ปุโรหิตโตติ कारवेन तस्मिंयेव ฐाने ฐुเปตวา
ตสส อตตโน อุภูฐานํ आकत्ताले पञ्जुकुम्भं गोर्दि, “आजरीय ओि निसीत्ताति समानासन् तापेसि.

[อัคคิตตออกบวชนอกพระพุทธศาสนา]

โส จินเตสิ “อัย ราชา อติวिय มิ कारวํ गोर्दि, न सो पन राचुन् निज्जकालमेव सक्का जित्तं कहेत्त;
ราชา ปน युवा ทर्โ, समानवयेनेव ति सत्थि ราช นาม สุขํ โหติ: อหฺยจุมหิ महल्लो, ปพฺพชิต्त เม युत्तณติ.

โส ราชานํ ปพฺพชชํ อนุชานาเปตวา นครे गेरियजारापेतवा
स्तदाहेन सप्पํ อตตโน ॐ तानमुखे विससखेत्तवा पाथिरกपपพพชชํ ปพพชि.

त्तं निससાય तस ปริสสทสสถานิ อนุปพพพชชีสุ.

โส เตหิ सत्थि ओकम्भचानलुज गुरुरगुस्तस ज अनतरवासं गपपेतवा ओमं ओवात्ते तेति
“ताता यसस वो गामवित्कथायो उपपचखन्ति, โส नहिโต ऐकं वलुकापुग्ं उथरित्वा ओमस्मि ฐाने ओกิริत्तुति.

เต “साธुति प्गิสसुณित्वा गामवित्कथात्तं उपपन्नकाले तदा गरीसु.

ओपरेन समयेन महावालुकग्रासि ओहสิ.

त्तं ओहिज्जत्तो नाम नाकराชา परिक्कहेसि.

ओकम्भवาสिโน जेव गुरुरगुस्तासिโน ज मासे मासे तेसं महन्त्तं सक्कारं ओगिरित्वा तानं तेनति.

[อัคคิตตสอนประชาชนให้ถึงสรณะ]

อถ नेसं ओकคित्तो ओमं ओवात्ते ओทาสि “पपत्तं सरणं याल, वन् सरणं याल, आरामं सरणं याल, रुक्खं सरणं याल;
ऐवं सप्पत्थुकथतो मुज्जिससताति अत्तโน ओनदेवासिगेपि ओमिनाव ओวาเทन ओवति.

[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานอัคคิตต]

โพธิสโตปี महागिणिकम्मन् निकम्मन्तो° सम्मासम्पोठी पत्तवा तस्मिं समये सवादत्ति निससाय सेतवने विहरन्तो
पञ्जुसकाले लोक्कं वोलेगेन्तो ओकคित्तत्तपराहम्मन् सत्थि ओनदेवासिगेहि अत्तโน ओणखालसस ओन्तो पวิग्गुत्तं तिसवा
“सप्पेपि ओरहतत्तसस ओपनिससयसपन्नाति ओत्तवा सायण्हसमये महाओकคल्लानत्तेरे ओอา
“ओकคल्लान गी नु पससสิ ओकคित्तत्तपराहम्मन् महाखन् ओत्तिगेने पक्खन्तापेन्त्? कज्ज, तेसं ओवात्ते तेहि.

“ภนเต พหู เอเต เอกสส มยหิ อวิสยหา, สเจ ตุมहेปี อาคมิสสณ^๑, วิสยหา ภวิสสนตฺตี.

“โมคคัลลาน อหิปี อาคมิสสามิ^๒, ตฺวิ ปุโรโต ยาหิตฺตี.

เถโร คจจนโตว จินเตสิ “เอเต พลวนโต เจว พหู จ, สเจ สพเพสํ สมากมฺภูฏานเ กิณฺจิก เกสสามิ;

สพเพปี วคควคเคน อฏฺฐุเหยยฺขุนฺติ อตฺตโน อานุกาเวน อุตฺตฺตํ เทวํ ฏฺฐาเปสิ.

เต, อุตฺตฺตํเกสฺ ปตฺนเตสฺ, อฏฺฐายูฏฺฐาย อตฺตโน อตฺตโน ปณฺณสาถํ ปวิสีสุ.

เถโร อคคิตตสส ปณฺณสาทวาเร ฐตฺวา “อคคิตตตฺตาติ อาท.

โส เกรสส สทฺทํ ฐตฺวา “อิมสมิ โลกเ มํ นามเนน อาลปิตุํ สมตฺเถ นาม นตฺถิ, โก นฺ โข มํ นามเนน อาลปิตฺตี มานตฺถทฺตตาย

“โก เอโสติ อาท.

“อหิ พฺราหมณาติ.

“กิ วเทสีติ.

“อชฺช เม เอกรตฺตี อธิ วสนฺภูฏานํ อัจจิกฺขาติ.

“อธิ วสนฺภูฏานํ นตฺถิ, เอกสส เอกาว ปณฺณสาธาติ.

“อคคิตต มนุสสา นาม มนุสสานํ, คาโว คฺขุนฺ, ปพฺพชิตา ปพฺพชิตานํ สนฺตํ คจจนฺติ, มา เอวํ กิริ, เทหิ เม วสนฺภูฏานนฺติ.

“กิ ปน ตฺวิ ปพฺพชิตฺตี.

“อาม ปพฺพชิตมฺหิตฺตี.

“สเจ ปพฺพชิตฺ, กหํ เต ชาโร ปพฺพชิตปริกฺษาโรติ.

“อตฺถิ เม ปริกฺษาโร, ‘วิสฺ ปน นํ คเหตุวา วฺจิริตฺ ทุกฺขนฺติ อพฺภนฺตเรเนว นํ คเหตุวา วฺจิริมา วิพฺราหมณาติ.

โส “ตํ คเหตุวา” วฺจิริสสสีติ เกรสส กุชฺฉิ.

อถ นํ โส อาท “[อเปหิ] อคคิตต มา กุชฺฉิ, วสนฺภูฏานํ เม อัจจิกฺขาติ.

“นตฺถิ เอตถ วสนฺภูฏานนฺติ.

“เอตสมิ ปน วาลุกฺราสมิหิ โก วสตีติ.

“เอโก นาคฺราชาติ.

“เอตํ เม เทหิตฺตี.

“น สกฺกา ทาทู, ภาริยํ เอตสส กมฺมนติ.

“โหตุ, เทหิ เมติ.

๑ คมิสสามิ? ญ. ว.

๒ คมิสสณ?

๓ อคคเหตุวา (?) สී. ตํ น คเหตุวา วฺจิริสสสีติ.

“เตนทึ ตฺวเมว ชานาทึติ.

[พระเถระผจญกับนาคราชา]

เถโร วาลุกราสิอภิมุโข ปายาสึ.

นาคราชา ตํ อากจฉนตํ ทิสฺวา “อัย สมโณ อีโต อากจฉติ, น ชานาทึ มณฺเญ มม อตฺถิภาวํ; ชฺฐายิตฺวา น มาเรสสามึติ ชฺฐายึ.

เถโร “อัย นาคราชา ‘อหเมว ชฺฐายิตุํ สกฺโกมิ, อณฺเญ น สกฺโกนตฺติ มณฺเญ สลลฺกเขตฺติ สยึปี ชฺฐายึ.

ทวิณฺณมฺปิ สรึโรโต อุกคตา ชฺฐมา ยาว พฺรหฺมโลกา อฏฺฐหึสุ.

อุโภปิ ชฺฐมา เถโร อพาธยิตฺวา นาคราชาชานเมว พาเรนฺติ.

นาคราชา ชฺฐมเวคํ สหิตุํ อสกฺโกนฺโต ปชฺชลิ.

เถโรปิ เตโชธาตุํ สมาเป็นชิตฺวา เตน สทฺธิเยว ปชฺชลิ.

อคคิชาลา ยาว พฺรหฺมโลกา อฏฺฐหึสุ.

อุโภปิ อคคิชาลา เถโร อพาธยิตฺวา นาคราชาชานเมว พาธยึสุ.

[นาคราชาแพ้พระเถระ]

อถสฺส สกลสรึโร อุกกาทึ ปทิตตํ วีย อโหสิ.

อิสฺคโณ โอลเถตฺวา จินฺเตสิ “นาคราชา สมณํ ณาเปติ, ภาทโก วัต สมโณ อมหากํ วจัน อสฺสุณิตฺวา นนฺโฐติ.

เถโร นาคราชาชานํ ทเมตฺวา นิพพิเสวณํ กตฺวา วาลุกราสิมทึ นิสึทึ.

นาคราชา วาลุกราสิ โนเคทึ ปริกฺขิปิตฺวา ภูฏาคารกฺจฉิปฺปมาณํ ฝน มาเปตฺวา เถรสฺส อฺปฺริ ชาเรสิ.

อิสฺคโณ ปาโตว “สมณฺสส มตภาวํ วา อมตภาวํ วา ชานิสฺสามาติ เถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ตํ วาลุกราสิมตฺถเก นิสินฺนํ ทิสฺวา

อณฺชลิ ปคฺคยฺห อภิตถวฺนโต อาห “สมณ กจฺจึ นาคราชาเชน น พาธิตฺติ.

“กึ น ปสฺสถ มม อฺปฺริ ฝน ชาเรตฺวา ชฺฐิตฺนฺติ.

เต “อจฺฉริยํ วัต โภ, สมณฺสส อานฺุภาโว เอวรูโป นาม, อเนน นาคราชา ทมิโตติ เถโร ปริวาเรตฺวา อฏฺฐหึสุ.

ตสฺมิ ขณฺ สตฺถา อากโต.

เถโร สตฺถารํ ทิสฺวา อฏฺฐาย วนฺทึ.

อถ นํ อิสฺโย อาหึสุ “อัย ตยาปิ มหนฺตตโรติ.

“เอส ภควา สตฺถา, อหํ อิมสฺส สวาโกติ.

[พวกฤๅษีชมเชยพระศาสดา]

สตฺถา วาลุกราสิมตฺถเก นิสึทึ.

อิสฺคโณ “อัย ตาว สวากสฺส อานฺุภาโว, อิมสฺส ปน อานฺุภาโว กิทัโส ภวิสฺสตีติ อณฺชลิ ปคฺคยฺห สตฺถารํ อภิตถวิ.

สตถา อคคิทต อามนเตตวา อาห “อคคิทต **ตฺวํ** ตว สวากานญจ อฏฐากานญจ โอวาทํ ทมาโน กิณฑิ วตวา เทสีติ.

“เอตํ ปพพตํ สรณํ คจฉณ, วณํ, อารามํ, รุกขํ สรณํ คจฉณ; เอตานิ ทิ สรณํ คโต สพพทุกขา ปมฺจจตีติ เอวํ เตสํ โอวาทํ ทมมีติ.

[สรณะที่เกษมและไม่เกษม]

สตถา “น โข อคคิทต เอตานิ สรณํ คโต ทุกขา ปมฺจจติ, พุทฺธํ ธรรมํ สงฆํ ปน สรณํ คนตวา สกลวณฺณทุกขา ปมฺจจตีติ วตวา อีมา คาถา อภาสี

“พหุ เว สรณํ ынติ	ปพพตานิ วณานิ จ
อารามรุกขเจตยานิ	มนุสฺสา ภายตชฺชิตา;
เนตํ โข สรณํ เขมํ,	เนตํ สรณมฺุตตมํ,
เนตํ สรณมากมม	สพพทุกขา ปมฺจจติ.
โย จ พุทฺธญจ ธรรมญจ	สงฆญจ สรณํ คโต
จตตาริ อริยสจฺจานิ	สมมปฺปญฺญา ย ปสฺสตี
ทุกขํ ทุกขสมุปฺปาทํ	ทุกขสฺส จ อติกมํ
อริยญจภูทฺฐจิกิํ มคคํ	ทุกขุปสมคามินิ
เอตํ โข สรณํ เขมํ,	เอตํ สรณมฺุตตมํ ,
เอตํ สรณมากมม,	สพพทุกขา ปมฺจจตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “พหุนติ: พหุ.

ปพพตานีติ: “ตตถ ตตถ อีสึคิลิเวปุลลเวมาราทีเก ปพพเต เจว มหาวนโคสิงคสาถวานาทีนิ วณานิ จ เวหฺวนชิวกมพวนาโท อารามे จ อุเทนเจตียโคตมเจตียาทีนิ รุกขเจตยานิ จ เต เต **มนุสฺสา** เตน เตน ภาเยน ตชฺชิตา ภาโย มุจฺจิตุกามา ปุตตลาภาทีนิ วา ปฏฺฐยมาณา สรณํ ынตีติ อตฺถโ.

เนตํ สรณนติ: เอตํ ปน สพพปี **สรณํ** เนว เขมํ น อุตตมํ,
น จ เอตํ ปฏิจฺจ ชาตีอาทีธมเมสฺสุ สดเตสฺสุ **เอโก**ปิ ชาตีอาทีโต สพพทุกขา ปมฺจจตีติ อตฺถโ.

โย จาติ: อิทํ อกเขมํ อนุตตมํ สรณํ ทสเสตวา เขมํ อุตตมํ สรณํ ทสสนตฺถํ อารทฺธํ.

ตสฺสโต **โย** จ คหฺวโร วา ปพพชฺชิตา วา ‘อิติปิ โส **ภควา** อรหํ สมมาสมพุทฺธโตอาทีกํ พุทฺธธมฺสงฆานุสฺสติกมฺภูทฺธานํ นิสฺสาย เสฏฺฐวเสน พุทฺธญจ ธรรมญจ สงฆญจ สรณํ คโต, ตสฺสาปิ ตํ **สรณคฺมนํ** อญฺญตติถยวณนาทีทึ กุปฺปติ จลตี,
ตสฺส ปน อจลภาวํ ทสเสตฺถํ มคเคน อาคตสรณเมว ปกาเสนโต ‘จตตาริ อริยสจฺจานิ สมมปฺปญฺญา ย ปสฺสตีติ อาห.

โย ทิ เอเตสํ สจฺจานํ ทสสนวเสน เอตานิ สรณํ คโต, ตสฺส เอตํ **สรณํ** เขมญจ อุตตมญจ,
โส จ **ปุคฺคโ** เอตํ สรณํ ปฏิจฺจ สกสฺสมาปี วณฺณทุกขา ปมฺจจติ; ตสฺมา “เอตํ โข สรณํ เขมฺนติอาที วุตตนฺติ.

เทสนาวสาเน สพพปี เต **อิสโย** สห ปฏิสมฺภิทาที อรทตฺถํ ปตวา สตถาริ วณฺทิตวา ปพพชฺช ยาจิสฺสุ.

สตถา จีวรพณฺตรโต ทตฺถํ ปสาเรตวา “เอถ ภิกฺขโว, จรถ พรหฺมจริยนฺติ อาห.

[ชาวเมืองเข้าใจว่าอคคิตตใหญ่กว่าพระศาสดา]

ตํขณณญเฐว อฏฐูปริกขารธรา วสสสติกตเถรา วีย อหะสุ.

โส จ สพเพสปี องคมคธกรูฐฐวาสิเน สกการํ อาทาย อาคมนทิวโส อโหสิ.

เต สกการํ อาทาย อาคตา สพเพปิ เต อีสโย ปพพิชิต ทิสวา “กินนุ โข อมหากํ อคคิตตพราหมโณ มหา อุทาหุ สมโณ โคตโม -อิติ จินเตตวา “สมณสฺส โคตมสฺส อาคตตตวา อคคิตตโต มหาติ อมณญีสุ.

[อคคิตตตัดความสงสัยของชาวเมือง]

สตถา เตสํ อชฌมาสยํ โอลเถตวา “อคคิตตต ปริสาย กงขํ จินทาติ อาห.

โส “อหํปี เอตตกเมว ปจจาสิสามิติ อิทิพเลน สตตกขตตุ เวหาสิ อพุกคนตวา ปุนปฺปุนํ โอรุยห สตถารํ วนทิตวา “สตถา เม ฆนเต ภควา, สวาโกหมสมิติ วตวา สวากตฺตํ ปกาเสสิติ.

อคคิตตปุโรหิตวตฺถุ.

๗. อานนทตเถรสุสปลยหตถุ.

“ทุลโล โปริสาชโยติ อิมิ ฐมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต อานนทตเถรสุส ปลยหิ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระรำพึงถึงที่เกิดของบุรุษอาชาไนย]

เถโร หิ เอกทิวสึ ทิวาฐฐาเน นิสินโน จินเตสิ “หตถาชาไนโย ฉพทตกุลเล วา อุโปสถกุลเล วา อุปปชชติ,
อสสาชาไนโย สนิชวกุลเล วา วลาหกอสรสาชกุลเล วา, โคอาชาไนโย ทกขินาปเถติอาทีนิ วทนเตน สตถารา,
หตถิอาชาไนยาทีนิ อุปตติฐฐานานิ กถิตานิ. โปริสาชาไนโย ปน กหิ นุ โช อุปปชชตีติ.

[พระเถระเข้าไปทูลถามพระศาสดา]

โส สตถาริ อุปสงกมิตวา วนทิตวา เอตมตถิ ปุจฉิ.

สตถา “อานนท

โปริสาชาไนโย นาม น สพพตถ อุปปชชติ, อุชุกโต ปน ตีโยชนสตายาเม อวภูตโต นวโยชนสตปมาเน มชฌิมเทสฐฐาเน อุปปชชติ;
อุปัชชชโต จ น ยสมี วา ตสมี วา กุเล อุปปชชติ, ขตติยมหาสาลพราหฺมณมหาสาลกุลานิ อญญตรสมีเยว อุปปชชตีติ วตวา
อิมิ คาถมาห

“ทุลโล โปริสาชโย,
ยตถ โส ชายตี ธีโร,
น โส สพพตถ ชายติ.
ตํ กุลํ สุขเมธตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ทุลโลติ: โปริสาชโย หิ ทุลโล, น หิ หตถาชาไนยาโท วิย สุลโล, โส สพพตถ ปจจนตเทเส วา นิจกุลเล วา น ชายติ,
มชฌิมเทเสเยว ปน มหาชนสส อภิวาทนาทิสกการกรณฐฐาเน ขตติยพราหฺมณกุลานิ อญญตรสมี กุเล ชายติ,

เอว ชายมาโน จ ยตถ โส ชายตี ธีโร อุตตมปปลโย สมนาสมพุทโธ, ตํ กุลํ สุขเมธตี สุขปตตเมว โหตีติ อตถโธ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปญีสูติ

อานนทตเถรสุสปลยหตถุ.

๙. กสสปทสพลสสุวณณเจติยวตถุ.

“ปุชารเหติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา จาริกิ จรมาโน กสสปทสพลสสุวณณเจติย อารพภ กเถสิ.

[เจติยที่สมควรบุชา]

ตถาคโต^๑ สาวตถิตโต นิกขมิตวา อนุปุพเพน พารานสิ คจฉนโต อนุตรามคเค โตเทยคามสส สมิเป มหากิกุสงขปริวาโร
อณุตริ เทวภูฐานิ สมปาปุนิ.

ตตร นิสินโน สุกโต ฌมมภณชาการิกิ เปเสตวา อวิหุเร กสิกम्म กโรนโต พราหมณิ ปกโกสาเปสิ.

โส พราหมโณ อาคนตวา ตถาคโต อนุภินทิตวา ตเมว เทวภูฐานิ วนทิตวา อภูฐานิ.

สุคโตปิ “อิมิ ปเทสสิ กินติ มณญสิ พราหมณาติ อาห.

“อมหากิ ปเวณียา อาคตเจติยภูฐานนติ วนทามิ โภ โคตมาติ.

“อิมิ ฐานิ วนทนเตน ตยา สารุ กตัง พราหมณาติ สุกโต ตัง สมปหังเสสิ.

ตัง สุตวา กิกขุ “เกน นุ โข การณน ภควา เอว สมปหังเสสิตี สัสย สลขเนสิ.

ตโต ตถาคโต เตสสิ สัสยมปเนตุมชฉิมนิกาเย ฆฎิการสุตตนตัง^๒ วตวา อิทธานุภาเวน กสสปทสพลสสุ โยชนุพเพธ กนภเจติย
อปรณจ กนภเจติย อากาเส นิมนิตวา มหาชนิ ทสเสตวา “พราหมณ เอววิธานิ ปุชารหานิ ปุชา ยุตตตราวาตี วตวา
มหาปริณิพพานสุตเต^๓ ทสสิตเนยเนว พุทธาทิเก จตตาริ ปุชารเห ปกาเสตวา
สริเรเจติย อุกทิสสเจติย ปริโภคเจติยนติ ตินิ เจติยานิ วิเสสโต ปริทีเปตวา อิมา คาลา อภาสิ

“ปุชารเห ปุชยโต	พุทเธ ยทิจ สาวเก
ปปลยจสมติกกนเต	ติณณโสภปริททเว
เต ตาทิเส ปุชยโต	นิพพุเต อุกโตภเย
น สกกา ปุญญัง สงขาตุ	อิเมตตมปิ เกนจิติ.

[แก้รรธ]

ตถล ปุชิตุ อรหา ปุชารหา. “ปุชิตุ ยุตตาทิ อตถโถ.

ปุชารเห ปุชยโตตี^๔ อภิวาทนาทีหิ จ จตุหิ^๕ ปจเจยหิ ปุเชนตสส.

ปุชารเห ทสเสติ “พุทเธติอาทินา.

พุทเธติ สมมาสมพุทเธ.

๑ เอตถนตเร หิสทโท โยเชตพโพ.

๒ ม. ม. ๑๓/๓๗๔.

๓ ม. มหา. ๑๐/๘๕.

๔ เอตถนตเร “เตติ ปทัง โยเชตพโพ.

๕ เอตถนตเร จสทโท โยเชตพโพ.

ยทีติ ยทิวา. “อถวาติ อติโถ.

ตตถ “ปจเจกพทุเรติ กถิตํ โหติ. สาวเก จ.

ปปลยจสมตีกกนเตติ สมตีกกนตตถนาทิกุฎฐิมานปปลยเจ.

ติณณโสภปริททเวติ อติกกนตโสภปริททเว. “อิม เทว อติกกนเตติ อติโถ.

เอเตหิ ปุชารหตต์ ทสสิตํ.

เตติ พุทธาทยไ.^๑

ตาทิสติ วุตตคคณวเสน.^๒

นิพพุเตติ รากาทินิพพุติยา.^๓

นตถิ กุโตจि ภวโต वा आरम्मणโต वा एतेस् ภยन्ติ อकुโตภยา. เต อकुโตภये.

น สกกา ปุณญํ สงฆาตุนติ ปุณญํ คณตํ น สกกา

“กถนติ เจ.

อิมตตมปิ เกนจิติ “อิมํ เอตตํ อิมํ เอตตกนติ เกนจิติ.

อปิสหโ อธิ สมพนธิตพโพ. เกนจि ปุคฺคเลน มาเนน वा.

ตตถ “ปุคฺคเลนาคิ เตน พรหมาทินา.

มาเนนาติ ติวิเชน มาเนน ตีรณน ชารณน ปุรณน वा.

ตีรณํ นาม อิทํ เอตตกนติ นยโต ตีรณํ.

ชารณนติ^๔ ตฺลายน ชารณํ.

ปุรณํ นาม อชตมปปลตปตถนาฬิกาทิวเสน ปุรณํ.

เกนจि ปุคฺคเลน อิมหิ ตีหิ มาเนหิ พุทธาทิเก ปุชยโต ปุณญํ วิปากวเสน คณตํ น สกกา ปริยนตริทิตโตติ.

ทวีสุ ฐาเนสุ ปุชยโต ก็ ทานํ?

ปฐมํ ธรรมาเนน พุทธาทิ ปุชยโต น สกกา ปุณญํ สงฆาตุ.

ปุณ เต ตาทิส เกเลสปรินิพพานนิमितเตน ชนธปรินิพพานเนน นิพพุเตปิ ปุชยโต น สกกา สงฆาตุนติ เกทา ยุชชนติ.

เตน हि วิमानวตถุมหิ^๕

๑ ส. พุทธาทินิ.

๒ เอตถนตเร “ตาทิคุณยุตเตติ ปทํ โยเชตพพํ. “ยถาวุตตคคณวเสน ตาทิคุณยุตเตติ วจัน ยุตตตริ.

๓ เอตถนตเร “นิพพุเตติ ปทํ โยเชตพพํ.

๔ ชารณํ นาม.

๕ ชุ. วิमान. ๒๖/๘๒.

ติฏฺฐนฺเต นินฺนุเต จาปี
เจโตปสาทเหตุมฺหิ^๒

สเม จิตเต^๑ สมํ ผลิ
สตตา คจณฺติ สุกฺคตินฺติ (วตฺต).

เทสนาวสาเน โส พฺราหมโณ โสตาปนฺโน อโหสีติ.

โยชนิกํ กนกเจติย สตตาทมกกาเสว อฏฺฐาสี.

มหนฺเตน^๓ สมาคโม จาโหสี. สตตาทํ เจติยํ นานปฺปกาเรน ปุเชสุ.

ตโต ภินฺนลทฺธิกาณํ ลทฺธิเกโท ชาโต.

พฺพุธานุภาเวน ตํ เจติย สกฺกฺฐานเมว คตํ.

ตตเถว ตํขณฺเ มหนฺตํ ปาสาณเจติย อโหสี.

ตสมิํ สมาคเม จตฺราสีติยา ปาณสทฺสสาณํ จฺมมาภิสฺมโย อโหสีติ.

กสสปทสพลสสุวณณเจติยวตฺถ.^๔

พฺพุทวคฺคความณฺนา นินฺนุติตา.

จฺพุทสโม วคโค.

๑ ส. สมํ จิตตํ.

๒ ข. วิมาน. เจโตปณฺธิเหตุหิ.

๓ “มหนฺโตติ ปทํ ภาเวย.

๔ ส. ม. ย. โปตฺถเกสุ อิทํ วตฺถุ อตฺถิ, สยามโปตฺถเก ปน นตฺถิ. “ปุชารเห ปุชฺยโตติ อิมปิ คาทาโย สุตฺตฺนตฺปิฏฺเ กุทฺทกนิกาเย จมฺมปเท พฺพุทวคฺคสฺส ปรีโยสาเน ทิสฺสนฺเตว. ตสมมา อิมสมิํ ๒๕๐๕ พฺพุทสเก ปุณฺ มุทฺทนกาเล สพฺพปารีปุริยา อิทํ วตฺถุ อิทาเนตฺวา มุทฺทิตํ.

๑๕. สุขุมคณณนา

๑. ญัตตกานัน กัลหุปสมนวัตถุ.

“สุสุขั วัตตาดิ อิมั ฆมมเทสนัน สตุตถา สกเกสุ วิหรนโต กัลหุปสมนวัตถุ ญัตตเก อารพภ กเถสิ.

[ความวิวาทเกิดเพราะแย่งน้ำ]

สาภิกขา จ โกลิยา จ กิร กปิลวัตถุณครสสุ จ โกลิยนครสสุ จ อนตเร โรหิณี นาม นที เอเกเนว อวารณน พนธาเปตวา สสธานี กาเรนติ.

อถ เขมฺมจุมฺลมาเส สสเสสุ มิลายนเตสุ, อุภยนครวาสิกานปิ กมฺมกรา สนฺนปตีสุ.

ตตถ โกลิยนครวาสิโน อาหุสุ “อิหิ อุทกั อุโกโต หริยมานัน เนว ตุมหากั ปโหสฺสติ, น อมหากั;
อมหากั ปน สฺสสั เอกอุทเกเนว นิปฺพชฺชิสฺสติ, อิหิ อุทกั อมหากั เทถาดิ.

อิเตรปิ เอวมาหุสุ “ตุมฺहेสุ โภฏฐฺฐุ ปุเรตวา จฺฐิเตสุ, มยั รตตสุวณฺณํ นิลมณิกภาพมณิกหาปณเณ จ คเหตุวา ปจฺฉิปปสิพฺพกาทิหตฺถา
น สกฺขิสฺสาม ตุมหากั ฆรทวาเร วิจฺริตุ. อมหากปิ สฺสสั เอกอุทเกเนว นิปฺพชฺชิสฺสติ. อิหิ อุทกั อมหากั เทถาดิ.

“น มยั ทสฺสามาติ.

“มยปิ น ทสฺสามาติ.

เอวํ ถลั วทฺฒตฺวา “เอโก อุฏฐาย เอกสฺส ปหารั อทาสิ, โสปิ อณฺญสฺสาปีติ เอวํ อณฺญมณฺญํ ปหริตวา
ราชกุลานัน ชาตี ฆมฺมจฺฐตฺวา กลหิ วทฺฒยีสฺสุ.

โกลิยกมฺมกรา วทฺนติ “ตุมฺहे กปิลวัตถุวาสิโน ทารเก คเหตุวา คจฺฉณ,^๑ เย โสณสิคาลาทโย วิย อตฺตโน ภคินีทิ สทฺธิ สํวาสั วสีสุ;
เอเตสั หตฺถิโน จ อสฺสา จ ผลกาธุธานี จ อมหากั กิ กิรฺสสนฺตีติ.

สาภิกยกมฺมกราปิ วทฺนติ “ตุมฺहेทานิ กุฏฐิโน ทารเก คเหตุวา คจฺฉณ,^๒ เย อนาถา นิคคตिका ติรจฺฉานา วิย โกลรฺกฺเข วสีสุ;
เอเตสั หตฺถิโน จ อสฺสา จ ผลกาธุธานี จ อมหากั กิ กิรฺสสนฺตีติ.

เต คนฺตฺวา ตสฺมี กมฺเม นิยุตฺตานัน อมจฺจानัน กเถสิ.

อมจฺจา ราชกุลานัน กเถสิ.

ตโต สาภิกขา “ภคินีทิ สทฺธิ สํวาสั วสิตกานัน ถามณฺจ พลณฺจ ทสฺเสสฺสามาติ ยฺยทฺชฺชชา นิกฺขมึสุ.

โกลิยาปิ “โกลรฺกฺขวาสิโน ถามณฺจ พลณฺจ ทสฺเสสฺสามาติ ยฺยทฺชฺชชา นิกฺขมึสุ.

[พระศาสดาเสด็จห้ามพระญาติ]

สตุตถาปิ ปจฺจุสฺสมเย โลกั โวโลเกนโต ญัตตเก ทิสฺวา “มยิ อคจฺฉนเต, อิม นสฺสิสฺสนฺติ. มया คนฺตุ วฏฺฏตีติ จินเตตวา
เอกโกว อากาเสน คนฺตฺวา โรหิณียา นทียา มชฺเฒ อากาเส ปลลงเกน นิสีทิ.

ญัตตกา สตุถาริ ทิสฺวา อารุธานี ฉทฺเทตฺวา วนฺทีสุ.

๑ อคจฺฉณ. (?)

๒ อคจฺฉณ. (?)

อถ เน สุตถา อาท “กั กัลโห นามโส มหาราชชาติ.

“น ชานาม ภาเนเตติ.

“โกทานิ ชานิสฺสตีติ.

เต “อุปราชา ชานิสฺสตี, เสนาปตี ชานิสฺสตีตี อิมินา อุปาเยน ยาว ทาสกมฺมกเร” ปุจฺฉิตฺวา “ภาเนเต อุทกัลโหติ อาทิสฺ.

“อุทกั กั อคฺขมติ มหาราชชาติ.

“อปฺปคฺขมฺ ภาเนเตติ.

“ชุตติยา กั อคฺขมติ มหาราชชาติ.

“ชุตติยา นาม อนคฺขมา ภาเนเตติ.

“ยุตฺตํ ปน ตุมฺหากํ อปฺปมตฺตํ อุทกํ นิสฺสาย อนคฺখে ชุตติเย นาสฺเสนฺตฺติ.

เต ตฺถนฺทึ อเหตุ.

อถ เต สุตถา อามนฺเตตฺวา “กสฺมา มหาราช เอวรูปํ กโรถ. มยิ อสนฺเต, อชฺช โลหิตนฺทึ ปวตฺติสฺสตี. อยุตฺตํ โว กตํ:

ตุมฺहे ปญฺจหิ เวเรหิ สเวรา วิหฺรธ, อหํ อเวโร วิหฺรามิ; ตุมฺहे กิเลสฺตฺตรา หุตฺวา วิหฺรธ, อหํ อนาตุโร วิหฺรามิ;

ตุมฺहे กามคฺคณฺปริเยสฺเน อุตฺสฺสกา หุตฺวา วิหฺรธ, อหํ อนุตฺสฺสโก วิหฺรามิตฺติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

“สุสฺสขํ วัต ชีวาม	เวรีเนสฺ อเวรีโน,
เวรีเนสฺ มนฺสฺเสสฺ	วิหฺราม อเวรีโน.
สุสฺสขํ วัต ชีวาม	อาตุเรสฺ อนาตุรา,
อาตุเรสฺ มนฺสฺเสสฺ	วิหฺราม อนาตุรา.
สุสฺสขํ วัต ชีวาม	อุสฺสฺสเกสฺ อนุตฺสฺสกา,
อุสฺสฺสเกสฺ มนฺสฺเสสฺ	วิหฺราม อนุตฺสฺสกาติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ “สุสฺสขฺนฺตฺติ: สฺสุจฺจํ สฺสขํ.

อิทํ วัตตํ โหติ “เย คิหิโน สนฺธิจฺเจทาหิเวสฺเน, ปพฺพชิตฺวา วา ปน เวชฺชกมฺมาหิเวสฺเน, ชีวิตฺวัตตํ อุปฺปาเทตฺวา ‘สุชฺเชน ชีวามาติ วทนฺติ:

เตหิ มยฺเมว สฺสขํ วัต ชีวาม, เย มยฺยํ ปญฺจหิ เวเรหิ เวรีเนสฺ มนฺสฺเสสฺ อเวรีโน, กิเลสฺตฺตราเรสฺ [มนฺสฺเสสฺ] นิกฺกิเลสฺตฺตาย อนาตุรา,

ปญฺจกามคฺคณฺปริเยสฺเน อุตฺสฺสเกสฺ [มนฺสฺเสสฺ] ตาย ปริเยสฺนาย อภาเวเน อนุตฺสฺสกาติ.

เสสฺสํ อุตฺตานตถเมว.

เทสนาวสาเน พฺพฺหุ โสตาปตฺติผลาหิเน ปาปฺณิสฺสตี.

ญาณกานันท์ กลหฺวูปสมนฺวตฺถ.

๒. มารวตถุ.

“สุสุขํ วดาติ อิมํ ฆมมเทสนํ สตถา ปญจสาลาเย พุราหุณคาเม วิหรนโต มารํ อารพภ กเถสิ.

[เด็กหญิง ๕๐๐ เล่นนักร้อง]

เอกทิวส์ ที สตถา ปญจสถานํ กุมาริกานํ โสตาปตติมคคสส อุนิสสยํ ทิสวา ตํ कामํ อุนิสสาเย วิहाสิ.

ดาปี กุมาริกาโย เอกสมิ นกขตตทิวเส นที คนุตา นหายิตวา อลงกตปปฏิยตดา कामาภิมุขีโย^๑ ปายีส.

สตถาปี ตํ कामํ ปวิสิตวา ปิณฑาย จริ.

มาโร สกลคามวาสินํ สรีเร อธิมุจจิตวา, ยถา สตถา กฏจจุกิกขามตตปี น ลภติ,

เอวํ กตวา ยถาโรเตน ปตเตน นิกขมนตํ สตถารํ कामทวारे ฐุตวา อาห “อปี สมณ ปิณฑํ อลภิตถาติ.

“กึ ปน ตว ปาปิเม ตถา อกาสิ, ยถา อห ปิณฑํ น ลภยยนติ.

“เตนที ภนเต ปุน ปวิสถาติ.

เอวํ กिरสส อโหสิ “สเจ ปุน ปวิสติ, สพเพสํ สรีเร อธิมุจจิตวา อิมสส ปุโรโต ปาณิ ปหริตวา หสนเกหิ กิริสสามิตี.

ตสมิ ขณ ตา กุมาริกาโย कामทวารํ ปตวา สตถารํ ทิสวา วนทิตวา เอกมนตํ อฏฐิส.

มาโรปี สตถารํ อาห “อปี ภนเต ปิณฑํ อลภमानา ชิมจจาทุกเขน ปิฬิตถาติ.

[ผู้ไม่มีกังวลเสวยปิติแทนอาหาร]

สตถา “อชช มย ปาปิเม กิลจิจ อลภิตวาปี อามสสรเทวโลเก พุราหุมาโน วีย ปิติสุเขเนว วิดีนาเมสสามาติ วดวา อิมํ คาถมาห

“สุสุขํ วด ชีวาม, เยสนโน นตถิ กิลจัน,

ปีติภกขา ภวิสสาม เทวา อามสสรา ยถาติ.

[แก้อรธ]

ตถล “เยสนโนติ: เยสํ อมหากํ ปลิพุทฺธนตเถน ราคาทีสุ กิลจเนสฺ เอกปี กิลจัน นตถิ.

ปีติภกขาติ: ยถา อามสสรา เทวา ปีติภกขา หุตวา^๒ วีดีนาเมนติ, เอวํ มยปี ภวิสสามาติ อตโถ.

เทสนาวสาเน ปญจสตทาปี ตา กุมาริกาโย โสตาปตติมเล ปติภุหิสฺสูติ.

มารวตถุ.

๑ “คามาภิมุขินิโยติปี ปาโฐ.

๒ อโธ ปรี สี. ย. โปตถเกสุ “ปีติสุเขเนวาติ ปทํ ทิสสติ.

๓. โสทรณโณปราชยวตถุ.

“ชย เวรณติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหระนโต โสทรณโณ ปราชยิ อารพภ กเถสิ.

[อาแพฬหาน]

โส ภิร กาสิกคามิ นิสสาย ภาคิเนยเยน อชาตสตุตนา สหิ ุชฌนโต เตน ตโย วาเร ปราชิโต
ตติเย วาเร จินเตสิ “อหิ ุชรัมขิ ทารกิ ปราชेतุ นาสกขิ, กิ เม ชิวินาติ.

โส อหารุจเจท กตวา มญจเก นิปชช.

อถสส สา ปวตติ สกลนคริ ปตถริ.

ภิกขุ ตถาคตสส อโรเจสุ “ภนเต ราชา ภิร กาสิกคามิกิ นิสสาย ตโย วาเร ปราชิโต,

โส อิทานิ ปราชิตวา อาคโต ‘ชรัมขิ ทารกิ ปราชेतุ นาสกขิ, กิ เม ชิวินาติ อหารุจเจท กตวา มญจเก นิปโนติ.

สุตถา เตสึ กถิ สุตวา “ภิกขเว ชินนโตปิ เวรึ ปสวติ, ปราชิโต ปน ทุกขิ เสติเยวาติ วตวา อิมิ คากมาห

“ชย เวรึ ปสวติ, ทุกขิ เสติ ปราชิโต,
อุปสนโต สุขิ เสติ หิตวา ชยปราชยนติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ชยนติ: ปริ ชินนโต เวรึ ปฐิถกติ.

ปราชิโตติ: ปเรน ปราชิโต “กทา นุ โข ปจจามิตตสส ปญญิ ทญุจ สกขิสสามิติ ทุกขิ เสติ

สพพิริยาปถสุ ทุกขเมว วิหระตีติ อตถ.

อุปสนโตติ: อพภนตเร อุปสนตราคาทิกิเลโส ชินนโต ชยญจ ปราชยญจ หิตวา สุขิ เสติ สพพิริยาปถสุ สุขเมว วิหระตีติ อตถ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปญีสสูติ.

โสทรณโณ ปราชยวตถุ.

๔. อณฺฏตรกฺลทวาริกาวตฺถุ.

“นตฺถิ รากสโม อคฺคิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ สตฺถา เซตฺวาน วิหรนฺโต อณฺฏตรํ กุมาริกํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จในงานอวาทมงคล]

ตสฺสา กิร มาตาปิตโร อวาทํ กตฺวา มงคลทิวเส สตฺถารํ นิมนฺตยีสฺสุ.

สตฺถา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต ตตฺถ คนฺตฺวา นิสีทึ.

สาปิ โข วรุณา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อุทกปริสฺสวานาทินิ กโรนฺตี อปรารฺปํ สญฺจเรติ.

สามิโกปิสฺสา ตํ โอลเณนฺโต อฏฺฐาสึ.

ตสฺส รากฺวเสน โอลเณนฺตสฺส, อนฺโต กิลเโส สมุทฺทาจเรติ.

โส อณฺฎฺยานาภิวฺโต เณว พุทฺธํ อฏฺฐาหึ, น อสึตฺติมหาเถเร; “หตฺถํ ปสาเรตฺวา ตํ [วรุณํ] คณฺหิสฺสามีติ ปน จิตฺตํ อกาลสิ.

สตฺถา ตสฺส อชฺฌมาสยํ โอลเณตฺวา, ยถา ตํ [อิตฺถึ] น ปสฺสตี, เอวํ อกาลสิ.

โส ตํ อทิสฺวา สตฺถารํ โอลเณตฺวา อฏฺฐาสึ.

สตฺถา ตสฺส โอลเณตฺวา ฐิตกาเล “กุมารก น ทิ รากคฺคินา สทิสฺโส อคฺคิ นาม โทสกลินา สทิสฺโส กฺลิ นาม
ขนฺธปริหรณฺทุกฺเขน สทิสฺ ทุกฺโข นาม อตฺถิ. นิพฺพานสฺสขทิสฺ สฺขปิ นตฺถิเยวาทิ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“นตฺถิ รากสโม อคฺคิ, นตฺถิ โทสสโม กฺลิ,
นตฺถิ ขนฺธสฺมา ทุกฺขา, นตฺถิ สนฺติปรี สฺขนฺติ.

[แก้้อรรถ]

ตตฺถ “นตฺถิ รากสโมติ: ฐมํ วา ชาลํ วา องฺการํ วา อทสฺเสตฺวา อนฺโตเยว ฌาเปตฺวา ภาสฺมมฺมุชฺฐึ กาคฺคํ สมตฺโถ
ราเคน สโม อณฺโฏ อคฺคิ นาม นตฺถิ.

กฺลิตฺติ โทเสน สโม อปฺราโรปิ นตฺถิ.

ขนฺธสฺมาติ: ขนฺธเหติ สฺมา. ยถา ปริหรียมาณา ขนฺธา ทุกฺขา, เอวํ อณฺโฏ ทุกฺโข นาม นตฺถิ.

สนฺติปรี สฺขนฺติ: นิพฺพานโต อุตฺตริ อณฺโฏ สฺขปิ นตฺถิ. อณฺโฏ ทิ สฺข สฺขเมว, นิพฺพาน ปน ปรมสฺขนฺติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน กุมาริกา จ กุมารโก จ โสตาปตฺติเมเล ปติฏฺฐาหึสฺสุ.

ตสฺมึ ขเณ ภาควา เตสํ อณฺฎฺมณฺญํ ทสฺสนาการํ อกาสิตี.

อณฺฏตรกฺลทวาริกาวตฺถุ.

๕. อณฺเฏตฺรอุปาสกาวตฺถ.

“ซิมฺจฉาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สฺตถา อาฬวียํ วิหรนฺโต เอกํ อุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ.

[เสด็จโปรดคนเชื้อใจ]

เอกสมฺมึ ทิ ทิวเส สฺตถา เซตวนเณ คนธกุฎียํ นิสินฺโนว ปจฺจูกกาลเณ โลกํ ไวลเณนโต อาฬวียํ เอกํ ทุคฺคตมนุสฺสํ ทิสฺวา
ตสฺส อุปนิสฺสยสมฺปตฺตึ ญุตฺวา ปญฺจสตภิกฺขุปรินวโร อาฬวียํ อคฺมาสิ.

อาฬวียาสีโน สตถารํ นิมนเตสฺสุ.

โสปี ทุคฺคตมนุสฺส “สฺตถา อาคโตติ สุตฺวา “สฺตถุ สนฺตึเก ฌมฺมํ โสสฺสามีติ มนํ อกาสิ.

ตํทิวสเมว จสฺส เอโก โคโณ ปลายิ.

โส “กึ นุ โข โคณํ ปริเยสิสฺสามิ อุทาหุ ฌมฺมํ สฺสามีติ จินฺเตตฺวา “โคณํ ปริเยสิตฺวา โคณํ ปเวเสตฺวา ปจฺฉา ฌมฺมํ โสสฺสามีติ
ปาโตว เคหา นิกฺขมิ.

อาฬวียาสีโนปี พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสีทาเปตฺวา ปริวิสิตฺวา อนฺโมทนตถาย ปตฺตํ คณฺหึสุ.

สฺตถา “ยํ นิสฺสาย อหํ ตึสโยชนมคฺคํ อาคโต, โส โคณํ ปริเยสิตฺวํ อรณฺญํ ปวิฏฺฐุ; ตสฺมี อาคเตยฺว, ฌมฺมํ เทเสสฺสามีติ ตฺถุหิ อโหสิ.

โสปี มนุสฺส ทิวา โคณํ ทิสฺวา โคคเณ ปกฺขิปิตฺวา “สเจปิ อณฺเฏ นตฺถิ, สฺตถุ วนฺทนมตฺตปิ กิริสฺสามีติ

ซิมฺจฉาย ปีหิโตปี เคหํ คมนาย มนํ อกตฺวา เวเคน สฺตถุ สนฺตึกํ อาคนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ อญฺฐาสิ.

สฺตถา ตสฺส ฐิตกาเล ทานเวยฺยาววฺภิกํ อาห “อตฺถิ กิลฺยจิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อติริตฺตนฺติ.

“ภนฺเต สพฺพ อตฺถิติ.

“เตนหิ อิมํ ปริวิสาติ.

[พระศาสดายังถูกโพชนทนา]

โส สตถาราว วุตฺตญฺฐาเนยฺว นํ นิสีทาเปตฺวา ยาคฺชาพนียโฆชนิเยหิ สกฺกจฺจํ ปริวิสิ.

โส ภูตฺตภคฺโต มฺขํ วิกฺขาลสิ.

ฐเปตฺวา กิร อิมํ ฐานํ ตึสุ ปิฏฺเฏสฺส อณฺเฏตฺถ ตถาคตสฺส ภตฺตวิจฺจารณํ นาม นตฺถิ:

ตสฺส ปสฺสทฺธทฺธสฺส จิตฺต เอกคฺคํ อโหสิ.

อถสฺส สฺตถา อนฺุปฺพุพิกถํ กเถตฺวา สจฺจานิ ปกาเสสิ.

โส เทสนาวสานเณ โสตาปตฺตึมเล ปติญฺฐหิ.

สฺตถาปี อนฺุโมทนํ กตฺวา อญฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

มหาชน สตถารํ อนฺุคนฺตฺวา นิวตฺติ.

ภิกขุ สตถาราร สทฐี คจจณตาวะว อชฌมายีสุ

“ปสสถาวุโส สตถุ กมม, อถนุญสุ ทิวเสสุ เอวรूपิ นตถิ, อชช ปเนกั มนุสสั นิสสาย ยาคุอาทีนึ วิจารตวา ทาเปสีตี.

สตถา นินตติตวา ฐิตโกว “กั ภิกขเว กถถาตี ปุจจิตวา ตมตถั สุตวา “อาม ภิกขเว,

‘อหิ ตัสโยชนกนตาริ อากจจณโต ตสส อุปาสกสส อุปนิสสยั ทิสวา อาคโต,

โส อตวิย ชิมจจโต ปาโตว อถนุญาย^๑ โคนั ปริเยสนโต อรณญเ วิจริ, ชิมจจาทุกเขน ธมเม เทลียมาเนปิ, ปถวิวิขณิตุ น สกขิสสตีตี
จिनเตตวา เอว อกาสิ; ภิกขเว ชิมจจาวโรคสทิสो ทิ โรโค นาม นตถีตี วตวา อิมิ คากมาท

“ชิมจจ ปรมา โรคา, สงขารา ปรมา ทุกขา,
เอตัง อุตวา ยถากุตัง นิพพาน ปรมัง สุขนตี.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ชิมจจ ปรมา โรคาตี: ยสมา อถนุญ โรโค สกั ติกิจจโต วินสสตี วา ตทงควเสน วา ปหียตี,

ชิมจจ ปน นิจจกาลัง ติกิจจิตพพาเววาตี เสสโรคานัง อัย ปรมา นาม.

สงขาราคี: ปถจกขนธา.

เอตัง อุตวาตี: “ชิมจจาย สโม โรโค นตถิ, ขนรปธิรณสมัง ทุกข นาม นตถีตี เอตมตถั ยถากุตัง อุตวา

ปถจโต นินพพานัง สจจิกโรตี.

นินพพานัง ปรมัง สุขนตี: ตัง ทิ สพพสุขานัง ปรมัง อุตตมัง สุขนตี อติถ.

เทสนาวสานเ พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณีสูตี.

อถนุตรอุปาสกตถ.

๖. ปเสนทิโกศลวตถุ.

“อาโรคฺยปรมา ลาภาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตฺวเน วิหรนฺโต ราชาณํ ปเสนทิโกสฺสํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระราชเสวยพระกระยาหารจ]

เอกสมฺมึ หิ สมเย ราชา ตณฺหุสฺส โทณฺสส อโหนํ ตทฺปิเยน^๑ สุปฺพยถฺวเนน ภูถฺยติ.

โส เอกทิวสํ ภูตฺตปาตฺราโส ภูตฺตสมฺมทํ อวิเนเทตฺวา ว สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา กิลนฺตฺรูป อีโต จิตฺ จ สมฺปริวตฺตนฺโต นิทฺทาย อภิภฺย
ยมาโนปิ อุกฺกํ นิปฺชชิตฺ อสฺกโกนฺโต เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ.

อถ นํ สตถา อาห “กึ มหาราช อวิสฺสมิตฺวา ว อาคโตสฺสีติ.

“อาม ภาเน, ภูตฺตกาลโต ปญฺญาย เม มหาทุกฺข์ โหตีติ.

[อุบายแก้การบริโภคอาหารจ]

อถ นํ สตถา “มหาราช อติพฺหุโภชนํ เอวํ ทุกฺข์ โหตีติ วตฺวา

“มิตฺธี ยทา โหติ มหคฺฆโส จ
นิทฺทายิตา สมฺปริวตฺตสายี,
มหาวราโหว นินฺวาปฺปญฺโญ
ปุนปฺปุนํ คพฺภมฺเปติ มนฺโหติ

อิมาย คากาย โอวทิตฺวา “มหาราช โภชนํ นาม มตฺตาย ภฺยชิตฺ วญฺญติ, มตฺตโภชนํ หิ สุขํ โหตีติ อุตฺตรี โอวทนฺโต อิมํ คากมาห

“มนฺุสฺส สทา สตีมโต
มตฺตํ ชานโต ลทฺธิโภชน
ตฺนุสฺส ภาวนตี เวทนา
สณฺนิกํ ชีรตี आयุ ปาลยฺนตี.

ราชา คากํ อุกฺกณฺหิตฺ นาสกฺขิ, สมฺเป จิตฺ ปน ภาคิเนยฺยํ สุทฺสสนํ นาม “อิมํ คากํ อุกฺกณฺห ตาตาติ อาห.

โส ตํ คากํ อุกฺกณฺหิตฺวา “กึ กโรมิ ภาเนเตติ สตถารํ ปุจฺฉิ.

อถ นํ สตถา อาห “รณฺโณ ภูถฺชนตฺสส, โอสานปิณฺทกาเล อิมํ คากํ วเทยฺยาสี, ราชา อตถํ สลลฺกเขตฺวา ตํ ปิณฺทํ ฉทฺเทสฺสติ,
ตสมฺมึ ปิณฺทเ สิตถคณฺนาย รณฺโณ ภูตฺตปจฺนกาเล ตตฺตเก ตณฺหุเล หราเปยฺยาสีติ.^๒

โส “สาธฺ ภาเนเตติ สายปี ปาโตปี รณฺโณ ภูถฺชนตฺสส, โอสานปิณฺทกาเล ตํ คากํ อุกฺกณฺหิตฺวา
เตน ฉทฺทิตฺปิณฺทเ สิตถคณฺนาย ตณฺหุเล หาเรสิ.

๑ สี. ตทฺปิเยน.

๒ สี. ม. ย. หเรยฺยาสี.

[พระราชาลดพระกระยาหารได้แล้ว]

โส อปรณ สมเณ นافیโกทนปรมตตาย สณฺฐหิตฺวา สุขปฺปโต ตฺนุสรีโร อโหสิ.

อถกทิวสํ สตฺถุ สนฺตํ คณฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อาห

“ภนฺเต อิทานิ เม สุขิ ชาตํ, มิคิปี อสฺสปี อนุพฺนธิตฺวา คณฺหนสมฺมโต ชาโตมฺหิ,

ปุพฺเพ เม ภาคิเนยฺเยน สหิ ยฺหุธเมว โหติ; อิทานิ เม วชิรฺกุมาริ นาม ธีตฺรํ ภาคิเนยฺเยสฺส ทตฺวา โส คาโม

ตสฺสาเยว นหฺนํมุลํ กตฺวา ทินฺโน, เตน สหิ วิคฺโข วุปฺสนฺโต, อิมินาปี เม การเณน สุขเมว ชาตํ,

กุสฺราษสฺนตํ มณฺริตฺนปี โน เคเห ปุริมทิวเส นฺนุจฺจ: ตฺปี อิทานิ หตฺถปถํ อาคตํ, อิมินาปี เม การเณน สุขเมว ชาตํ,

ตฺมฺหากํ สาวเกหิ สหิ วิสฺสาสํ อิจฺฉนฺเตน ญฺาติธิตฺวา โว เคเห กตฺวา, อิมินาปี เม การเณน สุขเมว ชาตฺนฺติ.

สฺตถา “อาโรคฺยา นาม มหาราช ปฺรมา ลาภา, ยถาลทฺเชน สนฺตฺถุญฺิภาวสฺทิสฺปี ธฺนํ, วิสฺสาสสฺทิสฺโส จ ญฺาติ นาม,

นิพฺพานสฺทิสฺ ปฺรมํ สุขิ นาม นตฺถิตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมฺาห

“อาโรคฺยปฺรมา ลาภา

สนฺตฺถุญฺิปฺรมํ ธฺนํ

วิสฺสาสปฺรมา ญฺาติ

นิพฺพานํ ปฺรมํ^๑ สุขฺนฺติ.

[แก้้อรรถ]

ตตฺถ อาโรคฺยปฺรมาติ: อาโรคภาวปฺรมา, โรคิโน หิ วิชฺฆมนานาปี ลาภา อลาภาเยว, ตสฺมา อโรคสฺส สพฺพลาภา อาคตา ว โหณฺติ;

เตน วุตฺตํ “อาโรคยปฺรมา ลาภาติ.

สนฺตฺถุญฺิปฺรมํ ธฺนฺติ: คิหิโน วา ปพฺพชิตฺสส วา ยํ อตฺตนา ลทฺธํ อตฺตโน สนฺตํ เตนว ตฺสสนภาโว สนฺตฺถุญฺิ นาม, โส เสสธเนหิ ปฺรมํ ธฺนํ.

วิสฺสาสปฺรมา ญฺาติติ: มาตา วา โหตุ ปิตา วา, เณ สหิ วิสฺสาโส นตฺถิ, โส อญฺญาตโก ว;

เณ ปน สหิ วิสฺสาโส อตฺถิ, โส อสมพฺทโรปี ปฺรโม อุตฺตโม ญฺาติ; เตน วุตฺตํ “วิสฺสาสปฺรมา ญฺาติติ.

นิพฺพานสฺทิสฺ ปน สุขิ นาม นตฺถิ, เตนว “นิพฺพานํ ปฺรมํ สุขฺนฺติ.

เทสนาวसान พฺหุ โสตาปตฺติมฺลาทินิ ปาปุณฺีสฺสูติ.

ปเสนทิโกศลวตฺถุ.

๗. ติสฺสตเถรวตฺถ.

“ปวิเวกรสนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สฺตถา เวสาลิยํ วิหรนฺโต อญฺญตรํ ภิฺกขุ” อารพภ กเถสิ.

[ได้ทราบข่าวปริณิพพานแล้วบำเพ็ญสมณธรรม]

สฺตถาราทิ “ภิฺกขเว อหํ อิตฺถ จตฺตฺหิ มาเสหิ ปริณิพฺพายิสฺสามีติ วุตฺเต, สฺตถุ สนฺติเก สฺตถ ภิฺกขุสฺตทานิ สนฺตาสํ อาปชฺซีสุ.
ชีณาสวานํ ฌมฺมสํเวโค อุปฺปชฺชิตฺ.

ปฺลชฺชนา อสฺสูนิ สนฺธารตฺตํ นาสกชฺซีสุ.

ภิฺกขุ วคฺควคฺคา หุตฺวา “กึ นฺ โข ภิฺกขุสฺสามาติ มนฺเตตฺวา วิจรนฺติ.

อเถโก ติสฺสตเถโร นาม ภิฺกขุ “สฺตถา ภิฺกขุ จาตฺตมฺมาสจฺเจยน ปริณิพฺพายิสฺสตี, อญฺญจฺมฺหิ อวิตรโาค,
สฺตถริ ฌรฺมานเญว, มยา อรหตฺตํ คณฺหิตฺตํ วฏฺฏตีติ จตฺตฺสุ อิริยาปเถสุ เอกโก ว วิหาลิ.

ภิฺกขุณฺ สนฺติเก คณฺนํ วา เยนเกนจิสฺส ภิฺกขุสฺสลาไป วา นตฺถิ.

อถ นํ ภิฺกขุ อาหํสุ “อาวฺโส ติสฺส กสฺมา เอวํ ภิฺกขุสฺสตี.

โส เตสํ กถํ น สฺมฺมาตี.

เต ตํ ปวตฺตี สฺตถุ อาโรเจตฺวา “ภนฺเต ตฺมฺเหสุ ติสฺสตเถรสฺส สิเนโห นตฺถีติ อาหํสุ.

สฺตถา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “กสฺมา ติสฺส เอวํ อกาสิตี ปุจฺฉิตฺวา, เตน อตฺตโน อธิปฺปาเย อาโรจิตฺ, ‘สาธุ ติสฺสาตี สาธุการํ ทตฺวา
“ภิฺกขเว มยิ สิเนหา” ติสฺสสทิสฺสา ว โจนฺตฺ; คณฺธมาลาทีหิ ปุชฺ ภิฺกขุโรนฺตฺปิ เญว มํ ปุเชนฺติ,
ฌมฺมานุฌมฺมํ ปฏฺฐิพฺชฺมานาเญว ปน มํ ปุเชนฺตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปวิเวกรสํ ปิตฺวา รสํ อุปสมฺมสฺส จ
นิทฺทโร โหตี นิปฺปาไป ฌมฺมปีตฺรสํ ปิวนฺติ.

[แก้บรรทัด]

ตตถ “ปวิเวกรสนฺติ: ปวิเวโกโต อุปฺปนฺนํ รสํ. “เอภิภาวสุชนฺติ อตฺถ.

ปิตฺวาตี: ทฺกฺขปฺริณฺญาทีนึ ภิฺกขุโรนฺโต อารมฺมณฺโต สจฺฉิภิฺกขุโรนฺโต ปิตฺวา.

รสํ อุปสมฺมสฺส จาตี: ภิฺกขุอุปสมฺมสฺส นิพฺพานสฺส จ รสํ ปิตฺวา.

นิทฺทโร โหตีตี: เตน อุกฺยรสฺปาเนน ชีณาสโว ภิฺกขุ อพฺภนฺตเร รากฺทฺรธาทีนํ อภาเวน นิทฺทโร เญว นิปฺปาไป จ โหตี.

รสํ ปิวนฺติ: นววิธโลกุตฺตรฌมฺมวเสน อุปฺปนฺนํ ปีตฺรสํ ปิวนฺโตปิ นิทฺทโร เญว นิปฺปาไป จ โหตีตี อตฺถ.

เทสนาวสาเน ติสฺสตเถโร อรหตฺตํ ปาปฺถนิ.

มหาชนฺสสาปิ สาทถิกา เทสนา อโหสิตี.

๑ “ติสฺสตเถรฺนตี ยุตฺตตฺตรํ.

๒ “สสิเนหาตี ยุตฺตตฺตรํ.

ติสฺสฺตเถรวตฺถุ.

๘. สกกวตถ.

“สาธุ ทสสนนติ อิมม ฌมมเทสนน สตถา เวฬุคามเก วิหรนโต สกก อารพภ กเถสิ.

ตถาคตสส ทิ อายุสงขารเ วิสสุญญู โลหิตปภกชนทิกาพาสส อุปปนภาว ญตวา สกโก เทวราชา

“มยา สตถ สนตีกั คนตวา คิลานุปฏฐานัน กาตุ วฏฐตีติ จินเตตวา ติวาตูปปมาณ อตตภาว วิชทิตวา
สตถาร อุปสงกมิตวา วนทิตวา หตเถทิ ปาเท ปริมชชิต.

อถ น สตถา อาท “โก เอโสติ.

“อห ภาเนต สกโกติ.

“กสฺมา อากโตสตีติ.

“ตุมเห คิลานเ อุปฏฐหิตุ ภาเนเตติ.

“สกก เทวานน มนุสฺสคนุโ โยชนสตโต ปฏฐาย คเล พทชกณป วิย โหติ, คจจ ตว, อตถิ เม คิลานุปฏฐาโก ภิกฺขุติ.

“ภาเนต อหปี จตุราสตีโยชนสทสมตถเก ฐิตอ ตุมหาก สีสคนธ ฆายิตวา อากโต, อหเมว อุปฏฐหิตสสามีติ
สตถุ สรีรวลณชนภาชน อถญสส หตเถนาปี สุตติ อทตวา สีเสเยว ฐเปตวา นีหรนโต มุขสงโกจนมตตปี น อกาสิ,
คนธภาชน ปรีหรนโต วิย อโหสิ, เอว สตถาร ปฏฺชคคิตวา สตถุ ฆาสุกกาเลเยว อคมาสิ.

[ภิกษุสรรเสริญท้าวสักกะ]

ภิกฺขุ กถ สมนุจฺจาเปสุ “อโห สตถริ สกกสส สิเนโท, เอวรูป นาม ทิพพสมปตตี ปหาย มุขสงโกจนมตตปี อทตวา คนธภาชน นีหรนโต
วิย สตถุ สรีรวลณชนภาชน สีเสน นีหรนโต อุปฏฐานมกาสิติ.

สตถา เตส กถ สุตวา “กั เวเทถ ภิกฺขเวติ ปุจจิตวา, “อหิ นาม ภาเนเตติ วุตเต, “อนจจริย ภิกฺขเว เอต, ย สกโก เทวราชา มยิ สีเนท ก
โรติ; อย ทิ สกโก เทวราชา ม นิสสาย ชรสกภาว วิชทิตวา ฌมมเทสนน สุตวา โสตาปนโน หุตวา ตรณสกภาว ปตโต;

อห ทิสส มรณภยตชชิตสส ปถจสิชคนธพเพวปุตต ปุโรโต กตวา อากตกาเล อินทสาลคฺหาย เทวปริสสาย มชเเม นิสินนสส,

“ปุจจ วาสว ม ปณห, ยงกิลจจิ मनसिज्जसि,
ตสส ตสเสว ปณหสส อห อนนต กโรมิ เตติ^๑

วตวา ตสส กงข วิโนเทนโต ฌมม เทเสสิ, เทสนาวसान จุททสนน ปาณโกฐิน ธมฺมาภิสมโย อโหสิ,

สกโกปี ยถานิสิโนว โสตาปตตีผล ปตวา ตรณสกโก ชาโต; เอวมสสาห พหุปการ, ตสส มยิ สิเนโท นาม อนจจริโย;

ภิกฺขเว อริยาน ทิ ทสสนปี สุข, เตทิ สทธี เอกภูฐานเ สนนินวาโสปี สุข, พาเลทิ ปน สพพเมต ทุกชนติ วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“สาธุ ทสสนมริยาน สนนินวาโส สทา สุข,
อทสสนเนน พาลาน นิจจเมว สุขี สียา,
พาลสงคตจาริ ทิ ทิมมทธาน โสจติ,
ทุกโข พาเลท สวาโส อมิตเตเนว สพพทา.
ธีโร จ สุขสวาโส ญาตีนว สมาคโม,

[ตสฺมา หิ]

ธีรณฺจ ปณฺณณฺจ พหุสฺสฺตณฺจ
โรรยหฺสีลํ วัตวนฺตมริยํ
ตํ ตาทิสํ สบฺบุริสํ สุเมธํ
ภเชถ นกฺขตฺตปถํ จฺนทิมมาติ.

[แก้อรฺรณ]

ตตถ “สาหุติ: สาธุ สุนฺทรํ ภาทกํ.

สนฺนิวาโสติ: น เกวลํ เตสํ ทสฺสนเมว, เตหิ ปน สทฺธิ เอกภฺรฺตฺตเน นิตฺตนาทิกาวปิ เตสํ วัตตปปฏิวัตตํ กาคุ ลภณภาโวปิ สาธุเยว.

พาลสงฺคตจาริ หิติ: โย หิ พาเลน สหจาริ.

ทิมมทฺธานนฺติ: โส พาลสหาเยน “เอหิ, สนฺธิจฺเจทาทีนํ กโรมาติ วุจฺจมาโน เตน สทฺธิ เอกจฺจนฺโท หุตฺวา ตานํ กโรนฺโต
หตถจฺเจทาทีนํ ปตฺวา ทิมมทฺธานํ โสจติ.

สพฺพทาติ: ยถา อสิหตฺเถน วา อมิตฺเตน อาสิวิสาทีหิ วา สทฺธิ เอกโต วาโส นาม นิจฺจํ ทุกฺโข, ตเถว พาเลหิ สทฺธินฺติ อตฺถ.

ธีโร จ สุขสฺวาโสติ: เอตถ สุขํ สฺวาโส เอเตนาติ สุขสฺวาโส, “ปณฺธิเตน สทฺธิ เอกภฺรฺตฺตเน วาโส สุขํติ อตฺถ.

กถํ? “ญฺาตีนํ สมมาคโมติ: ยถา ปิยญฺาตีนํ สมมาคโม สุขํ; เอวํ สุขํ.

ตสฺมาติ: ยสฺมา พาเลน สทฺธิ สฺวาโส ทุกฺโข, ปณฺธิเตน สทฺธิ สุขํ;

ตสฺมา หิ ธิติสมฺปนฺนํ ธีรณฺจ โลกียโลกุตฺตรปฺปณฺญาสมฺปนฺนํ ปณฺณณฺจ อากมาธิคมสมฺปนฺนํ พหุสฺสฺตณฺจ

อรหตฺตปาปนสงฺฆาตาย ชฺรวรหฺนสีลตาย โรรยหฺสีลํ สีลวเตน เจว ชฺตฺตงฺควเตน จ วัตวนฺตํ กิเลเสหิ อารกตาย อริยํ

ตํ ตถารูปํ สบฺบุริสํ โสภณปณฺณํ, ยถา นิมฺมลํ นกฺขตฺตปถสงฺฆาตํ อากาสํ จฺนทิมมา ภาติ; เอวํ ภเชถ ปิรฺรฺปาเสถาติ อตฺถ.

เทสนาวसानเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปฺณิสฺสูติ.

สกกวตถ.

สุขวคควณฺณนา นิจฺจิตฺตา.

ปณฺณรสมํ วคโค.

๑๖. ปิยวคฺควณฺณา

๑. ตโยปพพิชิตวตถุ.

“อโยเค ยุกุชฆมตตานนติ อิมม ฆมมเทสนน สุตถา เขตวเนน วิหรนโต ตโย ปพพิชิตเอ อารพภ กเถสิ.

[ตระกูลที่มีลูกชายคนเดียวและหนีไปบวช]

สาวตถึย กิร เอกสมมี กุเล มาตาปิตูน อเอกปุตตโกว อโหสิ ปิโย มนาโป.

โส เอกทิวส เคเห นิมนติตานน ภิกขุณ อโนโมทน กโรนตานน ฆมมกถ สุตวา ปพพิชิตกาโม หุตวา มาตาปิตโร ปพพิชิต ยาจิ.

เต นานูชานีส.

อถสส เอตทโหสิ “อห มาตาปิตูน อปสสนตานนเยว พหิ คนตวา ปพพิชิตสสามีติ.

อถสส ปิตา พหิ นิภขมนโต “อิมม รกเขยยาสิตี มาตโร ปฏิจฉาเปสิ. มาตา พหิ นิภขมนตี ปิตโร ปฏิจฉาเปสิ.

อถสเสกทิวส ปิตริ พหิ คเต,

มาตา “ปุตต รกขิตสสามีติ เอก ทวารพาท นิสสาย เอก ปาเทหิ อุปปีเพตวา ฉมาย นิสินนา สุตต กนตติ.

โส “อิมม วญเจตวา คมิตสสามีติ จินเตตวา “อมม โลก ตาว อเปหิ, สรีรวลลยข กสิสสามีติ วตวา,

ตาว ปาเท สมมิลลิตเต, นิภขมิตวา เวเคน วิหาร คนตวา ภิกขุ อุปสงกมิตวา “ปพพิชิต ม ภนเตติ ยาจิตวา เตส สนตเถ ปพพิชิต.

[บิดาออกบวชตามบุตร]

อถสส ปิตา อาคนตวา มาตโร ปุจฉิ “กห เม ปุตโตติ.

“สามิ อิทานิ อิมสมมี ปเทเส อโหสิตี.

โส “กห นุ โข เม ปุตโตติ โอลเณโต ต อทิสวา “วิหาร คโต ภวิสสตีตี วิหาร คนตวา ปุตต ปพพิชิต ทิสวา กนทิตวา โรทิตวา

“ตาท กิ ม นาสีตีตี วตวา “มม ปุตเต ปพพิชิต อห อิทานิ เคเห กิ กสิสสามีตี สยปี ภิกขุณ สนตเถ ปพพิชิต.

[มารดาออกบวชตามบุตรและสามี]

อถสส มาตา “กิ นุ โข เม ปุตโต จ ปติ จ จิรายนตี, กจฉิ วิหาร คนตวา ปพพิชิตาตี เต โอลเณตี วิหาร คนตวา

อุโภปี ปพพิชิต ทิสวา “อิมส ปพพิชิตกาเล มม เคเคน โก อตโตติ สยปี ภิกขุณุปสสย คนตวา ปพพิชิต.

[ชนทั้ง ๓ แม่บวชแล้วก็ยังคลุกคลีกัน]

เต ปพพิชิตวาปี วินา ภวิตุน สกโกนตี, วิหารเปปี ภิกขุณุปสสเยปี เอกโต ว นิสิติตวา สลลปนตา ทิวส วิดีนาเมนตี.

เตน ภิกขุปี ภิกขุณโยปี อุพพพหา โหนตี.

อเถกทิวส ภิกขุ เนส กิริย สตถุ อาโรเจส.

[พระศาสดาตรัสเรียกมาเตือน]

สุตถา เต ปกโกสาเปตวา “สจจ กิร ตมเห เอว กโรธาตี ปุจฉิตวา, “สจจนตี วุตเต,

“กสมมา เอว กโรถ? น ทิ เอส ปพพิชิตานน โยโคตี.

“ภนเต วินา ภวิตุํ น สกโกมาติ.

“ปพพิชิตกาลโต ปฏฐาย เอวํ กรณํ นาม น ยุตตํ, ปิยานํ ทิสสนํ อปปียานนจ ทิสสนํ ทุกขเมว;
ตสฺมา สตเตสุ เจว สงฺขารesu จ กณฺจึ ปิยํ วา อปปียํ วา กาดํ น วณฺณตีตี วตฺวา อีมา คาคา อภาสิ

“อโยเค ยฺยชมตตานํ	โยคสมฺมิจจ อโยชยํ
อตถํ หิตฺวา ปิยคคาหี	ปิหตตตานุโยคินํ
มา ปิเยหิ สมากณฺธิ	อปปีเยหิ กุทาจนํ,
ปิยานํ <u>ทิสสนํ</u> ทุกขํ	อปปียานนจ <u>ทิสสนํ</u> ;
ตสฺมา ปิยํ น กยิราถ,	<u>ปิยาปาโย</u> หิ ปาปโก,
<u>คนฺธา</u> เตสํ น วิชฺชนตี,	เยสํ นตถิ <u>ปิยาปิยนตี</u> .

[แก้บรรณ]

ตตถ “อโยเคติ: อโยชิตพเพ อโยนิโสมนสิกาเร.

เวสิยาโคจราทิภทสฺส หิ ฉพฺพิชิตสฺส อโคจรสฺส เสวณํ อธิ อโยนิโสมนสิกาโร นาม, ตสฺมี อโยนิโสมนสิกาเร อตตานํ ยฺยชมนโตติ อตฺถํ.

โยคสมฺมิจฺจติ: ตพพิปริเต จ โยนิโสมนสิกาเร อโยชมนโต.

อตถํ หิตฺวาติ: ปพพิชิตกาลโต ปฏฐาย อธิสํลาทิสฺสิกาตตยํ อตฺถํ นาม, ตํ อตถํ หิตฺวา.

ปิยคคาหีติ: ปญจกามคฺคณสงฺขาตํ ปิยเมว คณฺหนโต.

ปิหตตตานุโยคินนตี: ตาย ปฏฺธิปตฺติยา สาสนโต จูโต คิหิภาวํ ปตฺวา

ปจฺจมา, เย อตตานุโยคํ อนฺยยฺยชมนตา สํลาทินิ สมปาเทตฺวา เทวมนุสฺसानํ สนตฺติกา สกฺกาโร ลภนตี, เตสํ ปิเหติ

“อโห วตฺวาหิ เอวรูโป อสฺสนตี อิจฺฉตีตี อตฺถํ.

มา ปิเยหีติ: ปิเยหิ สตเตหิ วา สงฺขารेषุ วา กุทาจนํ เอกกฺขณปิ น สมากจฺเจยฺย, ตถา อปปีเยหิ.

กึการณา? ปิยานํ หิ วิโยควเสณ ทิสสนํ อปปียานนจ อฺปสงฺกมฺนเสณ ทิสสนํ ทุกฺขํ.

ตสฺมาติ: ยสฺมา อิหํ อุกฺกยํ ทุกฺขํ, ตสฺมา กณฺจึ สตตํ วา สงฺขารํ วา ปิยํ นาม น กรเยย.

ปิยาปาโยติ: ปิเยหิ อปาโย วิโยโค.

ปาปโกติ: ลามโก.

คนฺธา เตสํ น วิชฺชนตีติ: เยสํ ปิยํ นตถิ, เตสํ อภิชฺมา กายคนฺโถ ปหียตี; เยสํ อปปียํ นตถิ, เตสํ พฺยาปาโท กายคนฺโถ ปหียตี;

เตสุ ปน ทวิสฺส ปหีนฺสุ, เสสคนฺธาปิ ปหีนฺวา นาม โหนตี; ตสฺมา ปิยํ วา อปปียํ วา น กาดพฺพนตี อตฺถํ.

เทสนาวสาเน พฺพุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณีสฺสุ.

เต ปน ตโย ขนา “มยํ วินา ภวิตุํ น สกโกมาติ วิพฺภมิตฺวา เคหเมว อคฺมํสูตี.

ตโยปพพิชิตวตถุ.

๒. อณฺเวยตรกฺกุณฺณพิกวตฺถุ.

“ปิยโต ชายเตติ อิมิ ฐมฺมเทสนิ สุตถา เขตฺวเน วิหรนฺโต อณฺเวยตริ กฺกุณฺณพิกิ อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไประงับความโศกของกุกุณพิกิ]

โส ติ อตฺตโน ปุตฺเต กาลกเต ปุตฺตโสภากิภูโต อาพาหนิ คนฺตฺวา โรทฺติ. ปุตฺตโสภิ สนฺธาเรตุํ น สกโกติ.

สุตถา ปจฺจฺจสกาลเถ โลภิ โวลเณโต ตสฺส โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสยิ ทิสฺวา ปิณฺทฺปาตปปฏิกฺกนฺโต
เอภิ ปจฺจฺจสมณิ คเหตฺวา ตสฺส เคหทฺวาริ อคฺมาสิ.

โส สตฺถุ อากตฺถาวิ สุตฺวา “มยา สพฺธิ ปฐิสฺสนฺถาริ กาทฺถกาโม ภวิสฺสตีติ สุตถาริ เคหิ ปเวเสตฺวา เคหฺมชฺเชม อาสนํ ปณฺญเปตฺวา สตฺถุริ
นิสินฺเน อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอภฺมนฺตํ นิสฺสีทิ.

| อถ นํ สุตถา “กิ นุ โข อุปาสก ทฺวชฺชิตฺตีติ ปุจฺฉิตฺวา, เตน ปุตฺตวิโยคฺทฺวชฺช อาโรจฺจเต

“อุปาสก มา จินฺตฺยิ, อิทํ มรณํ นาม น เอกสมิ ฐฺวาน, น จ เอกสฺเสว โหติ;

ยวตฺตา ปน ภวฺปฺพตฺติ^๑ นาม อตฺถิ, สพฺพสฺตฺตานํ มรณํ โหติเยว; เอกสงฺขาโรปิ นิจฺโจ นาม นตฺถิ;

ตสฺมา ‘มรณธมฺมํ มตํ, ภิชฺชนธมฺมํ ภินฺนนฺติ โยนิสฺส ปจฺจเวกฺขิตฺทพฺพํ, น โสจิตฺทพฺพํ;

ไปฺรารณฺกปณฺชิตฺตา ติ ปิยปุตฺตสฺส มตฺกเถ ‘มรณธมฺมํ มตํ, ภิชฺชนธมฺมํ ภินฺนนฺติ โสภิ อกตฺวา มรณสฺสตีเมว ภาวยิสฺสูติ วตฺวา

“ภนฺเต เก ปณฺชิตฺตา เอวํ อภิสฺสุ; กทา จ อภิสฺสุ; อาจิกฺขถ เมติ ยาจฺจิตฺ

ตสฺสตฺถสฺส ปกาสนตฺถิ อตฺตีติ อหริตฺวา

“อฺรโคว ตจฺจ ชินฺณํ	หิตฺวา คจฺฉติ สนฺตฺนุ,
เอวํ สรฺริเร นิพฺโภเค	เปเต กาลกเต สติ,
ทฺยหฺมาโน น ชานาติ	ญฺาตฺนํ ปริเทวิตํ,
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ,	คโต โส ตสฺส ยา คตฺตีติ

อิมิ ปณฺจกนิปาเต อฺรคฺชาตฺกั^๒ วิตฺถาเรตฺวา

“เอวํ ปุพฺเพ ปณฺชิตฺตา, ปิยปุตฺเต กาลกเต, ยถา เอตฺรหิ ตฺวํ กมฺมฺนฺเต วิสฺสชฺเชตฺวา นีราราโร โรทฺนโต วิจฺรสิ,

ตถา อวิจฺริตฺวา มรณสฺสตีภาวนาเวสน โสภิ อกตฺวา อาหาริ ปริภุญฺชิสฺสุ กมฺมฺนฺตฺถจ อธิภฺรฺวหิสฺสุ;

ตสฺมา ‘ปิยปุตฺโต เม กาลกโตติ มา จินฺตฺยิ, อุปฺชชฺมาโน ติ โสภิ วา ภยํ วา ปิยเมว นิสฺสาย อุปฺชชฺตีติ วตฺวา อิมิ คากฺมาห

“ปิยโต ชายเต โสภิ,	ปิยโต ชายเต ภยํ,
ปิยโต วิปฺปมฺตฺตสฺส	นตฺถิ โสภิ, กฺวโต ภยฺนฺติ.

๑ ส. ม. ย. ภวฺปฺพตฺติ.

๒ ช. ขา. ปณฺจ. ๒๗/๑๖๗. ตพฺพฐกฺกา. ๔/๔๓๐.

[แก้อรฺรณ]

ตตถ “ปฺยโตตฺติ: วฏฺฏมฺลโก ทิ โสโก วา ภย วา อุปฺปชฺชมานํ ปฺยเมว สตฺตํ วา สงฺขารํ วา นิสฺสาย อุปฺปชฺชติ,
ตโต ปน วิปฺปมฺตตสฺส อุภยํเปต นตฺถิตฺติ อตฺถ.

เทสนาวसानเ กฺกุณฺณพิก โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภฺฐทฺติ.

สมฺปตฺตานํ สาทถิกา เทสนา อโหสีตฺติ.

อณฺฏตรกฺกุณฺณพิกวตฺถ.

๓. วิสาขอุปาสิกาวตถุ.

“เปมโต ชายเตติ อิมं ชมฺมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนฺโต วิสาขํ อุปาสิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[นางวิสาขโศกถึงนางสุทตฺตีที่ท่ากาะ]

สา กิร ปุตตสฺส ชีตฺรํ สุทตฺตี นาม กุมาริกํ อตฺตโน านเ รฐเปตฺวา เคเห ภิกฺขุสงฺฆสฺส เวยฺยาวจฺจํ กาทเรสิ.

สา อปเรน สมเยน กาลมกาสี.

สา ตสฺสา สรีรนิภฺเขปํ กาทเรตฺวา โสภํ สนฺธาเรตฺถํ อสภโกนฺตี ทุกฺขินิ ทุมฺมนา^๑ สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ.

[พระศาสดาตรัสอุบายระงับความโศก]

อถ นํ สตถา “กีนุ โข ตฺวํ วิสาเ ทุกฺขินิ ทุมฺมนา อสฺสุมุขา โรทฺมานา นิสฺสินาสีติ อาห.

สา ตมตฺถํ อารโจะตฺวา “ปิยา เม ภนฺเต สา กุมาริกา วตตสมฺปนฺนา, อิทานิ ตถารูปํ น ปสฺสามีติ อาห.

“กิตตกา ปน วิสาเ สวตฺถิยํ มนุสฺสาติ.

“ภนฺเต ตุมฺเหหิเยว เม กถิตํ ‘สวตฺถิยํ สตฺต ชนโกฏฺเฐยติ.

“สเจ ปนายํ เอตตฺถโก ชโน ตว นตฺตาย^๒ สทิสฺโส ภเวยฺย, อิจฺฉเยยฺยาสี นนฺติ.

“อาม ภนฺเตติ.

“กตี ปน ชนา สวตฺถิยํ เทวสิกํ กาลํ กโรนฺตีติ.

“พหู ภนฺเตติ.

“นनु, เอวํ สนฺเต, ตว โสจนกาโล น ภเวยฺย? รตฺตินทิวํ โรทฺนตีเยว วิจเรยฺยาสีติ.

“โหตุ ภนฺเต, ญฺาตํ มยาติ.

อถ นํ สตถา “เตนฺหิ มา โสจฺจ, โสโก วา ภยํ วา เปมโต ชายตฺตี วตฺวา อิมํ คาลมาห

“เปมโต ชายเต โสโก, เปมโต ชายเต ภยํ;
เปมโต วิปฺปมุตตสฺส นตฺถิ โสโก, กุโต ภยฺนฺติ.

[แก้orro]

ตตถ “เปมโตติ: ปุตตธิตาที่สุ กตํ เปมเมว นิสฺสาयाติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาที่นิ ปาปุณฺนีสฺสูติ.

วิสาขอุปาสิกาวตถุ.

๑ อโธ ปรี สีนฺทโปตฺถเก “อสฺสุมุขา รุทฺมานาติ ทิสฺสตี.

๒ สี. ญ. ทตฺตาย.

๔. ลิจฉวีวตถุ.

“รติยา ชายเตติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เวสาลี นิสสาเย กุฎาคารสาลาเย วิหรนโต ลิจฉวี อารพภ กเถสิ.

[พวกเจ้าลิจฉวีแต่งกายประกวดกัน]

เต กิร เอกสมิ ฌณทิวเส อญญมณญั อสทิสเสหิ อลงกาเรหิ อลงกตา อุตยานคมนตถาย นครา นิกขมีสุ.

สตถา ปิณฑาย ปวิสโนโต เต ทิสวา ภิกขุ อามนเตสิ “ปัสสธ ภิกขเว ลิจฉวีโน. เยหิ เทวา ตาวตีสาน ทิฏฐุปุพพา, เต อิม โอลเณตติ วตวา นคร ปาวิสิ.

[พวกเจ้าลิจฉวีวิวาทกัน เพราะหญิงนครโสภินี]

เตปิ อุตยาน คจจนตา เอก นครโสภินี อิตถิ อาทาย คนตวา ตั นิสสาเย อีสสาภิกุตา อญญมณญั ปหริตวา โลหิตั นที วีย ปวตตยัสสุ.

อถ เน มณเจหิ อาทาย อุกขิปิตวา อาคมัสสุ.

สตถาปิ กตถตตทิจโจ นครา นิกขมิ.

ภิกขุ ลิจฉวีโน ตถา นียมานะ ทิสวา สตถารุ อาหัสสุ

“ภนเต ลิจฉวีราชานอ ปาโตว อลงกตปปฏิยตถา เทวา วีย นครา นิกขमितถวา อิทานิ เอก อิตถิ นิสสาเย อิมั พยสนั ปตตาคติ.

[พระศาสดาตรัสโทษของความยินดีในกาม]

สตถา “ภิกขเว โสโก วา ภยั วา ออุปชชมานัน รติ นิสสาเย ออุปชชติเยวาติ วตวา อิมั คากมาห

“รติยา ชายเต โสโก,

รติยา ชายเต ภย;

รติยา วิปมุตตสส

นตถิ โสโก, กุโต ภยนติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “รติยาติ: ปญจกามคุณรติโต, ตั นิสสาเยติ อตถโถ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนินิ ปาปญัสสูติ.

ลิจฉวีวตถุ.

๕. อนัตถิคนธกุมารวตถุ.

“กามโต ชายเตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต อนัตถิคนธกุมาริ อารพภ กเถสิ.

[อนัตถิคนธกุมารให้ช่างหล่อรูปสตรี]

โส กิร พรหมโลกา จุตสโต สวตถิย มหาโกคกุลเ นินพพโต ชาตทิวสโต ปฏฐาย อิตถีสมีป อุปคนตุ น อิจฉติ,
อิตถิยา คยหมานโน โรหติ, วตถจุมพิตเกน^๑ น คเหตุวา ถณญี ปาเยติ.

| โส วยปุตโต มาตาปิตุหิ “ตาท อวาทนเต กริสสามาติ วุตเต, “น เม อิตถิยา อตถิยิตติ ปฏิกขิปิตวา ปุนปุน ยาจิมานโน
ปยจสเส สุวณฺณการเ ปกโกสาเปตวา รตตสุวณฺณสส นิกขสหสสิ ทาเปตวา อติวีย ปาสาทิกิ ฆนโกฏฐิมิ อิตถีสูปี การेतวา,
ปุน มาตาปิตุหิ “ตาท ตย อวาทิ อกรโหนเต กุลวโส นปติภุทฺธิสสติ. กุมาริกนเต อาเนสสามาติ วุตเต,
“เตนหิ สเจ เม เอวรूपิ กุมาริกิ อาเนสสเถ, กริสสามิ โว วจนนติ ตํ สุวณฺณรูปกํ ทสเสสิ. |

[ส่งพรหมณีไปหาคู่ครองบุตร]

อถสส มาตาปิตโร อภิญญาเต พรหมณเ ปกโกสาเปตวา “อมหากิ ปุตโต มหาปุณฺโณ,
อวสสํ อิมินา สหิ กตปุณฺญา กุมาริกา ภวิสสติ; คจฉน, อิมิ สุวณฺณรูปกํ คเหตุวา เอวรूपิ กุมาริกิ อاهرธาติ ปหิณฺสี.

เต “สาธติ จาริกิ จรนตา มทพรภูเ สาคลนคริ คตา.

[พรหมณีพบหญิงมีรูปจรูปหล่อ แล้วกลับมา]

ตสมิ จ นครเ เอกา โสฬสสุทเทสิกา อภิรูปา กุมาริกา อโหสิ.

ตํ มาตาปิตโร สตตภูมิกสส ปาสาทสส อุปริมตเล วาเสสิ.

เตปิ โข พรหมณา “สเจ อีธ เอวรูปา กุมาริกา ภวิสสติ, อิมิ ทิสวา ‘อัย อสุกกุสสส ชีตา วีย อภิรูปาติ วกขนฺตีติ
ตํ สุวณฺณรูปกํ ติตถมคเค รุเปตวา เอกมนตํ นิสีทิส.

อถสสา กุมาริกาย ชาติํ ตํ กุมาริกิ นหาเปตวา สยปี นหายิตุกามา หุตวา ติตถิ^๒ อาคตา ตํ รูปกํ ทิสวา

“ชิตา เมติ สลญา “อโห ทุพพินฺดาสิ, อิทาเนวาทิ ตํ นหาเปตวา นิกขนฺตา, ตวฺ มยา ปุเรตรํ อีธาตาสีติ หตถเนน ปหริตวา ถพ
ภาวญเจว นีพพิการญจ ญตวา “อัย มม ชีตาติ สลญญํ อกาสิ, กิณนาเมตฺนติ อาห.

อถ นํ เต พรหมณา “เอวรูปา เต อมม ชีตาติ ปุจฉิส.

“อัย มม ชีตุ สนฺติเก กิ อคฆตติ.

“เตนหิ เต ชีตรํ อมหากิ ทสเสหิติ.

สา เตหิ สหิ เคหิ คนฺตวา สามิกานํ อโระเจสิ.

เต พรหมณเหติ สหิ กตปปฏิสมโมทนา ชีตรํ โอดาเรตวา เภฐาปาสาเท สุวณฺณรูปกสส สนฺติเก รุเปสิ.

๑ ส. ม. ย. วตถจุมพุกเ.

๒ ส. ย. ตถ.

สวณฺณรูปํ นิปปลํ อโหสิ.

พราหมณา ตํ เตสํ ทตฺวา กุมาริํ ปฏิจฺฉาเปตฺวา คนฺตฺวา อนัตถิคนธกุมารสฺส มาตาปิตูนํ อารोगยีสฺ.

[คู่ครองของอนัตถิคนธกุมารตายในระหว่างทาง]

เต ตุมฺหฺรฺมานสา “คจฺฉณ, ตํ สีมํ อาเนถาติ มหนฺเตน สกฺกาเรน ปหิณฺสี.

กุมารโรปี ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “กาณฺจนฺรูปโกโตปี กิร อภิรูปตฺรา ทาริกา อตฺถิติ สวณฺวเสน สีเนหํ อุปฺปาเทตฺวา “سیمํ อาเนถาติ อาห.

สาปี โข ยานํ อารเปตฺวา อาเนยฺมานา อติสุขุมาลตฺยา ยานานฺนุมาเตน สมฺบุปาทิตฺวาตโรคา อนุตรามคฺเคยฺว กาลมกาสิ.

[ความรักก่อให้เกิดระทมทุกข์]

กุมารโรปี “อาคตาติ นิรฺนตฺรํ ปุจฺฉติ.

ตสฺส อตฺติเนเหน ปุจฺฉนฺตสฺส สหสฺวา อนุโรเจตฺวา กติปาหํ วิกฺเขปํ กตฺวา ตมตฺถํ อารोगยีสฺ.

โส “ตถารูปาย นาม อิตฺถิยา สหฺริ สมาคมํ นาลตฺถนฺติ อุปฺปนฺนโทมนสฺโส ปพฺพเตน วิย โสกทุกฺเขน อชฺโฌตฺถโณ อโหสิ.

[พระศาสดาทรงแสดงอุบายระงับความโศก]

สตา ตสฺส อุปฺนิสฺสยํ ทิสฺวา ปิณฺฑาย จรฺนโต ตํ เคหทฺวารํ อคฺมาสิ.

อถสฺส มาตาปิตโร สตถารํ อนุโตเคหํ ปเวเสตฺวา สกฺกจฺจํ ปริวิสีสุ.

สตา ภาตฺตกิจฺจาสาเน “กหํ อนัตถิคนธกุมารโรติ ปุจฺฉิ.

“เอส ภาเนเต อาหารุปฺจฺเจทํ กตฺวา อนุโตคฺพฺเภา นิปฺนฺนติ.

“ปุกฺโกสถ นนฺติ.

โส อาคนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิตฺวา, สตถารา “กี นฺ โข เต กุมาร พลวโสโก อุปฺปนฺนติ วุตฺเต, “อาม ภาเนเต,

‘เอวรูปา นาม อิตฺถิ อนุตรามคฺเค กาลกตาติ สุตฺวา พลวโสโก เม อุปฺปนฺน, ภตฺตี เม นจฺฉาเทตีติ อาห.

อถ นํ สตา อาห “ชานาสิ ปน ตฺวํ กุมาร ‘กินฺเต นิสฺสาย โสโก อุปฺปนฺนติ.

“น ชานามิ ภาเนเตติ.

“กามํ นิสฺสาย เต กุมาร พลวโสโก อุปฺปนฺน, โสโก วา หิ ภยํ วา กามํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“กามโต ชายเต โสโก,

กามโต ชายเต ภยํ;

กามโต วิปฺปมฺตตสฺส

นตฺถิ โสโก, กุโต ภยนฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “กามโตติ: วตฺถุกามกฺกิลเสกามโต. “ทุพฺพิธํเปตํ กามํ นิสฺสาย ชายตีติ อตฺถโธ.

เทสนาวสาเน อนัตถิคนธกุมารโร โสตาปตฺติมฺเล ปติภฺรฺฐหิตี.

อนัตถิคนธกุมารวตฺถุ.

๖. อถุญตรพราหมณวตถุ.

“ตถุญทาย ชายเตตติ อิมั ฐมมเทสนัน สตุถา เซตวเน วิหรนุโต อถุญตรั พราหมณั อารพภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไปหาพราหมณ์ผู้มีจฉาทิฏฐิ]

โส กิร มิจฉาทิฏฐิโก เอกทิวสั นทีตีรั คนตวา เขตตั โสเชติ.

สตุถา ตสส อุนิสสยสมปตตี ทิสวา ตสส สนตักิ อคมาสิ.

โส สตุถารั ทิสวาปิ สามิจิกมม อกตวาว ตุนหิ อโหสิ.

อถ นั สตุถา ปุเรตรั อาลปิถวา “พราหมณ กิ กโรสิตี อาห.

“เขตตั โภ โคตม โสเชมิตี.

สตุถา เอตตกเมว วตวา คโต.

ปุนทิวเสปิ ตสส เขตตั กสิตุ อากตสส สนตักิ คนตวา “พราหมณ กิ กโรสิตี ปุจฉิตวา “เขตตั กสามิ โภ โคตมาติ สตุถวา ปกคามิ.

ปุนทิวสาทีสุปิ ตถว คนตวา ปุจฉิตวา “โภ โคตม เขตตั วปามิ นิทเธมิ รกขามิตี สตุถวา ปกคามิ.

[พราหมณ์นัถิอพระองค์จุสหาย]

อถ นั เอกทิวสั พราหมโณ อาห “โภ โคตม ตุวั เขตตั โสธนทิวสโต ปญญาเย อากโต.

สเจ เม สสุสั สมปชชิสสตี, ตุยหิปี สวิภาคั กิริสสามิ. ตุยหิ อทตวา สยั น ชาทิสสามิ. อีโตทานิ ปญญาเย ตุวั มม สหาโยติ.

[ข้าวกล้าเสี่ยหาย]

อถสส อปเรน สมเยน สสุสั สมปชชิ.

ตสส “สมปนุณั เม สสุสั, เสวทานิ ลายาเปสสามิตี ลายนตถั กตสพพกัจจสส, รตตี มหาเมโฆ วสสิถวา สพพั สสุสั หริ.

เขตตั ตจเจตวา ฐูปิตสทิสั อโหสิ.

[พราหมณ์เสี่ยใจเพราะทำนาไม่ไต้ผล]

สตุถา ปน ปฐุมทิวสัเยว “ตั สสุสั น สมปชชิสสตีตี อถญาสิ.

พราหมโณ ปาโตว “เขตตั อโโลเกสสามิตี คโต ตุจฉั เขตตั ทิสวา อุนปนนพลวโสโก จินเตสิ

“สมโณ โคตโม มม เขตตั โสธนกาลโต ปญญาเย อากโต, อหิปี ตั ‘อิมสมิ สสเส นิปพเนน, ตุยหิปี สวิภาคั กิริสสามิ, ตุยหิ อทตวา สยั น ชาทิสสามิ, อีโตทานิ ตุวั มม สหาโยติ อวจ, โสปี เม มนโรโธ มตถกั น ปาปุณนีตี.

โส อหารุจเจท กตวา มถจเก นิปชชิ.

[พระศาสดาเสด็จไปตรัสถามข้าวพราหมณ์]

อถสส สตุถา เคทหวารั อคมาสิ.

โส สตถุ อากมณฺ์ สุตฺวา “สหายํ เม อานตฺวา อธิ นิสีทาเปถาติ อาห.

ปฺริชฺโน ตถา อกาสิ.

สตถา นิสีทิตฺวา “กหํ พฺราหฺมโณติ ปุจฺฉิตฺวา, “คพฺเณ นิปนฺโนติ วุตฺเต,

“ปกฺโกสถ นนฺติ ปกฺโกสาเปตฺวา, อากนตฺวา เอกมณฺ์ นิสินฺนํ อาห “กึ พฺราหฺมณาติ.

“โภ โคตม ตุมฺเห มม เขตฺตํ โสธนทิวสโต ปฏฺฐาย อากตา, อหํปี ‘สสเส นิปนฺนเน, ตุมฺหากปี สวิภาคํ กริสฺสามีติ อวจํ.

โส เม มโนโร น นิปนฺนโน, เตน เม โสโก อุปฺปนฺโน, ภาตฺตปี เม นจฺฉาเทตีติ.

[ตรัสเหตุแห่งความโศกและอุบายระงับความโศก]

อถ นํ สตถา “ชานาสิ ปน พฺราหฺมณ ‘กินเต นิสฺสาย โสโก อุปฺปนฺโนติ ปุจฺฉิตฺวา, “น ชานามิ โภ โคตม, ต्वํ ปน ชานาสิตี วุตฺเต, “อาม พฺราหฺมณ, อุปฺปชฺชมาโน ทิ โสโก วา ภายํ วา ตณฺ्हํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ตณฺ्हาย ชายเต โสโก, ตณฺ्हาย ชายเต ภายํ;
ตณฺ्हาย วิปฺมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก, กุโต ภายนฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ตณฺ्हายาติ: ฉทวาริกตณฺ्हาย. “เอตํ ตณฺ्हํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชตีติ อตฺถโธ.

เทสนาวसाने พฺราหฺมโณ โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐหีติ.

อถุญตฺรพฺราหฺมณวตฺถุ.

๗. ปญจสตทวารกวดถุ.

“สீลทสสนสมปนฺนติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตุถา เวฬุเนน วิหรนฺโต อนฺตรามคฺเค ปญฺจสเต ทารเก อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต พบเด็ก ๕๐๐ คน]

เอกทิวสํ ทิ สตุถา อสีติมหาเถเรหิ สหฺธิ ปญฺจสตภิกฺขุปริวารโ ราชคหํ ปิณฑาย ปวิสฺนฺโต

เอกสฺมี ฉณทิวเส ปญฺจสเต ทารเก ปุวปจฺฉิโย อุกฺขิปาเปตฺวา^๑ นครา นิกฺขมฺม อุตฺตยานํ คจฺฉนฺเต อทฺทส.

เตปิ สตุถารํ วนฺทิตฺวา ปกฺกมฺสิ. เอกํ ภิกฺขุํ ปิ “ปุวํ คณฺหธาติ น วทิสฺสุ.

สตุถา เตสํ คตกาเล ภิกฺขุ อาท “ชาทิสฺสธ ภิกฺขเว ปุเวติ.

“กหํ ฆนฺเต ปุวาติ.

“กึ น ปสฺสธ ทารเก ปุวปจฺฉิโย อุกฺขิปาเปตฺวา” อติภฺกนฺเตติ.

“ฆนฺเต เอวรฺูปา นาม ทารกา กสฺสจฺจิ ปุวํ น เทนฺตีติ.

“ภิกฺขเว กิถฺจาปิ เอเต มํ วา ตุมฺเห วา ปุเวหิ น นิมนฺตยิสฺสุ, ปุวสามิโก ปน ภิกฺขุ ปจฺฉโต อากจฺฉติ, ปุเว ชาทิตฺวาว คนฺตุ วฏฺฏตีติ.

พฺุทฺธานํ ทิ เอกปฺุคฺคเลปิ อิสฺสา วา ปโทโส วา นตฺถิ; ตสฺมา อิมํ วตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย เอกสฺมี รุกฺขมฺูเล ฉายาย นิสฺสีทิ.

ทารกา มหากสฺสปตฺเถรํ ปจฺฉโต อากจฺฉนฺตํ ทิสฺวา อฺุปฺนฺนสิเนหา ปิตฺเวเคน ปริปฺุณฺณสฺรีรา หุตฺวา ปจฺฉิโย โอตฺาเรตฺวา

เถรํ ปญฺจปฺติภฺุจฺฉิตฺเตน วนฺทิตฺวา ปุเว ปจฺฉิหิ สหฺธิเยว อุกฺขิปิตฺวา “คณฺหธ ฆนฺเตติ เถรํ วทิสฺสุ.

อถ เณ เถโร อาท “เอส สตุถา ภิกฺขุสงฺฆํ คเหตฺวา รุกฺขมฺูเล นิสฺสินฺ, ตุมฺเห เทยฺยธมฺมํ อาทาย คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส สวีภาคํ กโรถาติ.

เต “สาธฺุ ฆนฺเตติ นินฺตติตฺวา เถเรณ สหฺธิเยว คนฺตฺวา ปุเว ทตฺวา โอลฺกยมาณา เอกมฺนฺเต ฐตฺวา ปริโธคาสาเน อฺุทกํ อทฺุสฺ.

[พวกภิกษุโพนทนาพวกเด็กผู้ถวายนม]

ภิกฺขุ อฺุชฌายิสฺสุ “ทารเกหิ มฺุโขโลกเนน ภิกฺขา ทินฺนา, สมมาสมพฺุทฺธํ วา มหาเถเร วา ปุเวหิ อฺุปฺจฺฉิตฺวา

มหากสฺสปตฺเถรํ ทิสฺวา ปุเว ปจฺฉิหิ สหฺธิเยว อาทาย อากมฺิสฺสูติ.

[พระศาสดาทรงยกพระมหากัสสปะเป็นนิตฺสนะ]

สตุถา เตสํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว มม ปฺุตฺเตน มหากสฺสเปเน สทิสฺโส ภิกฺขุ เทวมนฺุสฺसानํ ปิโย โหติ, ตสฺส จตฺุปฺจฺจยปฺุชฺชํ กโรนฺติเยวาติ วตฺ

วา อิมํ คาถมาท

“สீลทสสนสมปนฺนํ

ฌมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทินํ

อตฺตโน กมฺมกฺุพฺพานํ

ตํ ชโน กฺุรฺเต ปิยนฺติ.

๑ “อุกฺขิปิตฺวาติ ปเทเน ภวิตพฺุทฺ.

๒ “อุกฺขิปิตฺวาติ ปเทเน ภวิตพฺุทฺ.

[แก้อรธ]

ตตถ สีสทสสนสมปนนนติ: จตูปปาริสูทธิสีเลน เจว มคคผลสมปยุตเตน จ สมมาทสสนเนน สมปนน.

ธมมฐนุติ: นววิธ โลกุตตรธมเม ฐิต. “สจฉิกตโลกุตตรธมมตติ อตถ.

สจจวาทีนติ: จตุนัน สจจจัน โสฬสหากาเรหิ สจฉิกตตตตา สจจญญาเนน สจจวาทีน.

อตตโน กम्मกุปพานติ: อตตโน กम्म นาม ติสโส สิขา, ตา ปุรยमानติ อตถ.

ตํ ชโนติ: ตํ ปุคคํ โลกิยมหาชโน ปิยํ กโรติ ทฏฐกาโม วนทิตุกาโม จตูปปจเจน ปุชตูกาโม โหติเยวาติ อตถ.

เทสนาวसाने सपपेपि ते तारका सोदापत्तिले पतिगृहीसुति.

पणजसटठरकवठठ.

๘. อนาคามิตเถรวตถุ.

“ฉนุทชาโตติ อิมิ ฐมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต เอกิ อนาคามิตเถริ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระบรรลุนาคามิผล]

เอกทิวสสิ ทิ ตัง เถริ สทธิวิหาริกา ปุจฉิสสุ “อตถิ ปน โว ภนเต วิเสสาธิมิติ.

เถโร “อนาคามิผล นาม คหฺนฺวปิ ปาปุณฺนติ. อรหตฺตํ ปตฺตกาเลเวว เตหิ สทธิ กเถสสามิตี หรายมาโน
กิลฺยจิ อกเถตวาว กาลกโต สฺพุทฺธาวาเสสวโลเก นิพฺพตฺติ.

อถสฺส สทธิวิหาริกา โรทิตฺวา ปริเทเวตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตวา สตถารํ วนฺทิตฺวา โรทฺนตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ.

อถ เน สตถา “กิ ภิภฺขเว โรทฺถาติ อาห.

“อุพฺพชฺฌาโย โน ภนเต กาลกโตติ.

“โหตุ ภิภฺขเว, มา จินฺตยิตถ, ฐวธมฺโม นามเโสติ.

“อาม ภนเต, มยฺปิ ชานาม; อปิจ มยฺ อุพฺพชฺฌายํ วิเสสาธิมิ อปุจฺฉิมฺหา, โส กิลฺยจิ อกเถตวาว กาลกโต, เตนมฺห ทุกฺขิตฺตาติ.

[ลักษณะของผู้ซึ่งว่ามีกระแสในเบื้องบน]

สตถา “ภิภฺขเว มา จินฺตยิตถ, อุพฺพชฺฌาเยน โว อนาคามิผล ปตฺตํ, โส ‘คิหิเปตํ ปาปุณฺนติ, อรหตฺตํ ปตฺตวาว เนสิ กเถสสามิตี
หรายนฺโต ตุมฺหากํ กิลฺยจิ อกเถตวาว กาลํ กตฺวา สฺพุทฺธาวาเสสฺสุ นิพฺพตฺโต;

อสฺสสาสถ ภิภฺขเว, อุพฺพชฺฌาโย โว กามฺเมสุ อปฺปฏิพฺพทฺจิจิตฺตํ ปตฺโต อฺพุทฺธโสโตติ วตฺวา อิมิ คากฺมาห

“ฉนุทชาโต อนกฺขาเต มนฺสา จ ฝุโณ สฺยิยา
กามฺเมสุ อปฺปฏิพฺพทฺจิจิตฺโต ‘อฺพุทฺธโสโตติ วุจฺจตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ฉนุทชาโตติ: กตฺตูกมฺยตาฉนฺทวเสน ชาตฉนฺโท อฺสุสาหปฺตโต.

อนกฺขาเตติ: นิพฺพานเ. ตถฺติ “อฺสุเกน กตํ วา นีลาทิสฺสุ เอวรฺูปิ วาติ อวตฺตพฺพตฺยา อนกฺขาตํ นาม.

มนฺสา จ ฝุโณ สฺยิยาติ: เหมฺฐิมฺเหติ ตีหิ มคฺคผลจิตฺเตหิ ฝุโณ^๑ ปฺริโต ภเวยฺย.

อปฺปฏิพฺพทฺจิจิตฺโตติ: อนาคามิมคฺควเสน กามฺเมสุ จ อปฺปฏิพฺพทฺจิจิตฺโต.

อฺพุทฺธโสโตติ: เอวรฺูปิ ภิภฺขุ อวิหฺเส นิพฺพตฺติตฺวา ตโต ปฺนฺนฺว ปฺนฺนฺว อภิภฺขุ อภิภฺขุ อภิภฺขุ อภิภฺขุ อภิภฺขุ อภิภฺขุ อภิภฺขุ
ตาทิสฺโส โว อุพฺพชฺฌาโยติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน เต ภิภฺขุ อรหตฺตผล ปติภฺนฺนฺวหฺสิ.

มหาชนฺสฺสาปิ สาทฺถิกา เทสนา อโหสิตี.

อนาคามิตถรรวตถ.

๙. นนทียวตถุ.

“จิริปวาสินติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา อสิปตเน วิหรนโต นนทียิ อารพภ กเถสิ.

[นันทียะเป็นอนุชาตบุตร]

พาราณสิยิ กิริ สทธาสมปนฺนสส กุลสส นนทียโย นาม ปุตโต อโหสิ.

โส มาตาปิตูนํ อนุรูปุ สทธาสมปนฺโน สงฆุปฏฐาโก ว อโหสิ.

อถสส มาตาปิตโร วยปตตกาเล สมมุขเคหโต มาตุลธิตฺร เรวตี นาม อาเนตฺกามา อเหตุ.

สา ปน อสสทธา อทานสีลา. นนทียโย ตํ น อิจฺฉิ.

อถสส มาตา เรวตี อาห “อมม ตฺวํ อิมสมิ เคเห ภิกฺขุสงฺฆสส นิสฺขชนฺณฐานํ อุปลิมฺปิตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปหิ, อาธารเก ฐฺเปหิ, ภิกฺขุณิ อาคตกาเล ปตเต คเหตฺวา นิสีทาเปตฺวา ฌมฺมกรเกณ” ปานียํ ปริสฺสาเวตฺวา ภูตตกาเล ปตเต โรว;
เอวํ เม ปุตตสฺส อาราทิกา ภวิสฺสตีติ.

สา ตถา อกาสิ.

อถ นํ “โอวาทกฺขมา ชาตาทิ ปุตตสฺส อาโรเจตฺวา, เตน “สาธฺตฺติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺเต, ทิวสํ ฐฺเปตฺวา อาวาหํ กรีสฺสุ.

อถ นํ นนทียโย อาห “สเจ ภิกฺขุสงฺฆมฺจ มาตาปิตโร จ เม อุปฏฺฐุหิสฺสสิ, เอวํ อิมสมิ เคเห วตฺถุํ ลภิสฺสสิ, อปฺปมตฺตา โหหิตฺติ.

สา “สาธฺตฺติ ปฏฺิสฺสนฺนิตฺวา กติปาหํ สทธา วิย หุตฺวา อุปฏฺฐุหนฺตี เทว ปุตเต วิชายิ.

นนทียสฺสปิ มาตาปิตโร กาลมกํสุ.

เคเห สทฺพิสฺสรียํ ตสฺสาเยว อโหสิ.

[นันทียะดำรงตำแหน่งทานบดี]

นนทียโยปิ มาตาปิตูนํ กาลกิริยโต ปฏฺฐาย มหาทานบดี หุตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสส ทานํ ปฏฺฐเปสิ,

กปนฺนทฺธิกาทินฺนปิ เคหทฺวาเร ปากวตฺตํ ปฏฺฐเปสิ.

โส อปรภาเค สตถุ ฌมมเทสนิ สุตฺวา อวาสทาเน อานิสฺสํ สลลกฺเขตฺวา อสิปตเน มหาวิหารเร จตฺตฺหิ คพฺเภหิ ปฏฺิมณฺตฺตํ จตฺตฺสาลํ กาเรตฺวา มณฺจปฐฺฐาทินิ อตฺถราเปตฺวา ตํ อวาสํ นียยาเทนโต พุทฺธปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสส ทานํ ทตฺวา ตถาคตสฺส ทกฺขิโณทกํ อทาสิ.

สตถุ ทกฺขิโณทกปฺปติฏฺฐาเนน สทฺธิเยว ตาวตฺสเทวโลเก สทฺพิทฺธิสาสุ ทฺวาทสโยชนิโก อุทฺธํ โยชนสฺตฺพุเพโร สตฺตรตนมโย นาริคนฺนสมปนฺโน ทิพฺพปาสาทอ อุกฺคจฺฉิ.

[พระโหมคคัลลานะไปเยี่ยมสววรรค์]

อถกทิวสํ มหาโหมคคัลลานตเถโร เทวจาริกํ คนฺตฺวา ตสฺส ปาสาทสฺส อวิหฺนเร ฐฺวโต อตฺตโน สนฺตํ อาคเต เทวปุตเต ปุจฺฉิ

“กสเสสฺส อจฺฉรคณฺนปริปฺณฺณเณ ทิพฺพปาสาทอ นินฺนพตฺโตติ.

อถสส เต เทวปุตตา วิมานสามิกัง อัจจิกขนฺดา อาหํสุ

“ภนฺเต เยน นนฺทียเณ นาม คหปติปุตฺเตน อีสิปฺเตเน สตถุ วิหาโร กาเรตฺวา ทินฺโน, ตสฺสตถาย เอตํ วิมานํ นิพพตฺตุนฺติ.

อจฺจฺราสงฺໂມปิ นํ ทิสฺวา ปาสาทโต โอตฺริตฺวา อาห “ภนฺเต มฺยํ ‘นนฺทียสฺส ปรีจาริกา ภวิสฺสามาติ อึชฺ นิพพตฺตา,
ตํ ปน อปฺสฺสนฺดา อตีวีย อุกฺกณฺฐิตฺมฺห; มตฺตีกปาตี ภินฺทิตฺวา สุวณฺณปาตี คหณฺสทิสฺ ทิ มนุสฺสสมฺปตฺตี ทิตฺวา ทิพฺพสมฺปตฺตี คหณฺ,
อิธาคมนฺตถาย นํ วเพยยาถาติ.

[ทิพยสมบัตติเกิดร่อผู้ทำบุญ]

เถโร ตโต อาคนฺตฺวา สตถารํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ “นิพพตฺตติ นุ โช ภนฺเต มนุสฺสโลเก ฐิตานถฺยเณว กตกถยาถานํ ทิพฺพสมฺปตฺตตี.

“โมคคฺลลาน นนฺ เต เทวโลเก นนฺทียสฺส นิพพตฺตา ทิพฺพสมฺปตฺตี สามํ ทิฏฺฐฺวา, กสฺมา มํ ปุจฺฉสึตี.

“เอวํ ภนฺเต นิพพตฺตตีตี.

อถ นํ สฺตถา “โมคคฺลลาน กิ นามตํ กเถสิ; ยถา ทิ จิรปฺปวตฺถํ ปุตฺตํ วา ภาตฺรํ วา ปวาสโต อากจฺจนฺตํ คามทฺวาเร ฐิตो โกจิเทว

ทิสฺวา เวเคน เคหํ อาคนฺตฺวา ‘อสุโก นาม อาคโตติ อาโรเจยฺย,

อถสฺส ญฺาตกา ภูมิรูปฺพหฺนฺธา เวเคน นิภขมิตฺวา ‘อาคโตสิ ตาต, อาคโตสิ ตาตาติ ตํ อภินนฺเพยฺย;

เอวเมว อึชฺ กตกถยาถนํ อิตถึ วา ปุริสํ วา อิมํ โลกํ ทิตฺวา ปรีโลกํ คตํ ทสฺวิธํ ทิพฺพปณฺณาการํ อาทาย

‘อหํ ปุโรโต, อหํ ปุโรตตี ปจฺจุกฺคนฺตฺวา เทวตา อภินนฺทนฺตีตี วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“จิรปฺวาสิ ปุริสํ	ทฺูโรโต โสตถิมาคตํ
<u>ญฺาตี</u> มิตฺตา <u>สุหฺชชา</u> จ	อภินนฺทนฺติ อาคตํ,
ตเถว กตปฺถญฺปิ	อสฺมา โลกา ปรี คตํ
<u>ปฺถญฺยานิ</u> ปฏิกฺคนฺทนฺติ;	ปิยํ <u>ญฺาตี</u> ว อาคตฺนฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “จิรปฺวาสินฺติ: จิรปฺปวตฺถํ.

ทฺูโรโต โสตถิมาคตฺนฺติ: วณฺชฺชํ วา ราชปรีสํ วา กตฺวา ลทฺธลภํ นิปฺพนฺนสมฺปตฺตี อนฺุพทฺทเวณ ทฺูรฐฺฐานโต อาคตํ.

ญฺาตี มิตฺตา สุหฺชชา จาติ: กุสสมฺพนฺทวเสน ญฺาตี จ สนฺทิฏฺฐฺวาทิกาเวณ มิตฺตา จ สุหฺทยภาเวณ สุหฺชชา จ.

อภินนฺทนฺติ อาคตฺนฺติ: นํ ทิสฺวา “สุวาคตฺนฺติ วจณฺมตฺเตน วา อถฺชลิกรณฺมตฺเตน วา,

เคหํ สมฺปตฺตํ ปน นานปฺการปณฺณาการาภิหรณฺวเสน อภินนฺทนฺติ.

ตเถวาทิ: เตเนว การเณน กตปฺถญฺปิ ปุคฺคลํ อิมฺมหา โลกา ปรีโลกํ คตํ

“ทิพฺพํ आयํ, วณฺณํ สุขํ ยสํ อธิปเตยฺย; ทิพฺพํ รูปํ สทฺทํ คณฺธํ รสํ โผฏฺฐพฺพนฺติ อิมํ ทสฺวิธํ ปณฺณาการํ อาทาย

มาตาปิตุฏฺฐานเณ ฐิตานิ ปฺถญฺยานิ อภินนฺทนฺตานิ ปฏิกฺคนฺทนฺติ.

ปิยํ ญฺาตีวาทิ: อึชฺ โลเก ปิยํ ญฺาตกํ อาคตํ เสสญฺาตกา วียาติ อตฺถ.

เทสนาวสานเณ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสูติ.

ปิยวคควณนา นิภูริตา.

โสฬสโม วคโค.

๑๗. โภชคฺควณฺณา

๑. โรหิณีขตติยกณญาวตถุ.

“โกธ ชเหติ อิมิ รมมเทสนิ สุตถา นิโครธารามะ วิหรนโต โรหิณี ขตติยกณญู อารพภ กเถสิ.

[สร้างโรงฉันหายจากโรคผิวหนังได้]

เอกสมิ กิร สมเย आयสมา อนุรุทโร ปญจสเทหิ ภิกขุหิ สหธิ กปิลวตถุ อคมาสิ.

อถสส ญูตกา “เถโร อาคโตติ สุตวา เถรสส สนติโก อคมสิ ฐเปตวา โรหิณี นาม เถรสส ภคินี.

เถโร ญูตเก ปุจฉิ “กหิ โรหิณีตี.

“เคเห ภนเตติ.

“กสมา นาคตาติ.

“สรีเร เม ฉวีโรโค อุปปโนนติ ลชชาย นาคตา ภนเตติ.

เถโร “ปกโกสถ นนติ ปกโกสาเปตวา ปฏกณจุกิ ปฏิมุญจิตวา อาคต อเวมาห “โรหิณี กสมา นาคตาสีตี.

“สรีเร เม ภนเต ฉวีโรโค อุปปโน; ตสมา ลชชาย นาคตมहीตี.

“กิ ปน เต ปุณญ กาตุ น วฏฏตีตี.

“กิ กโรมิ ภนเตติ.

“อาสนสาลิ การहीตี.

“กิ คเหตุวาติ.

“กินเต ปสาธนภนชากิ นตตีตี.

“อตถิ ภนเตติ.

“กิมูลนติ.

“ทสสทสสมูลิ ภวิสตีตี.

“เตนหิ ต วิสสชเขตวา อาสนสาลิ การहीตี.

“โก เม ภนเต การเสสตีตี.

เถโร สมเป ฐิต ญูตเก ओโลเกตวา “ตุมหากิ ภาโร โหตุติ อาห.

“ตุมห ปน ภนเต กิ กริสสธาคี.

“อหปี อีเชว ภวิสสามิ, เตนหิ เอตีสสา ทพพสมภาเร อหธาคี.

เต “สาธ ภนเตติ อหริสุ.

เถโร อาสนสาลิ สวิทหนโต โรหิณี อาห “ทวิภูมิโก อาสนสาลิ การेतวา

อุปริ ปทรานิ ทินนกาลโต ปฏฐาย เภฐฐา นิพพธิ สมมุชชิตวา อาสนานิ ปญญาเปหิ, นิพพธิ ปานียฆเณ อุปฏฐาเปหีตี.

สา “สาธ ฆนเตติ ปสาธณภณทกั วิสสุชเชตวา ทวิภูมิกั อาสนสาลั การตวา อุปริ ปทรานั ทินนกาลโต ปฏฐาย
เหฏฐา นิพพธั สมนชชนาทีนิ อกาลิ.

นิพพธั ภิกขุ นิสินทติ.

อถสสา อาสนสาลั สมนชชนตียาว, ฉวีโรโค มิลาถิ.

สา, อาสนสาลาย นิภูฐิตาย, พุทธรูปมุขั ภิกขุสงฆั นิมนเตตวา อาสนสาลั ปุเรตวา
นิสินนสส พุทธรูปมุขสส ภิกขุสงฆสส ปณิถั ขาทนียั โภชนียั อทาลิ.

สตถา กตภตตกัจโจ “กสเสต ทานนติ ปุจฉิ.

“ภคินียา เม ฆนเต โรหิตียาติ.

“สา ปน กนทติ.

“เคเห ฆนเตติ.

“ปกุโกสถ นนติ.

สา อาคนตุ น อิจฉิ.

อถ นั สตถา อนิจฉมานปี ปกุโกสาเปสิเยว,

อาคนตวา จ ปน วนทิตวา นิสินนั อาท “โรหิติ กสมา นาคมิติ.

“สรีเร เม ฆนเต ฉวีโรโค อตถิ, เตน ลชชมานา นาคตมทิติ.

“ขานาสิ ปน ‘กั เต นิสสาย เอส อุปปนโนติ.

“น ขานามิ ฆนเตติ.

“ตว โภธั นิสสาย อุปปนโน เอโสติ.

“กั ปน เม ฆนเต กตนติ.

[บุรพกรรมของพระนางโรหิตี]

[เตนหิ สุณาทิติ.] อถสสา สตถา อติถั อาหริ:

อติเต พารานสิริธโย อคคมहेสี เอภิสสา ธโย นามุกิตถียา อาฆาถั พนธิตวา “ทุกขมสสา อุปปาเทสสามิติ จินเตตวา
มหากจฉุณลานิ อาหาราเปตวา ตั นามุกิตถิ อตตโน สนตักิ ปกุโกสาเปตวา, ยถา สา น ขานาติ,
เอวมสสา สยเน จ ปารูปเน จ ปจจตถรณาทินนจ อนตเรสุ กจฉุฉุณณานิ ฐปาเปสิ, เกหิ กุรุมานา วिय อสสา สรีเรปี โอภริ.

ตัขณณญเวว ตสสา สรีริ อุปปกูปกูปกั คณทาคณทชาตั อโหสิ.

สา กณชุนตติ คนตวา สยเน นปชชि.

ตตราปิสสา กจฉุฉุณณเณหิ ขาทियมานาย, ขรตรา เวทนา อุปปชชि.

ตทา อคคมहेสี โรหิติ อโหสิ.

สตถา อิมิ อตีตํ อหริตฺวา “โรหิณี ตทา ตยา เจตํ กมมํ กตํ, อปฺมตตโกปิ ทิ โกโธ วา อิสสา วา กาทุนํ ยุตฺตฺรฺปาเยวาทิ วตฺวา อิมิ คาลมาห

“โกธํ ชเห, วิปฺชเหยฺย มานํ,
สํโยชนํ สพฺพมตฺติกกเมยฺย,
ตํ นามรูปสฺสมิมสฺซชฺชมานํ,
อภิญฺจนํ นานฺตปฺนตฺติ ทุกฺขาติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “โกธนฺตฺติ: สพฺพาการฺปิ โกธํ นววิธิปํ มานํ ชเหยฺย.

สํโยชนนฺตฺติ: กามราคสํโยชนาทิกํ ทสฺวิธิปํ สพฺพํ สํโยชนํ อตฺติกกเมยฺย.

อสฺซชฺชมานนฺตฺติ: อลคฺคฺมานํ.

โย ทิ “มม รูปํ, มม เวทนาติอาทินา นเยน นามรูปํ คณฺหาติ, ตสฺมิถฺย ภิขฺชฺชมาเน, โสจติ วิหฺญณฺตฺติ; อฺยํ นามรูปสฺสมิ สฺซชฺชติ นาม;
เอวํ อคฺคณฺหนโต ปน น สฺซชฺชติ นาม;

ตํ ปุคฺคํ เอวํ อสฺซชฺชมานํ ราคาทินํ อภาเวน อภิญฺจนํ ทุกฺขา นาม นานฺตปฺนตฺติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺสีสุ.

โรหิณีปิ โสตาปตฺติผล ปตฺติภูตฺติ.

ตํขณฺเวยวสฺสา สฺริริ สุวณฺณวณฺณํ อโหสิ.

[เทพบุตรแย่งนางเทพธิดาโรหิณี]

สา ตโต จุตฺวา ตวตฺตีสภวเน จตฺนุนํ เทวปุตฺตานํ สีมฺนตฺเร นิพฺพตฺติตฺวา ปาสาทิกกา รูปฺโสภคคฺคปฺตฺตา อโหสิ.

จตฺตวโรปิ เทวปุตฺตา ตํ ทิสฺวา อฺปฺปนฺนสิเนหา หุตฺวา “มม สีมาย อนฺโต นิพฺพตฺตา, มม สีมาย อนฺโต นิพฺพตฺตาติ วิวทฺนฺตา สกฺกสฺส เทวธฺมฺโย สนตฺกํ คนฺตฺวา “เทว อิมิ โน นิสฺสาย อฺภูโฆ อฺปฺปนฺโน, ตํ วินิจฺฉินฺถาติ^๑ อาหฺสุ.

สฺกโกปิ ตํ โอลฺเกตฺวาว อฺปฺปนฺนสิเนโห หุตฺวา เอวมาห “อิมาย โว ทิฏฺฐกฺกาลโต ปฏฺฐาย กถํ จิตฺตานิ อฺปฺปนฺนानิตี;

อเถโก อาห “มม ตาว อฺปฺปนฺนํ จิตฺตํ สงคฺคามเกริ วิย สนฺนีสิตฺตํ นาสกฺขิตฺติ.

ทฺติโย “มม จิตฺตํ ปพฺพตฺนทํ วิย สีมํ ปวตฺตติเยวาทิ.

ตฺติโย “มม อิมิสฺสา ทิฏฺฐกฺกาลโต ปฏฺฐาย กกฺกฏฺกสฺส วิย อฺกขิณี นิกฺขมฺสีตฺติ.

จตฺตโต “มม จิตฺตํ เจตฺเตยฺ อฺสฺสาปิตฺทอฺช วิย นิจฺฉลํ ฐฺฐาตุํ นาสกฺขิตฺติ.

อถ เน สฺกโก อาห “ตวตา ตุมหากํ ตาว จิตฺตานิ ปสฺยหฺรฺพานิ;^๒ อหิ ปน อิมิ ลภฺนโต ชีวิสฺสามิ, อลภฺนตฺสส เม มรณํ ภวิสฺสตีติ.

เทวปุตฺตา “มหาราช ตุมหากํ มรณฺเนน อตฺถ นตฺถิตฺติ ตํ สกฺกสฺส วิสฺสชฺเชตฺวา ปกฺกมฺสีสุ.

๑ ส. ย. พยฺหมานานิ.

๒ ส. ย. ปจฺฉินฺทธาติ. ม. วินิจฺฉินฺทธาติ.

สา สกสส ปยา อโหสิ มนาปา.

“อสุกกีฬิ นาม คจจามาติ วุตเต, สกโก ตสสา วจัน ปฏิกขิปิตุ นาสกขิเยวาติ.

โรหิณีขัตติยกณญาวตถ.

๒. อณฺเฏตรภิกขุวตฺถ.

“โย เว อุปฺปติตฺ โกธนฺติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตถา อคฺคาพเว เจตฺติเย วิหรนฺโต อณฺเฏตรํ ภิกขุํ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุตัดต้นไม้ที่เทวดาอยู่]

สตถารา ทิ ภิกขุสงฺฆสฺส เสนาสนเน อนฺนญฺญาเต, ราชคฺหเสฏฺฐิอาทิตฺติ เสนาสนเนสุ การิยมาเนสุ,
เอโก อาฬวโก ภิกขุ อตฺตโน เสนาสนํ กโรนฺโต เอกํ มนาปํ รุกฺขํ ทิสฺวา ฉินฺทิตฺถ อารภิ.

ตตฺถ ปน นิพฺพตฺตา เอกา ตฺรณฺปุตฺตา เทวดา ปุตฺตํ องฺเกนาทาย ฐิตา ยาจิ
“มา เม สามิ วิมานํ ฉินฺท, น สกฺขิสสามิ ปุตฺตํ อาทาย อนาวาสา วิจฺริตฺตฺติ.

โส “อหํ อณฺเฏตฺถ อีทิสํ รุกฺขํ น ลภิสสามิตฺติ ตสฺสา วจฺนํ อนาทยิ.

สา “อิมํ ตาว ทารกํ โอลฺลเกตฺวา โอรฺมิสฺสตีติ ปุตฺตํ รุกฺขสาขาย เปสิ.

โสปี ภิกขุ อุกฺขิตฺตฺพรสฺสุ สฺนธาเรตฺถุ อสฺกโกนฺโต ทารกสฺส พาทุํ ฉินฺทิ.

| เทวดา อุปฺปนฺนพลวโกธา “ปฺหริตฺวา นํ มาเรสฺสามิตฺติ อุกฺโก หตฺถे อุกฺขิปิตฺวา เวนฺนตฺวา จินฺเตสิ

“อโย ภิกขุ สีลฺวา, สจฺจํ อิมํ มาเรสฺสามิ, นิริยคามินิ ภาวิสฺสามิ:

เสสเทวดาปี อตฺตโน รุกฺขํ ฉินฺทเนเต ภิกขุ ทิสฺวา ‘อฺสฺกเทวดาย เวนฺนนาม มารีโต ภิกขุตี มปี ปฺมาณํ กตฺวา ภิกขุ มาเรสฺสนตีติ’;

อโยจ สสฺสามิโก ภิกขุ, สามิกสฺเสว นํ กเถสฺสามิตฺติ อุกฺขิตฺเต หตฺถे อปฺเนตฺวา

โรทฺมานา สตฺถุ สฺนตฺติ กนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. |

อถ นํ สตถา “กึ เทวเตติ อาห.

สา “ภนฺเต ตฺมหากเมว สวาทนํ อิทํ นาม กตฺ, อหํปี ตํ มาเรตฺถุกามา หุตฺวา อิทํ นาม จินฺเตตฺวา อมาเรตฺวาว อีชํคตฺตาติ
สพฺพนฺตํ ปวตฺตี วิตฺถารโต อารฺโรเจสิ.

สตถา ตํ สุตฺวา “สาธฺ สุธา เทวเต, สาธฺ เต กตํ เอวํ อุปฺปนฺนํ โกธํ ภนฺตํ รถํ วิย นิคฺคยฺหมานายาติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“โย เว อุปฺปติตฺ โกธํ รถํ ภนฺตํ ธารเย,

ตมํ สारถิํ พฺรุมิ, รสมิคฺคาโห อิตโร ชโนติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ “อุปฺปติตฺตฺติ: อุปฺปนฺนํ.

รถํ ภนฺตํ วาติ: ยถา นาม เภโก सारถิ อติเวเคน ธารนฺตํ รถํ นิคฺคณฺหิตฺวา ยถิจจํ เปสิ;

เอวํ โย ปฺคฺคโล อุปฺปนฺนํ โกธํ ธารเย นิคฺคณฺหิตฺถุ สกฺโกติ.

ตมหนฺติ: ตํ อหํ สारถิํ พฺรุมิ.

อิตโร ชโนติ: อิตโร ปน ราชอุปฺราชาทินํ รถสารถิ ชโน รสมิคฺคาโห นาม โหติ น อุตฺตมสารถิติ.

เทสนาวสาเน เทวตา โสตาปตติมเล ปติภฺรฺหิ.

สมปตตปริสายปี สาคติกา เทสนา อโหสีติ.

เทวตา ปน โสตาปนฺนา หุตฺวาปี โรทฺมานา อภฺรฺหิ.

อถ นํ สตา “กึ เทวเตติ ปุจฺฉิตฺวา, “ภนฺเต วิมานํ เม นภฺรฺหิ, อิทานิ กึ ภริสฺสามีติ วุตฺเต

“อลิ เทวเต, มา จินฺตยิ, อหนฺเต วิมานํ ทสฺสามีติ เขตฺวเน คนฺรภฺรฺหิสฺมีเป ปุริมทิวเส จุตฺเทวตํ เอกํ รุกฺขํ อปทิสฺนฺโต

“อสุกฺสมิ โอกาเส อสุโก รุกฺโข วิวิตฺโต, ตตฺถ อุกฺคจฺฉาติ อาห.

สา ตตฺถ อุกฺคณฺฉิ.

ตโต ปภฺรฺหฺย “พฺพทฺตติยํ อิมิสฺสา วิมานนฺติ มหฺเสกฺขา เทวตาปี อาคนฺตฺวา ตํ จาเลตฺถุ นาสกฺขิสฺสุ:

สตา ตํ อตฺถุปฺตตี กตฺวา ภิกฺขุณํ ญตฺคามสิกฺขาปทํ ปณฺญเปสีติ.

อณฺเวยตรภิกขุวตฺถ.

๓. อุตตรากุปาสีกาวตถุ.

“อกโกเรน ชินเ โกรชนติ อิมั ฌมมเทสนัน สตุถา เวฬุเน วิหรนโต อุตตราย เคเห กตภตตกิจโจ อุตตรั อุปาสิกั อารพภ กเถสิ.

[นายปุณณะยากจนต้องรับจ้างสุมนเศรษฐี]

ตตราย อนุพพิทกา:

ราชคเห กิร สุมนเสฏฐี นิสสาย ปุณโณ นาม ทลิตุโท ภาตี กตวา ชิวติ.

“ตสส ภริยา จ อุตตรา นาม จ ชิตาติ เทเวเยว เคเห มานุสกา.

อเถกทิวส์ “สตุตทานั นกขตตัม กิพิตพพุนติ ราชคเห โฆสนัน กรีสสุ.

ตัม สตุตวา สุมนเสฏฐี ปาโตว อาคตัม ปุณณัม อามนเตตวา

“ตาท อมหากัม ปริชโน นกขตตัม กิพิตกาโม, ตวั กิ นกขตตัม กิพิสสสิ อุทาหุ ภาตี กริสสสิตี อาห.

“สามิ นกขตตัม นาม สธนัน โหติ, มม ปน เคเห สวาตนาย ยากตมฺพลปิ นตถิ, กิ เม นกขตเตน, โคเณ ลภนโต กสิตุ คมิสสามิติ.

“เตนท โคเณ คณหสสุติ.

โส พลวโคเณ จ นงคลยจ คเหตวา “ภทเท นาครา นกขตตัม กิพุนติ, อหัม ทลิตุทตาย ภาตี กาคัม คมิสสามิ,

มยหปี ตาว อชช ทวิคฺฉณัม นิวาป ปจิตวา ภาตตัม อาหเรยยาสิตี ภริยัม วตวา เขตตัม อคมาสิ.

[พระสารีบุตรเถระไปสงเคราะห์นายปุณณะ]

ตทา สารีปุตตเถโร สตุตทานั นิโรธสมาปนโน ตัมวิวส์ วุฏฐาย “กสส นุ โข อชช มยา สงคหัม กาคัม วุฏฐตีตี โอลเณโต

ปุณณัม อตตโน ญาณชาลสส อนโต ปวิฏฐัม ทิสวา “สทโร นุ โข เอส, สกขิสสตี วา เม สงคหัม กาคุนติ โอลเณโต

ตสส สทฐภาวญจ สงคหัม กาคัม สมตถภาวญจ ตปฺปจฺจยา จสส มหาสมปตติปปฏิลาภัม ญตวา

ปตตจิวรมาทาย ตสส กสนนุฏฐานัม คนตวา อวาภาตฺติเร เอกัม คุมพัม โอลเณโต อญฐาสิ.

ปุณโณ เถโร ทิสวา กสิ รุเปตวา ปญจปฺปติฏฐิตเณ เถโร วนทิตวา “ทนตกญฺเฐน อตโถ ภวิสสตีตี ทนตกญฺเฐน กปฺปิยัม กตวา อทาสิ.

อถสส เถโร ปตตยจ ปริสสวานญจ นีหริตวา อทาสิ.

โส “ปานีเยน อตโถ ภวิสสตีตี ตัม อาทาย ปานีเยน ปริสสาเวตวา อทาสิ.

เถโร จินเตสิ “อโย ปเรสํ ปจฺฉิมเคเห วสตี, สจฺจสส เคหทวารัม คมิสสามิ, อิมสส ภริยา มัม ทญฺเฐน ลภิสสตี;

ยาวสส ภาตตัม อาทาย มคคัม ปฏฺปิขชตี, ตาว อิเรว ภวิสสามิติ.

โส ตตเถว โถกัม วิตินาเมตวา ตสสา มคคารุพฺพหาวัม ญตวา อนโตเนคราภิมุโข ปายาสิ.

[ภรรยาขายปุณณะถวายภัตแก่พระเถระ]

สา อนตรามคเค เถโร ทิสวา จินเตสิ “อปฺเปกทา^๑ เทยจมเม สตี, อโยนัม ปสสามิ, อปฺเปกทา เม อโยนัม ปสสนฺติยา, เทยจมโม น โหติ,

อชช ปน อโย จ ทิฏฺฐุ, เทยจมโม จายิ^๑ อตถิ, กริสสตี นุ โข เม สงคหนติ.

สา ภตตภาชน โอตารตวา เถร์ ปณณปะตติภูตติเตน วณทิตวา “ภนเต อิท สุขี วา ปณตี วาติ อจินเตตวา ทาสสส โว สงคหิ กโรถาติ อาห.

เถโร ปตตี อุปนาเมตวา, ตาย เอเกน หตเถน ภาชนิ ธาเรตวา เอเกน หตเถน ภตตี ททมานาย, อุปทตมภตเต ทินเน,
“อลนติ หตเถน ปตตี ปิทิ.

สา “ภนเต เอโกว ปฏิวโ น สกกา ทวิธา กาคู, ตุมหากิ ทาสสส อธิโลกสงคหิ อกตวา ปโรโลกสงคหิ กโรถ,
นิรวเสสเมว ทาทุกามามหิตี วตวา สพพิ เถรสส ปตเต ปตติภูตติเตวา” “ตุมเหติ ทิภูตติธมมเสว ภาคินี อสสนติ ปตถน อกาสิ.

เถโร “เอว โหตุติ วตวา ฐิตโกว อนูเมทนิ กตวา เอกสมิ อุกทผาสุกกุฏฐาเน นิสิติตวา ภตตกัจจ อกาสิ.

สาปิ นิวตติตวา ตณนุเล ปริเยสิตวา ภตตี ปจิ.

ปณณปิ อทตมกรีสสมตตี ฐานิ กสิตวา ชิฆจฉ สหิตู อสกโกเนโต โคเถน วิสสชเชตวา เอกิ รุกชจฉาย ปวิสิตวา มคค โอลเเกนโต นิสิติ.

อถสส ภริยา ภตตี อาทาย คจจมานา ตี ทิสวาว “เอส ชิฆจฉาย ปิฟิต ม โอลเเกนโต นิสินโน:

สเจ ม ‘อติวีย เต จิรายิตนติ ตชเชตวา ปโตททยภูตติยา ปทริสสตี, มยา กตมม นิตถกั ภวิสสตี, ปฏิกจเจวสส อาโรเจสสามิตี
จिनเตตวา เอวมาท “สามิ อชเชกทิวส จิตตี ปสาเทหิ, มา มยา กตมม นิตถกั อกาสิ;

อห ทิ ปาโตว เต ภตตี อาทนายตี อนตรามคเค ธมมเสนาปตี ทิสวา ตว ภตตี ตสส ทตวา ปน คนตวา ภตตี ปจิตวา อาคตา,
ปสาเทหิ สามิ จิตตุนติ.

โส “กั วเทสิ ภาเทติ ปุจฉิตวา ปน ตมตถิ สุตวา “ภทเท สาธ วต เต กตี มม ภตตี อยยสส ททมานาย,

มยาปิสส อชช ปาโตว ทตตกกุฏจ มุชทกจ ทินนุนติ ปสนนมานโส ตี วจนิ อภินนทิตวา

อุสสุเร ลทธภตตตาย กิลนตกาโย ตสสา องเก สีส กตวา นิทพิ โอกกมิ.

[ทานของ ๒ สามีภรรยาอำนวยผลในวันนั้น]

อถสส ปาโตว กสิตฐานิ ปัสจจณณิ อุปาทาย สพพิ รตตสุวณณิ กณิกการปุพพราสิ วิย โสภมานิ อภูฐาสิ.

โส ปพพิโธ โอลเเกตวา ภริยามาท

“ภทเท เอตี กสิตฐานิ สพพิ มม สุวณณิ หุตวา ปณณายติ, กิณนุ โช เม อติอุสสุเร ลทธภตตตาย อกชินนิ ภมุนตีติ.

[สาปิ] “มยหิปี เอวเมว ปณณายตีติ.

โส อภูฐาย ตตถ คนตวา เอกิ ปินนพิ คเหตุวา นงคสเส ปทริตวา สุวณณภาว ญตวา

“อโห อยยสส ธมมเสนาปตีสส ทินนทานเนน อชเชว วิปาโก ทสสิโต, น โช ปน สกกา เอตตกั ธนั ปฏิจจาทเตวา ปริภุชิตุนติ

ภริยาย อาภตี ภตตปาที สุวณณสส ปุเรตวา ราชกุลิ คนตวา รณญา กโตกาโส ปวิสิตวา ราชานิ อภิวาทเตวา, “กั ตาตาติ วุตเต,

“เทว อชช มยา กสิตฐานิ สพพิ สุวณณภริตเมว หุตวา ฐิตี, สุวณณิ อาทราเปตติ วภูตตีติ.

“โกสิ ตวนติ.

“ปณโนน นามาหนติ.

“กั ปน เต อชช กตุนติ.

“ธมมเสนาปตีสส เม อชช ปาโตว ทตตกกุฏ มุชทก จ ทินนุ, ภริยายปิ เม มยหิ อาทรณภตตี ตสเสว ทินนุนติ.

ตั้ง สุตวา ราชา “อชเชว กิร โภ ฆมมเสนาปตีสส ทินนทานเนน วิปาโก ทสสิโตติ วตวา “ตาท กิ โกรมีติ ปุจฉิ.

“พหุณี สกภูสทสสานิ ปหิณิตวา สุวณณํ ออาหาราเปถาติ.

ราชา สกภูานิ ปหิณิ.

ราชปุริเสสสุ “รณโณ สนตกนฺติ คณฺหนเตสฺ, คหิตคคหิตํ มตฺติกาเว โหติ.

เต คนตวา รณโณ อารโจะตวา “ตุมเหหิ กิณฺติ วตวา คหิตนฺติ ปุฏฺฐา “ตุมหากํ สนตกนฺติ อากฺสุ.

“น มยหํ [ตาทา] สนตกํ, คจฉณ, ‘ปุณณสส สนตกนฺติ วตวา คณฺหนเถาติ.

เต ตถา กิริสฺ.

คหิตคคหิตํ สุวณณเมเว อโหสิ.

ตั้ง สพฺพํ อหาริตวา ราชงคณฺเ ราชี อกฺสุ.

อสีตีหตฺถพฺเพโธ ราชี อโหสิ.

[นายปุณณะได้รับตำแหน่งเศรษฐี]

ราชา นาคเร สนนฺิปาเตตวา “อิมสมี นคเร อตฺถิ กสฺสจฺจิ เอตตํ สุวณณนฺติ.

“นตฺถิ เทวาติ.

“กิ ปนสส ทาทุ วฏฺฐตีติ.

“เสฏฺฐิจฉตฺตํ เทวาติ.

ราชา “พฺพชฺชนเสฏฺฐี นาม โหตฺติ มหฺนฺเตน โภเคน สพฺพิ ตสฺส เสฏฺฐิจฉตฺตํ อทาสิ.

อถ นํ โส อาท มย เทเว เอตตํ กาลํ ปฺรกุเล วสิมฺหา, วสนภูฏานํ โน เทธาติ.

“เตนหิ ปสฺส, ทกฺขิณโต เอส คุมฺโพ ปณฺญายติ, เอตํ หาราเปตวา เคหํ กาทเรหิติ ปุราณเสฏฺฐิสฺส เคหภูฏานํ อากิภฺปิ.

โส ตสมี ฐานเ กติปาเทเนเว เคหํ กาทเรตวา เคหปฺเวสนมงฺคลยจ ฉตตมงฺคลยจ เอกโตว กโรนฺโต

สตตาทํ พุทฺธปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ อทาสิ.

อถสส สตถา ทานานฺโมทนํ กโรนฺโต อนฺนุพฺพุพิถํ กเถสิ.

ธมฺมกถาวสาเน “ปุณณเสฏฺฐี จ ภริยา จสฺส ธีตา จ อุตฺตราติ ตโยปิ ชนา โสตาปนฺนา อเหสิ

[ธิดापुณณะเศรษฐีได้เป็นภรรยาสุมนเศรษฐี]

อปรภาเค ราชคหเสฏฺฐี ปุณณเสฏฺฐีโน ธีตรํ อตฺตโน ปุตฺตสฺส วาเรสิ.

โส “นารํ ทสสามีติ วตวา, “มา เอวํ กโรตฺ, เอตตํ กาลํ อมฺเห นิสฺสาย วสนเตเนเว เต สมฺปตฺติ ลทฺธา, เทตฺ เม ปุตฺตสฺส ธีตรนฺติ วุต

เต, “โส มิจฉาทิภฺฐิโก, มม ธีตา ตีหิ รตนฺเห วินา วตฺติตฺตํ น สกโกติ, เนวสฺส ธีตรํ ทสสามีติ อาท.

อถ นํ พหุ เสฏฺฐิคหปติกาทโย กุลปุตฺตา “มา เตน สพฺพิ วิสฺสาสํ กิณฺหิ, เทหิสฺส ธีตรนฺติ ยาจิสฺ.

โส เตสํ วจนํ สมปฺภิจฺฉิตฺวา อาสาฬหปุณฺณมํยาญํ ชีตฺรํ อทาสี.

สา ปตฺติกฺลํ คตฺกาลโต ปุณฺณาย ภิกฺขุํ วา ภิกฺขุณี วา อฺปฺสงฺกมิตฺตํ ทานํ วา ทาตุํ ฌมฺมํ วา โสตุํ นาลตฺถ.

เอวํ อพฺพตฺติเยสุ มาเสสุ วิตฺตวตฺเตสุ, สา สฺนฺตฺติเก จฺฐิตํ ปฺริจาริกํ ปุจฺฉิ “อิทา นิ กิตฺตํ อนฺโตวสฺสํ อวสิฏฺฐนฺติ.

“อพฺพตฺตมาโส อຍေတိ.

สา ปิตุํ สาสนํ ปหฺนฺติ “กสฺมา มํ เอวรฺูเป พฺนฺชานาคาเร ปกฺขิปีสุ? วรํ มํ ลกฺขณาหตํ กตฺวา ปเรสํ ทาสี สาเวตฺตํ,
น เอวรฺูปสฺส มิจฺฉาพิฏฺฐิกฺกุลสฺส ทาตุํ [วรํ], อาคตฺกาลโต ปุณฺณาย ภิกฺขุทสฺสนาทีสุ เอกํปี ปุณฺณํ กาคฺตุํ น ลภามิตี.

อถสฺสา ปิตฺตา “ทุกฺขิตา วต เม ชีตาติ อนตฺตมฺนตํ ปเวเทตฺวา ปญฺจทส กหาปณสทสฺสา นิ เปเสสิ

“อิมสฺมํ นฺครํ สิริมา นาม คณิกา อตฺถิ, ‘เทวสิกํ สทสฺสํ คณฺหาตี อิมฺเหติ กหาปณฺเหตี ตํ อาเนตฺวา สามิกสฺส ปทฺปฺริจาริกํ กตฺวา
สยํ ปุณฺณญานี กโรตฺตุตี.

สา สิริมํ ปกฺโกสาเปตฺวา “สหายิกํ อิมํ กหาปณฺ คเหตฺวา อิมํ อพฺพตฺตมาสํ ตว สหายิกํ ปฺริจฺราหิตี อาห.

สา “สาธฺตุตี สมปฺภิจฺฉิ.

สา ตํ อาทาย สามิกสฺส สฺนฺตฺติกํ คณฺทฺวา, เตน สิริมํ ทิสฺวา “กิมิทฺถตี วุตฺเต, “สามิ อิมํ อพฺพตฺตมาสํ มม สหายิกา ตุมฺเห ปฺริจฺรตฺ, อหํ ปน อิมํ อพฺพตฺตมาสํ ทานญฺเจว ทาตุํ กามา ฌมฺมญฺจ โสตุํ กามาตี อาห.

โส ตํ อภिरูปี [อิตฺถิ] ทิสฺวา อฺปฺปนฺนสิเนโห “สาธฺตุตี สมปฺภิจฺฉิ.

[นางอุตตราได้โอกาสทำบุญ]

อุตฺตราปิ โข พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา “ภนฺเต อิมํ อพฺพตฺตมาสํ อณฺญตฺถ อคฺนฺทฺวา อิเชว ภิกฺขา คเหตฺพพาตี
สตฺถุ ปฺฏิญฺญํ คเหตฺวา “อิโตทา นิ ปุณฺณาย ยาว มหาปวารณา, ดาว สตฺถารํ อฺปฺภูจฺจาตุํ ฌมฺมญฺจ โสตุํ ลภิสฺสามิตี ตฺถุจฺจมานสา
“เอวํ ยาตุํ ปจฺจ, เอวํ ปุเว ปจฺจตี มหานเส สทฺพทิจฺจานี สวิทฺหนฺตี วิจฺรตี.

อถสฺสา สามิโก “เสว ปวารณา ภวิสฺสตีตี มหานสาภิมุโข วาตปาเน จฺฐิตฺวา “กิณฺนุ โข กโรนฺตี สา อนฺธพาลา วิจฺรตีตี

โวลเกนโต ตํ เสฏฺฐิชีตฺรํ เสทฺกิลินฺนํ ฉาริกาย โอลเกนญํ องฺคารมสิมฺกฺขิตํ ตถา สวิทฺหิตฺวา วิจฺรมาณํ ทิสฺวา

“อโห อนฺธพาลา เอวรฺูเป จฺฐานํ อิมํ สิริสมปตฺตี นานุโภตี, ‘มฺนุชฺกสมฺเนน อฺปฺภูจฺจิสฺสามิตี ตฺถุจฺจิตฺตา วิจฺรตีตี หสิตฺวา อปคณฺฉิ.

ตสฺมि อปคเต, ตสฺส สฺนฺตฺติเก จฺฐิตา สิริมา “กิณฺนุ โข โอลเกตฺวา เอส หสิตี เตเนว วาตปาเนน โอลเกนตี อุตฺตรํ ทิสฺวา

“อิมํ โอลเกตฺวา อิมินา หสิตํ, อทฺธา อิมสฺส เอตาย สทฺธิ สนฺถโว อตฺถิตี จินฺเตสิ.

[นางสิริมาหึงนางอุตตรา เอาเนยใสเตีอตรด]

สา กิร อพฺพตฺตมาสํ ตสฺมि คเห พาทฺริกอิตฺถิ หุตฺวา วสฺมานาปี ตํ สมปตฺตี อฺนุภวมาณา อตฺตโน พาทฺริกอิตฺถิภาวํ อชานิตฺวา

“อหํ ฆรสามินิตี สญฺญมกาสิ.

สา อุตฺตราย อาฆาตํ พนฺชิตฺวา “ทุกฺขมสฺสา อฺปฺปาเทสฺสามิตี ปาสาทา โอรุยฺห มหานสํ ปวิสิตฺวา

ปฺวปจฺนภูจฺจาเน ปกฺกภูจฺจิตํ สปปี กภูจฺจนา อาทาย อุตฺตรากิมฺขี” ปายาสี.

อุตตรา ตํ อคจฺจนฺตี ทิสฺวา “มม สหายิกาย มยหํ มหาอุปกโร กโรตฺ; จกฺกวาฬํ อติสมฺพารํ, พรหมโลโก อติเน็จ, มม ปน สหายิกาย คฺฉินฺวา มหนฺโต; อหฺยฺติ เอตํ นิสฺสาย ทานญจ ทาคฺ์ ฐมฺมญจ โสตุํ ลภี; สเจ มม เอติสฺสา อุปริ โภโธ อตฺถิ, อิทํ สปิ มํ ททฺ; สเจ นตฺถิ, มา ททฺตุติ ตํ เมตฺตาย ฝริ.

ตาย ตสฺสา มตฺถเก อาสิตฺตํ ปกฺกภูจฺจิสฺสปี สิตฺทกํ วยิ อโหสิ.

อถ นํ “อิทํ สิตฺลํ ภาวิสฺสตีติ ปุน กฺภฺจฺจํ ปุเรตฺวา อาทาย อคจฺจนฺตี อุตฺตราย ทาสีโย ทิสฺวา “อเปหิ ทฺพพินฺนิตฺ, น ตฺวํ อมฺหากํ อยฺยาย อุปริ ปกฺกภูจฺจิสฺสปี อาสิณฺจิตฺ์ อญฺจวิกาติ สนฺตฺชเชนฺตีโย อีโต จีโต จ อญฺจาย หตฺถเอหิ จ ปาเทหิ จ โปเถตฺวา ภูมियํ ปาเตสฺ.

อุตตรา ตา วาเรตุํ นาสกฺขิ.

อถสฺสา อุปริ จฺฐิตา สพฺพา ทาสีโย ปฏฺิพาหิตฺวา “กิสฺส เต เอวรूपิ ภารियํ กम्मํ กตฺนตี สิริมํ โววิทฺวา อญฺโหนทเกน นหาเปตฺวา สตฺปากเตเลน อพฺภณฺขิ.

[นางสิริมารู้สึกตัว ขอโทษนางอุตตรา]

ตสมิํ ขณฺเ สฺวา อตฺตโน พาทิริตฺถิภาวํ ญตฺวา จินฺเตสิ

“มยา ภารियํ กम्मํ กตํ สามิกสฺส หสิตฺมตฺตการณฺมา อิมิสฺสา อุปริ ปกฺกภูจฺจิสฺสปี อาสิณฺจนฺตฺยา,

อโย ‘คณฺหถ นนฺตี ทาสีโย น อาณาเปตฺวา มํ วิหฺรณฺนกาเลปิ สพฺพา ทาสีโย ปฏฺิพาหิตฺวา มยหํ กตฺตพฺพเมว อกาสิ; สจฺหา อิมํ น ขมาเปสฺสามิ, มุทฺธา เม สตฺตธา ฝเลยฺยาติ ตสฺสา ปาทฺมุเล นิปฺชฺชิตฺวา “อโยเย ขมาหิ เมติ อาห.

“อหํ สปีติกา ธิตา. ปีตริ ขมนฺเต, ขมิสฺสามิติ.

“โหตุ อโยเย, ปีตริปี เต ปุณฺณเสฏฺฐิ ขมาเปสฺสามิติ.

“ปุณฺโณ มม วฏฺเฏ ชนฺกปีตา, วิวฏฺเฏ ชนฺกปีตริ ขมนฺเต, ปนาหํ ขมิสฺสามิติ.

“โก ปน เต วิวฏฺเฏ ชนฺกปีตาคิ.

“สมฺมาสมฺพุโรติ.

“มยหํ เตน สทฺธิ วิสฺสาโส นตฺถิติ.

“อหํ กริสฺสามิ,* สตฺถา เสว ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย อิจาคมิสฺสตี; ตฺวํ ยถาลทฺธํ สกฺการํ คเหตุวา อีเชว อาคนฺตฺวา ตํ ขมาเปหิติ.

[นางสิริมาขอให้พระศาสดาทรงอดโทษ]

สฺวา “สาธฺ อโยเยติ อญฺจาย อตฺตโน เคหํ คนฺตฺวา ปญฺจสตา ปริวาริตฺถิโย อาณาเปตฺวา

นानาวิธานิ ขาทฺเณยานิ เจว สฺสุเปยฺยานิ จ สมฺปาเทตฺวา ปุนทิวเส ตํ สกฺการํ อาทาย อุตฺตราย เคหํ อาคนฺตฺวา พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปตฺเต ปติฏฺฐาเปตุํ อวิสฺหนตี อญฺจาสิ.

ตํ สพฺพํ คเหตุวา อุตฺตรา สิวทฺหิ.

สิริมา ภตฺตกิกฺจาวสานเณ สทฺธิ ปริวารเณ สตฺถุ ปาทฺมุเล นิปฺชฺชิ.

๑ อีโต ปรี “ยถาติ ปเทน ภาวิตพฺพ.

อถ นํ สตถา ปุจฺฉิ “โก เต อปฺราโรตี.

“ภนฺเต มยา ทิโย อิทฺทนาม กตฺ. อถ เม สหายิกา มํ วิหฺรฺยูมาณา ทาสฺโย นฺวาเรตฺวา มยฺหํ อุกฺการเมว อกาสิ,
สาหํ อิมิสฺสา कुณฺํ ซานิตฺวา อิมํ ซมาเปสิ, อถ มํ เอสา ‘ตฺมฺहेสุ ซมนฺเตสุ, ซมิสฺสามิตี อาหาตี.

“เอวํ กิร อุตฺตเรตี.

“อาม ภนฺเต, ทิโย สีเส เม สหายิกาย ปกฺกฺกฺจฺจิตฺสปี อาสิตฺตฺนตี.

“อถ ตยา กี จินฺติตฺนตี.

“จกฺกวาฬ อติสมฺพารํ, พฺรหฺมโลโก อติเน็จ, มม สหายิกาย คุโณว มหนฺโต; อหฺลหิ เอตํ นิสฺสาย ทานญจ ทาตุ ฐมฺมญจ โสตุํ อลตฺถํ;
สเจ เม อิมิสฺสา อฺปฺริ โกโร อตฺถิ, อิท มํ ซาทฺตุ, โน เจ, มา ซาทฺตุตี เอวํ จินฺเตตฺวา อิมํ เมตฺตตาย ผริ ภนฺเตตี.

สตถา “สาธุ สาธุ อุตฺตเร, เอวํ โกธํ ซินฺตุ วฏฺฏตี; โกโร หิ นาม อกฺโกเรน, อกฺโกสกฺปฺริภาสโก อนกฺโกสเนน อปฺริภาสเนน,
ถทฺมจฺฉริ อตฺตโน สนฺตกฺสฺส ทาเนน ซินฺตพฺโพ, มฺสวาที สจฺจวจเนน ซินฺตพฺโพตี วตฺวา อิมํ คาถมาท

“อกฺโกเรน ซิเน โกธํ, อสารุํ สารุณา ซิเน,
ซิเน กทฺริยํ ทาเนน, สจฺเจนาสิกฺวาทีนฺตี.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ “อกฺโกเรนาตี: โกธโน หิ ปุคฺคโล อกฺโกเรน หุตฺวา ซินฺตพฺโพ. อสารุ อภทฺทโก ภทฺทเกน หุตฺวา,
กทฺริโย ถทฺมจฺฉริ อตฺตโน สนฺตกฺสฺส จาคจิตฺเตน, อลิกฺวาที สจฺจวจเนน ซินฺตพฺโพ;

ตสมฺมา เอวมาท “อกฺโกเรน ซิเน โกธํ ๗เปฯ สจฺเจนาสิกฺวาทีนฺตี.

เทสนาวสาเน สิริมา สทฺธี ปญฺจสตาหิ อิตฺถิหิ โสตาปตฺติผลฺเล ปติฏฺฐหิตี.

อุตตราอุปาสีกาวัตถุ.

๔. โมคคัลลานตเถรปญหวัตถุ.

“สจฺจํ ภณฺเต อิมํ ฌมฺมเทสํ สตถา เขตฺวเน วิหรนฺโต มหาโมคคัลลานตเถรสฺส ปญฺหํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระโมคคัลลานะไปเทวโลก]

เอกสฺมี หิ สมเย เถโร เทวจาริกํ คนฺตฺวา มหฺเสสฺสชฺชาย เทวธิตาย วิมานทฺวาเร ฐิตฺวา ตํ อตฺตโน สนฺติกํ อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ฐิตํ เอวมาห
“เทวธิตฺเต มหฺตี เต สมปตฺติ, ก็ กมฺมํ กตฺวา ลทฺธาติ.

“มา มํ ภนฺเต ปุจฺฉถาติ.

เทวธิตา กิร อตฺตโน ปริตฺตกมฺเมเน ลชฺชมานา เอวํ วทฺติ.

สา ปน เถเรณ “กเถหิเยวาทิ วุจฺจมานา อาห “ภนฺเต มยา เนว ทานํ ทินฺนํ, น ปุชฺชา กตา, น ฌมฺโม สฺสูโต; เภวลํ สจฺจมตฺตํ รกฺขิตฺนติ.

เถโร อญฺญานิปี วิมานทฺวารานิ คนฺตฺวา อากตาคตา อปราปี เทวธิตโร ปุจฺฉิ.

ตาสุปี ตเถว นิคฺคหิตฺวา เถโร ปฏฺิพาหิตุํ อสฺสโกนฺตฺสึ, เอกา ตาว อาห

“ภนฺเต มยา ทานาหิสุ กตํ นาม นตฺถิ, อหํ ปน กสฺสปพฺพุทฺธกาเล ปฺรสฺส ทาสี อโหสิ.

ตสฺสา เม สามิโก อติวिय จณฺโฑ ฆรฺุโส คหิตคฺคหิตฺเตเนว ภูมฺเฐน วา กลิงฺคเรณ วา สีสํ ภินฺทติ,

สาหํ, อุบฺปนฺเน โภเป, ‘เอส ตว สามิโก ลกฺขณาหตํ วา ตํ กาทุํ นาสาหิณี วา เต ฉินฺทิตุํ อิสฺสโร, มา กุชฺฉิตฺติ

อตฺตานเมว ปฺริภาสิตฺวา โภปี นาม นากาสี; เตเน เม อยํ สมปตฺติ ลทฺธาติ.

อปฺรา อาห “อหํ ภนฺเต อุจฺฉุกฺเขตฺตํ รกฺขมานา เอกสฺส ภิกฺขุโน เอกํ อุจฺฉุยฺภฺรฺุชฺฐิ อทาสี; อปฺรา ‘เอกํ ทิมฺพฺรฺุสฺสํ อทาสี;

อปฺรา ‘เอกํ เอลาฬุํ อทาสี; อปฺรา ‘เอกํ ฆารุสฺสํ อทาสี; อปฺรา ‘เอกํ มุลกมฺภฺรฺุชฺฐิ อทาสี; อปฺรา ‘เอกํ นิมฺพมฺภฺรฺุชฺฐิ อทาสินฺติ

อาทินา นเยน อตฺตนา อตฺตนา กตํ ปริตฺตกํ ทานํ อาโรเจตฺวา “อิมินา การเณน อมเหหิ อยํ สมปตฺติ ลทฺธาติ อหํสุ.

[กล่าวคำสัตย์เท่านั้นก็ไปสวรรค์ได้]

เถโร ตาหิ กตกมฺมํ สุตฺวา สคฺคโต โอตฺริตฺวา สตถารํ อุปสงกมิตฺวา ปุจฺฉิ

“สกกา นุ โข ภนฺเต สจฺจกณฺมตฺเตเน โภปนิพฺพาปนมตฺเตเน อติปริตฺตเกเน ทิมฺพฺรฺุสกาทิตานมตฺเตเน ทิพฺพสมปตฺติ ลทฺฐนฺติ.

“กสฺมา มํ โมคคัลลาน ปุจฺฉสิ? นนุ เต เทวธิตาหิ อยมฺตฺถิ กถิตฺติ.

“อาม ภนฺเต, ลพฺภติ มญฺญเเ อตฺตเกเน ทิพฺพสมปตฺติติ.

อถ นํ สตถา “โมคคัลลาน สจฺจมตฺตํ กเถตฺวาปี โภปมตฺตํ ชหิตฺวาปี ปริตฺตกํ ทานํ ทตฺวาปี เทวโลกํ คจฺฉติเยวาทิ วตฺวา
อิมํ คาถมาห

“สจฺจํ ภณฺ, น กุชฺฉเมยฺย, ทชฺชา อปฺปปี ยาจิโต,

เอเตหิ ตีหิ ฐฺานเหหิ คจฺฉเ เทวาน สนฺติเกติ.

[แก้อรธ]

ตถถ “สจฺจํ ภณฺเต: สจฺจํ ทิเปยฺย โวหเรยฺย. “สจฺเจ ปติภฺรฺุชฺฐเหยยาติ อตฺถิ.

น กุชฌเมยยาติ: ปรสฺส น กุชฌเมยฺย.

ยาจิจฺฉิตฺติ: ยาจกา นาม สีลวนฺโต ปพฺพชิตฺตา.

เต หิ กิณฺจาปี “เทถาติ อยาจิตฺวาว ฆรทฺวาเร ติฏฺฐนฺติ, อตฺถโต ปน ยาจนฺติเยว นาม;
เอวํ สีลวนฺเตหิ ยาจิจฺฉิตฺติ, อปฺปสฺมีปี เทยฺยธมฺเม วิชฺชมาเน, อปฺปมตฺตกมฺปี ทเทยฺย.

เอเตหิ ตีหิตฺติ: เอเตสุ เอเกนาปี การเณน เทวโลกํ คจฺเจยฺยาติ อตฺถโถ.

เทสนาวसान พหู โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปุณฺนีสูติ.

โมคคัลลานตเถรปฬหตถ.

๕. ภิกขุทีปฎฐุปถพหตถุ.

“อหีสกา เยติ อิมं ธรรมเทศนํ สตถา สาเกตํ นิสสาय อถขนวนเน วิหรนโต ภิกขุทีปฎฐุปถพห อารพภ กเถสิ.

[สองฝั่งเมียแสดงตนเป็นพุทธบิดาและพุทธมารดา]

ภควโต กิร ภิกขุสงฆปริวุตตสฺส สาเกตํ ปินฺทหาย ปวิสนกาเล เอโก สาเกตวาสิ มหลลภพราหมโณ นครโต นิภขมนโต
อนตรทวาเร ทสพลํ ทิสวา ปาเทสุ นิปิตฺตวา โคปฺมเกสุ ทพฺพํ คเหตุวา “ตาท นนุ นาม ปุตฺเตหิ ชินฺณกาเล มาตาปิตโร ปฏฺิขคฺคิตพฺพา;
กสฺมา เอตฺตํ กาลํ อมฺหากํ อตฺตานํ น ทสฺเสสิ? มยา ตาว ทิฏฺฐโอสฺสิ, มาตริปี ปสฺสิดุํ เอหิตฺติ สตถารํ คเหตุวา อตฺตโน เคหํ อคฺมาสิ.

สตถา ตตถ คนฺตวา ปถญฺตเต อาสเน นิสฺสิทฺติ สทฺธิ ภิกขุสงฺฆเณ.

พราหมณิปี อาคนฺตวา สตถุ ปาเทสุ นิปิตฺตวา “ตาท เอตฺตํ กาลํ กหํ คโตสิ? นนุ นาม มาตาปิตโร มหลลภกาเล อุปฏฺฐาตพฺพาติ
วตฺวา ปุตฺตธิตโร “เอถ, ภาตฺรํ วทนฺถาติ วทนฺทาเปสิ.

เต อุโภปี ตฺถุฏฺฐมานสา พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกขุสงฺฆํ ปวิสิตฺตวา “ภนฺเต อีหเว นิพฺพธํ ภิกขุํ คนฺถาติ วตฺวา,

“พุทฺธา นาม เอกภูฏฺฐาเนยเว นิพฺพธํ ภิกขุํ น คนฺถนฺตฺติ วุตฺเต,

“เตนหิ ภนฺเต เย โว นิมนฺเตตุํ อาคจฺจนฺติ, เต อมฺหากํ สนฺติเก ปหิณฺเวยยาถาติ อาหํสุ.

สตถา ตโต ปฏฺฐาย นิมนฺเตตุํ อาคเต “คนฺตวา พฺราหมณฺสสฺส อาโรจฺเจถาติ เปเสสิ.

เต คนฺตวา “มย สฺวตนาย สตถารํ นิมนฺเตมาติ พฺราหมณํ วทนฺติ.

พฺราหมโณ ปุนทิวเส อตฺตโน เคหโต ภาตฺตภาชนฺสุเปยฺยภาชนานิ อาทาย สตถุ นิสฺสิทฺนฏฺฐานํ คจฺจติ.

อถญฺตถ ปน นิมนฺตเน อสฺติ, สตถา พฺราหมณฺสเสว เคเห ภาตฺตกิจฺจํ กโรติ.

เต อุโภปี อตฺตโน เทยฺยธมฺมํ นิจฺจกาลํ ตถาคตสฺส เทนฺตา ธรรมกถํ สฺถนฺตนา อนาคามิผลํ ปาปุณฺสีสุ.

[พระศาสดาตรัสบุพพประวัติของพราหมณ์]

ภิกขุ ธรรมสภายํ กถํ สมฺภูฏฺฐาเปสุ “อาวุโส อสุโก นาม พฺราหมโณ ‘ตถาคตสฺส สุทฺโธโชน ปิตา, มหามายา มาตาติ ชานาติ,
ชานนฺโตว สทฺธิ พฺราหมณฺนิยา ตถาคตํ ‘อมฺหากํ ปุตฺโตติ วทฺติ, สตถาปี ตถเว อธิวาเสสิ; กิณฺนุโข การณฺติ.

สตถา เตสํ กถํ สุตฺวา “ภิกขเว อุโภปี เต อตฺตโน ปุตฺตเมว ‘ปุตฺโตติ วทนฺตฺติ วตฺวา อตีตํ อาหริ”

“ภิกขเว อยํ พฺราหมโณ อตีเต นิรฺนตฺรํ ปถจฺจ ชาทิสฺตานิ มยฺหํ ปิตา อโหสิ, ปถจฺจ ชาทิสฺตานิ จุลฺลปิตา, ปถจฺจ ชาทิสฺตานิ มหาปิตา;

สาปี พฺราหมณิ นิรฺนตฺรเมว ปถจฺจ ชาทิสฺตานิ มยฺหํ มาตา อโหสิ, ปถจฺจ ชาทิสฺตานิ จุลฺลมาตา, ปถจฺจ ชาทิสฺตานิ มหามาตา;

เอวาทํ ทิยชฺชชาทิสฺสสฺส พฺราหมณฺสสฺส หตฺถे สํวชฺโฆ, ทิยชฺชชาทิสฺสสฺส พฺราหมณฺนิยา หตฺถे สํวชฺโฆติ

ตีณิ ชาทิสฺสสฺสานิ เตสํ ปุตฺตภาวํ ทสฺเสตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“ยสมิ มโน นวิสฺติ,

จิตฺตญฺจาปี ปสฺสิทฺติ,

อทิฏฺฐปฺพเพก โปเส

กามํ ตสมิปี วิสฺเส.

ปุพเพ สนฺนิวาเสณ ปจฺจุปนฺนทีเตน วา
เอวณฺตํ ชายเต เปมํ อุปปลวํ ยโถทเกติ.

[พระศาสดาเสด็จไปสู่ที่เฝ้าศพของพราหมณ์]

สตถา เตมาสเมว ตํ กุลํ นิสสาย วิหาสี.

เต อุโภปี อรหตฺตํ สจฺฉิกตฺวา ปรินิพฺพายีสุ.

อถ เนสํ มหาสกฺกาโร กตฺวา อุโภปี เอกกฺฎาการเมว อาโรเปตฺวา นีหรีสุ.

สตถาปิ ปณฺจสตฺถิกฺขุปริวาโร เตหิ สหฺธิเยว อาพาหนํ อคฺมาสี.

“พุทฺธานํ กิโร มาตาปิตโร กาลกตฺตาติ มหาชโน นิกฺขมิ.

สตถา อาพาหนสมิเป เอกํ सालํ ปวิสิตฺวา อฏฺฐาสี.

มนุสฺสา สตถารํ วณฺทิตฺวา เอกมนฺเต รุตฺวา “ภนฺเต ‘มาตาปิตโร โว กาลกตฺตาติ มา จินฺตยิตฺถาติ สตถารา สหฺธิ ปฏฺิสนฺถารํ กโรนฺติ.

[พระศาสดาตรัสขรรษาสูตร]

สตถา เต “มา เอวํ อวฺจตุตฺถาติ อปฺปฏิกฺขิปิตฺวาว ปริสาย อชฺฌมาสยํ โอลเกตฺวา ตํขณฺณารูปํ ฐมฺมํ เทเสนโต

“อปปี วต ชีวิตํ อิหํ, โอรํ วสสสตฺวาปิ มียติ,
โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ, อถโข โส ขรสาปิ มียตีติ

อิหํ ขรสาสุตฺตํ กเถสี.

เทสนาวสาเน จตฺราสีติยา ปาณสฺสสฺสาณํ ฐมฺมาภิสฺมโย อโหสี.

ภิกฺขุ พฺราหมณฺสฺส จ พฺราหมณฺนิยา จ ปรินิพฺพุตฺถาวํ อชานฺนตา “ภนฺเต เตสํ โโก อภิสฺมปรายฺยติ ปุจฺฉีสุ.

[พระอเสขมุนีไปสู่ฐานะที่ไม่จติ]

สตถา “ภิกฺขเว เอวรूपานํ อเสขมฺุณินํ อภิสฺมปรายฺย นาม นตฺถิ, เอวรूपํ หิ อจฺจุตํ อมตํ มหานิพฺพานเมว ปาปุณฺนตีติ วตฺวา
อิมํ คาถมาห

“อหีสกา เย มฺุณโย นิจฺจํ กาเยน สํวฺตฺตา,
เต ยนฺติ อจฺจุตํ ฐานํ, ยตถ คนฺตฺวา น โสจเรติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “มฺุณโยติ: โมนฺยยุปฺปฏิปทาเย มคฺคผลปฺปตฺตา อเสขมฺุณโย.

กาเยนาติ: เทสนามตฺตเมเวตํ. “ตีหิปี ทฺวาเรหิ สํวฺตฺตาติ อตฺถโถ.

อจฺจุตฺนฺติ: สสฺสตี.

ฐานนติ: อกุปฎฐานํ ฐฎฐานํ.

ยตถาติ: ยสมิ คนตวา น โสจนติ น วิหณณติ, ตํ นิพพานฎฐานํ คจจนติติ อตโต.

เทสนาวसान พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสติ.

ภิกขุทีปฎฐปญหวตถุ.

๖. ปุณณทาสีวตถุ.

“สทา ซาครมานานนุติ อิมั ฌมฺมเทสนัน สตถา คิซมฺกฺกุญฺเฏ ปพฺพเต วิหรนฺโต ปุณฺณํ นาม ราซคหเสฏฺฐิโน ทาสี อารพฺภ กเถสิ.

[นางปุณณาถวายขนมร่าแต่พระพุทธเจ้า]

ตสฺสา กิร เอกทิวสั โภฏฺฆนตถาย พฺหุ วีหิ อทาสี.

สา รตตี ปทึป ซาเลตฺวา วีหิ โภฏฺฆนฺตตี วิสสมนตถาย เสทตฺนเตน คตเตน พหิ วาเต อฏฺฐาสี.

ตสมิ สมเย ทพฺโพ มลลปฺตโต ภิกฺขุณฺเฏ เสนาสนปฺปญฺญาปโก โทติ.

โส ฌมฺมํ สุตฺวา อตตโน อตตโน เสนาสนํ คจฺจนฺตานํ ภิกฺขุณฺเฏ องคฺคฺลึ ซาเลตฺวา ปฺรโต ปฺรโต มคฺคเทสนตถาย คจฺจนฺเต ภิกฺขุ นิมฺมิณี.

ปุณณา เตนาโลเกน ปพฺพเต วิจฺรนฺเต ภิกฺขุ ทิสฺวา “อหิ ตาว อตตโน ทฺกฺเชน อฺปทฺทฺตา อิมายปี เวลาย^๑ นิทฺทํ น อฺเปมิ,

ภทฺนตา กิการณาน น นิทฺทายนฺตตีติ จินฺเตตฺวา “อทฺธา เอตถ กสฺสจฺจิ ภิกฺขุโน อมาสฺกั วา ภวิสฺสตี, ทีซฺชาติเกน วา อฺปทฺทโว ภวิสฺสตีติ

สณฺญํ กตฺวา ปาโตว กุณฺทกั อาทาย อฺทฺเทน เตเมตฺวา หตฺถตฺเล ปูริ กตฺวา องฺคาเรสุ ปจิตฺวา อฺจจฺงเค กตฺวา

“ติตถมคฺเค ซาทิสฺสามีติ ฆมฺมํ อาทาย ติตถาภิมฺขี^๒ ปายาสี.

สตถาปิ คามํ ปวิสฺตุํ ตเมว มคฺคํ ปฺปฏิปซฺชิตี.

สา สตถารํ ทิสฺวา [จินฺเตสิ] “อญฺญेषู ทิวเสสุ สตฺถริ ทิฏฺฐึปปี, มม เทยฺยธมฺโม น โทติ. เทยฺยธมฺเม สตี, สตถารํ น ปสฺสามิ;

อิทานิ ปน เม เทยฺยธมฺโม จ อตฺถิ, สตถา จ สมมฺขีญฺโต; สเจ ‘ลฺลฺลํ วา ปณฺตี วาติ อจินฺเตตฺวา คณฺเหยฺย, ทเทยฺยา^๓ อิมํ ปฺวณฺตี

จินฺเตตฺวา ฆมฺมํ เอกมฺนเต นิกฺขิปีตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา “ภนฺเต อิมํ ลฺลฺลํ ทานํ ปฏฺิกคณฺหนฺตา มม สงฺคหํ กโรธาติ อาท.

สตถา อานนฺทเถรํ โอลเกตฺวา เตน นีหริตฺวา ทินฺนํ มหาราซทตฺตียํ ปตฺตํ อฺปนาเมตฺวา ปูริ คณฺหิ.

ปุณณาปิ ตํ สตฺถุ ปตเต ปติฏฺฐึเปตฺวา ปญฺจปฺปติฏฺฐึเตน วนฺทิตฺวา “ภนฺเต ตมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺโมเยว เม สมฺมิซมฺตฺติ อาท.

สตถา “เอวํ โหตฺติ ลฺลิตฺโกว อนฺโมหนํ อกาสี.

[พระศาสดาทรงเสวยขนมของนางปุณณา]

ปุณณาปิ จินฺเตสิ “ภิกฺขจาปี เม สตถา สงฺคหํ กโรนฺโต ปูริ คณฺหิ, น ปน ตํ ซาทิสฺสตี;

อทฺธา ปฺรโต กากสฺส วา สฺนซสฺส วา ทตฺวา รณฺญู วา มหามตฺตสฺส วา เคหิ คณฺตฺวา ปณฺตีโกซนํ ภฺยฺยิสฺสตีติ.

สตถาปิ “ภินฺนุ ไซ เอสา จินฺเตสิตี ตสฺสา จิตฺตวารํ ญตฺวา อานนฺทเถรํ โอลเกตฺวา นิสฺสิทนาการํ ทสฺเสสิ.

เถโร จิวริ ปญฺญาเปตฺวา อทาสี.

สตถา พหิณฺคเรเยว นิสฺสิทิตฺวา ภตฺตกิจฺจมกาสี.

เทวตา สกฺลจกฺกวาพคพฺเภ เทวมนฺุสฺसानํ อฺปกปฺปนํ โอลํ มจฺจุปฺปลํ วิย ปีเพตฺวา ตตฺถ ปกฺขิปีสุ.

ปุณณา จ โอลเกนฺตตี อฏฺฐาสี.

๑ อิมิสฺสปี เวลายนฺตี ยุตฺตปเพน ภวิตพฺพ.

๒ ติตถาภิมฺขินีติ ภวิตพฺพ ญ. ว.

ภตตกิจจวารุสาเน เอโร อุทกั อทาสี.

สตถา กตภตตกิจจโจ ปุณณ อามนเตตฺวา “กสฺมา ตุวิ ปุณณ มม สาวเก ปริภวตี อาท.

“น ปริภวามิ ภนเตติ.

“อถ ตยา มม สาวเก โอลเเกตฺวา กี กถิตนฺติ.

“อหิ ตาว อิมินา ทุกฺขุปทฺทเวณ นิทฺทํ น อุเปมิ, ภนฺตา กิมตถํ นิทฺทํ น อุเปนฺติ, อทฺธา กสฺสจ อฆาสฺกั วา ภวิสฺสติ, ทิฆฆาติเกณ วา อุปทฺทโว ภวิสฺสติตี เอตตัก ภนเต มยา จินฺติตนฺติ.

[สาวกของพระพุทธเจ้าตื่นเสมอ]

สตถา ตสฺสา วจณํ สุตฺวา “ปุณณ ตุวิ ตาว อตฺตโน ทุกฺขุปทฺทเวณ น นิทฺทายสี, มม ปน สาวกา สทา ชาครियํ อนุยฺยตฺตตาย น นิทฺทายนฺตีตี วตฺวา อิมิ คากมฺมาห

“สทา ชาครมานานํ อโหรรตตานุสิกฺขินํ
นิพพานํ อธิมุตฺตานํ อภฺจฺจณฺตี อาสวตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “อโหรรตตานุสิกฺขินนฺติ: ทิวา จ รตฺตติยจ ติสฺโส สิกฺขา สิกฺขมานานํ.

นิพพานํ อธิมุตฺตานนฺติ: นิพพานชฺฆาสนานํ.

อภฺจฺจณฺตีตี: เอวรฺรฺพานํ สพฺเพปิ อาสวา อภฺจฺจ วินาสํ นตฺถิภาวํ คจฺจณฺตีตี อตฺถ.

เทสนาวสาเน ยถาสฺสิตาว ปุณณา โสตาปตฺติมฺเล ปติภฺจฺจตี.

สมปตฺตปริสายปิ สาทฺถิกา เทสนา อโหสิ.

[ภิกษุพากันสรรเสริญพระศาสดา]

สตถา กุณฺชกองฺคารปูเวณ ภตตกิจจจํ กตฺวา วิหารํ อคฺมาสี.

ภิกฺขุ ฐมฺมสภายํ ถลํ สมฺภูทฺธาเปสฺสิ “ทุกฺกริ อาวฺโส สมฺมาสมฺพุทฺเธณ กตํ ปุณฺณาย ทินฺเนน กุณฺชกองฺคารปูเวณ ภตตกิจจจํ กโรนฺเตนาตี.

สตถา อาคนฺตฺวา “กาย นุตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กาย สนฺนินฺนนาตี ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาตี วุตฺเต,

“น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ มยา อิมาย ทินฺนํ กุณฺชกั ปริภุตฺตเมวาทิ วตฺวา อตีตํ อหริตฺวา

“ภุตฺวา ตินฺนปริฆาสํ ภุตฺวา อาจามกุณฺชกั
เอตฺนเต โภชนํ อาสี กสฺมาทานิ น ภฺยชฺสี?
ยตถ โปสํ น ชานนฺติ ชาตียา วินเยน วา,
พหุ^๑ ตตถ มหาพฺรหฺเม อปี อาจามกุณฺชกั,
ตฺวญฺจ โช มํ ปชานาสี ‘ยทิสายํ หฺยตฺตโม
ชานนฺโต ชานมาคมม น เต ภกฺขามิ กุณฺชกนฺตี

อิมิ กุณฺทกสิณฺธวโปตกชาติกั วิตถาเรตฺวา กเถสตี.

ปุณณทาสีวตฺถุ.

๗. อตุลอุปาสกวตถุ.

“โปรณณเมตตนิ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต อตุลนนาม อุปาสกิ อารพภ กเถสิ.

[อตุลโกระพระเรวตะ เพราะท่านไม่พูดด้วย]

โส ติ สวตถิวาสี อุปาสกโก ปญจสตอุปาสกปริวารโ เอกทิวส เต อุปาสเก อาทาย ฌมมสสวนตถาย วิหาริ คนตวา เรวตตเถรสส สนติ เก ฌมมิ สโตกกาโม หุตวา เรวตตเถริ วนทิตวา นิสิติ.

โส ปนายสมมา ปฏิสลลานารามो สีโห วิย เอกจโร; ตสมมา เตน สหธิ น กิณจิ กเถสิ.

โส “อัย เถโร น กิณจิ กเถสิตี กุทโธ อฏฐาย สาริปุตตเถรสส สนติกั คนตวา เอกมนต์ จูโต, เถเรน “เกนตเถน อาคตตถาตี วุตเต,
“ภนเต อหิ อิมเ อุปาสเก อาทาย ฌมมสสวนตถาย เรวตตเถริ อุปสงกมิ, ตสส เม เถโร น กิณจิ กเถสิ, โสหิ ตสส กุชมิตวา อีชาคโต;
ฌมมิ เม กเถถาตี อาห.

อถ เถโร “เตนหิ อุปาสกกา นิสิตถาตี พหุ กตวา อภิธมมกถิ กเถสิ.

[อตุลโกระคนผู้พูดมาก]

| อุปาสกโก “อภิธมมกถา นาม อติสณหา อติสุขุมมา, เถโร พหุ อภิธมมเมว กเถสิ,
อมหากิ อิมินา โโก อตถโถติ กุชมิตวา ปริส อาทาย อานนทเถรสส สนติกั อคมาสิ; เถเรนาปิ “กี อุปาสกกาตี วุตเต,
“ภนเต มยิ ฌมมสสวนตถาย เรวตตเถริ อุปสงกมิมหา,
ตสส สนติเก อลลาปสลลาปมตตีป อลภิตวา กุทธา สาริปุตตเถรสส สนติกั อาคมิมหา”,
โสปิ โน อติสณหิ พหุ อภิธมมเมว กเถสิ, อิมินา อมหากิ โโก อตถโถติ เอตสสาปิ กุชมิตวา อีชาคตมห; กเถหิ โน ภนเต ฌมมกถนติ. |
“เตนหิ นิสิติตวา สุนาถาตี.

เถโร เตสสิ สุวิญญูยยิ กตวา อปกกเมว ฌมมิ กเถสิ.

[อตุลโกระคนผู้พูดน้อย]

เต เถรสสาปิ กุชมิตวา สตถุ สนติกั คนตวา วนทิตวา เอกมนต์ นิสิติสู.

อถ เน สุตถา อาห “กสมมา อุปาสกกา อาคตตถาตี.

“ฌมมสสวนตถาย ภนเตตี.

“สุโต ปน โว ฌมมโต.

“ภนเต มยิ อาทิต เรวตตเถริ อุปสงกมิมหา, โส อมเทหิ สหธิ น กิณจิ กเถสิ, ตสส กุชมิตวา สาริปุตตเถริ อุปสงกมิมหา,
เตน โน พหุ อภิธมมโต กเถโต, ตอ สลลเกชตวา กุชมิตวา อานนทเถริ อุปสงกมิมหา,
เตน โน อปมตตโตโก ฌมมโต กเถโต, ตสสาปิ กุชมิตวา อีชาคตมहाตี.

อตฺตลุปาสกวัตถุ.

๘. ฉพพคคิยภิกขุวตถ.

“กายปโปโกปนติ อิมม ฌมมเทสนน สุตถา เวหุเวเน วิหรนโต ฉพพคคิเย ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[มูลบัญญัติการสวมเชิงเท้า]

เอกทิวสํ ทิ สุตถา เตสํ อุโภทิ หตเถทิ ยญฺญิโย คเหตุวา กญฺฐปาทุกํ อารุยห ปิญฺฐิปาสาณเ จงกมนุตานนํ “ขญฺขญาติ สททํ สุตฺวา
“อานนท กีสทโท นาเมโสติ ปุจฺฉิตฺวา “ฉพพคคิยานนํ กญฺฐปาทุกํ อารุยห จงกมนุตานนํ ขญฺขญฺสทฺทโทติ สุตฺวา
สิทฺทขาปทํ ปณฺญาเปตฺวา “ภิกฺขุณา นาม กายาทินิ รกฺขิตฺุ วมฺมุตฺตีติ วตฺวา ฌมฺมํ เทเสนโต อิมมา คาคา อภาสิ

“กายปโปโกปํ รกฺเขยย,	กาเยน สํวฺโต สิยา,
กายทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา	กาเยน สฺจฺจริตํ จเร;
วจฺสีโปปํ รกฺเขยย,	วากาย สํวฺโต สิยา,
วจฺสีทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา	วากาย สฺจฺจริตํ จเร;
มโนโปโกปํ รกฺเขยย,	มนสา สํวฺโต สิยา,
มโนทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา	มนสา สฺจฺจริตํ จเร;
กาเยน สํวฺตา ธีรฺรา,	อโถ วากาย สํวฺตา,
มนสา สํวฺตา ธีรฺรา,	เต เว สฺสปริสํวฺตาติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “กายปโปโกปนติ: ติวริธํ กายทฺวจฺจริตํ รกฺเขยย.

กาเยน สํวฺโตติ: กายทฺวาเร ทฺวจฺจริตฺตปเวสนนํ นิวาเรตฺวา สํวฺโต ปิหิตทฺวาโร สิยา;

ยสมฺมา ปน กายทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา กายสฺจฺจริตํ จรนโต อุภยํเปตํ กโรติ; ตสมฺมา “กายทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา กาเยน สฺจฺจริตํ จเรติ วุตตํ.

อนนฺตรคาคาสฺปิ เอสเว นโย.

กาเยน สํวฺตา ธีรฺราติ: เย ปณฺชิตฺา ปาณาติปาตาทินิ อกโรนฺตา กาเยน สํวฺตา นาม, มุสฺวาทาทินิ อกโรนฺตา วากาย สํวฺตา นาม,

อภิชฺฌาทินิ อสมฺมญฺฐาเปนฺตา มนสา สํวฺตา นาม; เต อธิ โลกสมฺมํ สฺสปริสํวฺตา สฺรทฺทิตฺา สฺโคปิตฺา สฺปิหิตทฺวาราทิ อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺตนิลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

ฉพพคคิยภิกขุวตถ.

โกธวคฺควณฺณนา นิญฺฐิตฺา.

สตฺตรสโม วคฺโค